МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КІНАЩУК Анастасія Володимирівна

УДК 811.111+811.112.2+811.161.2]'37-115](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Спеціальність 035 «Філологія»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ А. В. Кінащук

Науковий керівник: Деменчук Олег Володимирович, доктор філологічних наук, професор

Вінниця – 2022

АНОТАЦІЯ

Кінащук А. В. Семантичні моделі ірраціональної лексики в англійській, німецькій та українській мовах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальності 035 «Філологія». – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022.

Дисертацію присвячено зіставному вивченню семантичних моделей ірраціональної лексики англійської, німецької та української мов у семантико-когнітивному та семантико-функційному аспектах.

Поняття ірраціональної лексики відображає семантичний клас ірраціональних лексем, що презентують такі аспекти світосприйняття, що не пов'язані з раціональним мисленням людини та виникають без участі розуму людини. Такий семантичний клас виокремлений в англійській, німецькій та українській мовах методом репрезентативної вибірки.

Наукова новизна дослідження полягає у зіставному вивченні семантичних моделей ірраціональної лексики в англійській, німецькій та українській мовах у семантико-когнітивному та семантико-функційному аспектах. Уперше представлено модель прототипної ірраціональної ситуації, яка дає можливість визначити концептуалізацію ірраціональності носіями англійської, німецької та української мов. Відповідно до виокремлених семантико-когнітивних моделей досліджуваний лексичний матеріал уперше подано як концепт ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ, у якому визначено ядро, ближню внутрішню, ближню зовнішню, дальню і крайню периферії. Подальшого розвитку дослідження концепту набуло на предмет етимологічного аналізу ключового слова-репрезентанта, характеристики образного компонента, інформаційного змісту та інтерпретаційного поля концепту. Новим є виокремлення лексико-семантичних груп номінативного поля концепту, дослідження деривaційного поля концепту, а також гіпо-гіперонімічних та синонімічних відношень у номінативному полі. Уперше описано образ-

схематичні моделі, проаналізовано концептуальні метафори семантики ірраціональної лексики та моделі семантичної деривації ірраціональної лексики в англійській, німецькій та українській мовах у зіставному аспекті. Відповідно до семантико-функційних моделей уперше представлено п'ять тематичних груп предикатів на позначення набуття ірраціонального стану, вияву ірраціонального стану, ірраціональної поведінки, ірраціонального сприйняття, зумовленого ірраціонального стану з подальшим аналізом предикатно-актантних моделей кожної з груп. У дослідженні уперше здійснено зіставний аналіз семантики ірраціональної лексики англійської, німецької та української мов та встановлено подібності й відмінності щодо сприйняття поняття «ірраціональність» у носіїв різних мов.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у виокремленні семантико-когнітивних та семантико-функційних моделей ірраціональної лексики на матеріалі англійської, німецької та української мов у зіставному аспекті, а також у розширенні теоретико-методологічних засад моделювання семантики ірраціональної лексики з використанням моделі ірраціональної ситуації та уточненням понять семантичної моделі, концепту, образ-схеми, концептуальної метафори, моделі семантичної деривації, предиката, актанта і специфікатора.

Практична цінність роботи полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані для розробки теоретичних курсів та спецкурсів з когнітивної лінгвістики, функційного та зіставного мовознавства, лінгвістичної семантики, концептуального аналізу, образ-схематичного, метафоричного та предикатно-актантного аналізу, а також для створення навчально-методичних посібників для здобувачів вищої освіти на першому, другому та третьому рівнях освіти філологічних спеціальностей. Матеріал дослідження стане у нагоді при укладанні лексикографічних довідників та словників-довідників англійської, німецької та української мов.

У першому розділі дисертації «Теоретичні засади дослідження семантичних моделей ірраціональної лексики у сучасному мовознавстві»

визначено теоретичне підґрунтя дослідження семантики ірраціональної лексики на сучасному етапі лінгвістичної науки. Розглянуто поняття моделі як методу наукового пізнання у психології, культурології, філософії, семіотиці, а також лінгвістиці із подальшим дослідженням лінгвістичних моделей та їхніх основних характеристик. Вивчення моделювання структур репрезентації знань, відображених у семантиці лексики, дає можливість встановити теоретичні засади семантико-когнітивного моделювання та його застосування у мовознавстві на предмет дослідження метафоричних, образ-схематичних та концептуальних моделей. Дослідження досвіду моделювання структур реалізації знань, відображених у семантиці лексики, дає змогу окреслити основні аспекти семантико-функційного підходу, зокрема функційного синтаксису, теорії референційно-рольової граматики, лексико-функційної граматики, функційно-комунікативного синтаксису, «рольової граматики». Дослідження семантики ірраціональності у моделях наукових парадигм знань уможливлює визначення основних характеристик поняття «ірраціональність» та співвідношення поняття раціонального та ірраціонального у різних наукових парадигмах.

У другому розділі «Методологія моделювання семантики ірраціональної лексики в англійській, німецькій та українській мовах» представлено методологічні засади добору матеріалу дослідження та його аналізу у семантико-когнітивному і семантико-функційному аспектах. Описано класифікаційний етап дослідження, який охоплює аналіз поняття «ірраціональність» та «ірраціональна ситуація» у зіставлюваних мовах та процедуру добору ірраціональної лексики у трьох мовах. Представлено модель прототипної ірраціональної ситуації, відповідно до якої характеризуємо особливості вияву ірраціональної ситуації та її учасників. Етап моделювання семантики ірраціональної лексики охоплює методологічні засади когнітивного та функційного моделювання семантики. Методологічні засади когнітивного моделювання семантики ірраціональної лексики представлені в аспекті моделювання концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ із подальшим роз’ясненням

процедури виокремлення ядра, ближньої (внутрішньої та зовнішньої), дальньої та крайньої периферій концепту за показниками абсолютної та відносної частот, частотності і рангу. Обґрунтовано доцільність характеристики образного компоненту, інформаційного змісту та інтерпретаційного поля концепту, а також здійснення короткого етимологічного аналізу ключового слова-репрезентанта концепту. Представлено огляд методичних засад для виокремлення лексико-семантичних груп номінативного поля, побудови деривaційного поля концепту, з'ясування синонімічних, гіпо-гіперонімічних відношень у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у зіставлюваних мовах. Методологічні засади функційного моделювання семантики ірраціональної лексики передбачають виокремлення предикатних та актантних моделей у межах визначених тематичних груп предикатів відповідно до синтаксичної позиції, комунікативного рангу й таксономічного класу для актантів, а також за синтаксичним вираженням для специфікаторів із відповідним роз'ясненням кожного з цих понять. Окреслено основні параметри зіставлення, відповідно до яких зіставляються семантико-когнітивні та семантико-функційні моделі ірраціональної лексики, виокремлені у дослідженні.

У третьому розділі «Семантико-когнітивні моделі ірраціональної лексики в англійській, німецькій та українській мовах» описано номінативне поле концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ. Здійснено короткий етимологічний аналіз ключового слова-репрезентанта. Образний компонент концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ визначений за перцептивним та метафоричним образами, останній з яких характеризуємо послуговуючись метафорою руху, світла, набуття істини та удару. Схарактеризовано інформаційний зміст концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ та представлено інтерпретаційне поле, у якому виокремлено оцінну, енциклопедичну, утилітарну, регулятивну, соціально-культурну та пареміологічну зони. Визначено лексико-семантичні групи ірраціональних лексем номінативного поля («Ірраціональний стан суб'єкта», «Ірраціональний абстрактний об'єкт», «Ознака за певним джерелом

ірраціональності», «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності», «Спосіб дії за відомим джерелом ірраціональності», «Спосіб дії за невідомим джерелом ірраціональності», «Дія, що відбулася як результат впливу ірраціональності», «Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності») у кожній з досліджуваних мов. Представлено деривaційне поле концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ із семантикою відповідних префіксів та суфіксів ірраціональних лексем. Описано гіпо-гіперонімічні та синонімічні відношення у межах номінативного поля концепту в англійській, німецькій та українській мовах. Схарактеризовано концептуальні метафори відповідно до класифікації М. Джонсона та Дж. Лакоффа і образ-схематичні моделі відповідно до класифікації М. Джонсона. Визначено семантичні моделі деривації найбільш репрезентативних ірраціональних лексем, що демонструють розширення концептуального поля до меж когнітивного, філософського, релігійного, творчого, поведінкового, політичного та оцінного.

У четвертому розділі «Семантико-функційні моделі ірраціональної лексики в англійській, німецькій та українській мовах» виокремлено предикатно-актантні моделі для п’яти тематичних груп предикатів на позначення набуття ірраціонального стану, вияву ірраціонального стану, ірраціональної поведінки, ірраціонального сприйняття, зумовленого ірраціонального стану із характеристикою синтаксичного вираження, комунікативного рангу, таксономічного класу актантів та синтаксичного вираження специфікаторів у зіставному аспекті.

Здійснене дослідження презентує подібності та відмінності для семантико-когнітивних та семантико-функційних моделей в англійській, німецькій та українській мовах. Наявність у трьох мовах ближньої (внутрішньої та зовнішньої), дальньої та крайньої периферій засвідчує ізоморфізм (однаковість або подібність) структури концепту. Відмінність полягає у кількісному складі ірраціональних лексем і змістовому наповненні образного компонента концепту.Відмінними є також словотвірні моделі, що презентують деривaційне поле концепту. Спільними для трьох мов є виокремлені лексико-

семантичні групи, образ-схематичні моделі, моделі семантичної деривації та гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі. Відмінною є кількість синонімічних рядів у кожній із зіставлюваних мов. Подібними у трьох мовах є предикатно-актантні моделі та специфікатори для кожної групи предикатів, тоді як синтаксичне вираження, комунікативний ранг і таксономічний клас учасників досліджуваної ситуації відрізняється.

Дисертаційне дослідження відкриває перспективи подальшого вивчення пареміологічних та фразеологічних ірраціональних лексем в англійській, німецькій та українській мовах у зіставному аспекті.

Ключові слова: семантична модель, семантико-когнітивний підхід, семантико-функційний підхід, зіставний аналіз, семантична характеристика слова, концепт, концептуальна метафора, лексико-семантична група, лексичне значення, модель семантичної деривації, образ-схематична модель, предикатно-актантна модель, комунікативний ранг, корпус текстів.

SUMMARY

Kinashchuk A.V. Semantic models of irrational vocabulary in the English, German and Ukrainian languages. – Qualifying thesis as a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology (PhD) in the field of studying of 03 "The Humanities" in speciality of 035 "Philology". –Vasyl' Stus Donetsk National Ukraine, Vinnytsia, 2022.

The paper deals with the comparative semantic models research of irrational vocabulary in the English, German and Ukrainian languages in semantic-cognitive and semantic-functional aspects.

The notion of irrational vocabulary defines semantic class of irrational lexemes presenting the aspects of world perception that do not concern with human's rational thinking and occur without the participation of human's mind. Such semantic class is singled out in the English, German and Ukrainian languages with the method of representative selection.

The originality of thesis concerns with the comparative research of semantic models of irrational vocabulary in the English, German and Ukrainian languages in semantic-cognitive and semantic-functional aspects. The model of prototypical irrational situation is examined for the first time. This model enables to define the conceptualization of irrationality by native speakers of the English, German and Ukrainian languages. According to the semantic-cognitive models singled out by the author researched lexical material is presented as a concept of IRRATIONALITY for the first time. This concept contains the core, closer internal, closer external, further and extreme periphery. The study of the concept has got its further development in the aspect of etymological analysis of keyword-representative, characteristic of the image component, informational content, and interpretative field. The author suggests new lexical and semantic groups of nominative concept field, the research of derivational concept, and also hypo-hyperonymic and synonymic relations in a nominative field. For the first time it is presented image-scheme models, analyzed conceptual metaphors of the irrational vocabulary semantics and semantic derivation models of irrational vocabulary in the English, German and Ukrainian languages in

comparative aspect. According to the semantic-functional models it is presented for the first time five thematic groups of the predicates to denote the process of irrational state acquisition, irrational state demonstration, irrational behavior, and irrational perception caused with the irrational state with the following analysis of the predicate and actant models in each of the groups. For the first time it is analyzed the semantics of irrational vocabulary in the comparative aspect in the English, German and Ukrainian languages. It is established similarities and differences towards the perception of the notion of irrationality for the native speakers of different languages.

Theoretical importance of the obtained results deals with the defined semantic-cognitive and semantic-functional models of irrational vocabulary on the base of the English, German, and Ukrainian languages in a comparative aspect. Theoretical significance concerns with the enrichment of theoretical and methodological fundamentals of semantics modeling of irrational vocabulary using a situation model and specifying the notions of semantic model, concept, image-schemes, conceptual metaphors, model of semantic derivation, predicate, actant and specifier.

Practical value concerns with the use of research results to develop theoretical courses and special courses in cognitive linguistics, functional and comparative linguistics, linguistic semantics, conceptual analysis, image-scheme, metaphorical and predicate-actant analysis, and also to develop teaching aids for education applicants at the first, second and third educational degrees of philological specialties. The use of research material will help while lexicographical guides and guide-dictionaries developing of the English, German and Ukrainian languages.

The first chapter of the thesis „Theoretical fundamentals of semantic models research of irrational vocabulary in modern linguistics“ defines theoretical basis of semantics research of irrational vocabulary at the modern stage of linguistics. The notion of model is studied as a method of the scientific cognition in psychology, culture studies, philosophy, semiotics, and also linguistics with the following research of linguistic models and their basic characteristics. Studying the modeling of the structures to reveal knowledge presented in vocabulary semantics makes it possible to

establish theoretical fundamentals of semantic-cognitive modeling and its linguistic use to research metaphorical, image-schematic and conceptual models. The studying of the experience how to model the structures of knowledge realization that is presented in vocabulary semantics gives a possibility to outline fundamental aspects of the semantic-functional approach, in particular, dealing with functional syntax, theory of reference-role grammar, lexical and functional grammar, functional and communicative syntax, "role grammar". The research of irrationality semantics in the models of scientific paradigm of knowledge enables to identify fundamental characteristics of the notion of irrationality and correlations of the notions of rational and irrational in the different scientific paradigms.

The second chapter of the thesis "Methodology of the modeling of irrational vocabulary semantics in the English, German and Ukrainian languages" covers methodological basics of the material selection and its analysis in the semantic-cognitive and semantic-functional aspects. It is described the classifying stage of the research including the analysis of the notion of "irrationality" and "irrational situation" in compared languages and the procedure of irrational vocabulary selection in three languages. The model of prototypical irrational situation is presented. According to this model characteristics of irrational situation demonstration and its participants are given. The stage of modeling of irrational vocabulary semantics includes methodological bases of cognitive and functional semantics modeling. Methodological fundamentals of cognitive modeling of irrational vocabulary semantics are revealed in the aspect of modeling the concept of IRRATIONALITY with the following presentation how to single out the core, closer (internal and external), further and extreme peripheries of the concept according to the absolute frequency indices, relative frequency indices, rate of recurrence indices and rank. The author provides a rationale for characteristic of the image component, information content and interpretative field of the concept, and also carrying out the etymological analysis of the keyword-representative of the concept. It is presented the review of methodological fundamentals to single out lexical-semantic groups of the nominative field, to develop a derivational field of the concept, to research synonymic, hypo-

hyperonymic relations in the nominative field of the concept IRRATIONALITY in the compared languages. Methodological fundamentals of the functional modeling of the modeling of irrational vocabulary semantics provide the presentation of predicate and actant models within the defined thematic groups of predicates according to the syntactical position, communicative rank and taxonomical class for the actants, and also according to the syntactic expression for the specifiers with the appropriate interpretation for these notions. It is outlined basic parameters of comparison. According to these parameters semantic-cognitive and semantic-functional models of irrational vocabulary singled out in the research are compared.

The third chapter "Semantic-cognitive models of irrational vocabulary in the English, German and Ukrainian languages" describes nominative field of the concept of IRRATIONALITY. A short etymological analysis for the keyword-representative was carried out. Image component of the concept of IRRATIONALITY is defined according to perceptive and metaphorical images where the metaphorical one is characterized by the means of metaphor of movement, light, truth acquisition, and hit. It is characterized information content of the concept of IRRATIONALITY and presented interpretative field where it is singled out evaluative, encyclopedic, utilitarian, regulative, social-cultural and paremiological zones. The paper outlines the lexical-semantic groups of irrational lexemes of the nominative field ("Irrational state of the subject", "Irrational abstract object", "Feature according to the known resource of irrationality", "Feature according to the unknown resource of irrationality", "Way of action according to the known resource of irrationality", "Way of action according to the unknown resource of irrationality", "The action that happened as a result of irrationality influence", "Action that will happen being influenced by the irrationality") in compared languages. It is presented paremiological field of the concept of IRRATIONALITY with the semantic of the appropriate prefixes and suffixes of irrational lexemes. The author describes hypo-hyperonymic and synonymic relations within the nominative field of the concept of the English, German and Ukrainian languages. It is characterized conceptual metaphors according to M. Johnson and G. Lakoff's classification and image-scheme

models according to M.Johnson's classification. Semantic models of derivation for the most representative irrational lexemes are defined that demonstrate the widening of conceptual field to the borders of cognitive, philosophical, religious, creative, behavior, political and evaluative ones.

The fourth chapter of the thesis "Semantic-functional models of irrational vocabulary in the English, German and Ukrainian languages" focuses on the predicate-actant models for five thematic groups of predicates to denote the process of irrational state acquisition, irrational state demonstration, irrational behavior, and irrational perception caused with the irrational state with the characteristics of syntactic expression, communicative rank, taxonomic class of actants and syntactic expression of specifiers in the comparative aspect.

The study presents similarities and differences for semantic-cognitive and semantic-functional models in the English, German and Ukrainian languages. The presence of closer (internal and external), further and extreme peripheries demonstrates isomorphism (identity or similarity) of the concenpt structure. The difference concerns with the amount of irrational lexems and the content of concept image component. Derivational models that demonstrate derivational field of the concept also differ. It is stated that lexical-semantic groups, image-scheme models, models of semantic derivation and hypo-hyperonymic relations in nominative field are common for compared languages. The amount of synonymic series is different for each of the compared languages. Predicate-actant models and specifiers are similar to the each group of predicates, whereas syntactic expression, communicative rank and taxonomic class of the participants of the researched situation differ.

This thesis presents the prospects for more detailed studying of paremiological and phraseological irrational lexemes in the English, German and Ukrainian languages in the comparative aspect.

Keywords: semantic model, semantic-cognitive approach, semantic-functional approach, contrastive analysis, word's semantic interpreting, concept, conceptual metaphor, lexical-semantic group, lexical meaning, model of semantic

derivation, image-scheme model, predicate-actant model, communicative rank, texts corpus.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових виданнях,
включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Кінащук А. Модель концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 29, Т. 2. С. 67–74.

2. Кінащук А.В. Метафоричне моделювання семантики ірраціональної лексики (на матеріалі української, англійської та німецької мов).*Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис».* 2021. №9. С. 101–110.

3. Кінащук А.В. Актанти тематичної групи предикатів на позначення вияву ірраціонального стану в українській, англійській та німецькій мовах. *Нова філологія*. 2021. №83. С. 112–119.

4. Кінащук А.В. Актанти тематичної групи предикатів на позначення ірраціональної поведінки в українській, англійській та німецькій мовах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*.2021. №50, Т. 1. С. 80–82.

5. Кінащук А. Актанти тематичної групи предикатів на позначення ірраціонального сприйняття (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. 41, Т. 1.С. 163–168.

6. Кінащук А. Актанти тематичної групи предикатів на позначення зумовленого ірраціонального стану (на матеріалі української, англійської та німецької мов).*Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2021. Вип. 46. С. 41–46.

Статті в періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу:

7. Кінащук А. Образ-схематичне моделювання семантики ірраціональної лексики (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*.2020. №3(31), Vol. 1. С. 51–56. (Республіка Польща)

8. Kinashchuk A. Actants of the Thematic Group of Predicates of Irrational State Acquisition in theUkrainian, English and German Languages. *PNAP.ScientificJournal of PoloniaUniversity*. 2021.Nr2. С. 76–83. (Республіка Польща)

9. Кінащук А. Стратегії семантичної деривації ірраціональної лексики в українській, англійській і німецькій мовах. *SlaviaOrientalis*.2021. Т. LXX, Nr 4. С. 829–849. (Республіка Польща) – **Scopus**

Статті в інших наукових виданнях:

10. Кінащук А.В. Типи міжмовних співвідношень ірраціональних фразеологізмів(на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*.2018. №32, Т. 1. С. 229–233.

11. Кінащук А.В. Семантична деривація ірраціональної лексики в українській, англійській та німецькій мовах. *Закарпатські філологічні студії*.2018. Вип. 6. С. 143–150.

12. Кінащук А.В. Категорії раціональності та ірраціональності в мовознавчих парадигмах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*.2019. Т. 30(69), №3, Ч. 2. С. 78–85.

Наукові публікації в колективних монографіях:

13. Кінащук А.В. Семантична деривація ірраціональної лексики в українській, англійській та німецькій мовах. *Семантична деривація лексики в*

типологічному висвітленні : колективна монографія / голов. ред. О.В. Деменчук. Рівне, 2018. Т. 1. С. 73–87.

14. Кінащук А.В. Стратегії семантичної деривації ірраціональної лексики в українській, англійській та німецькій мовах. *Семантична деривація лексики в аспекті міжмовних досліджень* : колективна монографія / голов. ред. О.В. Деменчук. Рівне, 2019. Т. 2. С. 90–104.

15. Кінащук А.В. Лінгвістичний аспект категорій раціональності та ірраціональності: від порівняльно-історичної до синергетичної парадигми. *Мовна концептуалізація ментального простору людини* : колективна монографія / голов. ред. О. Деменчук. Рівне, 2020. Т. 3. С. 6–18.

Публікації за матеріалами конференцій:

16. Кінащук А.В. Типи семантичних відповідностей ірраціональної лексики (на матеріалі англійської, німецької та української мов). *Проблеми лінгвістичної семантики* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23 листопада 2017 р.). Рівне, 2017. С. 43–49.

17. Кінащук А. Міжмовні співвідношення ірраціональних фразеологізмів (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку* : тези І Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав- Хмельницький, 15 березня 2018 року). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 209–211.

18. Кінащук А.В. Семантична модель концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (на матеріалі ірраціональних фразеологізмів української, англійської та німецької мов).*Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики* : збірник матеріалів І Міжвузівської науково-практичної конференції (23 травня 2018 р.). Рівне, 2018. С. 37–43.

19. Кінащук А.В. Моделі семантичного опису лексики. *Проблеми лінгвістичної семантики* : ІІІ Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (22 листопада 2018 року). Збірник матеріалів. Рівне, 2018. С. 16–20.

20. Кінащук А.В. Лінгвістична модель категорії «ірраціональність». *Research of Different Directions of Development of Philological Sciences in Ukraine and EU* : conference proceedings of International scientific and practical conference (Baia Mare,September 20–21, 2019). Baia Mare, Romania, 2019. С. 135–138.

21. Кінащук А.В. Категорія ірраціональності: рефлексія мови та філософії. *Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (18–19 жовтня 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С. 105–108.

22. Кінащук А.В. Категорія ірраціональності в аспекті синергетичної парадигми мовознавства. *Проблеми лінгвістичної семантики* : IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (21 листопада 2019 року). Збірник матеріалів. Рівне, 2019. С. 25–29.

23. Кінащук А.В. Когнітивне моделювання семантики ірраціональної лексики. *Issues of Modern Philology in the Context of the Interaction of Languages and Cultures* : conference proceedingsof International scientific and practical conference (Venice,December 27–28,2019). Venice, Italy, 2019. С. 101–105.

24. Кінащук А.В. Етимологічний аналіз ключового слова-репрезентанта концепту ірраціональність (на матеріалі української, англійської та німецької мов).*Актуальні проблеми романо-германської філології* :матеріали IX Міжнародного науково-практичного семінару (15 травня 2020 р.). Луцьк, 2020. С. 75–77.

25. Кінащук А.В. Образ-схеми як один з аспектів когнітивного моделювання ірраціональної лексики (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Сучасні тенденції розвитку філології та лінгвістики*. Матеріали II науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 травня 2020 р.). Херсон, 2020.С. 77–80.

26. Кінащук А.В. Метод етимологічного аналізу в аспекті зіставно-типологічних досліджень сучасного мовознавства. The 11thInternationalscientificandpracticalconference *"Eurasianscientificcongress"* (November 1–3, 2020). Barcelona, Spain, 2020. С. 454–458.

27. Кінащук А.В. Специфікатори тематичної групи предикатів на позначення ірраціональної поведінки в англійській, німецькій та українській мовах. *Проблеми лінгвістичної семантики* : VI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (19 листопада 2021 року). Збірник матеріалів. Рівне, 2021. С. 55–56.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ……. 22
ВСТУП…….. 23
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕМАНТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ…… 30
1.1. Лінгвістична модель як засіб наукового пізнання…….. 30
1.2. Моделювання структур репрезентації знань, відображених у семантиці лексики : семантико-когнітивний підхід…….. 35
1.3. Моделювання структур реалізації знань, відображених у семантиці лексики : семантико-функційний підхід……..... 41
1.4. Семантика ірраціональності в моделях наукових парадигм знань…….. 45
Висновки до розділу 1……. 56
Розділ 2 МЕТОДОЛОГІЯ МОДЕЛЮВАННЯ СЕМАНТИКИ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ……. 58
2.1. Класифікаційний етап……... 58
2.1.1. Аналіз понять «ірраціональність»та «ірраціональна ситуація» у зіставлюваних мовах…… 59
2.1.2. Процедура добору лексики на позначення ірраціональності в англійській, німецькій та українській мовах……. 65
2.2. Етапи моделювання семантики ірраціональної лексики…….. 68
2.2.1. Методологічні засади когнітивного моделювання семантики ірраціональної лексики…… 69
2.2.1.1. Аналіз номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ…… 69
2.2.1.2. Аналіз концептуальних метафор семантики ірраціональної лексики…….. 75
2.2.1.3. Аналіз образ-схематичних моделей семантики ірраціональної лексики…….. 77

2.2.1.4. Аналіз моделей семантичної деривації ірраціональної лексики…… 80
2.2.2. Методологічні засади функційного моделювання семантики ірраціональної лексики…… 82
2.2.2.1. Предикатні моделі ірраціональної лексики…….. 83
2.2.2.2. Актантні моделі ірраціональної лексики…….. 85
2.3. Етап зіставного аналізу семантики ірраціональної лексики……. 88
Висновки до розділу 2……. 90
РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНІ МОДЕЛІ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.. 92
3.1. Номінативне поле концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ……. 92
3.1.1. Етимологічний аналіз ключового слова-репрезентанта концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ……. 93
3.1.2. Образний компонент, інформаційний зміст та інтерпретаційне поле концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ…… 94
3.1.3. Лексико-семантичні групи номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ……. 100
3.1.4. Деривaційне поле концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ…… 114
3.1.5. Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ……. 121
3.1.6. Синонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ……. 138
3.2. Концептуальні метафори семантики ірраціональної лексики…….. 148
3.3. Образ-схематичні моделі семантики ірраціональної лексики…… 164
3.4. Моделі семантичної деривації ірраціональної лексики…… 177
Висновки до розділу 3……. 182
РОЗДІЛ 4. СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНІ МОДЕЛІ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ……. 185
4.1. Предикатно-актантні моделі лексики на позначення набуття ірраціонального стану в англійській, німецькій та українській мовах…….. 185

4.2. Предикатно-актантні моделі лексики на позначення вияву ірраціонального стану в англійській, німецькій та українській мовах……. 198
4.3. Предикатно-актантні моделі лексики на позначення ірраціональної 221
поведінки в англійській, німецькій та українській мовах…… 223
4.4. Предикатно-актантні моделі лексики на позначення ірраціонального сприйняття в англійській, німецькій та українській мовах……. 227
4.5. Предикатно-актантні моделі лексики на позначення зумовленого ірраціонального стану в англійській, німецькій та українській мовах…… 237
Висновки до розділу 4……. 247
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ……. 250
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……. 260
СПИСОК ДЖЕРЕЛ……..... 318
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ……... 319
ДОДАТКИ…… 333

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ІЛ – ірраціональна лексика

ІС – ірраціональна ситуація

ЛСГ – лексико-семантична група

ЛО – лексичні одиниці

пор. – порівняйте

Мови

англ. – англійська мова

нім. – німецька мова

укр. – українська мова

ВСТУП

Актуальність теми. Дисертаційну працю присвячено зіставному дослідженню семантичних моделей ірраціональної лексики (далі – ІЛ) в англійській, німецькій та українській мовах. З розвитком когнітивного та функційного підходів у мовознавстві до питання вивчення окремих семантичних класів слів, у тому числі й ІЛ, звертається у своїх напрацюваннях усе більше дослідників. Вітчизняні й іноземні науковці провадять свої розвідки на предмет дослідження розуміння та раціональності у лінгвістичному аспекті (Д. Фоллесдаль), вивчення видових пар ментальних дієслів (О. В. Падучева), синонімів ментальних дієслів (Ю. Д. Апресян), метафори руху у концептуалізації інтелектуальної діяльності (А. А. Залізняк), метафоричних моделей дієслів розуміння у німецькій, англійській, російській та українській мовах (Ш. Басиров), характеристики ірраціональних лексичних одиниць у російській мові (Б. Іомдін), виокремлення моделей семантичної деривації ірраціональної лексики в українській,польській та англійській мовах (О. В. Деменчук). Модель, якою послуговується дослідник, допомагає зафіксувати спостережувані факти, задекларувати певну гіпотезу відповідно до результатів спостереження та експериментально перевірити цю гіпотезу у тій ситуації, яку й ілюструє штучно створена модель. Дослідження такого типу містять модель певної ситуації, відповідно до якої і здійснюється порівняння спостережуваних мовних явищ у зіставлюваних мовах (П. Денисов, Д. Караваєва, О. Падучева, І. Ревзін, І. Ремхе та ін.). Компаративний аспект цих розвідок зумовлений характером сучасної когнітивно-дискурсивної парадигми, яка передбачає залучення когнітивно-функційного підходу до здійснення лінгвістичних розвідок у зіставному аспекті і забезпечує цілісність у тлумаченні як відмінностей, так і закономірностей спостережуваних лінгвістичних явищ.

Актуальність дисертаційного дослідження визначається антропоцентричною тенденцією мовознавчих досліджень споріднених та

неспоріднених мов у сучасній лінгвістиці, спрямованістю зіставних студій на дослідження окремих семантичних класів слів, виокремленням семантико-когнітивних і семантико-функційних моделей досліджуваного класу слів у зіставному аспекті, а також відсутністю схожих розвідок в українському мовознавстві. Подальші розвідки зіставного характеру на предмет дослідження ірраціональної лексики можуть бути зорієнтовані на вивчення семантичних моделей близько або віддалено споріднених і неспоріднених мов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана із темою кафедри романо-германської філології Рівненського державного гуманітарного університету «Людина в багатовимірному концептуальному просторі: типологія, семантика, дискурс» – державний реєстраційний номер 0121U109564. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 12 від 26.10.2017р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення специфіки функціонування семантичних моделей ірраціональної лексики в англійській, німецькій та українській мовах.

Мета дослідження зумовлює необхідність розв'язання таких завдань:

– висвітлити стан розроблення проблем, пов'язаних із моделюванням семантики ірраціональної лексики у сучасному мовознавстві;

– виокремити семантичний клас ірраціональної лексики як об'єкт семантичного моделювання в англійській, німецькій та українській мовах;

– розробити методику міжмовного зіставлення семантики ірраціональної лексики на матеріалі англійської, німецької та української мов;

– визначити семантико-когнітивні моделі ірраціональної лексики в англійській, німецькій та українській мовах;

– схарактеризувати семантико-функційні моделі ірраціональної лексики у зіставлюваних мовах;

– встановити подібності та відмінності відображення у семантиці ірраціональної лексики зіставлюваних мов інформації про особливості

сприйняття світу людиною.

Об'єктом дослідження є семантика ірраціональної лексики англійської, німецької та української мов.

Предметом дослідження є семантичні моделі ірраціональної лексики в англійській, німецькій та українській мовах.

Матеріалом дослідження слугували дібрані методом репрезентативної вибірки 1256 лексем ірраціональних номінацій (523 в англійській мові, 494 у німецькій мові, 239 в українській мові) з репрезентативних тлумачних, перекладних, етимологічних, синонімічних, енциклопедичних словників англійської, німецької та української мов (загалом 67 джерел). Джерелом ілюстративного матеріалу слугували тлумачні словники досліджуваних мов (Словник української мови, Oxford English Dictionary, Cambridge Dictionary, Longman Dictionary, Merriam-Webster Learner's Dictionary, The Free Dictionary: Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus, Die deutsche Rechtschreibung, Digitales Wörterbucher der Deutschen Sprache, Wörterbuchnetz), а також інтернет-ресурси, зокрема, корпуси текстів англійської мови (British National Corpus [https://www.english-corpora.org/bnc/]), німецької мови (Digitales Wörterbucher der Deutschen Sprache [https://www.dwds.de/]) та української мови (Корпус української мови [http://www.mova.info/corpus.aspx]) та ін.

Методи дослідження. У дисертації використано такі загальнонаукові методи, як-от: порівняння та узагальнення, аналіз і синтез, а також такі спеціальні лінгвістичні методи: аналіз словникових дефініцій (для добору відповідного лексичного матеріалу), концептуальний аналіз (з метою моделювання та опису досліджуваного концепту), етимологічний аналіз (для дослідження етимології тих ЛО, які належать до ядра концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ), словотвірний аналіз (з метою вивчення механізмів словотвору ІЛ у зіставлюваних мовах), морфемний аналіз (для визначення морфемного складу ІЛ ядра концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ), елементи кількісного і статистичного аналізів (для підрахунку ІЛ, їхнього розподілу за виокремленими групами, відсоткового співвідношення).

Основним у дисертації обрано зіставний метод, який дає можливість презентувати особливості семантики ІЛ англійської, німецької та української мов у зіставному аспекті. З метою виокремлення семантичних моделей використано метод моделювання, який дає можливість презентувати семантику ІЛ у вигляді різних лінгвістичних моделей. У дослідженні використано описовий метод та метод класифікації для представлення та систематизації ІЛ, структурний метод (дистрибутивний аналіз) для виокремлення предикатно-актантних моделей семантики ІЛ. Комплекс зазначених методів й проаналізований матеріал дослідження забезпечують достовірність висновків та об'єктивність отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в ньому уперше схарактеризовано семантичні моделіІЛ в англійській, німецькій та українській мовах у семантико-когнітивному та семантико-функційному аспектах. Новою є модель прототипної ірраціональної ситуації, яка характеризує особливості концептуалізації ірраціональності носіями англійської, німецької та української мов. У дисертації уточнено поняття семантичної моделі, що презентована як штучно створений конструкт, який ілюструє поведінку ірраціональної ситуації. Відповідно до виокремлених семантико-когнітивних моделей проаналізований лексичний матеріал уперше представлено як концепт ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ, у якому представлено ядро, ближню внутрішню, ближню зовнішню, дальню і крайню периферії. Подальшого розвитку дослідження концепту набуло у руслі етимологічного аналізу ключового слова-репрезентанта концепту, його образного компонента, інформаційного змісту та інтерпретаційного поля. Новим є виокремлення лексико-семантичних груп номінативного поля, характеристика деривaційного поля концепту, аналіз гіпо-гіперонімічних і синонімічних відношень у межах номінативного поля вказаного концепту. Крім того, уперше описано концептуальні метафори, образ-схематичні моделі семантики ірраціональної лексики та моделі семантичної деривації ірраціональної лексики для англійської, німецької та української мов у зіставному аспекті. Відповідно до

семантико-функційних моделей уперше представлено п’ять тематичних груп предикатів на позначення набуття ірраціонального стану, вияву ірраціонального стану, ірраціональної поведінки, ірраціонального сприйняття, зумовленого ірраціонального стану з подальшим аналізом предикатно-актантних відношень для кожної з груп. У дослідженні уперше здійснено зіставний аналіз семантики ІЛ англійської, німецької та української мов та встановлено відповідні подібності та відмінності. Передусім, різниться кількість досліджуваних ЛО у кожній з мов (з перевагою у німецькій та англійській), що зумовлено чинником спорідненості мов, з чим пов’язуємо і характерний для української мови префіксально-суфіксальний спосіб творення ІЛ, на відміну від англійської та німецької мов. Встановлено, що гіпо-гіперонімічні відношення ІЛ в українській мові представлені як більш розгалужені, аніж в англійській та німецькій, тоді як видові зв’язки переважають в англійській мові, аніж в українській та німецькій мовах. Новим є виокремлення образ-схематичних моделей ІЛ у трьох мовах, які засвідчують притаманну для ірраціональності циклічність, нелінійність відносно інших явищ, лінійність відносно власної структури та градуальність. Уперше виокремлено моделі концептуальної метафори ірраціональної лексики, які презентують ірраціональність в образі живої істоти, світла, артефакту, субстанції, божественної сили, інтелекту, просторового напряму. Подальшого розвитку у дослідженні отримало семантико-функційне моделювання предикатно-актантних моделей з учасниками ірраціональної ситуації Експерієнцер, Стимул, Зміст, а також елементами ситуації Означеність, Темпоральність, Місце, Спосіб дії, Кількість.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у виокремленні семантичних моделей ІЛ та їхнього подальшого семантико-когнітивного і семантико-функційного дослідження на матеріалі англійської, німецької та української мов у зіставному аспекті, а також у розширенні теоретико-методологійних засад моделювання семантики ІЛ з використанням моделі

ірраціональної ситуації та уточненням понять семантичної моделі, концепту, образ-схеми, концептуальної метафори, предиката, актанта і специфікатора.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані при розробці теоретичних курсів та спецкурсів з когнітивної лінгвістики, функційного та зіставного мовознавства (розділи «Когнітивна семантика», «Концептуальна метафора», «Граматика конструкцій», «Зіставна лексикологія», «Зіставна граматика»), лінгвістичної семантики, концептуального аналізу, образ-схематичного, метафоричного та предикатно-актантного аналізу, а також при створенні навчально-методичних посібників для здобувачів першого, другого та третього рівнів вищої освіти філологічних спеціальностей. Використання матеріалу дослідження допоможе при укладанні лексикографічних довідників та словників-довідників української, англійської та німецької мов. Матеріали та результати дисертаційного дослідження можна використовувати у практиці викладання української, англійської та німецької мов для лекційних, практичних та семінарських занять з теорії та практики перекладу, а також міжкультурної комунікації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи обговорено на засіданнях кафедри романо-германської філології Рівненського державного гуманітарного університету та представлено на дев'яти міжнародних конференціях і семінарах: *«Проблеми лінгвістичної семантики»* (Рівне, 23 листопада 2017; 22 листопада 2018; 21 листопада 2019, 19 листопада 2021), *«Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку»* (Переяслав-Хмельницький, 15 березня 2018), *«Research of Different Directions of Development of Philological Sciences in Ukraine and EU»* (Бая-Маре (Румунія), 20-21 вересня 2019), *«Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук»* (Запоріжжя, 18-19 жовтня 2019), *«Issues of Modern Philology in the Context of the Interaction of Languages and Cultures: conference proceedings»* (Венеція (Італія), 27-28 грудня 2019), *«Актуальні проблеми романо-германської філології»* (Луцьк, 15 травня

2020), *«11 Міжнародна та практична конференція «Євразійський науковий конгрес»* та двох всеукраїнських конференціях (*«Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики»* (Рівне, 23 травня 2018), *«Сучасні тенденції розвитку філології та лінгвістики»* (Київ, 29-30 травня 2020). Крім того, теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження представлено у трьох колективних монографіях: «*Семантична деривація лексики в типологічному висвітленні*» (Рівне, 2018, 2019), «*Мовна концептуалізація ментального простору людини»* (Рівне, 2020) та у дванадцяти одноосібних публікаціях, з яких дев'ять статей опубліковано у наукових фахових виданнях України і три – у наукових періодичних виданнях інших держав.

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури (592 позиції, з яких 428 позицій іноземними мовами), списку лексикографічних джерел (22 позиції), списку ілюстративного матеріалу (139 позицій) та додатків, які складаються зі 108 таблиць, 29 графіків. Загальний обсяг дисертації становить 436 сторінок, обсяг основного тексту – 259 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕМАНТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Необхідність у моделюванні виникає за умови відсутності безпосереднього спостереження за об'єктом, коли на основі зіставлення початкових та кінцевих даних можна сформувати образ об'єкта, з'ясувати гіпотезу про можливі принципи його функціонування і реалізувати цю гіпотезу у вигляді логічного механізму. При цьому до моделювання залучають лише ті предмети та явища, що існують у реальності, та з'ясовують їхні характеристики, раціоналізують способи їхньої побудови тощо. Крім того, модель слугує одним із основних засобів упорядкування мови, позаяк вона наділена властивістю будувати алгоритми дій для типових ситуацій або моделювати вже готові сценарії розвитку подій, прообраз досліджуваного об'єкта чи системи об'єктів. Особливо цінною постає модель у питаннях системної організації лексики, оскільки складність реалізації цього задуму полягає у великій кількості одиниць, що входять до лексичного запасу мови, та у змінах, що пов'язані з економічним, культурним, етнографічним, науковим тощо впливом.

1.1. Лінгвістична модель як засіб наукового пізнання

На початку XXI ст. поняття моделі та моделювання дедалі більше потрапляє у поле зору дослідників. У сучасній науці активно використовують математичне моделювання та його прикладні напрями (економіко-математичне, комп'ютерне, цифрове, статистичне, фізичне та ін.), в гуманітарній сфері розвивається інформаційне моделювання, активно формується педагогічне, психологічне, культурологічне моделювання [326].

Поняття моделі є багатозначним через широке використання у різних науках. Наприклад, П. Н. Денисов наводить декілька дефініцій цього терміна,

трактуючи модель як синтаксичний малюнок фрази; дедуктивну систему; допоміжну мову, створену задля певної специфічної мети; інтерпретацію формальної системи; тотожність предмета у певному масштабі. Усі ці трактування, за П. Н. Денисовим, належать до різних наукових галузей, завдання яких полягає у розробці різних моделей для експериментальних і теоретичних потреб [109, с.113–114].

У психології, до прикладу, модель визначають як систему тверджень про зв'язки між змінними, які дослідник перевіряє та оцінює відповідність тверджень («передбачень») тим зв'язкам, які спостерігаються між змінними (інформація, яку отримують, досліджуючи об'єкт, який моделюють). При цьому особливого значення для психологів набувають обчислювальне (побудова формальної моделі досліджуваного феномена як виконувальну комп'ютерну програму) та статистичне моделювання (побудова моделі, яка дає компактний опис набору емпіричних даних із незначною втратою інформації) [228].

Натомість у філософії виокремлюють не лише обчислювальні моделі, а й моделі розвитку, пояснення, ідеалізовані, теоретичні, дидактичні, евристичні, образні, уявні, математичні, ікононічні моделі та ін. Філософська наука, досліджуючи питання моделі, звертається до таких ключових питань у сфері семантики (репрезентативна функція моделі), онтології (що втілює у собі модель), епістеміології (у який спосіб людина пізнає світ за допомогою моделі), філософії науки (у яких відношеннях перебуває модель з теорією).

Культурологи, у свою чергу, послуговуються терміном «культурні моделі» на позначення способу організації культурних знань, їхньої структури і моделі поведінки, що відрізняють одну культуру від іншої. Такі культурні моделі, на переконання дослідників, зазвичай засвоюються у готовому вигляді та не можуть бути усвідомлені людиною, виникають з колективного досвіду, а також поділяються більшістю представників певної етно- чи соціокультури. О. К. Ірісханова відзначає, що у когнітивній лінгвістиці особливу увагу звертають на способи структурування культурних моделей (до прикладу, у

вигляді пропозицій або метафор), співвідношення в них універсального та специфічного, ролі фізичного досвіду у становленні моделей [155].

Долучаються до вивчення моделей і науковці, які працюють у сфері семіотики, та стверджують, що у сучасних гуманітарний науках використовують дві моделі знака – біном Ф. де Сосюра і семіотична тріада Ч. С. Пірса. Відмінності в обох моделях полягають у тому, що Ф. де Сосюр потрактовує вербальну мову як статичну систему ментальних знаків, яка є автономною від зовнішньої дійсності. Натомість Ч. С. Пірс дотримується думки про те, що мова є тією системою, яка існує у нерозривній динамічній єдності з інтерпретатором та світом. У семіотиці модель Ч. С. Пірса витлумачують як багатшу, позаяк смисл знака з'являється у процесі відображення референта, і такий процес пов'язаний безпосередньо з людиною. О. В. Бразговська переконана, що у такий спосіб модель Ч. С. Пірса пов'язує мову, людину та реальність, а отже наділена і більшим евристичним потенціалом. Також дослідниця уважає, що Соссюрівський біном та тріаду Пірса можна успішно об'єднати у п'ятибічну модель мовного знака: уявлення про фізичне тіло знака, інформаційний носій знака, уявлення про референт відображення, сам референт відображення (об'єкт світу), смисл як результат відображення референта, інтерпретатор.

У мовознавстві модель позиціонують як штучно створений лінгвістом реальний та мислиннєвий пристрій, що імітує інший пристрій (оригінал) з певною лінгвістичною метою [598].

У лінгвістиці, на переконання Ю. Н. Марчука, модель є абстрактним поняттям еталону чи зразка будь-якої системи (фонологічної, граматичної тощо); представлення найбільш загальних характеристик будь-якого мовного явища; загальна схема опису системи мови або певної її підсистеми [255, с. 22]. При цьому для створення будь-якої лінгвістичної моделі мовознавець так само потребує початкових та кінцевих даних, якими і стають текст, механізми мовленнєвої діяльності людини [34]. До прикладу, у прикладній лінгвістиці використовують різні види моделей, які презентують загальні принципи

укладення штучних та машинних мов разом із розробкою методів моделювання перекладу за участі автоматизованих систем [322].

Традиційно виділяють такі види лінгвістичних моделей: аналітичні (від мовленнєвих фактів до системи мови), синтетичні (від системи мови до мовленнєвих фактів), розпізнавальні (під час аналізу розпізнаються одиниці синтезу), парадигматичні (відображають принципи об'єднання деяких елементів в класи та встановлюють відношення в системі), синтагматичні (відображають відношення між елементами). І. Й. Ревзін наголошує на важливості саме парадигматичних моделей, які дозволяють моделювати системні відношення у мові та на основі яких виникають динамічні моделі, що розглядають мову як перехідну від одного стану до іншого систему [316, с.16].

Ю. Д. Апресян виокремлює такі основні характеристики лінгвістичної моделі:

1. Моделювати можна тільки такі явища (до яких належить і мова), вагомі властивості яких вичерпуються їхніми структурними (функційними) характеристиками і ніяк не пов'язані з їхньою фізичною природою; від моделі вимагається тільки імітувати поведінку об'єкта, а матеріал, за допомогою якого вона буде відображати цю поведінку, може і відрізнятися. Виокремлення структурних характеристик об'єкта як найбільш вагомих уможливлює створення теорії даної структури, яку можна застосувати до об'єктів будь-якої фізичної природи, якщо у їхню основу покладена така сама структура.

2. Модель завжди представлена як певною мірою ідеалізація об'єкта.

3. Зазвичай модель оперує не поняттями про реальні об'єкти, а конструктами, тобто поняттями про ідеальні об'єкти, що не виводяться безпосередньо і однозначно з «досвідчених» даних, а побудовані «вільно» на основі деяких загальних гіпотез, передбачених сукупністю спостережень та дослідницькою інтуїцією. Будь-яка модель є конструкцією, логічно виведеною з гіпотез за допомогою визначеного математичного апарату.

4. Лінгвістична модель повинна бути формальною (у ній у явному вигляді та однозначно задані початкові об'єкти, що пов'язують правила

утворення та виділення нових об’єктів і тверджень). В ідеалі будь-яка формальна модель є математичною системою, тому певною мірою поняття формальності є синонімічним до понять математичності, точності та однозначності, що є властивостями мови, якою представлена теорія. Формальна модель пов’язується з даними за допомогою тієї чи тієї інтерпретації. Подати інтерпретацію моделі – означає вказати на правила, ймовірні та точні, заміни деякої предметної області, наприклад, мови, об’єктами (символами) моделі.

5. Будь-яка інтерпретована модель повинна мати властивість пояснювальної сили. Уважають, що модель має таку властивість, якщо вона пояснює факти спеціально проведених експериментів, які не можна пояснити з позиції старої теорії; передбачає невідоме раніше, але принципово можливу поведінку об’єкта, що згодом підтверджується даними спостережень або нових експериментів. І в першому, і в другому випадку пояснювальна сила тим більша, чим більш повним є збіг передбачень з експериментальними даними [9].

Відтак, побудова моделі вимагає:

- фіксування фактів, що вимагають пояснень;
- висунення гіпотез для пояснення фактів;
- реалізацію гіпотез у вигляді моделей, що не тільки пояснюють початкові моделі, але й передбачають нові факти, що не спостерігалися раніше;
- експериментальну перевірку моделі.

Аналіз моделей, що вже існують у мовознавстві, охоплює матеріал, на основі якого можна зробити висновки про еволюцію аспекту моделювання у лінгвістичних науках. Ретроспективне вивчення уже створених моделей поряд з адекватною оцінкою напрямів і тенденцій сучасних наук уможливлює більш осмислено підійти до розробки нових моделей [322].

До прикладу, дослідження моделей семантики того чи того тематичного класу слів представлене у сучасній лінгвістиці як актуальний напрям дослідження (А. Вежбицька, О. В. Деменчук, Д. І. Караваєва, Л. В. Молчкова, О. В. Падучева, І. Й. Ревзін, І. М. Ремхе та ін. (детальніше у [178]). Існує

переконання, що стан розроблення проблем, пов'язаних із моделюванням семантики в сучасному мовознавстві, засвідчує виразну тенденцію до витлумачення змісту мовної одиниці в перспективі когнітивно-функційного (такого, що обстоює ідею функційної та когнітивної зумовленості мовного значення) підходу. Такий підхід декларує необхідність і доцільність моделювання змісту мовної одиниці за зразком концепту ситуації багатовимірного типу (зразка), який відтворює динаміку концептуалізації світу дискурсу (певної ситуації або її фрагмента) в аспекті різних варіантів світосприйняття людини [103].

Таким чином, у сучасному мовознавстві дослідники активно послуговуються лінгвістичною моделлю з метою максимально точного відтворення найбільш загальних характеристик будь-якого мовного явища. Особливої уваги набуває моделювання семантики лексичних одиниць, що належать до певного тематичного класу.

1.2. Моделювання структур репрезентації знань, відображених у семантиці лексики: семантико-когнітивний підхід

Розвиток когнітивної лінгвістики став характерною рисою мовознавства на межі століть. На думку В. З. Дем'янкова та О. С. Кубрякової, когнітивна лінгвістика вивчає мову як когнітивний механізм, що відіграє роль у кодуванні і трансформуванні інформації [107, 165].

Процес когніції у лінгвістиці визначають по-різному: схематичні модельні уявлення, ментальні простори, паралельні зв'язки, ролі, прототипи, метонімія, полісемія, концептуальна інтеграція і т.д. Усі ці аспекти «прихованої» когніції представляють значний дослідницький матеріал, на основі якого можлива реалізація різних варіантів мовного моделювання. Причому розкриття кожного з аспектів підкорюється деякому універсальному принципу організованості і структурованості людської свідомості, що уможливлює її представлення у вигляді моделі [322, с. 97].

Ідея створення когнітивних моделей мови ґрунтується на постулюванні того, що наші знання організовуються за допомогою певних структур. Схематичне уявлення таких структур покладено в основу численних досліджень, пов'язаних з когнітивним моделюванням (фреймова семантика Ч. Дж. Філлмора, теорія метафори і метонімії Дж. Лакоффа і М. Джонсона, когнітивна граматика Р. В. Лангакера, теорія ментальних просторів Ж. Фоконьє, теорія прототипів Е. Рош та ін.). Певні когнітивні моделі покладені в основу процесів категоризації світу і мови. До питання моделі звертался й зарубіжні дослідники, серед яких Т. ван Дейк, С. Е. Тулмін, О. С. Федотова та ін.

Зокрема, Т. ван Дейк пропонує модель для пояснення процесів, пов'язаних зі сприйняттям дискурсу, який розуміється як «складна єдність мовної форми, значення і дії, яке могло б у найкращий спосіб бути схарактеризованим за допомогою поняття комунікативної події або комунікативного акту» [99].

С. Е. Тулмін, у свою чергу, пропонує модель, яка відображає структуру аргументів, що є спробою представлення загальної структури умовиводу, яка покладена в основу безлічі випадків аргументації. Ця модель допомагає встановити змістовні взаємозв'язки між окремими висловлюваннями. Когнітивна структура, що виникає, як «сітка» накладається на наявні граматичні залежності між текстовими елементами і сприяє укріпленню зв'язності та цільності тексту [322, с.95-96].

І. М. Ремхе вважає, що і в першому, і в другому випадках в основі спостережуваних закономірностей прихованими є когнітивні процеси. Когнітивний аспект, взятий за основу в роботах Т. ван Дейка, простежується у макроструктурах моделі автора, яка «має швидше когнітивну, ніж семантичну природу» [84]. Це виявляється у тому, що під час відтворення тексту різного роду модифікації можливі тільки за наявності загального фонду знань, які містяться у довготривалій пам'яті людини. Розуміння ж логічних взаємозв'язків

у тексті, за моделлю С. Е. Тулміна має багато спільного із трактуванням макроструктур Т. ван Дейка [322].

У когнітивній лінгвістиці поняття моделі має особливе значення, оскільки воно безпосередньо пов'язано зі специфікою самих когнітивних структур, досліджуваних у межах цієї науки. Йдеться про окремі поняття, які складають термінологічну базу когнітивного напряму: концепт, картина світу, фрейм, пропозиція тощо. Кожне з цих понять представляє деяку модель структурування знання. У такий спосіб виявляється, що будь-який когнітивний контекст можна представити у вигляді певної моделі знання, яка певним чином структурує результати людського пізнання. Уважають, що сама ідея моделювання мови є давньою мрією учених «подивитися» всередину мовної системи, тобто всередину розуму. Ж. Фоконьє метафорично позначає мову як «вікно до розуму», «заглянути» у яке, як виявляється, не так і просто. Причиною цього стає факт про те, що когнітивні процеси володіють імпліцитним «закулісним» характером і приховані глибоко всередині людського пізнання. Ось чому прояснити хоча б трохи суть цих когнітивних процесів можливо тільки за допомогою мовних проявів [322, с.97].

Т. В. Романова під когнітивною моделлю розуміє концепцію пізнання, модель розуміння тексту як результат природної обробки мовних даних. Когнітивні моделі презентують як склад (структуру, зміст) інформаційно самостійних моделей, так і механіку (принцип, процес) їх взаємодії і «архітектуру» єдиної системи модулів. Таким чином, модель – родове поняття, яке включає структуру. Дослідниця наголошує на чотирьох типах когнітивного моделювання: пропозиційному, схематичному (образному), метафоричному і метонімічному [326].

Якщо моделювання – науковий метод пізнання дійсності, то модель – інструмент знання. Я. Г. Неуймін відзначає, що модель є створеним з метою отримання та (або) збереження інформації специфічним об'єктом, який відображає властивості, характеристики і зв'язки об'єкта-оригіналу довільної природи, істотні для завдання, вирішуваного суб'єктом [276].

У межах когнітивної концепції мови відбувається переосмислення поняття моделі. З одного боку, воно зберігає свій епістеміологічний статус – позначає аналітичний науковий конструкт, який представляє деяку форму сприйняття, мислення, спосіб збереження і передачі інформації. З іншої – когнітивній моделі приписують статус онтологічної, який підтверджується у формі виявлення прогнозованих властивостей у діяльності або експериментально. У такий спосіб моделювання виступає і як метод представлення об'єкта, явища або процесу, і як метод верифікації [326].

Технологія продуктивної діяльності представлена побудовою евристичних когнітивних моделей – смисловою грою, в основу якої покладено психолінгвістичний феномен формування метафори. У процесі продуктивної діяльності суб'єкт спирається на визначений когнітивний простір, де при зіткненні з тією чи тією ситуацією розгортається певний контекст або, навпаки, смислове поле згортається в образ. Одиницями когнітивного простору (одиницями моделювання) виступають смислові структури: поняття, чуттєво-емоційні образи – метафорично згорнуті концепти. В осягненні реальної ситуації власне когнітивна діяльність представлена як послідовний інтелектуальний рух від сприйняття ситуації до створення її когнітивної моделі і далі через метафору до символічного або образного уявлення (вид моделювання). У такий спосіб когнітивна модель прогнозує динаміку творчого процесу за допомогою взаємозв'язку категорійних і концептуальних структур мислення та уяви [Там само].

Семантико-когнітивний підхід у мовознавстві має на меті дослідити співвідношення семантичних процесів з когнітивними. Суть такої методології полягає у тому, що завдяки дослідженню семантики мовних знаків можна сягнути у концептосферу та з'ясувати, що було важливим для того чи того народу у різні періоди історії, а що лишалося поза увагою [Там само].

Один з підходів когнітивної лінгвістики декларує дослідження метафоричних моделей як один із способів концептуалізації різних нематеріальних об'єктів та процесів, типів культурної поведінки та взаємодій

(Дж. Лакофф, М. Джонсон, І. М. Кобозєва, О. С. Кубрякова, М. Тернер та ін.). Метафора представлена як структура репрезентації знань, феномен свідомості, повсякденна концептуальна реальність, яка виявляє саму сутність семантичної будови мови. З. І. Рєзанова стверджує, що у когнітивній лінгвістиці мислення потрактовано як образну систему, у якій великі смислові простори не є безпосереднім відображенням дійсності, а представлені у системі метафоричних і метонімічних образів [319]. Самемоделювання таких метафоричних або метонімічних образів і забезпечує презентацію когнітивних процесів, за допомогою яких людина сприймає довкілля.

Г. І. Кустова, до прикладу, здійснює когнітивне моделювання досліджуваної лексики, ґрунтуючись на ідеї прототипу А. Вежбицької, яка уводить до термінологічного апарату лінгвістики поняття прототипного об'єкта та прототипної ситуації, відзначаючи при цьому, що самі когнітивні процеси та механізми мають єдину природу та обов'язково пов'язані з природою людини [239].

Лінгвісти Ж. Фоконьєр та М. Тернер презентують ідею концептуальної інтеграції, за якою елементи різних сфер сприйняття «міксуються», і як результат відбувається «змішування» ментальних просторів у підсвідомості людини та формування такої собі мережі пов'язаних просторів. Учені виокремили такі моделі концептуальної інтеграції, як-от: «учений – жрець», «хірург – м'ясник» та ін. У результаті інтеграції різних ментальних просторів утворюється новий «фіксований простір», куди можна спроектувати елементи вхідних просторів [429].

У свою чергу Р. Лангакер виокремлює власну теорію когнітивної граматики, за якою значення прирівнюється до «ментального досвіду». На думку дослідника, граматичні структури не варто розглядати як окрему незалежну формальну систему, позаяк лексика, морфологія та синтаксис представлені як єдиний континуум символьних одиниць, які не можуть бути розподілені на складові частини у звичний спосіб. Р. Лангакер обстоює думку про те, що мова не може бути описана без врахування когнітивних процесів, а

граматичні структури не варто розглядати як окрему, незалежну формальну систему, позаяк формальна семантика, що ґрунтується на умовах істинності, не здатна адекватно описати значення мовних виразів [498, с. 6].

Разом із вже згаданими когнітивними моделями у лінгвістиці представляють ще один варіант когнітивного дослідження – образ-схематичне моделювання (Дж. Лакофф, М. Джонсон), сутність якого полягає у пошукові «долінгвістичних», динамічних та схематичних гештальтів, що виникають як результат взаємодії людини зі світом та слугують тією структурою, яка «закріплює» абстрактні міркування та уявлення людини про світ у теорії концептуальної метафори [496].

Звертається до когнітивного моделювання у своїх розвідках і А. Голдберг, котра уважає, що базові речення мови слугують прикладами конструкцій, які є двосторонніми одиницями: включають форму та зміст і співвідносяться із семантичними структурами, які відображають типові ситуації досвіду людини. Дослідниця наголошує на тому, що такі базові мовні сутності трактуються у когнітивному аспекті, презентуючи співвідношення когнітивних структур та когнітивних механізмів, покладених в їхню основу [443].

Поряд з образ-схематичними, метафоричними та іншими моделями когнітивісти намагаються дослідити семантику лексичних одиниць різних мов і на предмет моделювання концепту. Семантико-когнітивний підхід засвідчує, що шлях дослідження «від мови до концепту» найбільш надійний, і що аналіз мовних засобів дозволяє найшвидше і найпростіше виявити ознаки концептів та моделювати концепт (пор. з труднощами опису концептів, виражених засобами несловесних мистецтв – музики, живопису, архітектури, скульптури тощо) [295, с.15-16]. Забезпечуючи виявлення та опис відповідних концептів, семантико-когнітивний підхід надає дослідникам дві можливості: повернення до мови (використання отриманих когнітивних знань для пояснення явищ і процесів у семантиці мови, рух до свідомості (моделювання концептів як одиниць

національної концептосфери, національної культури, що представлено у межах лінгвістичної концептології).

Крім того, А. Вежбицька презентує ще один підхід у моделюванні когнітивних процесів, який ґрунтується на дослідженні семантичних примітивів – лексичних одиниць мови, через які можна витлумачувати значення інших слів та речень, тобто визначати одні слова через інші [53] (детальніше у [173]).

Відтак, семантико-когнітивний підхід охоплює такі ідеї когнітивного моделювання структур репрезентації знань: фреймова семантика, образ-схематичне моделювання, моделювання концепту, теорії метафори і метонімії, ментальних просторів, прототипів, концептуальної інтеграції, когнітивної граматики, семантичних примітивів та ін. Кожна з проаналізованих теорій пропонує свій механізм у кодуванні і трансформуванні інформації.

1.3. Моделювання структур реалізації знань, відображених у семантиці лексики: семантико-функційний підхід

Р. О. Якобсон, М. С. Трубецькой та С. О. Карцевський обстоюють думку про те, що функційна лінгвістика є сукупністю шкіл, напрямів, що виникли як одне із відгалужень структурної лінгвістики, яка характеризується переважною увагою до функціонування мови як засобу спілкування. Основний принцип такого напряму полягає у розумінні мови як цілеспрямованої системи засобів вираження. Функційний опис мови охоплює: систему мовленнєвої семантики і функцій з власними аргументами, морфологічну систему, прагматичну систему (включно з такими поняттями як *ілокутивна сила, пресупозиція, визначеність, топіковість*), систему соціальних норм, що управляють різними видами мовленнєвих подій та діяльності [197].

О. Є. Кібрик, до прикладу, презентує детальний огляд сучасної американської лінгвістики, де найбільш фундаментальними напрямами уважає генеративну граматику, фонологію, формальну семантику, психолінгвістику, а

також функційну й когнітивну лінгвістику. Автор звертає увагу на три умовні групи дослідників, що займаються функційним синтаксисом. Перші з них – консервативні, які трактують функційний синтаксис як деяке доповнення до формального аналізу (С. Куно, Дж. А. Хокінс). Наступну групу лінгвістів представляє Р. Д. Ван Валін, який уважає, що граматика є частково автономною та частково вмотивованою функціями структурою. І третя група дослідників поділяє думку про те, що граматику можна звести до дискурсивних чинників (так звані «радикальні» функціоналісти: П. Дж. Хоппер, У. Чейф) [161, с. 279]. При цьому дослідники пропонують різні підходи у трактуванні мови як системи.

Р. Д. Ван Валін, зокрема, презентує теорію референційно-рольової граматики, за якою «теоретичний обов'язок» полягає у зв'язній, єдиній інтерпретації різних мовних явищ, що виходить за межі початкових постулатів. Дослідник характеризує референційно-рольову граматику як структурно-функційну теорію, яка спирається на дані різних мов та єдиним визнає синтаксичний рівень і не передбачає ніякого аналогу трансформацій. Основні компоненти референційно-рольової граматики представлені так: теорія структури клаузи, теорія семантичних ролей і лексичного представлення, теорія синтаксичних відношень та відмінка, теорія складного речення [161, с. 283]. Теорія семантичних ролей та лексичних представлень є найбільш відомою своїми поняттями «виконавець дії» і «той, над ким здійснюють певну дію», які Р. Д. Ван Валін визначає за допомогою класифікації дієслів. На основі класової приналежності і логічної структури кожному дієслову приписуються семантичні ролі [Там само, с. 287].

І. О. Мельчук відзначає, що саме функційні моделі цікавлять лінгвістику, яка намагається з'ясувати особливості функціонування модельованого об'єкта. Х називають функційною моделлю Y, якщо і тільки якщо Х є системою правил, складених дослідником на основі спостережуваного функціонування об'єкта Y так, щоб вони якомога точніше відображали поведінку цього об'єкта; така система правил представляє опис Y-а [261, с.18].

Дж. Бреснан, М. Далрімпл презентують лексико-функційну граматику як напрям, де структура речення складається з двох різних формальних об'єктів: структура безпосередніх складників і функційна структура, де перша моделює «поверхневу» синтаксичну форму мови, а друга – рівень граматичних відношень [408].

О. Бондарко, у свою чергу, здійснює свої розвідки з функційної граматики на предмет розгорнутого й теоретичного аналізу системи функційно-семантичного поля, яке ґрунтується на основних семантичних категоріях (аспектуальність, темпоральність, модальність, суб'єктність, об'єктність, означеність, неозначеність та ін.) [39].

Натомість теорія функційно-комунікативного синтаксису М. В. Всеволодової передбачає наявність плану змісту (семантичний простір мови, одиницями цього плану є семи) та плану вираження (формальні одиниці та об'єкти, мовні механізми, які забезпечують виникнення і функціонування мовленнєвих структур, одиницями цього плану є синтаксеми). Дослідниця декларує ідею поля, а критерієм розмежування ядра (центру) та периферії є факт збігання або незбігання денотативного змісту (типової ситуації) і типового значення [230].

Дещо з іншої позиції здійснює свої дослідження у сфері функційного синтаксису Ч. Філмор, розвідки якого спрямовані на вивчення «рольової граматики», за якою семантику речення розуміють як систему семантичних валентностей, де значення вершинного дієслова диктує ролі, які притаманні іменниковими складниками.

О. Є. Кібрик обстоює позицію про універсальність та варіативність мови. Дослідник уважає, що у мові є універсальні властивості мови (константи), під якими розуміють деякі обмеження на варіативність мови. Параметри варіативності багатьох мов представляють як шкалу, яка обмежує варіативність мови своїми значеннями – є такою собі константою, де значення шкали – змінні [161].

До питання функційного синтаксису звертається у своїх розвідках і О. В. Падучева, яка досліджує мовну поведінку слова (його сполучуваність, склад граматичних форм та їхнє значення, фразовий наголос) у контексті значення цього слова. Дослідниця презентує продуктивні моделі семантичної деривації, які демонструють зміну лексичних значень, виявляють смислові компоненти та параметри лексичного значення, які об'єднують слова у певні класи та є основою лексичної системи мови [286].

А. С. Мустайокі упроваджує думку про функційний синтаксис, що ґрунтується на підході від значення до форми (відображає мовленнєву діяльність мовця, який надає своїм думкам конкретну мовну форму) та застосовується для опису певної мови. На думку дослідника, мета функційного синтаксису полягає у тому, щоби виокремити умови, за яких ця семантична структура може або не може бути використана. А. С. Мустайокі окреслює три етапи функційного синтаксису: встановлення основи опису – семантичних структур та їхніх елементів (семантичних категорій), опис тих мовних засобів, які можуть бути використані у мові X (або в мовах X та Y) під час вираження усталених семантичних структур та категорій, визначення можливих обмежень у вживанні мовних засобів. Більш влучно підхід функційного синтаксису можна схарактеризувати за допомогою вислову «від смислу (семантичних категорій / семантичних структур / семантики) до мовних засобів (мовних виразів / мовних (формальних, поверхових) структур)». Семантичну структуру автор визначає як схематизоване і структуроване розуміння того, що має на меті висловити мовець [274, с. 23-24].

Отже, семантико-функційний підхід зосереджує свою увагу на функціонуванні мови як засобу спілкування, послуговуючись теоріями референційно-рольової граматики, лексико-функційної граматики, функційно-комунікативного синтаксису та ін. за такими етапами: встановлення основи опису, дослідження тих мовних засобів, які можуть бути використані у мові під час вираження усталених семантичних структур та категорій, визначення можливих обмежень у вживанні мовних засобів.

1.4. Семантика ірраціональності в моделях наукових парадигм знань

З новим поглядом на природу світу та людини безпосередньо пов'язане нове уявлення про первинні методи пізнання цієї природи. Центр координат змістився на конкретну людину, яка вміщена у часовий потік. Зокрема, це виявилось у зміні співвідношень між сутністю та існуванням. Осягнення існуючих у вічності ідеальних об'єктів можливе завдяки раціональному мисленню, але для сприйняття екзестенційних основ світу і людини така думка вже не є актуальною, оскільки необхідними стають особливі форми пізнання, пов'язані з поняттям інтуїції, яка знаходить своє відображення у філософському, психологічному та мовознавчому доробках дослідників різних часів.

Інтуїтивне осягнення істини та його вираження у мові бере свій початок від античної «філософії імені», де категорія ірраціональності виявлена у конвеціональній позиції тогочасних філософів (Демокріта, Аристотеля та ін.). Ще далі у своїх поглядах про ірраціональність пішли софісти, які позиціонували мову як найпотужніший засіб впливу на свідомість: «сила промови полягає у впливові на душу, а відтак тому, хто збирається стати оратором, необхідно знати, скільки видів має душа» [89, с. 8].

В історії філософії поняття «інтуїції» мало різний зміст: Платон розумів під інтуїцією споглядання ідей (праобразів речей чуттєвого світу), яке є видом безпосереднього знання, що приходить як раптове осяяння та передбачає тривалу підготовку розуму. Філософи Нового часу, розробляючи методи раціонального пізнання природи, не могли не помітити порушення логіки раціонального пізнання, що здійснювалося через інтуїцію. Декарт стверджував, що інтуїція – це не віра у хитке розуміння почуттів і не оманливі міркування про хаотичну уяву, а поняття ясного та уважного розуму, настільки простого та чіткого, що немає ніякого сумніву у тому, що людина мислить. Розумне пізнання, проходячи через «чистилище» методичних сумнівів, поєднане з

інтуїцією і дає перші принципи, з яких потім виводиться усе інше знання шляхом дедукції. Положення, що беруть початок з перших принципів, пізнаються як інтуїтивним, так і дедуктивним шляхом, залежно від способу їх розгляду, а самі принципи є лише інтуїтивними [100].

У філософській традиції раннього Середньовіччя окреслюємо три різні позиції, перша з яких полягає у наслідуванні античних поглядів про експлікацію мови у дзеркалі філософії, тоді як пізніше середньовічні мислителі звертаються до логіцизму в описі мови із відкиданням ірраціональності. Третя позиція філософів та мовознавців того часу характеризується їхньою зацікавленістю у душі та розумові як вмістилищах усіх скарбів премудрості та пізнання. К.Шьонборн наголошує на трьох типах людського знання: набуте, навіяне та інтуїтивне [270, с. 53], останнє з яких і репрезентує категорію ірраціональності у мові, зокрема тогочасній латинській, що відображала явища речові, чуттєві та мовленнєві, формуючи у такий спосіб єдність тіла і душі, розуму і слова [66].

Антропоцентрична позиція філософів епохи Відродження впливає на формування нової концепції мовознавства: вивчати потрібно не тільки латинську мову, але й інші; ключовою постає питання зв'язку мови, мислення і його складників (раціональних та ірраціональних).

Починаючи з Нового часу у філософії дедалі стійкіше утверджується презентація категорії ірраціональності: І. Кант та Г. Гегель упроваджують думку про те, що у раціональному виборі наявні випадковість та невизначеність [378, с. 2]. Г. Гегель уважає ірраціональне наслідком розумності та підтримує ідею розумної інтуїції [238, с. 125], у той час як у мовознавстві такі філософські ідеї віднаходять своє втілення у теоретико-пізнавальній ролі мови. Звертаючись до категорії ірраціональності, Ф. Бекон відзначає, що не зрозумівши природи мови, людина не в змозі завадити оманливому і ледь не чаклунському (ірраціональному) характерові слова, яке здатне збивати думку з правильного шляху, звершуючи певне насилля над інтелектом. Такі ірраціональні тенденції пробивалися крізь глибоко раціональні за формою вчення, однак вони не були

оформлені у систему і не мали особливого впливу на загальний пафос епохи (Ж.-Ж. Руссо, Й. Гете, Ф. Шлегель та ін.).

Середина XIX ст. ознаменована докорінними змінами, пов'язаними з розвитком ірраціоналізму, який не заперечує практичне значення науки для життя людини, але відмовляє їй у можливості знайти надійний спосіб пізнання світу [378, с. 2]. А. Шопенгауер обстоює думку про те, що філософські системи, які існували раніше, не змогли розкрити таємницю буття, оскільки тогочасні філософи споглядали на світ «занадто плоским поглядом, який… не допускав навіть припущення, що ми занурені у море загадок та незбагненності і безпосередньо повністю не знаємо і не розуміємо ні речей, ні самих себе» [238, с. 123]. У мовознавчій науці до категорії ірраціональності звертається К. Леві-Стросс, який позиціонує мову як соціальне явище, де усі акти лінгвістичної поведінки відбуваються на рівні несвідомого мислення. Як уважає К. Леві-Стросс, свідомість слугує опертям для безсвідомого, а шлях до пізнання природи можливий через вивчення слів та вчинків людей як структурних елементів, через шлях від свідомості до безсвідомого (ірраціонального) [226, с.16].

Наступний розвиток ірраціональних течій пов'язаний переважно з феноменологією, екзистенціалізмом та деякими різновидами неопозитивізму у філософії, а у мовознавстві у 1950-х рр. Ж. Лакан репрезентує категорію ірраціональності через поняття безсвідомого – окультуреного, асоціалізованого, не хаотичного, а навпаки структурованого за допомогою мови: метафори та метонімії. Безсвідоме, за Ж. Лаканом, представлене як мовлення «іншого», що є символічним та перебуває саме у сфері несвідомого [226, с. 26].

Будь-який текст сприймається людиною відповідно до її раціонально-чуттєвій єдності, і навіть у єдності її свідомості та підсвідомого [47, с. 117]. Кожна людина сприймає чи відтворює слова, вкладаючи в них не лише певний зміст, але й емоції, почуття, переживання. Інтерпретація цих емоцій, почуттів та переживань (чуттєвої (ірраціональної) сфери) у лінгвістиці варіювалася разом зі зміною лінгвістичних парадигм у мовознавстві.

У межах порівняльно-історичної парадигми про категорію ірраціональності йдеться у роботах В. фон Гумбольдта, який відзначає, що кожне слово «не є простим відбитком предмета самого по собі, але є його образом, який він створює в душі», а «розум не може осягнути того, на що немає й натяку у сфері почуттів і сприйняттів, і також не може увібрати сутність того, чого не можна сприйняти чуттєво, для чого відсутнім є матеріальне втілення… Фантазія та почуття викликають індивідуальні образи, в яких відображається індивідуальний характер народу» [152, с. 42].

Пізніше категорія ірраціональності відшукає своє втілення у розподілі мовлення на вербалізоване та невербалізоване. Саме людська думка, яка, на думку О. Потебні, знаходиться поза мовою або навіть вивищується над нею, і є репрезентацією невербалізованого мовлення. Український мовознавець переконаний, що у давні часи мислення було чуттєво-образним. У зв'язку з цим відомі сьогодні граматичні категорії іменника, дієслова, прислівника тощо осмислюються як наслідок набагато пізніших історичних епох. І тільки поступово під впливом абстрактного (чуттєвого, ірраціонального) мислення з первісного «імені» виокремилися інші іменники та дієслова, а потім й інші граматичні категорії [300, с. 65].

Німецький філософ К. Хюбнер уважає, що явища так званого нумінозного світу (das Numinose – з нім. "божественне") також належать до невербалізованої частини мовлення. Нумінозними є ілюзії, таїна, містерії, чаклунство та інші сфери ірраціонального, які залишаються неясними для свідомості, а отже й для їхнього описання засобами мови [113, с. 33].

Усе більше уваги ірраціональності приділено у дослідженнях К. Фосслера, який вбачав причини мовних явищ у діяльності душі, інтуїтивній діяльності індивіда – тій діяльності, яка лежить в основі художньої творчості, мистецтва, коли вона виявляється обумовленою естетичними «потребами та прагненнями». Єдиною реальністю та об'єктом вивчення для К. Фосслера є мовлення індивіда, яке розуміється як духовна творчість особистості, слугує засобом вираження її інтуїції і фантазії [152, с.83].

Наступною панівною у лінгвістиці парадигмою стала таксономічна (структуралістська), що розумілася як наукова методологія світоглядно-ірраціонального порядку. В епоху структуралізму до ірраціонального звертаються як до цілком логічного та раціонального: характерною рисою структуралізму стало прагнення за свідомим маніпулюванням знаками, словами, символами відшукати несвідомі глибинні структури, приховані механізми знакових систем («ментальні структури» К. Леві-Стросса, «дискурсивні формації» М. Фуко і т. ін.), які опосередковують відношення людської свідомості і світу. Ці неусвідомлювані структури, на думку французьких структуралістів, представлені не як ірраціональні імпульси емпірично-біологічного характеру (З. Фрейд), а натомість як логічні й раціональні, як такий собі прихований, несвідомий механізм знакових систем («символічна функція») [385].

Становлення нової прагматичної (комунікативно-функційної) парадигми відзначене переорієнтацією лінгвістичних досліджень на аналіз людського чинника в мові, діяльнісну та телеологічну поведінку мовної системи в комунікативному середовищі [337].

Однак функціоналізм не обмежується лише комунікативною доцільністю, оскільки мова відображає й інші сторони життя індивіда та суспільства. Йдеться про мовні повідомлення, які не несуть у собі інформації у вузькому «утилітарному» смислі слова, а слугують для інших цілей: вираження емоцій (інколи й ірраціональних), стосунків між людьми (ірраціональних також: любов, прощення, відважність, відданість тощо), сакральних і трансцендентних смислів і т. ін. Функціоналізм у лінгвістиці представлений сукупністю суб'єктивних спроб науково пояснити, виправдати саме вказану вище структуру мови, розкрити внутрішню логіку її існування та механізму, тобто пояснити ірраціональне, виражене мовою, з позиції його функційного призначення, відшукати в ірраціональному раціональне [279].

Четверта парадигма лінгвістики − когнітивна − орієнтована на пояснення постійних кореляцій і зв'язків між мовою, мовними продуктами, з

одного боку, і структурами знань, операціями мислення та свідомості, з іншого [337]. Для цієї парадигми мовознавства характерними є насамперед раціоналістська і феноменологічна методології. В основу останньої були покладені ідеї Е. Гуссерля про очищення пізнавальної діяльність людини від раціоналістичних конструкцій; досягнення істинності через досвід та інтуїцію. На думку Е. Гуссерля, розглянути феномен як цілісність можна тільки в тому випадку, якщо його «схопити» в інтуїтивному акті, а для цього необхідно «переживати» такий спосіб «внутрішнього» входження в сферу свідомості, психічного, що обумовлюється власною природою останнього та тим, що кожна людина може знайти психічне [273, с. 142].

Проблема раціонального у пізнанні та проблема з'ясування значення і ролі розуму по відношенню до буття, цілі, соціального та історичного розвитку трансформувались у визначення смислів раціональності. У гносеологічному плані «раціональне» розуміється як характеристика процесу пізнання, коли раціональне пізнання протиставлене чуттєвому та надчуттєвому; як знання, виражене у поняттях, логічно обґрунтоване, теоретично усвідомлене, систематизоване. «Ірраціональне» у гносеологічному плані традиційно розуміється: як процес пізнання, що має місце поза розумом і не підлягає раціональному і логічному осмисленню; як знання, яке не може бути виражене, у поняттях, системній та впорядкованій формі [289].

Раціональне – логічно обґрунтоване, систематизоване та універсальне знання про предмет, головною характеристикою якого є здатність за допомогою чітких та систематизованих понять передати на вербальному рівні знання [272].

Ірраціональне має два смисли: позитивний та негативний. У негативному смислі ірраціональне трактують як явище, що на певному етапі видається ще не пізнаним. Відтак, будь-який предмет, який підлягає пізнанню, є ірраціональним, що стане раціональним у процесі пізнання під впливом логічного оброблення. Ірраціональне у позитивному смислі не може бути пізнане взагалі, виражене на рівні поняття, а тільки названо, відчуто [272].

Ірраціональне – філософське поняття, що виражає непідвладне розуму. Співвіднесеність ірраціонального з можливостями розуму спричиняє його розподіл на дораціональне та надраціональне: перше виступає як нерозумне у собі, друге – як неосягнене лише для актуального стану людського розуму, але, можливо, доступне з'ясуванню «перетворення» розуму, його переходу на більш високий рівень буття, пізнання, етики.

Зі сферою ірраціонального найчастіше пов'язують такі форми та способи буття як: хаос, абсурд, алогізм, нісенітниця, стани афектів, почуттів, мотивів, пристрастей, безумства, психопатології; суб'єктивна реальність, соціокультурна реальність. До сфери ірраціонального у науковому пізнанні сьогодні належить здатність суб'єкта безпосередньо та інтуїтивно, безапеляційно до законів логіки знаходити шляхи вирішення тих чи тих завдань. Використовуючи індивідуальні способи відбору інформації для своїх цілей, учений зазнає серйозного впливу неявних підсвідомих імпульсів, які не обов'язково є раціональними, наприклад, неявне (імпліцитне) знання – уміння, навички, що не піддаються описові та вираженню у мовній формі (неартикульованість).

На думку Н. Алієвої, у науці актуалізується питання співвідношення раціонального та ірраціонального. Ірраціональне має два значення. У першому випадку ірраціональне постає як таке, що може бути раціоналізовано: практично це і є об'єкт пізнання, який спочатку постає як невідоме, що згодом перетворюється у зрозуміле, логічно виражене, загальне знання. Часто таке ірраціональне називають нераціональним, однак більш коректно буде назвати таке ірраціональне як ще-не-раціональне. Друге значення ірраціонального полягає у ніколи й нікому незвіданому та невідомому. Якщо ірраціональне першого значення визнається раціоналістами та ірраціоналістами, то ірраціональне другого значення – тільки ірраціоналістами, оскільки воно не може бути раціоналізовано [6].

У людській діяльності завжди присутнє раціональне та ірраціональне, що пов'язано з вивченням реальності на основі апріорних переконань,

опозиційних фундаментальних метафізичних установок відносно людського буття: матеріалістичне та ідеалістичне розуміння природи буття. У такий спосіб раціональне та ірраціональне у життєдіяльності людини та пізнанні довколишнього світу представляють нерозривне єдинство, необхідне для цілісного, повноцінного, повнокровного світорозуміння людини та присутнє у професійній діяльності, особистості, що розуміє та перетворює довколишній світ. Думка людини, раціональне знання невіддільне від ірраціонального, яке охоплює містику, віру, емоції, почуття людини. Відповідно і світогляд людини, що складається з її поглядів і переконань, включає світовідчуття і світосприйняття, почуття і сприйняття. Природа людини напряму пов'язана не тільки з раціональністю, мисленням, але й з ірраціональними елементами, безсвідомими психічними процесами, які у єдності дозволяють пізнавати і осягнути довколишній світ [6].

З філософських позицій у потаємні глибини світу можливо поринути за допомогою чистого споглядання та інтуїції, а потім виразити отримане можна лише через іносказання, образи та порівняння. Для А. Шопенгауера ірраціональне є серцевиною справжнього світу, волею поза розумом та будь-яких раціональних форм пізнання. «Вже одне виокремлення волі серед усіх форм закону достатнього існування недвозначно вказує на алогічний характер цього метафізичного світу. Закон достатнього існування означає для А. Шопенгауера сукупність всього розумного, логічно побудованого, раціонально пов'язаного. І якщо воля виділена зі сфери дії закону достатнього існування, то тим самим вона перетворена в ірраціональну прірву, алогічне чудовисько» [272]. Таке ірраціональне є невизначеним та не може бути раціоналізованим. Єдиний можливий варіант у цьому випадку – інтуїтивне осягнення та послідовний виклад у понятійній формі, незавершеній, неадекватній, але у такій, що має універсальний характер повідомлення [272].

Разом з тим абсолютизувати лише раціональний бік процесу наукового пізнання, на думку О. Панкратової, надто поспішно. «Те, що ми називаємо

раціональним, належить насправді свідомості, а те, що називаємо ірраціональним, є швидше за все початком і слідом розумності» [289].

У такий спосіб носієм ірраціонального складника стає розум: у пізнанні виявилися ще не відрефлексовані, логічно не сформовані форми знання, які усе ж могли частково бути експліковані, верифіковані, об'єктивовані в реальність за допомогою різних позараціональних імпульсів (наприклад, інсайт, інтуїція, осяяння) [Там само].

Таке усвідомлення спричинило крах старих класичних уявлень про процес пізнання, де йогосуб'єкт був автономний по відношенню до об'єкта, без будь-якої ціннісної детермінації. У сучасну епоху процес пізнання збагатився новою епістемологічною основою: співвіднесеність засобів діяльності із самим суб'єктом, ціннісно-цільовими структурами. Усвідомлення цілісності людини як унікального уявлення було основним стимулом у гносеології розглядати пізнання як багаторівневий акт взаємодії цих феноменів.

Ірраціональне мислення здатне сприймати світ і його явища у цілісності, однак упродовж тривалого часу наука відносилась до такого типу мислення як до психопатології та шарлатанства. Ірраціональне мислення було витіснено історичним розвитком раціонального мислення, уособленого науково-технічним прогресом, внаслідок чого людина належить лише фізичному, матеріальному світові, у той час як вона є утіленням єдинства трьох світів – фізичного, психічного та духовного (тіла, душі та духа). Ірраціональне мислення реалізує основні принципи діалектики – єдності, причинної обумовленості, розвитку, універсальні методи пізнання – аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, абстрагування, узагальнення, порівняння та ін. Дитяче мислення відрізняється конкретністю, жвавістю, емоційністю, багатою уявою, відсутністю свідомості. Саме такий тип мислення найбільш близький ірраціональному мисленню, що ґрунтується на осягненні світу серцем, а свідоме мислення – на логічній абстракції [92].

Людське мислення від природи покликане суміщати дві реальності – чуттєву та ірраціональну. Зв'язок між двома видами реальності – матеріальної

очевидності і тонко енергетичної дійсності – може здійснюватися різними способами, однак найбільш правильним є чистота мислення.

Неявне знання у повсякденному житті постає у вигляді знань, умінь та навичок і різних видів професійних та непрофесійних автоматизмів. У науково-дослідній діяльності неявне знання включає в себе на доконцептуальному рівні ірраціональні елементи, особливим серед яких є феномен інтуїції. Доконцептуальний рівень – це те, що впливає на пізнавальний вибір, його глибинні основи (ідеали, безсвідомі інтуїтивні імпульси, інстинкти, етичні норми, імперативи). Надчуттєвий рівень – рівень, на якому активізується креативний потенціал ученого, з допомогою пускового механізму інтуїції – здатність прямого, безпосереднього осягнення істини [289].

Світоглядні істини відкриваються зазвичай в ірраціональному мисленні, коли людина віддається своєму шостому чуттю – інтуїції – вищій форми розуму на теперішньому і наступному еволюційному етапі розвитку людського мислення. Цей вид мислення має допомогти думати та вирішувати серцем, у той час як зараз помітний перекіс у бік мозкового інтелекту.

Постнекласична раціональність включає ірраціональне як гностичний та особистісний компонент, продукований міжособистісними чинниками. Гностичний компонент, перш за все, представлений раптовим «осягненням істини» інтуїцією, що передбачає попередній «інкубаційний» період підсвідомої діяльності, під час якого розглядалася нова ідея. «У період, вільний від суворої дисципліни мислення, народжується багато різних комбінацій ідей, образів та понять, відбір яких відбувається неявно, на основі цільової установки мислення дослідника та в результаті якогось зовнішнього поштовху, далекого від обставин дослідження» [344].

Особистісний компонент ірраціонального в науці представлений у відомій концепції знання М.Полані, для якого особистісний компонент – це, по-перше, практичні, але не вербалізовані навички та вміння; по-друге, неявні операції, що задають смисл та зчитують його, визначають значення слів та висловлювань, які індукуються додатковими знаннями (стилем наукового

мислення, актуальним уявленням про наукову картину світу); по-третє, самооцінка – знання про власне тіло, його просторову та часову орієнтацію, руховий і силовий потенціал. Це знання, яким людина як мірою усіх речей безсвідомо вимірює, а потім змінює під себе світ [Там само].

Основна різниця між раціональним та ірраціональним полягає у тому, що перше потребує однозначних та одновимірних відношень, а друге – багатовимірних та неоднозначних. Раціональність відповідає потребам сьогодення та пояснює роботу технічних систем, тоді як ірраціональне характеризує суб'єктивну реальність духовного світу або об'єктивну реальність, у якій упредмечено відношення людини до світу. Раціональне знання потребує багаторазової перевірки і стовідсоткової достовірності, оскільки помилка може коштувати життя, тоді як ірраціональне спирається на суб'єктивну достовірність особистого переживання. До того ж, раціональне можна перекласти у повному обсязі будь-якою мовою, а ірраціональне перекласти неможливо. По відношенню до раціонального В. Півоєв розглядає ірраціональне у трьох аспектах: дораціональне (перефлектоване емоційне), параціональне (додаткове до раціонального) і надраціональне (те, що виходить за межі раціонального пізнання) [292].

В. Півоєв упроваджує думку про те, що раціоналістична парадигма та науково-раціональна система цінностей на разі зазнає кризи через абсолютизацію раціоналізму, і настає час реабілітації ірраціоналістичних принципів у світогляді та переоцінці ролі гуманітарного знання у ціннісній картині світу. Діалогічний плюралізм – ось, що має стати основою наукової парадигми XXI ст. [292, с. 146] (детальніше у [170, 171,172,174,175]).

Відтак, наявність ірраціонального у науковій парадигмі знань означає, що неможливо обмежити світогляд людини певними рамками. Разом з тим, спиратися суто на ірраціональний аспект також є невиправданим, оскільки процес пізнання неможливий без раціонального пояснення. Звідси ірраціональне є обов'язковою складовою раціонального, його зворотною стороною та має отримати більшу довіру за умови усестороннього осмислення

світогляду, оскільки усі накопичені за 3-4 тисячоліття ірраціональні форми освоєння світу так чи так знаходили своє втілення чи то у магії, алхімії, окультизмі, містицизмі, чи то у теології.

Висновки до розділу 1

Таким чином, актуалізоване поняття моделі та моделювання дедалі частіше використовують у природничих та гуманітарних науках. Мовознавці потрактовують модель як штучно створений конструкт, який імітує інший пристрій (оригінал) з певною лінгвістичною метою. Виокремлюють основні характеристики лінгвістичної моделі (імітація поведінки об'єкта, ідеалізація об'єкта, використання спостережень та дослідницької інтуїції, формальність, пояснювальна сила). Особливої уваги у сучасній лінгвістиці заслуговує питання моделювання семантики лексем специфічного тематичного класу відповідно до концепту ситуації багатовимірного типу. При цьому моделювання змісту лексем здійснюють у руслі когнітивної лінгвістики та функційного синтаксису.

Семантико-когнітивний підхід моделювання структур репрезентації знань передбачає виокремлення ментальних просторів, паралельних зв'язків, ролей, прототипів, метонімії, полісемії, дослідження концептуальної інтеграції та схематичних модельних уявлень тощо. Основна ідея цього підходу ґрунтується на твердженні про структурованість та організованість знань людини. Уважаємо, що семантична модель наділена тими характеристиками, які можуть презентувати ту структуру когнітивного знання, яке закладене у семантиці досліджуваної ЛО. Крім того, семантико-когнітивний підхід на сучасному етапі розвитку мовознавчої науки має на меті не лише виокремити ту чи ту семантичну модель для специфічного класу лексики, а й дослідити співвідношення семантичних процесів з когнітивними. Такий аспект уможливлює проникнення у концептосферу того народу, мова якого досліджується. Вивчення цих співвідношень можуть бути представлені

метафоричними, метонімічними, образ-схематичними моделями, концептуальними метафорами, власне концептом та ін.

Семантико-функційний підхід моделювання структур реалізації знань, що відображені у семантиці лексики, ґрунтується на твердженні про дослідження семантичних структур від її смислу (семантичний простір мови) до тих мовних засобів, якими вона може бути виражена (план вираження: формальні одиниці та об'єкти, мовні механізми, які забезпечують виникнення і функціонування мовленнєвих структур), що дає змогу виокремити ті умови, за яких досліджувана семантична структура може бути використана. Визначено, що поле дослідження у руслі функційного опису мови може стосуватися таких напрямів, як-от: система мовленнєвої семантики, морфологічна система, прагматична система, система семантичних валентностей, предикатно-актантні відношення та ін. Крім того, для функційного синтаксису виокремлюють основні етапи семантичного моделювання: встановлення основи опису; опис мовних засобів, якими виражені семантичні структури та категорії; визначення можливих обмежень у вживанні мовних засобів.

Семантико-когнітивний та семантико-функційний підходи у моделюванні уважаємо особливо ефективними для вивчення семантики специфічних тематичних груп слів, зокрема ІЛ у зіставному аспекті. Семантика ірраціональності в моделях наукових парадигм у різні часові епохи (Античність, Новий час, Середньовіччя, Відродження, Структуралізм та ін.) була представлена по-різному. При цьому дослідники змінюють позицію лінгвістичної науки щодо трактування ірраціональності (чуттєвого, інтуїтивного, незрозумілого) як від її цілковитого заперечення, так і до її часткового прийняття, і зрештою до упровадження двостороннього підходу, за яким ірраціональне є невід'ємним складником раціонального.

Основні положення розділу висвітлено у працях [170, 172, 174, 175, 178].

Розділ 2

МЕТОДОЛОГІЯ МОДЕЛЮВАННЯ СЕМАНТИКИ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Методологія сучасних лінгвістичних розвідок передбачає включення у дослідження різних методів та підходів, позаяк кожний з них зосереджує свою увагу на тому аспекті мові, що є об'єктом дослідження.У сучасній науці напрацьовано деяку методологічну єдність, яке сприяє розумінню моделі як визнаної наукової універсалії, що приводить до поглиблення опису моделі як інструменту знання, деталізації й типологізації методів моделювання. В гуманітарних науках реальні об'єкти вивчаються у вигляді визначених ідеальних конструкцій, тобто моделей, які використовуються з метою розуміння моделюючого об'єкта, тобто виступають як своєрідні онтологічні норми, а моделювання дає можливість прогнозування тенденцій еволюції об'єктів, перспектив вивчення їхніх властивостей і структур тощо [326].

Оскільки дисертаційне дослідження зосереджує свою увагу на зіставному аспекті вивчення семантичних моделей ІЛ, то і зіставний метод визначаємо як один з ключових у розвідці. Крім того, у дослідженні використано такі загальнонаукові методи, як-от: порівняння, узагальнення, репрезентативної вибірки, моделювання та ін. Лінгвістичні методи охоплюють типологічні та семантичні, що забезпечує якісний аналіз ІЛ.

2.1. Класифікаційний етап

З метою виокремлення семантичних моделей на позначення ірраціональності у зіставлюваних мовах здійснено добір лексичних одиниць з 28 лексикографічних джерел українською мовою, з яких 4 є словниками; 72 лексиграфічних джерел англійською мовою, з яких 9 є словниками; 52 лексикографічних джерел німецькою мовою, з яких 5 є словниками. Також для дослідження було використано корпуси англійської, німецької та української

мов, які дали змогу відшукати необхідний ілюстративний матеріал на предмет вживання ірраціональних лексичних одиниць у різних контекстах [The British National Corpus (https://www.english-corpora.org/bnc/); Digitales Wörterbucher der Deutschen Sprache (https://www.dwds.de/); Корпус української мови (http://www.mova.info/corpus.aspx)].

У дослідженні виокремлюємо такі основні поняття і терміни, як-от: ірраціональність, модель, семантика, семантична модель, метод, концепт, номінативне поле, образ-схема, образ-схематична модель, метафора, концептуальна метафора, предикат, актант, предикатно-актантна модель, послуговуючись якими характеризуємо семантику ірраціональності у досліджуваних мовах у двох аспектах: семантико-когнітивному та семантико-функційному.

2.1.1. Аналіз поняття «ірраціональність» та «ІС» у зіставлюваних мовах

Аналізуючи значення ЛО *ірраціональність / irrationality / die Irrationalität* за тлумачними словниками та корпусами української (абстрактний іменник від *ірраціональний* [600]), англійської (the fact of not being based on, or not using, clear logical thought [611]) та німецької мови (das Irrationale (a); irrationale Art [604]), а також значення твірної ЛО *ірраціональний / irrational / irrational* в українській (якого не можна збагнути розумом; незбагненний [600]), англійській (not based on, or not using, clear logical thought [611]) та німецькій (mit der Ratio, dem Verstand nicht fassbar; dem logischen Denken nicht zugänglich, vernunft widrig [604]) мовах, визначаємо, що поняття «ірраціональність» актуалізоване за такими семантичними ознаками: «відсутність розуму», «відсутність логіки», «недоступність для раціонального розуміння», за якими і виокремлюємо семантичний клас ІЛ на позначення тих аспектів світосприйняття, що не пов’язані з раціональним мисленням людини та виникають без участі розуму людини.

Названі аспекти світосприйняття актуалізовані у межах ІС, яку витлумачуємо послуговуючись поняттям моделі ситуації – теоретично експлікованої або гіпотетично встановленої величини інваріантних ознак, особливостей або правил. У дослідженні ІС – це завжди неповторювані та особливі умови (стан стресу, перевтоми, афекту, радості, горя, спокою), у яких опиняється учасник та які впливають на учасника у незрозумілий спосіб (раптове рішення у думках, розуміння необхідної відповіді зі звичайних предметів чи дій, видіння, раптовий порив тощо).

У дослідженні виокремлюємо модель прототипної ІС, в основу якої покладаємо єдність двох складників: характер вияву ІС та характер учасників ІС:

1. Характер вияву ІС:

– локалізація ІС (локалізаторами ситуації слугують вмістилища на зразок підсвідомості або органи, як-от: серце, душа тощо), пор.: укр. *Сумнів був підсвідомий, але за мить стало ясно, звідки оця підозра прокинулась: усі речі довкола припали шаром пилу – мабуть, Псойс заборонив заходити до своїх покоїв, – а сторінка книги була чистісінька* [596]; англ.*This client seems to have a pattern of sabotaging the partnership and admits to subconscious fear of having his or her heart broken* [613]; нім. *Ein solches Gefühl existiert mehr oder weniger unterbewußt in den Herzen der Leser literarischer Werke* [605];

– тривалість вияву ІС (ситуація виявляє себе зазвичай в короткотривалому часовому проміжку, що характеризується своєю миттєвістю), пор.: укр. *Якось, коли вона ще не встигла сісти й вдивитись, у неї мимоволі імпульсивно вирвалось* [596]; англ. *Impulsively, suddenly feeling that nothing could worsen the ruins of hir existence, Zambia opened the door and went in* [613]; нім. *Noch vor einem Monat beim Führer gewesen, welche Ruhe, welche Kraft, und wie er zuhören kann, und plötzlich ganz impulsiv, arbeitet immer bis in die Morgenstunden, dann hat er die Lösung, in ihrer Einfachheit so genial, daß keiner der Mitarbeiter darauf gekommen wäre* [605];

– зумовленість виникнення ІС (ситуація може бути зумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками):

а) внутрішній чинник (спонтанність, довільність виникнення ірраціональної ситуації), пор.: укр. *Інколи він зупинявся на якомусь випадковому місці, що раптом з незнаних причин привернуло його увагу, й починав читати* [596]; англ. *Sometimes I just get random thoughts in my head, and these can happen at the worst possible times* [613]; нім. *Man einigte sich auf einezufällige Nachlässigkeit* [605];

б) зовнішній чинник (подія, обставина, умова тощо, що призвели до виникнення ірраціональної ситуації), пор.: укр. *Певно, саме ця обставина й штовхнула доктора Гешке на нерозсудливий крок: забувши поради колег не встрявати в чужі справи, він погнався за мерзотниками, щоб всипати їм як слід* [596]; англ. *In the absence of such malice one would hope that this incident would be seen as thought less behaviour caused by inexperience and the exuberance of youth* [654]; нім. *Wenn der wahre Mensch einerist, der Herr seiner Begier den bleibt und im Einklang mit der Natur vernünftig lebt, so liegt auf der Hand, daß der verstädterte Gesellschaftsmensch sich unvernünftig und unmenschlich verhält* [605];

– результат вияву ірраціональної ситуації (подія, обставина, вчинок тощо як наслідок вияву ірраціональної ситуації), пор.: укр. *Павло уникав спогадів про напад ревнощів; намагався забути секунди приголомшливого прозріння, коли він незбагненним чином міг зазирати в чужі душі й передбачати події близького майбутнього* [596]; англ. *With regard to the war itself, Hitler's* "*sixth sense*"*ought to have enabled him to foresee that other countries would not simply bow down to German expansion* [613]; нім. *Ganz unabweisbar tritt zutage, wie wenig selbst die Nukleargewalt gegen die Unvernunft der großen und kleinen Machtmenschen aus zurichten im standeist und wie nahe uns deshalb die* "*beispiellosen Katastrophen*" *gerückt sind, die Albert Einstein so nach drücklich voraus gesagt hat wie Gandhi* [605];

– спосіб вияву ірраціональної ситуації (ірраціональна ситуація виявляє себе у вигляді певної схеми поведінки, в межах певної системи прийомів), пор.:

укр. *Молода дівчина вгадала душею, як вгадують малі діти, що Василь каже правду, й злякалась* [596]; англ. *But* "*thinking like a scientist*" *sooner or later involves greater autonomy, a bigger share of the decision-making: not simply discussing with the teacher and learning to guess from his facial expressions or other clues what the "right" answer might be* [613]; нім. *Und Madame er riet mit weiblichem Instinkt, daß es Krach im Büro gegeben hatte* [605];

– ступінь вияву ірраціональної ситуації (ситуація засвідчує певну величину, інтенсивність свого вияву), пор.: укр. *Він нестямно любить цю жінку: її погляд, слова, думки, її безмежно рідне тіло, що вабить його і спалює* [596]; англ. *One group of survivors is thrown life preservers, while another is frantically bailing out a sinking vessel* [611]; нім. *Die Gewohnheitsgedanken und Reflexes austen unwesentlich hektischer und anscheinend orientierungslos durch den Gedankengang* [615].

2. Характер учасників ірраціональної ситуації (основними учасниками ірраціональної ситуації є Експерієнцер – суб'єкт ірраціонального стану та Стимул – об'єкт ірраціонального стану).

– Експерієнцером може бути: особа, пор.: укр. *І професора Лобачова осяяла думка* [596]; англ. *It dawned on me suddenly one day that there was a wayout* [613]; нім. *Plötzlich fiel ihr ein, dass sie eine Verabredung hatte* [604]; організація, яка за суміжністю представляє групу осіб (колектив), пор.: укр. *Нині НТКУ осяяла ідея – перевести "Культуру" зі статусу самостійного гравця в стан залежного творчо-виробничого об'єднання* [596]; англ. *The jump in share prices was comparable to yesterday's but the euphoria quickly ebbed away as it dawned on investors that – in terms of the immediate prospects – not much had changed and what had changed was not entirely for the better* [613]; нім. *Auf einmal ist ihnen eingefallen, ob ich viel leicht in der Vakanzin die Volksschule gehen kann, der Herr Lehrer tut ihnen gewiß den Gefallen* [605]; тварини, пор.: укр. *Здурілі ж ворони як спонтанно виявили до людей інтерес, так зненацька і втратили його* [596]; *Pet psychologist Marti Miller told Animal Planet that both humans and dogs have a sixth sense* [646]; нім. *Hunde verfügen über einen sechsten Sinn* [731];

– Стимул представлений різними типами інтелектуальних об'єктів: думка, пор.: укр. *Горобенко дивився на нього, а маленький вогник розтоплював йому вироблену вже в партії прихованість і сторожкість, навіював несподівані думки, зазирав у саму душу і викликав на щирість* [596]; англ. *Let me expound upon a few spontaneous thoughts* [613]; *нім. Der bildhübsche Junge, der alle Gedankengänge spontan ins Ethisch-Idealistische kehrt, macht besten Eindruck* [605]; рішення, *пор.: укр. Ти приймаєш рішення спонтанно* [596]; англ. *The performer must make spontaneous decisions about what pose to strike and where to freeze the action* [613]; *нім. Nun, Sie konnten es nicht vorbestellen, weil Sie sicherst beider Durch fahrt ganz spontan in das italienische Bergstädtchen verliebten und beschlossen, hier und nirgendwo anders Ihren Urlaub zuverleben* [605]; відчуття, *пор.:* укр. *Асата ж довго проводжав її очима, дивуючись несподіваному відчуттю впізнавання-відчуження, яке лишила по собі ця жінка* [596]; англ. *A lot of it has a spontaneous feel and that's why it's so good* [613]; *нім. Der Verfasser des "Nachrufs" hatte in Form eines inneren Monologs die allmähliche Entwicklungs einer Gedank engeschildert, die ihn von der ersten spontanen Gefühlsregung ("klammheimliche Freude") zu rentschiedenen Ablehnung der Mordtat geführt hatten* [600], здогад, пор.: укр. *Аж раптом інстинкт пронизав мене здогадом* [596]; англ. «*Have you any suggestions?» «Nothing springs to mind, I'm afraid»* [614]; нім. *Die Ortplätze können mittels Erratung rätselhaften Ortsnamen mit Hilfe der Tschwaschischen Sprache gefunden werden* [635]; ідея, пор.: укр. *І раптом мені ідея в голову стрельнула* [596]; англ. *When suddenly it hit them – the idea to create and photograph a dress that doubles down a san ...* [678]; нім. *Eine Idee, eine Erinnerung blitzte in ihm auf* [604] тощо.

Разом із поняттями «ірраціональність», «ІС»«модель прототипної ІС» у дослідженні будемо послуговуватися поняттям «семантична модель».

В. Г. Гак стверджує, що вихідною точкою у формулюванні будь-яких висловлювань є взаємодія трьох сторін семантичного трикутника: об'єктивної дійсності (ситуація, яку описують), мислення (відображення дійсності у поняттях і зв'язках між ними) та мови (використання мовної форми).

Лінгвістичні моделі, які покликані імітувати інтуїцію мовця, розподіляють на структурні моделі (презентують мовні форми), семантичні моделі (відображають зв'язок мовних форм із категоріями часу) та моделі ситуації (охоплюють три сторони семантичного трикутника) [70, с. 300].

На думку Л. Щерби, О. Есперсена та Ф. Брюно, семантична модель показує, у який спосіб значення виражені у мові. Вихідним пунктом семантичної моделі є елементи смислу – семи або семантичні компоненти, які можуть бути виражені засобами, які належать до різних мовних рівнів. На особливу увагу заслуговують способи вираження значень загального характеру (семантичні параметри: пасивний стан, каузативність, інтенсивність, початок дії), які приєднуються до конретних значень [70, с. 300].

У дослідженні послуговуватимемося поняттям семантичної моделі, яку потрактовуємо як набір тих смислових елементів ЛО, які уміщують однакові інтегральні семи; система значень досліджуваних ЛО та відношень, які виникають між ними у процесі вираження (позначення) тієї чи тієї ситуації.

У семантичній моделі структура речення характеризується не тільки синтаксичними зв'язками між його членами, але й семантичними відношеннями між ними. При цьому, коли семантичні відношення лишаються незмінними, то синтаксичні зв'язки між членами речення можуть змінюватися без шкоди для смислової інваріантності висловлювання. Семантична модель допомагає відшукати збіги елементарних смислів там, де вони представлені у різній «матеріальній оболонці». До прикладу, семантична модель показує, що афікси чи компоненти словосполучень наділені допоміжною функцією та позначають певний параметр основного значення. Семантична модель демонструє взаємопроникнення та взаємозаміну засобів різних рівнів мови для вираження одного й того самого значення [70, с. 304].

У дисертації досліджуватимемо такі семантичні моделі ІЛ: концепт, концептуальна метафора, образ-схематична модель, модель семантичної деривації (когнітивні моделі); предикатно-актантні моделі (функційні моделі).

2.1.2. Процедура добору лексики на позначення ірраціональності в англійській, німецькій та українській мовах

Залучаючи до дослідження корпуси української, англійської та німецької мов, а також словникові ресурси, визначатимемоІЛ відповідно до «нечастотних» критеріїв (нейтральна / лексично забарвлена лексика, прямі / переносні значення, обмеження / відсутність обмежень у вживанні, мінімальна / максимальна залежність від контексту, твірне слово / похідне слово тощо) послуговуючись методом репрезентативної вибірки у кожній з мов.

Добір ІЛ здійснюватимемо відповідно до виокремлених О.В.Деменчуком спільних компонентів для вияву ірраціонального стану:а) ситуація осмислюється як раптовий, подекуди непередбачуваний акт свідомості, зумовлений чинником неконтрольованої зміни ментального стану суб'єкта когніції; б) призвідником ірраціонального стану може бути власне об'єкт когніції (думка, здогад, ідея тощо); в) ірраціональний стан виникає у контексті певної фонової (як правило, актуальної) для суб'єкта когніції ситуації; г) виникненню ірраціонального стану може передувати мисленнєва діяльність, реалізована у коротко- або довготривалому часовому інтервалі; ґ) ірраціональний стан може бути результатом як індивідуального, так і колективного акту свідомості; д) ірраціональний стан виявляє певний ступінь евіденціальності (ступінь істинності, впевненості мовця у достовірності інформації, що повідомляється); е) ірраціональний стан може бути ідентифікований у певний спосіб (ідентифікаційними ознаками можуть слугувати різного виду ірраціональні прояви: ментальні, поведінкові, емоційні тощо) [102, с. 55–57].

Разом з тим, послуговуємось і власним набором спільних семантичних компонентів для досліджуваних номінацій:

а) наявність проблеми або складної ситуації, у якій виявляється здатність до ірраціонального осягнення, пор.:укр. *Той стан, у якому я перебував, витаючи над моїм скаліченим тілом, багато в чому нагадував інтуїцію, інстинкт, рефлекс* [596]; англ. *It's your competitive instinct coming out again. You're trying to win* [613];

нім. *Die Abgeordneten des ersten frei gewählten ostdeutschen Parlaments bewiesen einen guten Instinkt, als sie den Großen Saal des Palastes zu ihrem Tag ungsort bestimmten. Der Volkszorn wird auf uns gelenkt, uralter Instinkt geweckt* [605];

б) ірраціональна здатність притаманна далеко не усім носіям певної комунікативної ситуації, пор.:укр. *Далебі, в ній було не так і багато лихих карбів, їй не в'ївся в душу егоїзм, і не заполонило бажання збагачення, в Ірині жив сильний інстинкт матері, господині, хоч і не була бездоганною господинею* [596]; англ. *One senior officer described police women a shaving an instinct for tidiness which made them good administrators* [613]; нім. *Auf viel Liebe und Zuwendung angewiesen, ließ er sich von ihr bemuttern, bis ihre fraulichen Instinkte anders wo Auslaufuchten. Ich rieche Bäume, bevor ich mit ihnen zusammen stoße, ein innerer Kompaß lenkt mich immer in die günstigste Himmelsrichtung, das sind Instinkte, über die nur ein Blaubär verfügt* [605];

в) наявність у людини досвіду попередньої діяльності, пор.: укр. *Але інстинкт досвідченого ловця душ підказував містерові Томазо, що на цього руського слід звернути увагу* [596]; англ. *Thirty years later my volunteering instinct has come through in tact but I still mistrust the American Air Force* [613]; нім. *Verdacht fiel zunächst auf Ludwig Dienels, sich er erstmal aus einem Instinkt heraus, einem Gefühlsreflex, den man sein Lebtag spürt, wenn sich ein SS-Sturmbannführer seiner Qualität in der Nähe aufhält, nicht zu letzt aber deshalb, weil der Alteihn weiterhin wie von Anfang an für den Verfasser der Morddrohung hielt* [605];

г) раптовість вияву ірраціональної здатності, пор.: укр. *Аж раптом інстинкт пронизав мене здогадом* [596]; англ. *They use instinct and spontaneity and when they practise something, they do so fortheen joyment it produces and thus it becomes more of a game than a practice* [613]; нім. *Wäre sie doch bloß ihrem ersten Instinkt gefolgt und hätte den Kassenbon verlangt!* [605];

ґ) результат дії побудований виключно на основі здатності до ірраціонального осягнення, пор.:укр. *Вода опекла крижапістю, хлюпала до колін, віджахувала клекотом, Ярослава бігла по ній під важкою зливою в темряву, і ніби самий інстинкт солідарності, болю і страху за когось привів її до тих дощаних табірних будиночків, що вже темніли змалілі, підтоплені серед води, наче якісь*

папуаські хатини на сваях [596]; англ. *Likewise, our early ancestors most probably sifted out the useful plants by scent, sight and intuition. In other words, by instinct* [613]; нім. *Mut und Tatkraft werden so der marktwirtschaftlichen Banalitätausgelief er tundkönnen nur noch durch die niedrigsten Instinkte mobilisiert werden* [605];

д) етична оцінка ірраціональної здатності, пор.:укр. *Але інший інстинкт, шляхетніший і могутніший, був горою. Я заражаюся сумом її голосу й гарною, лагідною тугою простих, як інстинкт, мелодій* [596]; англ. *Suspiciousness becomes almost an instinct, powerful and all-pervasive* [613]; нім. *Das befeuert die Phantasie und schärft die Instinkte, man wird wachsam und listenreich. Er hatte einen guten Instinkt für das, was gefragt war. Man devillelieferte auf diese Weise das Grundmuster (das er selbst als seltsames Paradoxon bezeichnete) für die liberale Heiligsprechung der niedrigsten antisozialen Instinkte* [605].

е) наявність ступеня вияву ірраціональної здатності, пор.: укр. *Я заражаюся сумом її голосу й гарною, лагідною тугою простих, як інстинкт, мелодій* [596]; англ. *Intuition, is often referred to as the highest form of intelligence and is believed to be a major component of our sixth sense* [720]; нім. *Intuition ist die höchste Form von Intelligenz: Die Forschung enthüllt es Wenn du denkst, dass Intuition Dummheit ist und Logik und Fakten in dieser datengesteuerten Welt wichtig sind, dann lies weiter, um zu wissen, warum* [716].

Дібрані ЛО прямо або опосередковано позначатимуть ірраціональність або за усіма семантичними ознаками, або ж за кількома чи однією з них. Ті з них, які позначають поняття ірраціональності безпосередньо за однією з семантичних ознак відносимо до прямих ІЛ, пор.: укр. *передчуття, інтуїція, мана, передчувати, загадковий, безпричинний, неусвідомлений, непоясненний, ошаленіти, нерозум, прозорливість, імпульсивно, ясновидющий, неусвідомлено, пречувати*; англ. *insight, predict, absurd, abnormal, unpredictable, meaningless, reckless, intuition, incomprehensible, miraculous, subconscious, prophecy, enigmatic, haphazard, illogical, foresight, impulsive, abnormally, loony, superhuman, jerky*; нім. *die Empfindung, die Intuition, die Voraussage, die Vorhersage, die Sinnlosigkeit, wahnwitzig, der Unsinn, unlogisch, die Prophetie, die*

Erleuchtung, das Sensorium, das Ungestüm, das Gespür, der Sensus та ін. Разом з тим, серед дібраних ІЛ виокремлюємо і ті, що позначають ірраціональність лише опосередковано та у певних контекстах, пор.: укр. *раптовий, стихійний, маячити, неконтрольований, осявати, прозирати, навіжено, чути, угадувати, серце*; англ. *phenomenal, careless, uncertainly, hit, chance, idea, dawn, unexpected, flash, presage, devilry, penetration, unwise, clumsy, suddenness, mystifying*; нім. *das Gefühl, die Schau, die Leidenschaft, blitzartig, die Witterung, die Schau, augenblicklich, die Idee, die Erscheinung*.

Таким чином, процедура добору лексики на позначення ірраціональності спрямована на формування первинного списку ІЛ та їх подальшого аналізу.

2.2. Етапи моделювання семантики ІЛ

Процес моделювання передбачає виокремлення складників досліджуваного об'єкта (у нашому випадку – семантичних компонентів поняття «ірраціональність») та зв'язків між ними (модель прототипної ІС) та «переведення» отриманої структури у певну заздалегідь визначену форму (семантичну модель). Така підготовка гарантуватиме досліднику якісне представлення моделей за уже готовим прототипом, що є обов'язковим складником усього процесу моделювання.

Зіставний аналіз семантичних моделей ІЛ здійснюватимемо поетапно. Перший етап передбачає виокремлення когнітивних моделей семантики ІЛ, тоді як другий етап зосереджує вилучити увагу на функційних моделях семантики ІЛ. Подаємо основні методологічні принципи моделювання семантики ІЛ для кожного з етапів.

2.2.1. Методологічні засади когнітивного моделювання семантики ІЛ

У когнітивній лінгвістиці модель структурованості знання репрезентують у різний спосіб: знаходять пропозиції для пояснення когнітивних механізмів, характеризують їх образно, пізнають когнітивну діяльність людини за допомогою фрейму або ж формуючи концепт як певне ментальне утворення з його власною концептосферою. У руслі когнітивного моделювання дисертаційна робота зосереджує свою увагу на дослідженні концепту у різних аспектах, концептуальних метафор, образ-схематичних моделей семантики ІЛ та моделей семантичної деривації ІЛ.

2.2.1.1. Аналіз номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ

Уперше поняття концепту було вжито С.Аскольдовим-Алексєєвим, який називає концептом мисленнєве утворення, яке у процесі думки заміщує невизначену кількість предметів, дій, мисленнєвих функцій одного роду.

З.Попова та Й.Стернін презентують власну інтерпретацію концепту як дискретного ментального утворення, що є базовою одиницею мисленнєвого коду людини, наділеного відносно упорядкованою внутрішньою структурою, представленою як результат пізнавальної (когнітивної) діяльності особистості та суспільства, що несе комплексну, енциклопедичну інформацію про відображуваний предмет чи явище, інтерпретацію цієї інформації свідомістю та відношення суспільної свідомості до цього явища або предмета [295].

Когнітивне моделювання семантики певного пласту лексики полягає у пошуку серед тисячі мовних знаків та засобів (ЛО, фразеологізми, паремії, метафоричні і метонімічні номінації та ін.) саме тих, які об’єктивують досліджуваний концепт і є номінативним полем концепту.

Номінативне поле концепту будуємо двома способами:

- зосередження на виявленні прямих номінацій концепту – ключового слова і його синонімів (системних, оказіональних, індивідуально-авторських), що дає змогу виокремити ядра номінативного поля;

- виявлення усіх можливих номінацій концепту, включно із номінаціями різновидів денотату (гіпонімів) та найменуваннями різних окремих ознак концепту, що наявні у різних ситуаціях.

Для встановлення ключового слова визначаємо ІЛ, що найбільш повно називає досліджуваний концепт. Таким словом обираємо стилістично нейтральне слово *ірраціональність / irrationality / die Irrationalität*, оскільки у такому разі ЛО одразу ж слугує багатим матеріалом для когнітивної інтерпретації, пор.: укр. *Це можна було би списати на навіювання Волхва – але стан, коли ти втрачаєш свій хребет і перестаєш його відчувати, перетворюючись на фляк, який чудом іще стоїть на ногах із пап'є-маше, які теж починають терпнути й покидати зону чуттів, – Roma вперше опинилася в ситуації, коли тверезий розум каже одне, зате ірраціональність усе одно бере все в свої руки, і ось твій власний хребет випадає з твого тіла, і ти не можеш із цим нічого вдіяти* [596], англ. *The irrationality of prejudice. Two phrases of importance come to mind* [611], нім. *Erst dann hatte ich die Selbstsicherheit, über mich zu lachen, die Irrationalität dieser Ängste zu erkennen, und sie langsam aber sicher abzubauen* [604]. Найзручнішою є субстантивна форма ключового слова, оскільки така форма забезпечує найширше охоплення денотату і спрощує добір синонімів.

Ядро номінативного поля ІЛ визначаємо шляхом добору синонімів до ключового слова (використовуються синонімічні та фразеологічні словники), аналізу контекстів, у яких представлений досліджуваний концепт (художні, публіцистичні тексти).

Периферійні компоненти номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ встановлюємо різними способами:

- аналіз художніх та публіцистичних текстів (виокремлюються номінації різновидів денотату та окремих ознак концепту);

- підбір синонімів до ключового слова, визначення його гіперонімів та співгіпонімів);

- визначення основних ознак лексем, що належать до ближньої периферії (менша порівняно з ядром частотність, стилістична нейтральність, відсутність обмежень в уживанні, мінімальна залежність від контексту), дальньої периферії (невисока частотність, лексеми із стилістичними та емоційно-експресивними обмеженнями), крайньої периферії (низька частотність, яскраві стилістичні та емоційно-експресивні семи, застарілі слова, лексеми, що відносяться й до інших лексико-семантичних груп).

Наступний етап полягає в описі одиниць номінативного поля концепту – представленні значень одиниць номінативного поля у вигляді набору окремих семантичних компонентів [157, с. 110].

Для формування ядра та периферій номінативного поля концепту у дослідженні послуговуємось такими показниками: абсолютна частота (кількість слововживань на певний період часу, визначений корпусом), відносна частота (кількість слововживань в ірраціональному значенні відносно інших слів усередині ядра концепту), частотність (кількість слововживань відносно усіх слів корпусу), ранг (позиція ЛО у структурі концепту відповідно до вищевказаних показників). Для зручності обчислень показники для концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ подані без урахування мільйонної складової (значення, подані в таблицях для української, англійської та німецької мов необхідно множити на 10^{-4}) (див. Додатки *А1, А2, А3, А4, А5, А6*).

Ядро концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ досліджуватимемо на предмет етимології ключового слова-репрезентанта. Позаяк етимологічні дослідження висвітлюють особливості походження певної ЛО у хронологічному аспекті у певній мові, дані таких розвідок суттєво доповнюють уявлення про концепт певної тематичної групи у свідомості носіїв мови, презентуючи культурно-історичні та етнічні характерні ознаки презентації концепту. Виокремлення запозичених слів у нашаруванні досліджуваної лексики є одним з необхідних кроків у процедурі етимологічного аналізу, оскільки важливо не лише

встановити час і місце запозичення, але й результати впливу такого запозичення, бо ж «промені однієї мови, падаючи на іншу, певною мірою ломлюються»: вимова адаптується до відмінностей фонетичної системи, а значення слів – змінюються так, що у мові, в якій вони запозичені, та у мові, з якої вони запозичені, ті самі речі й поняття не завжди збігаються [388, с. 219].

Крім ядра та номінативного поля, характеризуватимемо також образний компонент, інформаційний зміст та інтерпретаційне поле концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ.

Образний компонент уміщує два складники: перцептивний образ (перцептивні когнітивні ознаки, що формуються у свідомості носія мови у результаті відображення ним довколишньої дійсності за допомогою органів чуттів: зорові, тактильні, смакові, звукові, нюхові образи) та когнітивний (метафоричний) образ (образні ознаки, сформовані метафоричним осмисленням відповідного предмета або явища, коли абстрактний концепт співвідносять з матеріальним світом), які однаковою мірою відображають образні характеристики предмету чи явища, що концептуалізують. Інформаційний зміст концепту охоплює дефініційний мінімум когнітивних ознак, які визначають найбільш суттєві та відмінні риси предмета чи явища, які концептуалізують. До інтерпретаційного поля відноситимемо ті когнітивні ознаки, які у тому чи тому аспекті інтерпретують основний інформаційний зміст концепту, представляючи деяке вихідне знання, або оцінюючи його. З. Попова та Й. Стернін виокремлюють у структурі інтерпретаційного поля ділянки, наділені внутрішньою змістовою єдністю, які називають зонами (оцінна, енциклопедична, соціально-культурна, регулятивна тощо) [295].

На основі дібраного матеріалу моделюємо концепт ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ, послуговуючись структурою концепту З. Попової та Й. Стерніна. До ядра відноситимемо ті ЛО, у яких наявне спільне лексичне значення або спільна інтегральна ознака на позначення ірраціональності. У нашому дослідженні ближню периферію концепту поділяємо на внутрішню

(ЛО, у яких тільки перше значення позначає ірраціональність) та зовнішню (ЛО, в яких тільки друге лексичне значення позначає ірраціональність). Дальня периферія презентована тими ЛО, у яких третє лексичне значення позначає ірраціональність, а крайня – у яких четверте і наступні лексичні значення позначають ірраціональність (Додатки *А1-А6*).

У межах номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ досліджуватимемо ЛСГ ірраціональної лексики з метою виявлення семантичного аспекту частин мови, які входять до цих груп. За Н. Шведовою, відомим є факт про членування словника мови за категоріями предметності, процесуальності, ознаковості та кількості, які, однак, з позиції когнітивної лінгвістики можуть презентувати й інші ідеї, як-от: розміщення у просторі, руху, змінного стану тощо [236, с. 191-192]. Під ЛСГ розуміємо підгрупу слів у межах однієї частини мови, які об'єднані спільним значенням. У дослідженні будемо виокремлювати ЛСГ для ірраціональних іменників, прикметників, дієслів та прислівників (Додатки *Б1-Б24*) та визначатимемо їхнє відсоткове співвідношення всередині однієї мови (Додатки *В1-В3*) та порівняно з іншими мовами (Додатки *В4-В7*). Кругові діаграми ілюструватимуть результати дослідження для кожної з мов, які дадуть змогу визначити, ІЛ якої частини мови переважають у кожній з мов у процесі моделювання концепту і як це впливає на вираження семантики ірраціональності в англійській, німецькій та українській мовах.

Крім того, будемо виокремлювати деривaційне поле концепту, зокрема на предмет аналізу семантики словотвірних афіксів іменників, прикметників, прислівників та дієслів, що дасть змогу з'ясувати додаткову інформацію про семантику концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ. Послуговуючись результатами словотвірного аналізу, досліджувані лексеми розподілятимемо на три групи: прості, складні та афіксальні, демонструючи приклади для кожної з груп у відповідних ілюстративних таблицях (Додатки *Г1-Г48*) та презентуючи відсоткове співвідношення способів словотвору для кожної із частин мови усередині української (Додатки *Г1-Г4*), англійської (Додатки *Г5-Г8*) та німецької

(Додатки *Ґ9- Ґ12*) мов, а також відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ усередині кожної з мов для усіх частин (Додатки *Ґ13-Ґ15*) та відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ у трьох мовах (Додаток *Ґ16*).

До того ж, семантику концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ досліджуватимемо і в аспекті гіпо-гіперонімічних відношень у номінативному полі ІЛ у кожній з мов. Гіпероніми визначатимемо відповідно до найбільш репрезентативного значення ІЛ, а основний гіпонім – залежно від узагальненого характеру значення ІЛ по відношенню до інших одиниць поля. До співгіпонімів відносимо ті ІЛ, значення яких конкретизують узагальнене значення основного гіпоніма. У дослідженні виявлятимемо гіпероніми, основні гіпоніми та співгіпоніми для ірраціональних іменників, дієслів, прикметників та прислівників в англійській (Додатки *Д1-Д4*), німецькій (Додатки *Д5-Д8*) та українській мовах (Додатки *Д9-Д12*).

Разом з тим, семантику концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ визначатимемо і послуговуючись синонімічними відношеннями між ІЛ всередині номінативного поля концепту в англійській, німецькій та українській мовах. У дослідженні визначатимемо синонімічні ряди ІЛ (Додатки *Е1-Е12*). При цьому розпочинати синонімічний ряд буде найбільш об'ємна за семантичною структурою та найбільш нейтральна ІЛ, яка і стане стрижневою або опорною (домінантою). Спільне значення для кожного синонімічного ряду визначатимемо на основі ірраціональних значень досліджуваних ЛО шляхом їхнього співвіднесення зі значенням базової лексеми *ірраціональність* та її похідних. Віднесеність ІЛ до конкретного синонімічного ряду визначатимемо шляхом зіставлення її значення та спільного значення ряду. Домінанту синонімічного ряду виокремлюватимемо відповідно до найбільш нейтрального значення та найвищого показника абсолютної частоти вживання. Показник абсолютної частоти уживання відбиратимемо відповідно до даних корпусів мов для кожної із досліджуваних одиниць. У межах синонімічного ряду будемо виокремлювати ідеографічні (власне семантичні: дуже близькі слова, які не тотожні за змістом та відрізняються відтінками значень), стилістичні (відповідно до віднесеності

синоніма до одного із функційних стилів мови), семантико-стилістичні (у значенні яких є додаткові оцінно-експресивні відтінки) синоніми [383, с. 2].

Відтак, аналіз номінативного поля концепту за усіма згаданими вище аспектами дасть змогу виявити подібності та відмінності у представленні номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у зіставлюваних мовах.

2.2.1.2. Аналіз концептуальних метафор семантики ІЛ

Метафоричні моделі слугують засобом вираження понять довколишнього світу шляхом їхнього переосмислення та художньої інтерпретації повсякденних речей. Когнітивна лінгвістика представляє метафору як фундаментальний когнітивний агент, який організовує думки людини, оформлює її судження та структурує мову.

О. Мягкова стверджує, що у працях античних філософів метафору розглядали як важливий елемент людського пізнання, однак після диференціації наук дослідження мовних метафор потрапило переважно у поле зору мовознавства. Лінгвістичний аналіз спрямований на виявлення особливостей мовних метафор, їхньої структури і значень, ролі у системі мови та функціонування [275].

У свою чергу, М. Тернер вказує на концептуальний характер мовленнєвих фігур, які досліджували ще з античності. Однак тогочасний аналіз механізмів мовленнєвих фігур був обмеженим та несистемним [567, с.179], тоді як сучасні когнітивні розвідки презентують концептуальну проекцію як базову для мислення та мови з позиції дослідження емоційної сторони мови [567, с. 180].

А. Каслова інтерпретує концептуальну метафору як смислову основу, яка організовує семантичний простір тексту. Концептуальна метафора є компонентом, який здатний забезпечити зв’язність тексту [164, с. 26].

На сучасному етапі у когнітивних дослідженнях під метафорою розуміють концептуальний феномен, спосіб концептуалізації абстрактної або

незнайомої сфери крізь призму конкретної або інтуїтивно зрозумілої сфери [235, 174].

Услід за Н. Гуровою, концептуальну метафору потрактовуємо як концептуальний механізм мислення, який ґрунтується на встановленні асоціативних зв'язків, збігів та відмінностей між явищами світу і створює на цій основі нові особистісні думки, які представляють суб'єктивне відношення індивіда до світу, його бачення, трактування певного фрагмента дійсності [100, с. 2].

Дж. Лакофф наголошує на тому, що «метафора дозволяє нам розуміти доволі абстрактні або за природою неструктуровані сутності у більш конкретних термінах» [243, с. 8]. На його думку, метафора пронизує повсякденне життя людини і виявляється не тільки в мові, а й в мисленні та діях [243, с. 387-389].

Відповідно до теорії концептуальної метафори одну сферу розуміють у контексті іншої – відбувається перенесення зі сфери-джерела (source) у сферу-мішень (target), а метафоричні вираження є відображеннями метафор у мові [376, с. 351]. Під концептуальною метафорою у дослідженні розумітимемо певний когнітивний механізм, який виникає у свідомості людини та реалізується шляхом перенесення властивостей, ознак, характеристик одного явища або предмета на інший.

За А. Ченкі виокремлюватимемо такі особливості концептуальної метафори:

- метафори представлені як своєрідний міст від знайомого до незнайомого, від очевидного до менш очевидного;

- порівняно зі сферою-мішенню сфера-джерело зазвичай представлена як поняття більш зрозуміле інтуїтивно, конкретніше, відоме переважно завдяки фізичному досвідові, відоме більш детально, як таке, що легше передається від однієї людини до іншої;

- сфери, пов'язані з метафорою, асиметричні, нерівні;

- метафори містять парадокс, концентруючи свою увагу на окремих аспектах порівняння;

- метафори функціонують на різних рівнях конкретності: більш високому, загальному або конкретному [Там само, с. 352].

Услід за класифікацією М. Джонсона та Дж. Лакоффа у дослідженні виокремлюватимемо такі концептуальні метафори ірраціональності, як-от: структурні (одне структуроване і чітко схарактеризоване поняття слугує мірилом для структурування іншого), орієнтаційні (пов'язані з орієнтацією у просторі) та онтологічні (нематеріальне трактують як автономну сутність або субстанцію).

Відтак, концептуальна метафора постає як презентабельний засіб когнітивного моделювання семантики ІЛ, що ілюструє той асоціативний ряд, який виникає у свідомості людини, коли йдеться про ірраціональні прояви її поведінки.

2.2.1.3. Аналіз образ-схематичних моделей семантики ІЛ

Зіставні студії з когнітивної лінгвістики презентують образ-схематичне моделювання семантики окремого класу слів у різних мовах. Образ-схематичні напрацювання різних авторів (А. Самігуліна, К. Рахіліната ін.) засвідчують неодноразові спроби лінгвістів реалізувати теоретичний матеріал на практиці. В основу сучасних практичних пошуків покладена інтерпретація М. Джонсоном образ-схем як окремого розділу когнітивного моделювання.

М. Джонсон витлумачує образ-схему як динамічну модель, що функціонує як абстрактна структура образу і сформована на основі загального досвіду. Сама схема не є конкретним насиченим образом або ментальною картиною, а швидше представлена як абстрактний зразок, що може проявлятися в яскравих образах, відчуттях та подіях. Такі образ-схеми є тими структурами, що організовують наші ментальні уявлення на більш загальному та ментальному рівні [472, с. 2, 24].

Дж. Андерсон також провадить думку про абстрактність образ-схем, однак наголошує на тому, що вони не обмежені лише візуальними властивостями. Це означає, що образ-схеми наділені кінестетичним характером: вони не прив'язані до жодної перцептивної модальності та слугують повторюваними зразками (шаблонами) з метою ідентифікації нескінченних образів, відчуттів для об'єктів та подій, структурованих відповідним шляхом [472, с. 2, 24].

За А. Самігулліною, образ-схеми наділені значною пояснювальною силою в аспекті «розпредмечування» найбільш важливих аспектів функціонування уяви та мисленнєвої діяльності homoloquens. Дослідниця переконує, що одна й та сама образ-схема здатна актуалізуватися у різних когнітивних доменах, оскільки внутрішня структура кожної може бути переосмислена метафорично [334, с. 102].

К. Рахіліна уважає, що образ-схеми (за формулюванням дослідниці – топологічні схеми) відображають просторові зв'язки та взаємодії конкретних об'єктів, а також є донорською зоною для абстрактних ситуацій [314, с. 307].

У дослідженні під образ-схемою розуміємо абстрактну модель, яка позначає базові характеристики діяльності/бездіяльності суб'єктів певної ситуації та функціонує на основі загального та повторюваного досвіду власне цього або іншого суб'єкта (детальніше у [181]).

М. Джонсон виокремлює такі типи образ-схем, як-от: «ВМІСТИЩЕ» («CONTAINER»), «ШЛЯХ» («PATH»), «СИЛА ПРОТИДІЇ» («COUNTERFORCE»), «ПРИМУС» («COMPULSION») та ін. [472, с. 44]. Відповідно до класифікації М. Джонсона та на основі дібраного ілюстративного матеріалу у дослідженні виокремлюватимемо такі образ-схеми, як-от:

- «ВМІСТИЩЕ» («CONTAINER»): обмеження певним простором (особа перебуває в ірраціональному стані);

- «ПРИМУС» («COMPULSION»): вплив зовнішньої сили (ірраціональності) на перебіг ситуації;

- «УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ» («REMOVAL OF RESTRAINT»): вплив явища ірраціональності, що спрямований на усунення перешкоди (раціонального явища);

- «ВІДХИЛЕННЯ» («DIVERSION»): зміщення напряму руху певної сили ірраціональністю;

- «СПРИЯННЯ» («ENABLEMENT»): потенційна наявність або відсутність певного вектора сили (ірраціональності);

- «УТРИМУВАННЯ» («CONTAINMENT»): наявність фізичної або метафоричної межі для ірраціональної сили;

- «ПРИТЯГУВАННЯ» («ATTRACTION»): факт впливу однієї сили (ірраціональної) на іншу, за якого відбувається протягування однієї до іншої;

- «ШЛЯХ» («PATH»): ірраціональний фізичний або метафоричний рух з однієї позиції в іншу;

- «СИЛА» («FORCE»): джерело ірраціональності, напрям та інтенсивність певної сили;

- «БЛОКУВАННЯ» («BLOCKAGE»): певна сила, що метафорично або фізично зупинена впливом ірраціональної сили;

- «СИЛА ПРОТИДІЇ» («COUNTERFORCE»): протидія однієї сили (ірраціональної) іншій (раціональній);

- «ЗВ’ЯЗОК» («LINK»): фізичний або метафоричний зв’язок між двома силами (раціональною та ірраціональною);

- «ЦЕНТР-ПЕРИФЕРІЯ» («CENTER-PERIPHERY»): наявність фізичного або метафоричного ядра (ірраціональної сили) та периферії у певній силі;

- «ЦИКЛ» («CYCLE»): циклічність у функціонуванні ірраціональної сили;

- «ЧАСТИНА-ЦІЛЕ» («PART-WHOLE»): фізична або метафорична частина чогось цілого;

- «ШКАЛА» («SCALE»): фізичне або метафоричне масштабування ірраціональної сили або її вияву.

Таким чином, образ-схематичне моделювання представлене як ефективний засіб когнітивного моделювання, що демонструє ті аспекти порівняння, які виникають у свідомості людини для характеристики ірраціональних явищ.

2.2.1.4. Аналіз моделей семантичної деривації ІЛ

Додатковою характеристикою семантики ІЛ слугують епідигматичні зв'язки, які виявляємо у моделях семантичної деривації.

Семантичну деривацію вважаємо одним із засобів збагачення словникового складу мови новими номінативними одиницями, які є багатозначними (має місце явище полісемії). Під семантичною деривацією у дослідженні розуміємо процес утворення нового значення лексичної одиниці, у процесі якого формуються такі співвідношення, що об'єднують усі значення багатозначного слова. При цьому з двох значень слова одне є семантичним дериватом іншого, або ж обидва значення походять від третього.

Семантична парадигма ІЛ досліджуваних мов репрезентована радіальним, радіально-ланцюжковим та ланцюжковим типами полісемії, що розширюють явище ірраціональності в обраних мовах до меж:

- когнітивного (мисленнєвого), пор.: укр. *Найчастіше усамітнюйтеся, тоді інтуїція підкаже правильне рішення* [596]; англ. *It is the essential dilemma of Blue Skies research and of course there can be no direct solution. However, we believe that those who are determined to understand a phenomenon and to follow their research and their intuition wherever they may lead, are on the balance of probabilities* [613]; нім. *Mit den Kräften der Intuition, nicht mit denen des Verstandes, wollen sie des Ursprünglichen habhaft werden* [605];

- філософського, пор.: укр. *інтуїція – центр філософської антропології* [596]; англ. *Finally, it is to be noted that Sidgwick holds that a kind of intuition, not capable of empirical or discursive proof, is needed to support utilitarianism* [613]; нім. *Bergson hatte bereits, infreilich noch sezessionistisch-liberaler Weise, die Intuition gegen*

den Verstand ausgespielt, die schöpferische Unruhe gegen geschlossene Ordnung und starre Geometrie. Zuoberststeht die Intuition [605];

- релігійного, пор.: *божественна інтуїція; боже одкровення, споглядання Бога* [596]; англ. *Intuitionis a gift from God, and, when we learn how to develop and strengthen it, intuition can help us steer clear of disastrous decisions and relationships* [613]; нім. *Der Intuition, der Gabedesgott begnadeten Entdeckers, wird genau wie sonst wo auch in der Psychologie das erste, der streng disziplinierten Beobachtung aber, der Treue im Kleinen und der Induktion das letzte Wort gebühren*; *Mit dem Wort Instinkt beanspruchte mein Vater Unfehlbarkeit* [605];

- творчого, пор.: *творча інтуїція, інтуїція поета, геометрична інтуїція орнаментів на кераміці, естетична інтуїція* [596]; англ. *Intuition and artistic sensitivity combine to create a rhythmic movement of special character* [613]; нім. *Gefördert werden sollte die Beschäftigung mit dem sprachlichen Ausdruck, mit den Künsten, die Einfühlung in andere Menschen (nicht in Computer!), die Pflege der Intuition und Fantasie; Immer wirkt sich dabei ein ganz und gar bildhaftes Denkenaus, das einen konkreten Einzelfall intuitiv mit den hellen Augendes Dichterser lebt und dann die Intuition verallgemeinernd auf Leben und Welt über hauptüberträgt und so das ganze Sein und Gescheh endeutet* [605];

- поведінкового, пор.: *на вчинок виводить інтуїція* [596]; англ. *Call it intuition. Maybe it's just a fear of being over taken by a woman* [613]; нім. *Ein Baby ist in den ersten sechs bis acht Monaten völlig von der Intuition und Hilf eder Erwachsenen abhängig, wenn es sich fort bewegen will* [605];

- політичного, пор.: укр. *інтуїція щодо публічної політики* [596]; англ. *political intuition told him were then atural leaders of the nation* [613]; нім. *Keetenheuve hatte die Frage, über die abgestimmt wurde, ziemlich belanglos gefunden und nach der Intuition des Augenblicks gehandelt, ein Jasagerund kein Neinsager, der einer unwichtigen Regierungs vorlage zustimmte. Um zuerfassen, wie es unter Hitler in deutschen Landen aussah, verbleibt noch genug allein der Intuition des Gerichts vorbehalten* [605];

- оцінного, пор.: *Його інтуїтивізм – складна суперечлива теорія, в якій інтуїція трактується не як один з можливих етапів у процесі пізнання дійсності, а як основний, нічим не обмежений, нічим не визначений шлях проникнення в таємниці світу* [596]; англ. *We recognize by moral intuition that certain natural proper ties of an action will make it obligatory; To attempt, in some intuition of evil, to understand them, to enact them* [613]; нім. *Intuitives Einleuchten z. b. galteinstals ein höchst wichtiger Hinweis auf die Wahrheit; es verschwand aus der Methodologie genau in dem Augenblick, als die Intuition durch die Erfahrung und durch formale Erwägungen ersetzt wurde* [605].

З метою визначення моделей семантичної деривації будемо виокремлювати семантичні компоненти для іменникових номінацій як найбільш репрезентативних для таких семантичних переходіввід: а) "раціонального" до "ірраціонального"; б) від "ірраціонального" до "ірраціонального"; в) від "ірраціонального" до "нераціонального". При цьому під "раціональним" розумітимемо ситуації, чиї учасники керуються розумом ("раціо"), "ірраціональним" – ситуації, не пов'язані з раціональним аспектом сприйняття навколишнього світу; "нераціональним" – всі інші ситуації, які не входять ані до "раціонального", ані до "ірраціонального" (емоційний стан, оцінка, ідентифікація тощо). За визначеними семантичними переходами та відповідними змінами значень досліджуваної ІЛ виокремлюватимемо моделі її семантичної деривації (детальніше у [182], [183]).

2.2.2. Методологічні засади функційного моделювання семантики ІЛ

Функційний синтаксис сьогодні постає як окремий лінгвістичний напрям, завдання якого полягає у виявленні функцій (ролей) синтаксичних одиниць мови, послуговуючись при цьому принципом від значення до форми (від семантичних структур до засобів мови).

Основою опису функційного синтаксису є семантична структура та елементи, з яких вона складається (семантичні категорії). Саме семантична

структура і слугує тією відправною точкою для встановлення семантичних ролей, матеріалом для аналізу мовних засобів, які використовуються у мові чи мовах для вираження тих чи тих семантичних структур і категорій.

2.2.2.1. Предикатні моделі ІЛ

А. Мустайокі уважає, що опис моделі функційного синтаксису ґрунтується на семантичних структурах, які відображають стан справ та коментарі того, хто говорить про цей стан. При цьому стан справ дослідник трактує як ситуації, що обмежені мовцем та інтерпретуються ним. До стану справ належать також і фрагменти реального, віртуального та внутрішнього світу [274, с. 412].

Уважають, що семантична структура речення є абстрактним мовним значенням, яке складається із семантичних компонентів, сформованих взаємною дією граматичних і лексичних значень членів речення. При цьому категорії семантичної структури речення належать цілим класам речень і тому є загальномовними одиницями [329].

Семантична структура, на думку А. Мустайокі, складається з таких елементів: ядро семантичної структури (предикат і актанти), модифікатор (метадієслово, яке визначає семантичну структуру, й актанти (зазвичай тільки металексема без додаткового актанта)), специфікатор (семантичний елемент, який уточнює актант, предикат чи стан справ в цілому) [274, с. 412-413].

Центральним елементом ядерної семантичної структури є ядро, яке складається із предиката та актантів.

Ю. Пащенко уважає, що предикат є терміном логіки та мовознавства, який позначає частину судження – того, що висловлюють про суб’єкт. Це не будь-яка інформація про суб’єкт, а вказівка на ознаки предмета, його стан та відношення з іншими предметами [291, с. 1].

В. Виноградов предикатом називає загальну, глобальну властивість будь-якого висловлювання, а також властивість думки, її спрямованість на

актуалізацію повідомлення. Автор наголошує на тому, що цей аспект предиката співвідноситься з поняттям предикації, основною властивістю якої уважають істинне значення [61].

І. Вайсберг презентує предикат як частину судження, яке містить висловлювання. За умов формування судження, суб'єкт є визначеним поняттям, а предикат визначенням, причому у предикаті прихований найбільш важливий результат судження [578].

У дослідженні під предикатом розуміємо логічний складник висловлювання, який наділена істинним значенням цього висловлювання та визначає відношення суб'єкта з іншими складниками семантичної структури.

Ю. Апресян пропонує таку класифікацію предикатів: прототипної дії (предикат, у складі якого наявний семантичний примітив «робити»); діяльності (сукупність різних дій, які спрямовані на досягнення однієї кінцевої мети); заняття (дія, безпосередньою метою якої є виконання саме цієї дії); впливу (деяка сила є безпосередньою причиною певної дії, процесу, стану справ), процесу (об'єкт або явище змінюються самі по собі, а не в результаті чиєїсь волі); стану (предикат містить семантичний приміти «знаходитися»); здатності (наявний семантичний примітив «можу») [16].

На противагу семантичним класам предикатів, О. Падучева окреслює тематичні класи, поняття яких, на переконання дослідниці, є вужчим. До семантичної структури слова можуть входити смислові компоненти, які належать одразу до кількох тематичних класів. Ось чому, за О. Падучевою, слово в одному і тому самому значенні може належати одночасно до двох і більше різних тематичних класів. З іншого боку, дієслово може належати до двох та більше тематичних класів у різних контекстах, тобто мати два і більше значень. Поняття тематичного класу не має прямого зв'язку із класифікацією, оскільки немає вихідного припущення про те, що кожне дієслово може потрапити до якогось класу, який виявиться семантично релевантним. Набагато прийнятніше, як вказує О. Падучева, об'єднувати слова (лінгвістично релевантні) у тематичні класи, а не «розбивати» слова на класи, як про це

йдеться у традиційних класифікаціях. Звідси тематичний клас потрактовують як такий, що об'єднує слова із спільним семантичним компонентом, який займає центральне місце у їхній смисловій структурі. О. Падучева вирізняє такі тематичні класи дієслів, як-от: побутові, фазові, ментальні, дієслова володіння, фізичного впливу, руху, переміщення об'єкта, прийняття положення, створення (у тому числі й образу), мовлення та передачі повідомлення, сприйняття, відчуття, звуку, каузації та ін. [285, с. 42-43].

У дослідженні презентуємо власну класифікацію предикатів, які розподілятимемо на п'ять тематичних класів відповідно до спільного семантичного компонента у їхній смисловій структурі. Такий спільний семантичний компонент визначатимемо як характеристику процесу, за якого предикат презентує ті відношення, у які «вступають» учасники ситуації із «ірраціональністю»: отримання певної ірраціональної інформації, її ірраціональна презентація, перебування в ірраціональному стані та поведінка, зумовлена ірраціональністю. Відповідно до цих операцій визначатимемо такі тематичні класи предикатів у трьох мовах: на позначення набуття ірраціонального стану; на позначення вияву ірраціонального стану;на позначення ірраціональної поведінки; на позначення ірраціонального сприйняття; на позначення зумовленого ірраціонального стану.

2.2.2.2. Актантні моделі ІЛ

Аналіз предикатів видається неможливим без аналізу й супутніх з ними актантів.

О. Падучева уважає, що у словникові для слова є декілька відповідних лексем, при цьому дієслівна лексема наділена властивістю описувати деяку ситуацію. У такий спосіб лексема концептуалізує певний фрагмент позамовної дійсності, презентуючи «концепт ситуації», який охоплює певний перелік учасників. Феномен «концепту ситуації» О. Падучева роз'яснює як наявність деякого «сценарію» типової ситуації, у якій повинні бути вказані учасники

ситуації, відношення між учасниками та події, що відбуваються. Коли дієслово уживають в реченні, то учаснику з певною роллю зазвичай відповідає той чи той «підлеглий» дієслову синтаксичний актант [285, с. 52].

Л. Теньєр трактує актанти як «істоти чи предмети, які беруть участь у процесі у будь-якому вигляді і у будь-якій ролі, навіть як прості фігуранти або пасивно». Дослідник стверджує, що сучасні мовознавці тлумачать актант як мовленнєву конструкцію, мовне вираження або елемент смислу, що заповнює семантичну або синтаксичну валентність [563, с. 25].

О. Селіванова під актантом розуміє семантичний мисленнєвий аналог особи чи предмета, який репрезентує обов'язкову валентнісну ознаку предиката та співвідноситься з ним у предикатно-актантній рамці як мисленнєвий аналог певної ситуації, вербалізований структурою висловлення [338, с.19].

А. Мустайокі стверджує, що у функційному синтаксисі актанти розглядають не окремо, а як складники, що є непредикативними елементами ядра семантичної структури або його модифікаторів [274, с. 412].

У дослідженні під актантом розуміємо деякого учасника ситуації, який заповнює валентність предиката за певною семантичною роллю та вступає у відповідні до цієї ролі відношення із предикатом.

А. Мустайокі виокремлює такі категорії актантів: I (прототип – людина), II (предмети), III (речовини), IV (абстрактні) [274, с. 159-160]; та їхні типи: Агенс, Експерієнцер, Об'єкт, Тема, Реципієнт, Інструмент, Місце [274, с. 414].

Ю. Апресян натомість презентує власну класифікацію актантів, за якою валентності предиката можуть бути заповнені такими семантичними ролями: Суб'єкт, Контрагент, Зміст, Адресат, Отримувач, Посередник, Джерело, Місце, Маршрут, Засіб, Інструмент, Спосіб, Умова, Причина, Результат, Аспект, Термін, Час та інші [11, с. 125-126].

О. Падучева, у свою чергу, надає перевагу використанню таких семантичних ролей, як-от: Агенс, Автор, Адресат, Аспект, Аудиторія, Річ, Час,

Діяльність, Звук, Інструмент, Каузатор, Клас, Концепт, Контрагент, Параметр, Пацієнс, Поле зору та ін. [285].

Для кожного з предикатів, які відносимо до певного тематичного класу, характеризуватимемо учасників ситуації відповідно до їхньої семантичної ролі, синтаксичного вираження, комунікативного рангу і таксономічного класу, презентуючи результати такого дослідження у додатках (Додатки *Є1-Є6*).

У дослідженні для встановлення учасників ситуації послуговуватимемося такими семантичними ролями:

- Експерієнцер (Е): відчуває деяке ірраціональне відчуття або чуття, сприймає деяку ірраціональну інформацію або ж піддається її впливу:укр. ***Я*** *відчуваю недобре* [авт.], укр. ***Він*** *чує лихо* [авт.],);
- Стимул (S): об'єкт ірраціонального стану – учасник, який «стимулює» Експерієнцера до певної діяльності (раціональної чи ірраціональної) в ірраціональний спосіб: укр. *Йому виділася* ***вона*** *постійно* [авт.],
- Зміст (С): учасник ситуації, який представлений як інформація – те, про що здогадується, говорить, думає, знає Експерієнцер: укр. *Я здогадувався* ***про все, що вона мені скаже*** [авт.]).

За О. Падучевою, учасник ситуації характеризується не тільки належною йому семантичною роллю, а й відповідною йому синтаксичною позицією у ситуації – Суб'єкта чи Об'єкта [285].

Комунікативний ранг є прагматичною характеристикою, яка визначає позицію (ранг) учасника через його відношення до фокусу уваги того, хто говорить. До прикладу, Суб'єкт та Об'єкт належать до центру зони уваги, тоді як усі інші учасники належать до периферії цієї зони.

Особливості уживання тих чи тих актантів зумовлені семантикою дієслова, яке, на думку О.Падучевої, у певний спосіб «обмежує» залучення того чи того учасника у ситуації, що аргументовано презентацією дієслова, яке включає характеристику імен, які заповнюють його валентності. Таку характеристику іменують таксономічним класом учасника. Услід за

О. Падучевою виокремлюватимемо такі таксономічні класи, як-от: РЕЧОВИНА, ДІЯ, МАСА, МАТЕРІАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ, ЖИВА ІСТОТА, ПРИРОДНА СИЛА, ПОДІЯ, ЛЮДИНА та ін. [285, с. 80-81].

Поряд з актантами у дослідженні також виокремлюватимемо специфікатори, які можуть бути уживані з будь-якими предикатами та у будь-якій ситуації, позаяк визначають не все ядро семантичної структури, а її окремі елементи. Відповідно до класифікації А. Мустайокі представлятимемо специфікатори Означеності, Місця, Кількості, Способу дії, Темпоральності та ін.

2.3. Етап зіставного аналізу семантики ІЛ

Вивчення семантики ІЛ англійської, німецької та української мов у зіставному аспекті передбачає використання зіставного методу, який обов'язково пов'язаний із виходом за межі однієї мови та має на меті встановити подібності і відмінності досліджуваного матеріалу через його системне порівняння з іншою (спорідненою або неспорідненою) мовою.

Зіставний метод установлює між порівнюванимимовами відношення контрасту на всіх мовних рівнях:діафонію (фонологічні розходження), діаморфію (граматичні розходження), діасемію (семантичнірозходження) ідіалексію (лексичні розходження). Традиційно уважають, що він ефективний у вивченні споріднених і, особливо, близькоспоріднених мов, оскільки їх контрастні ознаки чітко виявляються на тлі подібних ознак [233].

Відмінності у зіставлюваних мовах, на думку В. М. Манакіна, доцільно встановлювати відповідно до значущих ознак – параметрів. Виокремлюють семасіологічні та ономасіологічні параметри зіставлення ЛО. До семасіологічних параметрів належать обсяг і зміст компонентів семантичної структури ЛО: лексеми, семи тощо; парадигматичні угрупування (гіперогіпонімічні, синонімічні); явище асиметрії (полісемія, омонімія) та ін. Ономасіологічні параметри допомагають визначити особливості уживання ЛСГ слів у кожній мові і виокремлені так: джерело номінації (питомі та запозичені

ЛО); структура ЛО (прості, похідні, спільнокореневі / різнокореневі ЛО); характер мотивації ЛО та ін. [254, с.150-240; 279].

У дослідженні будемо послуговуватися такими параметрами зіставлення, як-от: структура концепту; ЛСГ; деривaційне поле; гіпо-гіперонімічні відношення, синонімічні відношення, концептуальні метафори, образ-схематичні моделі, моделі семантичної деривації, предикатно-актантні моделі.

В англійській, німецькій та українській мовах для кожного з параметрів будемо встановлювати подібності та відмінності у представленні таких аспектів:

- структура концепту (образний компонент, інформаційний зміст, інтерпретаційне поле);
- ЛСГ (кількість виокремлених ЛСГ для іменників, прикметників, дієслів та прислівників у кожній з мов, спільність родових значень);
- деривaційне поле (способи словотвору іменників, прикметників, дієслів та прислівників у кожній з мов та семантика словотвірних афіксів);
- гіпо-гіперонімічні відношення (виокремлені гіпероніми, основні гіпоніми та співгіпоніми для іменників, прикметників, дієслів та прислівників, їхній зміст);
- синонімічні відношення (виокремлені синоніми для іменників, прикметників, дієслів та прислівників, тотожність та подібність їхніх значень);
- концептуальні метафори (кількість викремлених концептуальних метафор, спільність ідей, покладених в основу метафори);
- образ-схематичні моделі (кількість виокремлених образ-схем, спільність понять, покладених в основу образ-схем);
- моделі семантичної деривації (особливості реалізації семантичних переходів);
- предикатно-актантні моделі (виокремлення тематичних груп предикатів, актантів та специфікаторів для кожної з мов).

Така послідовність у зіставленні подібностей та відмінностей у семантиці ІЛ в англійській, німецькій та українській мовах дасть змогу отримати достовірні результати та представити семантичні моделі ІЛ.

Висновки до розділу 2

Відтак, методологія дисертаційного дослідження передбачає використання таких методів та прийомів, які дадуть змогу якісно та у повному обсязі презентувати семантичні моделі ІЛ у семантико-когнітивному та семантико-функційному аспектах.

Передусім, здійснено добір відповідної ІЛ на класифікаційному етапі дослідження, де було виокремлено основні поняття і терміни, а також проаналізовано поняття «ірраціональність» та «ірраціональна ситуація» у зіставлюваних мовах із подальшою актуалізацією основних семантичних ознак. Описано процедуру добору ІЛ у зіставлюваних мовах для формування первинного списку досліджуваного лексичного матеріалу. Виокремлено модель прототипної ірраціональної ситуації за двома складниками: характер вияву ірраціональної ситуації і характер учасників ірраціональної ситуації.

Методологічні засади когнітивного моделювання семантики ІЛ передбачають дослідження концепту в аспекті виокремлення його номінативного поля, ядра, ближньої (внутрішньої та зовнішньої), дальньої та крайньої периферій за такими показниками: абсолютна частота, відносна частота, частотність і ранг. Для представленого номінативного поля концепту схарактеризована і процедура виокремлення його ключового слова-репрезентанта. Поза тим, опис концепту охоплює і характеристику його образного компоненту, інформаційного змісту та інтерпретаційного поля. Здійснено короткий етимологічний аналіз ключового слова-репрезентанта концепту, що доповнює загальне уявлення про концепт на предмет дослідження його культурно-історичних та етнічних ознак. Методологія опису досліджуваного концепту охоплює і вивчення ЛСГ, що входять до його

номінативного поля, представлення деривaційного поля концепту із відповідною семантикою афіксів, здійснення синонімічного, гіпо-гіперонімічного аналізів відношень у номінативному полі у порівняльному аспекті. Крім того, семантико-когнітивні принципи зіставного дослідження передбачають також і презентацію концептуальних метафор, образ-схематичних моделей та моделей семантичної деривації з метою виявлення додаткових подібностей та відмінностей у семантичних моделях ІЛ у зіставлюваних мовах.

Методологічні засади семантико-функційного моделювання ґрунтуються на описові семантичної структури й елементів, з яких вона складається, із виокремленням центрального елемента – ядра, яке презентують предикати й актанти. Предикатно-актантні моделі семантики ІЛ представлені відповідно до синтаксичної позиції, комунікативного рангу й таксономічного класу для актантів, а також за синтаксичним вираженням для специфікаторів досліджуваної семантичної структури.

Основні положення розділу висвітлено у публікаціях [173, 176, 178, 179, 181].

РОЗДІЛ 3.
СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНІ МОДЕЛІ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

Сучасний етап розвитку науки передбачає експансію когнітивного складника дослідження не лише у психологічну, педагогічну чи мистецьку сферу, а й у лінгвістичні студії. Такий акцент на пізнавальних здібностях людини пояснюємо пошуком відповідей на вже традиційні питання, зокрема у науці про мову, але відтепер у руслі антропоцентризму. Звідси й бере свій початок когнітивна лінгвістика як окремий розділ мовознавства, основне завдання якої полягає у роз'ясненні мовних явищ, законів та функціонування мови як такої в аспекті пізнавальної діяльності людини. Когнітивісти витлумачують мову як окремий механізм, який використовує людина, відкриваючи щось нове або звертаючись до вже набутого досвіду. Роботу такого механізму науковці обумовлюють функціонуванням різних когнітивних моделей – концептуальних, фреймових, образних, метафоричних тощо, які й слугують прикладом реалізації когнітивних структур мислення людини у мові.

3.1. Номінативне поле концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ

До номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ належать такі ЛО, пор.: укр. *безтямність, відгадувати інтуїція, ірраціональний, марити, навмання, незбагненно, передчувати* та ін.; англ. *feel, flash, fortune-telling, grok, groundless, illogical, recklessly, predict, prophesy, pop, unfathomable*, *unintentionally* та ін.; нім. *bewusst, das Gefühl, die Hirnrissigkeit*, *instinktiv*, *kurzerhand*, *die Schau, das Sensorium*, *verrückt, vorhersagen* та ін., а також фразеологізми, пор.: укр. *собачий нюх*; *передчувати серцем, чути носом, шосте чуття*; англ. *feeling in one's bones, innate knowledge, keen intuition, the sixth sense, these condsight*; нім. *innere Regung, sechster Sinn, wie aus heiterem Himmel* (Додатки *А1-А6*).

Ключовим словом-репрезентантом моделі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у трьох мовах уважаємо *ірраціональність / irrationality / die Irrationalität* (детальніше у [177], [179], [184], [188], [189]).

3.1.1. Етимологічний аналіз ключового слова-репрезентанта концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ

Дослідження етимології ключового слова-репрезентанта концепту дає змогу представити процес виникнення та формування концепту у людській свідомості, оскільки «значення етимології як науки для історії людського духу полягає у виявленні тих способів, за допомогою яких кожний народ сприймає й створює поняття про речі та відношення» [115, с. 40].

За етимологічним словником української мови ЛО *ірраціональний* була запозичена із західноєвропейських мов: нім. *irrational*, фр. *irrationnel*, англ. *irrational*, які, у свою чергу, походять від лат. *irrationalis* «несвідомий, нерозумовий», що складається із заперечної частки *in*-(*ir*-) («*не*») і прикметника *rationalis* «наділений розумом», пов'язаного з *ratio* «рахунок, висновок, думка, розум» [195, с. 317]. При цьому дата запозичення ЛО у словникових статтях не зафіксована, що пояснюємо, ймовірно, не особливо активним уживанням прикметника *ірраціональний* у різних стилях літературної української мови.

В англійській мові ЛО *irrational* датується кінцем XIV ст. у значенні "inexpressible in ordinary numbers", яке й досі використовується у точних науках. У кінці XV ст. *irrational* набуває нового значення "not endowed with reason (of beasts, etc.)", і лише з 1640-х рр. до словникової статті було додано значення "illogical, absurd" [264]. Відтак, реалізована модель «перенесення ознаки з тварини на людину».

В етимологічному словникові німецької мови слововживання досліджуваної одиниці *irrational* зафіксовано у XVIII ст. у значенні "mit dem Verstand nicht faßbar, vernunftwidrig, unvernünftig", а для точних наук актуальним є значення "nicht als endliche oder periodische Dezimalzahl

darstellbar" [610], де вбачаємо реалізацію семантичної моделі «перенесення ознаки ірраціонального з ментального на матеріальне».

Відтак, формуємо етимологічну модель непрямого запозичення для української, куди ірраціональна лексема прийшла із західноєвропейських мов та була запозичена з латинської мови, яка і послугувала першоджерелом: ЛАТИНСЬКА МОВА > ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ > УКРАЇНСЬКА МОВА (детальніше у [169]).

Етимологічний аналіз ключового слова-репрезентанта концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ засвідчує його походження з латинської мови та реалізацію в українській та німецькій мовах у двох значеннях: те, що не пов'язане з розумом, і те, що не може бути виражене раціональним числом. В англійській мові від математичного значення (невиражений раціональним числом) утворюється похідне (не наділений розумом), яке стосується звірів, а вже згодом охоплює й людську свідомість. Відзначаємо найбільш ранню фіксацію досліджуваної одиниці в англійському етимологічному словникові (кінець XIV ст.) та порівняно пізню – в німецькому (XVIII ст.). Усі значення ключового слова-репрезентанта, що походять з латинської, представлені у досліджуваних мовах і на сучасному етапі їхнього лексичного наповнення.

3.1.2. Образний компонент, інформаційний зміст та інтерпретаційне поле концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ

Образний компонент концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ охоплює перцептивний та когнітивний образи. На нашу думку, у трьох мовах спільний перцептивний образ досліджуваного концепту представлений у вигляді образу шостого чуття, оскільки ірраціональне передчуття, підсвідомість, раптове осяяння тощо неможливо відчути жодним з органів чуттів, крім шостого (інтуїції, інстинкту й т.ін.). Якщо розглянути характеристики традиційних органів чуттів людини у проєкції на ірраціональні прояви її поведінки, то віднаходимо приклади у трьох мовах, де явище ірраціональності набуває

деяких ознак органів чуттів по-різному, пор.: укр. *Орина з гірким чуттям пересвідчилася: затовкло її життя в Калиток, як в глухому лісі прожила* [594] або *Тяжкі сни ... чергувалися з прикрими споминами, з якимось глухим несвідомим почуттям* [594] чи *Я знову побіг, але підганяв мене вже не розум, друге дихання дав мені сліпий інстинкт* [596] чи *Така загострена інтуїція, що не можу тобі пояснити* [599]; англ. *Into the sweet unconsciousness of the heavens laying on the soil and dust of the silent countryside looked I looked at the white stars the white stars* [715]; *In sweet unconsciousness of her charm she performed her tasks with light heart for pleasant were the days to her* [728] або *Fear can warp us, blind us with irrational thoughts that seep into our souls* [714]; нім. *Wer eine lebendige und scharfe Intuition in seinem Geist hat, dessen Gewissen ist empfindsam und feinfühlig* [694]. В українській мові явище ірраціональності порівнюють з органами смаку (*гірким чуттям*), слуху (*глухим несвідомим почуття*), зору (*сліпий інстинкт*), тоді як в англійській з органами смаку (*sweet unconsciousness*) та зору (*blind uswith irrational thoughts*), а в німецькій – з органом дотику (*scharfe Intuition*). Таку різницю в інтерпретації відповідно до ознак, які виявляють органи чуття, пояснюємо тим, що явище ірраціональності є абстрактним, а відтак «матеріалізувати» його, послуговуючись більш конкретними предметами чи явищами, не видається легким.

В основу характеристики метафоричного образу досліджуваного концепту покладаємо п’ять типів метафори, виокремлених Ш. Басировим [24]: метафора руху, яка презентує ірраціональні прояви як такі, що рухаються до людини, пор.: укр. *спадати на думку, приходити в голову*; англ. *Take it into one’s mind, cross one’s mind*; нім. *einfallen, kommen in den Sinn*; та до яких рухається сама людина, пор.: укр. *угадувати, передрікати, віщувати*; англ. *guess, foresight, divine*; нім. *erraten, voraussagen, vorhersagen*; метафора набуття істини, пор.: укр. *усвідомити, осягнути*; англ. *perceive, grok*; нім. *erscheinen, erfassen, begreifen*; метафора світла, пор.: укр. *осявати, осіяти*; англ. *dawn*; нім. *aufhellen*; метафора зору, пор.: укр. *прозрівати, прозирати*; англ. *See things clearly, begin to see the light*; нім. *ersehen, das Augenlicht erlangen*; метафора

удару, пор.: укр. *як громом вдарила ідея, пронизала думка*; англ. *The idea hit me like a tornado*; нім. *die Idee schlägtein*.

Інформаційний зміст концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у трьох мовах тлумачимо як стан сприймання та/або діяльність Експерієнцера в ірраціональній ситуації, де відсутня функція розуму та логіки, пор.: укр. *вгадувати душею*, *приголомшливе прозріння, зазирати в чужі душі, передбачати події близького майбутнього;* англ. *Guess from his facial expressions;* "*sixth sense*" *ought to have enabled him to foresee, get random thoughts in my head, impulsively, suddenly feeling that nothing could worsen, admits to subconscious fear*; нім. *errieren mit weiblichem Instinkt, eine zufällige Nachlässigkeit, ein solches Gefühl existiert mehr oder weniger unterbewußt.*

В інтерпретаційному полі досліджуваного концепту виокремлюємо оцінну зону. Оцінна зона концепту виражає як загальну позитивну оцінку ірраціональним проявам у поведінці людини, пор.: укр. *Він почував інтуїтивно, що не помилився в своєму коханні; Бракувало йому інсайту , тої елеґантної несподіванки асоціацій, при якій рраз!; І все ж, незважаючи на це, почували в душі, що мусять бути вдячними тим будівникам, які, закладаючи греблю, мовби передбачали вже далеке можливе лихо, яке сьогодні загнало їх сюди, в цей дніпровський підводний тунель;* англ. *Intuitively, she knew that he was lying; With a flash of insight I realized what the dream meant; The witch foretold that she would marry a prince;* нім.*Wenn Sie Glück haben, verfügen Sie intuitiv über eine gute Menschenkenntnis; Momente der Einsicht in die Unsinnigkeit dieser Buchführung beflügeln Rosemarie richtig, sie akribischfort zuführen, da, wiesie findet, erste in gewisser Gradan Nutzlosigkeit einer Aktivität ein ausreichendes Maßgeistiger Freiheit gestatte; Ich kann dir die Folgen vorhersagen,* так й загальну негативну: пор. укр. *Макарові Івановичу аж у очах потемніло, аж у п'ятах похололо... От і справдилося його передчуття. От і нещастя!..* [594] або *Тільки упали на землю ночні [нічні] тіні, у мені пробудилась якась незвичайна тривога – якесь передчуття...* [594] чи *У передчутті чогось страшного, невідомого Іванко ще дужче пригорнув до себе Роксану і глянув в її обличчя* [594], а також *В*

ряді віршів Тичини починає звучати мотив, який можна назвати передчуттям бурі [594]; англ. *And at the same time, it gave me a bad feeling, like an evil omen* [724] чи *Just got a bad feeling like when you can smell the air change before a storm* [724] або *Why my intuition sometimes scares me?* [603], а також *Don't get me wrong a sudden burst of intuition may be felt strongly as fear and certainly should be looked at, but understanding the difference is important if we really want to properly utilize this amazing guidance system* [668] та *I'll call her Sylvia. I had a very bad feeling about her, but I felt I couldn't tell her to come back* [717]; нім. *Schlechtes Gefühl, guter Begleiter – wie wir unangenehme Gefühle für uns nutzen können* [677] або *Ich habe ein schlechtes Gewissen. Das kann auch nur ein ganz dumpfes Gefühls ein* [751] чи *Seit ich darauf achte, wo das schlechte Gefühl sitzt (meist im Darm) und nicht mehr so sehr darauf, welche Assoziationen mein Gehirn liefert („Achtung! Da und dort ist etwas Konflikthaftes!") erkenne ich, dass das üble Körpergefühl ganz oft zuerst da ist und dann erst die Schuldzuweisung des Gehirns an die äußeren Umstände kommt* [712]. Ця ж оцінна зона презентує емоційну оцінку ірраціональності, яка виявляється як у приємних відчуттях (задоволення, радість), які спричиняють ірраціональні прояви, пор.: *Передчуттям любові і добра, і в ці рази я тішусь та радію!* [594] або *Сердечна допомога, що не так би могла закінчитись – смерть же поруч ходила, - піднімає Тимофія у власних очах, наливає радісним чуттям* [594] чи *І острах,і передчуття радості одразу охопили мене* [599], а також *Їй хотілося вже кинути криницю, бігти, шукати, питати, та дівоче передчуття радості не пускало її од криниці* [599]; англ. *Rather, your intuition will reward you with answers to questions you've been asking and deliberating for the past several days or weeks. It will report its findings as feelings* [739] або *Intuition – like love – actually feels like the opposite of fear in your body. Intuition feels: Clear. Calm. Unemotional. Even-keeled. Bodily. Effortless. Knowing. Expansive. Justright* [702]; нім. *Mit diesem Wissen und diesen Fähigkeiten navigieren Sie im Alltag leicht, freudig und entspannt, durch den sie Ihr innerer Kompass–die Intuition–führt* [662], так і в неприємних, пор.: укр. *Анеля десь там жде, турбується! Болюче чуття ворухнулося в серці у капітана* [594] або

Якась ще неусвідомлена огидливість накопичувалась у Катерини до цієї незрілої, до смішного наївної людини [594] чи *Серце мені жахливо стиснулось з несвідомого передчуття* [594], а також *О, чи так би-то? В мене сповила серце нудьга, якесь передчуття гризе, – схрестила вона пальці, витягла руки, відкинувши назад безнадійно голівку* [599]; англ. *People discuss the terrifying moment that bad feeling in their gut proved to be right* [686]; нім. *Schlechtes Gefühl, guter Begleiter – wie wir unangenehme Gefühle für uns nutzen können* [677].

Енциклопедична зона охоплює когнітивні ознаки необґрунтованості – коли ірраціональні прояви у поведінці Експерієнцера та результати такої поведінки з'являються з непояснювальних причин (укр. *Ми несвідомо здійснюємо вчинки, які нам не подобаються і викликають у душі відверту відразу*; англ. *Perhaps, unconsciously, I've done something too ffend her*; нім. *Er hat unbewusst genau das Richtige getan*), короткотривалості – ірраціональна ситуація триває здебільшого миттєвий проміжок часу (укр. *Прислухавшись до темряви, Дося взялася за двері льоху, як раптом відчула , що біля валу вона не сама;* англ. *I suddenly realized what I had to do;* нім. *Doch plötzlich schien er aus seinen Gedanken aufzuschrecken).* Когнітивні ознаки, що виражають практичний результат вияву ірраціональності у поведінці експерієнцера, відносимо до утилітарної зони інтерпретаційного поля (укр. *Від прозріння, що зараз, саме зараз на станції «Бескиди» дзеленчить телефон, тіло самовільно смикнулось*; англ. *I used to wonder why people disliked Lydia, but I started seeing the light after I overheard her making fun of me*; нім. *Im nächsten Augen blick begriffich, daß ich einen Fehler gemacht hatte*). Регулятивна зона концепту покриває ті когнітивні ознаки, які стосуються необхідності дослухатися або навпаки ігнорувати ірраціональні вияви. У трьох мовах віднаходимо приклади, що ілюструють потребу слідувати ірраціональним проявам, пор.: укр. *Якби я не послухала свою інтуїцію та не пішла б на другому курсі працювати на М1, то не досягнула б того, що маю зараз* [596] або *Я чвалаю до Анни, до своєї тихої пристані, не маючи жодного наміру, а так, з неусвідомленої внутрішньої потреби* [594] чи *Отим моїм балачкам про*

здатність передбачати майбутнє ви, звісно, не надали значення?– Навпаки [596]; англ. *If only I had followed my instincts she would almost certainly have been my wife* [613] чи *It was as if something had hijacked my gut instinct, or intuition — the feeling of Yes, this is right! That bubbles up, seemingly from nowhere, and that I had long relied onto make important life decisions* [692]; нім. *Bei komplexen Entscheidungen kamen 65% der Teilnehmer (innen) zum objektiv besten Ergebnis, wenn sie auf ihre Intuition hörten* [675] або *Mein Bauch gefühl riet mir vorzusprechen, und das tat ich* [605]. При цьому у трьох мовах наявні і ті приклади, що презентують когнітивну ознаку ігнорування ірраціональних проявів, пор.: укр. *Інтуїція мені зовсім ні до чого* [599]; *Did he break my heart? Yes. I knew he would and he did and I ignored my intuition completely* [643]; *Da ich erst letztes Jahr ganz derbe vor die Wand fuhr mit einer Narzisstin, weil ich meine Intuition ignorierte – will ich es nun BESSER machen und umdisponieren* [672]. Соціально-культурна зона концепту представлена когнітивними ознаками, які пов'язані із відображенням ірраціональності у текстах пісень або художній літературі, пор.: український рок-гурт «Шосте чуття», пісня «Інтуїція» українського гурту «Sweet Mountains», українка Олеся із однойменної повісті Олександра Купріна, яка володіла магічними (ірраціональними здібностями); англ. пісня «Sweet Intuition» англійського гурту «Björk», книга «Blind Instinct» Роберта Волкера; нім. книга австрійського письменника Герхарда Рота «Das Kluge Unbewusste: Denken mit Gefühl und Intuition».

Пареміологічна зона концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ в українській мові представлена фразеологізмами, у яких яскраво виражене ЛО «серце» як локалізатор ірраціональних проявів: *збагнути серцем, передчувати серцем, почувати (почути) серцем, приходити (прийти) до серця (по серцю), серцем розуміти, серцем чути, серце учуває, серце чує, учувати серцем,* тоді як в англійській мові ірраціональність пов'язана з певним психічним відхиленням людини, пор.: англ.*to be beside oneself, to have a bee in one's bonnet ,to take (leave) of one's senses, out of one's mind, be nuts, be crackers, be maniac, be lunatic,*

be nutcase, crazy things, be lunacy, а в німецькій – із внутрішнім переживанням, пор.: *innere Regung, innere Stimme, geboren Befinden.*

Відтак, концепт ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ як когнітивна модель семантики досліджуваної лексики представлений у кожній із зіставлюваних мов із перевагою ЛО в українській мові та з їхньою меншою репрезентативністю в німецькій, що пояснюємо більш емоційною експресивністю українців та стриманістю німців.Здійснено етимологічний аналіз ключового слова-репрезентанта. Виокремлено перцептивний образ концепту, його інформаційний зміст та інтерпретаційне поле (оцінна, енциклопедична, утилітарна, регулятивна, соціально-культурна, пареміологічна зони).

3.1.3. Лексико-семантичні групи номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ

Ірраціональні іменники української мови розподіляємо на дві ЛСГ: «Ірраціональний стан суб'єкта» та «Ірраціональний абстрактний об'єкт». ЛСГ «Ірраціональний стан» охоплює ті іменники, які описують певний стан суб'єкта, перебуваючи у якому з'являються ірраціональні прояви поведінки (Додаток *Б5*).

ЛО, віднесені до цієї ЛСГ, позначають ірраціональні стани – *несамовитість, несвідомість, інсайт, очманілість, ошаленілість, прозорливість, раж* тощо – й характеризують суб'єкта як такого, який не керується логікою чи розумом: укр. *Евеліна в нестямі, охоплена жахною і неспинною* ***несамовитістю****, сповзає з ліжка, стає на коліна і запально хреститься* [600]; *Неймовірно важкий і довгий шлях боротьби, величезний особистий досвід і* ***прозорливість*** *дослідника природи осяяли його свідомість і дали змогу відразу відчути весь зміст того, що сталось* [596]; *Богдан вже входив у той ментівський бойовий* ***раж****, коли перестають існувати сторонні звуки та образи й зі всіх явищ усього світу залишається лише небезпечне явище ворога* [596]; *Мабуть, первородний гріх - це* ***несвідомість*** *вчинку, і тому*

людина мала б заслуговувати співчуття [596]. Домінантою цієї групи слугує ЛО *безглуздя,* значення якої презентує тлумачення ірраціональності як «нерозумну дію, вчинок; глупство, дурницю, нісенітницю»: *Їхати туди, по Полтавській вулиці, не дізнавшись, в чім справа, було чисте* ***безглуздя*** [600], а частота вживання є найвищою порівняно з іншими лексемами усередині групи.

ЛСГ «Ірраціональний абстрактний об'єкт» презентуємо як таку, що об'єднує іменники на позначення абстрактної сутності, що виявляє усі ознаки ірраціональності. Ця ЛСГ представлена такими ЛО, як-от: укр. *сновиддя, примара, передчуття* тощо (Додаток *Б6*). З-поміж усіх лексем групи наводимо приклади уживання деяких з них. *Передчуття* та *інтуїцію* інтерпретуємо як певні уявні сутності, які допомагають суб'єктові ідентифікувати, відчувати світ довкола: укр. *Гістіей також намагався підтримувати в них цей настрій, і все-таки лихі* ***передчуття*** *не давали йому спокою, певно, його попереджав якийсь прихильний до нього бог* [596] або *І мені підказує* ***інтуїція****, Вадиме, що серед безпритульних громадян міста Львова нещодавно зникли двоє осіб* [596]. ЛО *видіння, сновидіння, сновиддя, фата-моргана, примара, кошмар, небилиця, дурощі, вимисел* трактуємо як такі,що позначають певний образ, який виникає непередбачувано та характеризується ірраціональними проявами: *Він іще вдома відговорював небожа йти війною на Елладу, з якої користі — мов з того козла молока, й тільки незрозумілі настирливі* ***сновидіння*** *змусили його відступитись, хоча він і досі не був певен, який бог наслав йому ті* ***сновидіння****: добрий чи лихий* [596]; *Стріпнувся, намагаючись розігнати* ***кошмар****, але за мить той самий матрос знову був перед ним* [596]; *Облиш химерні* ***вигадки та вимисли*** [600]; *Двадцять, тридцять пар, нескінченні арабески рожевого вальсу в хвилях рожевої музики - все змішалося перед очима в Карналя, він шукав у тому пелюстковому вихорі Айгюль і не міг знайти, всі балерини були схожі на неї, вона була відразу всіма, і всі вони були нею, якесь суцільне одуріння,* ***фата-моргана****, так ніби опинився він не в оперному театрі, а десь у далекій пустелі, змучений і виснажений, вичерпаний до краю, тортурований примарами й видивами* [596]; *Ви біля гадюки сиділи? — нічого не розуміючи,*

подивився [Яків] на попа, чи він сповна розуму верзе таку ***небилицю*** [600]; *Хто міг подумати? Син такого батька, а дивись, які* ***дурощі*** *у нього в голові* [600]. ЛСГ «Ірраціональний абстрактний об'єкт» презентована домінантою *передчуття* з огляду на її насичене ірраціональне значення («неясне відчуття того, що може відбутися, настати»: *Тільки упали на землю ночні* [нічні] *тіні, у мені пробудилась якась незвичайна тривога – якесь передчуття...*[600]) та найвищу частоту уживання.

В англійській мові номінативне поле концепту характеризуємо, послуговуючись тими самими ЛСГ, що й в українській мові: «Ірраціональний стан суб'єкта» та «Ірраціональний абстрактний об'єкт» (Додатки *Б1-Б2*). Кількість ірраціональних одиниць, які можна віднести до ЛСГ «ірраціональний стан суб'єкта» в англійській мові майже збігається з кількістю ЛО в українській мові: 47 на противагу 43, а сутність явища ірраціональності представлена лексемами цієї групи у такий спосіб: англ. *She was said to have caused the king's illness by* ***sorcery*** [611]; *Modernity is defined against pre-modernity, reason against* ***irrationality*** *and superstition, and this divide is mapped on to a symbolic geography that counterposes the West and its Orient* [613]; *But the show does capture the various* ***insanities*** *and* ***absurdities*** *of his life* [611]; *Driven to fury by his goading and by her own uncontrollable reactions to him, Shannon all but spatt he words. A moment's* ***craziness****, never to be repeated* [613]; *He had an* ***inspiration****: he'd give her a dog for her birthday* [611]. Домінантою групи є ЛО *insight*, значення якої найбільш яскраво утілює розуміння ірраціональності у дослідженні («the ability to discern the true nature of a situation, especially by intuition»: англ. *The older we get,the more* ***insight*** *we acquire* [614]).

ЛСГ «Ірраціональний абстрактний об'єкт» презентує уявні абстрактні сутності, що є втіленням ірраціональності: англ. ***Intuition*** *told me we were going in the wrong direction* [611]; *It was only later that she could see the* ***absurdity*** *of the situation* [611]; *Nobody really knows the answer. It's something of an* ***enigma*** [611];*With* ***a flash of insight*** *I realized what the dream meant* [611]; *She had had the* ***foresight*** *to prepare her self financially in case of an accident* [611]; *I had this*

*nagging **feeling** that I had forgotten something* [611]; *He had a sudden **impulse** to stand up and sing* [611]. Домінантою ЛСГ «Ірраціональний абстрактний об'єкт» презентуємо ЛО *intuition* як найчастіш уживану та яка позначає «the ability to know something by using your feelings rather than considering the facts»: англ. *The contestants will be given no instructions but will have to rely on their own intuition* [611] чи «an idea or a strong feeling that something is true although you cannot explain why»: *Jack's intuition to call her that day had been right* [611].

У німецькій мові для характеристики номінативного поля концепту послуговуємось також двома ЛСГ «Ірраціональний стан суб'єкта» та «Ірраціональний абстрактний об'єкт» (Додатки *Б3-Б4*). До першої ЛСГ відносимо ті одиниці, що демонструють несвідомий, раптовий стан суб'єкта, спричинений невідомими обставинами. Цей стан характеризується певною силою впливу на суб'єкта та короткою тривалістю дії, пор.: нім. *der Wahnwitz, der Drang, die Spontaneität, der Antrieb, die Stimmung* та ін.: нім. ***Dieser Drang** zur Selbst unter werfung unter die auf absurde Weise selbst er zeugte blinde «Gesetzmäßigkeit», die den Einzelnen dann als eine ins Riesenhafte auf geblasene fremde Macht gegen übertritt, hat unter dem gesteigerten Eindruck der industriellen Großschlachte in enperversen sexuellen Beigeschmack* [605]; *In **der Spontaneität** käme «die Priorität des Seins vor dem Bewußtsein zum Ausdruck»* [605]; *Die Unterschiede zu den parteilosen Kollegen verschwammen dabei, weil vor ihnen die Genossen durch die Stalinkritik Chruschtschows moralisch blamiert dast an den und die Scharte da durch wieder auszuwetzen suchten, daß sie sich zum Sprachrohr **spontaner Stimmungen** des Zweifels und der Unzufriedenheit machten, die außer halb der Partei, im Volk, lebendig waren* [605]; *Da habe er sich ohne jeden Eigennutz, sondern nur aus freiem **Antrieb** eingesetzt* [605]. Домінантою цієї ЛСГ визначаємо лексему *die Irrationalität*, значення якої описує певний вид стану, у якому може перебувати суб'єкт: «das Irrationale (a); irrationale Art»: нім. *die Irrationalität der Ängste* [604].

До другої ЛСГ «Ірраціональний абстрактний об'єкт», як і в українській та англійській, відносимо ЛО, які позначають уявні, необґрунтовані та

непояснювальні сутності, що є абстрактним втіленням чи проявом ірраціональності. До прикладу, до цієї ЛСГ у дослідженні належать лексеми *die Intuition, die Voraussage, die Halluzination, das Trugbild, die Sinnestäuschung, das Sensorium, die Schimäre, das Hingespinst, der Instinkt, das Gefühl* та ін.: нім. *Das ist das, was einen guten Banker von einem schlechten unterscheidet, ein wenig* ***Intuition*** *und Fingerspitzengefühl für Risiko* [605]; *Der Schein hat sich so konzentriert, daß ihn zu durchschauen objektiv den Charakter* ***der Halluzination*** *gewinnt* [605]; *Bei einer Wendung der Lampe oder nur beim Schließen der Tür verblaßte der Schatten an der Wand wie* ***das Trugbild*** *in meinem Kopf* [605]; *Es braucht hier nicht mehr ausdrücklich hervorgehoben zu werden, daß diese Leistungen das Ergebnis langwieriger Lernprozesse sind, die freilich in vielen Fällen «Sonderbegabungen» (****des Sensoriums****) zur Voraussetzung haben mögen* [605]; *Aber verbirgt sich hinter diesem lärmenden Treiben wirklich nur Pöbelrohheit und Geschäftsneid? [...] Nein,* ***der Instinkt*** *der Massen hat in der That eine schwere Gefahr, einen hochbedenklichen Schaden des neuen deutschen Lebens richtig erkannt; es ist keine leere Redensart, wenn man heute von einer deutschen Judenfrage spricht* [605]. Домінантою ЛСГ «Ірраціональний абстрактний об'єкт» уважаємо ЛО *die Intuition*. Зважаючи на порівняно меншу з іншими одиницями (*die Einsicht, die Unklarheit*) частоту вживання *die Intuition*, звертаємо увагу на значення цієї лексеми («das unmittelbare, nicht diskursive, nicht auf Reflexion beruhende Erkennen, Erfassen eines Sachverhalt so der eines komplizierten Vorgangs; Eingebung, [plötzliches] ahnendes Erfassen»: *Sie besitzt eine geniale Intuition* [605]), яке повністю репрезентує сутність явища ірраціональності, на відміну від слів *die Einsicht* та *die Unklarheit,* у яких ірраціональне значення з'являються лише у певних контекстах: нім. ***Die Einsicht*** *kam spät* [604]; *Ich fühlte mich elend, aber ich war nunmal in Dunkelheit über eine Menge idiomatischer und metaphorischer* ***Unklarheiten*** *gestrauchelt, und in meiner Naivität dachte ich, dies läge nur an mir selbst, an meinem uninspirierten Übersetzerschulen-Englisch und den bescheidenen geistigen Mitteln, die mir wohl zur Verfügung standen* [604].

Ірраціональні прикметники української мови розподіляємо на дві ЛСГ: «Ознака за певним джерелом ірраціональності» та «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності».

До ЛСГ «Ознака за певним джерелом ірраціональності» відносимо прикметники, у семантиці яких побічно вказана назва джерела, від якого бере свій початок певна ірраціональна ознака. Наприклад, *підсвідомий* – такий, що виявляє ознаку підсвідомості – джерела ірраціональності, або лексема *ошалілий*, що презентує шал як інше джерело ірраціональності. До ірраціональних прикметників цієї ЛСГ у дослідженні належать *очманілий, інтуїтивний, прозорливий, ясновидющий, імпульсивний, рефлективний* та ін. (Додаток *Б11*): укр. *Павло,* ***очманілий****, зірвавсь на ноги* [600]; *Він мимохіть поклав руку на свій автомат, як перед близькою небезпекою. Краєм ока Воронцов помітив цей* ***інтуїтивний*** *солдатський жест* [600]; *Як людина надзвичайно нервова та* ***імпульсивна****, він* [П. Куліш] *шарпав своїх молодих прибічників то в одну, то в другу сторону* [600]; *Любов розумна, говорить приказка, любов* ***прозорлива*** [600]. Домінантою ЛСГ прикметників «Ознака за певним джерелом ірраціональності» визначаємо ЛО *підсвідомий*, значення якої повністю розкриває семантику ірраціональності «не цілком усвідомлений (про почуття, думки, уявлення і т. ін.)»: укр. *Я завжди почуваю в собі якийсь* ***підсвідомий*** *потяг до дітей* [600], а частота уживання є найбільшою серед інших прикметників цієї групи.

ЛСГ «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності» проілюстрована прикметниками, у семантиці яких відсутнє віднесення до будь-якого визначеного джерела, ознаку якого досліджувана лексема могла би презентувати. До прикладу, прикметники *мимовільний* чи *нерозсудливий*, на нашу думку, не мають співвіднесеності з певним джерелом (душею, даром ясновидіння, свідомістю, надсвідомістю чи підсвідомістю), а відтак, характеризують явище ірраціональності як таке, що виникає нізвідки або із досі не пізнаного джерела. Ірраціональні прикметники цієї ЛСГ охоплюють такі одиниці, як-от: *безглуздий, неусвідомлений, безрозсудний, незбагненний,*

несосвітенний та ін. (Додаток *Б12*): укр. *Нема на світі такої дурниці, такої* ***безглуздої*** *справи, котра б не знайшла свойого запаленого апостола і свойого мученика* [600]; *Якась ще* ***неусвідомлена*** *огидливість накопичувалась у Катерини до цієї незрілої, до смішного наївної людини* [600]; *Я мушу застерігати тебе від* ***безрозсудних*** *вчинків* [600]; *З голови не виходив Василь. Якесь* ***незбагненне*** *передчуття спонукувало її сьогодні поспішати до нього* [600]; *Вони* [вороги] *зводять на нас, зокрема на відносини між народами Радянського Союзу,* ***несосвітенні*** *наклепи* [600]. Домінантою ЛСГ «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності» визначаємо ірраціональний прикметник *незрозумілий*, частота вживання якого значно перевищує інші та значення якого підкреслює неможливість визначення походження явища ірраціональності для людини («якого не можна зрозуміти, осмислити; для якого нема причин, підстав; безпідставний»: укр. *Ярина не кінчила своєї думки, бо раптом сталось щось* ***незрозуміле*** *й дивне* [600].

В англійській мові ірраціональні прикметники розподіляємо на такі самі ЛСГ, що й в українській мові, за тим самим принципом: віднесеність до певного джерела ірраціональності чи відсутність зв'язку між досліджуваною лексемою та передбачуваним вихідним для неї поняттям. До ЛСГ «Ознака за певним джерелом ірраціональності» відносимо такі ірраціональні прикметники, як-от: *irrational, instinctive, impulsive, spontaneous, instinctual, subliminal* та ін. (Додаток *Б7*): англ. *It is common to dismiss women's analysis and writing as tendentious,* ***irrational****, subjective, misguided, or more simply wrong* [613]; *She seemed to have an* ***instinctive*** *awareness of what I was feeling* [611]; *He has an* ***impulsive*** *nature* [611]; *The audience burst into* ***spontaneous*** *applause* [611]; *Giving out eve-of-poll leaflets at the tube station, I get the same* ***subliminal*** *message as from the past few nights' TV* [613]. Хоч частота вживання *confusing* є найвищою порівняно з іншими лексемами досліджуваної ЛСГ, домінантою визначаємо ірраціональний прикметник *irrational*, значення якого («not based on, or not using, clear logical thought»: *You're being irrational* [611]) окреслює безпосередньо явище ірраціональності, на відміну від значення «difficult to

understand; not clear», яке може стосуватися не тільки нелогічного, ірраціонального, а й понять, які характеризуються хоч і підвищеною, але цілком обґрунтованою, складністю для розуміння.

ЛСГ «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності», як і в українській мові, охоплює ті прикметники, встановити зв'язок яких з вихідним поняттям видається неможливим. До прикладу, ЛО *unclear, accidental, unthinkable, haphazard, unimaginable, inexplainable* та ін. (Додаток *Б8*), на нашу думку, не мають визначеного зв'язку із певним джерелом: *unclear* – такий, що є незрозумілим, нечітким; *accidental* – випадковий, такий, що відбувається без закономірних та не причин чи умов; *unthinkable* – немислимий, який не має ніякого зв'язку із мислиннєвими операціями людини, й про інші механізми його віднесеності до іншого поняття не йдеться; *haphazard* – безсистемний, який не має чіткого порядку, а значить також не наділений рисами віднесеності до певного поняття чи дії, пор.: англ. *I didn't think our meeting was* ***accidental*** *– he must have known I would be there* [611]; *It was* ***unthinkable*** *that she could be dead* [611]; *The town had grown in a somewhat* ***haphazard*** *way* [611]. З огляду на частоту вживання та репрезентативність значень домінанта ЛСГ представлена лексемою *odd* у значенні «strange or unusual»: англ. *When we got inside something struck me as* ***odd*** [611].

У німецькій мові ірраціональні прикметники розподіляємо за тими самими ЛСГ, що й в українській та англійській мовах. ЛСГ «Ознака за певним джерелом ірраціональності» представлена такими ЛО, як-от: *absurd, intuitiv, vorhersehbar, spontan, instinktiv, instinktmäßig, blitzartig* та ін. (Додаток *Б9*): нім. *Solche und ähnlich* ***absurde*** *Gedanken schossen mir durch den Kopf, und in meinem damaligen Zustand erschienen sie mir voll kommen vernünftig* [605]; *Das Fest war ebenso informell organisiert, wie seine Gefühle* ***spontan*** *waren* [605]; *Meine eigene Technik war weniger durchdacht und antrainiert, sondern* ***spontan und instinktiv*** [605]. Домінанта ЛСГ «Ознака за певним джерелом ірраціональності» презентована ірраціональним прикметником *absurd*, значення якого «gesundem Menschen verstand völlig fern» розкриває ірраціональність як

абсолютно далеке від розуму поняття та є найбільш частотним: нім. *In ganz Europa nahm die Eisenbahnspekulation so* ***absurde*** *Dimensionen an wie einst die holländische «Tulpenmania»* [605] чи *Das erschienden honorigen Herren ungefähr so* ***absurd*** *wieder Gedanke, mit ihren Dienern und Hausmädchen am selben Tisch zu essen* [605].

Прикметники ЛСГ «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності» характеризуються невстановленим зв'язком із будь-яким іншим поняттям, яке могло би слугувати вихідним для тлумачення ірраціональності. До прикладу, до цієї ЛСГ відносимо такі ЛО: *kurzerhand, unüberlegt, urplötzlich, sinnfrei, leichtsinnig, augenblicklich* та ін. (Додаток *Б10*): нім. *Als dann aber wider Erwarten doch geschossen und ein Angestellter des Westberliner Instituts für soziale Fragen schwer verletzt wurde, sprang sie in einem plötzlichen,* ***unüberlegten*** *Entschluß mit den anderen aus dem Fenster und hatte sich damit als Mitwisserin verraten* [605]; *Poppäaistim Gegensatz dazu als kokette, etwas* ***leichtsinnige*** *Verführerin dargestellt* [605]; *«Nichts schien in diesem flüchtigen Augenblick im Raum zustehen als eine kleine verjagte Falte um Ihren wortlosen Mund u. ein* ***urplötzliches*** *Erlöschen des Feuersin Ihren Augen», Jugendfreund Klemperer, Dein neues Harlekinkostüm paßt schlecht zu Deinen grauen Schläfen u. Deinem gebeugten Rücken!* [605]. Домінантою ЛСГ визначаємо ірраціональний прикметник *unvermutet*, значення якого безпосередньо стосується ірраціонального прояву: «plötzlich, ohne dass aus irgendwelchen Anzeichen darauf zu schließen war, unerwartet, überraschend» [604], нім. *Aber manchmal entstehen ganz unvermutet günstige Umstände* [605].

У кожній із досліджуваних мов ірраціональні дієслова розподіляємо на дві ЛСГ: «Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності» і «Дія, що відбулася як результат впливу ірраціональності». До першої ЛСГ відносимо ті дієслова, що позначають дії, які передбачають виконання/невиконання іншої дії під впливом ірраціональних чинників. До прикладу, ЛО *віщувати, передбачати, передвіщати, провидіти* у своїй семантиці охоплюють не тільки презентацію можливості щось дізнатися наперед, а й виражають факт

здійснення чи нездійснення інших подальших подій чи явищ у майбутньому: укр. *З поодиноких фактів вони могли зробити висновок про дію якихось таємничих сил, пов'язаних з рухом Землі і планет, на людину, але ні зрозуміти цієї дії, ні пояснити, ні визначити її не вміли, а мерщій кинулися* ***пророкувати***, ***передвіщати*** *долю людей, народів, держав і цілого світу* [596]; *Я довго відмовлявся вірити в неймовірну здатність* ***передбачати*** *її наближення* [596]; *При імператорі Маврикії народилася людина з риб'ячим хвостом, а то був чоловік, який умів* ***передвіщати*** *події, не мовлячи голосом своїм, не ворушачи губами, а випускаючи з черева чиїсь голоси чужі* [596]. З наведених прикладів, очевидним є факт, що ірраціональні дієслова *передвіщати, передбачати* (Додаток *Б17*) належать до ЛСГ «Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності» з огляду на те, що лексеми позначають не лише процес угадування, а й вказують на майбутній перебіг певної дії чи події (*передвіщати долю людей, передвіщати події, передбачати її наближення*). Домінантою ЛСГ українських ірраціональних дієслів презентуємо лексему *віщувати*, значення якої «наперед визначати те, що буде, що станеться; пророкувати, інтуїтивно щось відчувати» безпосередньо характеризує явище ірраціональності: *Серце в неї якось чудно заколотилось, мов щось недобре* ***віщувало*** [600].

Разом з тим, у дослідженні виокремлюємо ЛСГ дієслів «Дія, що відбулася як результат впливу ірраціональності», яка охоплює ті лексеми, що презентують ірраціональну дію, спричинену попереднім впливом явища ірраціональності. До цієї ЛСГ в українській мові відносимо такі ірраціональні дієслова *очманіти, ошаліти, осявати* та ін. (Додаток *Б18*): укр. *Супроводжуючи кожний склад свого слова дрібненьким смішком, голова комітету цілий день розбирає справи, від яких нормальній людині можна* ***очманіти*** *за десять хвилин* [596]; ***Очманів*** *хлопець, та й годі, дня без неї прожити не може* [600]; *Сама думка про безлад примушувала Сигізмунда* ***шаленіти*** *(раніше, щоб описати свій стан, він використовував міцніші слівця, але, як ми вже казали, віднедавна Брехло стежив за тим, що каже)* [600]. Домінантою ЛСГ визначаємо ірраціональне дієслово очманіти з огляду на його

високу частоту вживання: *Кінь ніби* ***очманів****, він не чув Гнатового канчука і .. задкував до прірви* [600].

В англійській мові до ЛСГ «Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності» відносимо ірраціональні дієслова *predict, prophesy, foreshadow, divine, feel*та ін. (Додаток *Б13*): англ. *He* ***predicted*** *(that) it would be a smash hit* [611]; *He* ***prophesied*** *that a flood would cover the Earth's surface* [611]; *His sudden death had been* ***foreshadowed*** *by earlier health scares* [610];*We all* ***felt*** *(that) we were unlucky to lose* [611]. Вказані приклади демонструють зв'язок досліджуваних дієслів із майбутнім перебігом подій, передбачених ірраціональними проявами (*it would be a smashhit, a flood would cover,his sudden death, we were unlucky to lose*). Домінантою ЛСГ «Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності» в англійській мові представляємо лексему *predict* відповідно до її високої частоти та значення «to say that something will happen in the future»: *He* ***predicted*** *a brilliant future for the child* [614].

В англійській мові до дієслів ЛСГ «Дія, що відбулася як результат впливу ірраціональності» відносимо такі одиниці, як-от: *fathom, intuit, feel, hit, dawn* та ін. (Додаток *Б14*): англ. *The child bore his infirmity bravely... yet may have* ***intuited*** *that his days were numbered* [613]; *I* ***feel*** *that what the informant says may well be true* [614]; *The reason for his behavior* ***hit*** *me and made the whole episode clear* [614]; *Realization of the danger soon* ***dawned*** *on us* [614]. Домінантою ЛСГ визначаємо ірраціональне дієслово *intuit*, позаяк, на відміну від *fathom*, саме ця одиниця наділена єдиним ірраціональним значенням «to know that something is true based on your feelings rather than on facts, what somebody tells you, etc.»: *She intuited that something was badly wrong* [611].

У німецькій мові до ЛСГ «Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності» відносимо такі ірраціональні дієслова, як-от: *voraussagen, vorhersehen, weissagen, andeuten* та ін. (Додаток *Б15*), семантика яких презентує наявність/відсутність певної майбутньої дії/події, які були передбачені саме під впливом ірраціональності: нім. *In ihrer Notlage wendet sich Adelaide an eine Kartenlegerin, die ihr die Zukunft* ***voraussagen*** *soll* [605];

Sie hat die Katastrophe als Einzige ***vorhergesehen*** [604]; *Bezeichnend auch für den Fürsten, dass er Marfa, die ihm die Zukunft weissagt und ihm dabei das Exil* ***prophezeit****, durch Warsonowjewbeseitigen lässt* [605]. Домінантою цієї ЛСГ відповідно до частоти уживання та ірраціонального значення визначаємо ЛО *voraussagen* («eine Voraussage machen; vorhersagen; prophezeien»: нім. *Das habe ich vorausgesagt* [604]).

У німецькій мові до ЛСГ «Дія, що відбулася як результат впливу ірраціональності», на нашу думку, належать ірраціональні дієслова *verspüren, abfühlen, fühlen, spüren, aufhellen* та ін. (Додаток *Б16*): нім. *Er* ***fühlte*** *danach irgendetwas in Richtung seines Herzens* [605]; *Ich* ***spüre****, wie ihn meine Gegenwart stört* [605]; *«Hilft uns das jetzt weiter?» fragt Strüver – irritiert blickt er zu Filzbach hinüber, dessen Gesicht sich jetzt aus unerklärlichen Gründen* ***aufgehellt*** *hat* [605]; *Ich* ***fühlte*** *es der Mutter* ***ab****, dass sie mir insgeheim dankbar dafür war* [605]. Домінантою ЛСГ визначаємо лексему *verspüren* відповідно до частоти уживання та значення «durch die Sinne, körperlich wahrnehmen; empfinden, fühlen (eine innere, seelische, gefühlsmäßige Regung) haben; (einen inneren Antrieb) empfinden; erkennen, feststellen, wahrnehmen»: нім. *Aber man ließ ihn doch keineswegs im unklaren darüber, daß die Bundesrepublik nicht den Wunsch* ***verspürte****, vor die Wahlzwischen Frankreichs Präsidenten und dem offenen Meer, will sagen die Amerikaner, gestellt zu werden* [605].

Прислівникові ЛО у трьох мовах розподіляємо на дві ЛСГ відповідно до способу дії, який вони позначають, та віднесеності/невіднесеності у семантиці цих лексем до певного джерела ірраціональності (інтуїція, інстинкт, несамовитість тощо): «Спосіб дії за відомим джерелом ірраціональності» та «Спосіб дії за невідомим джерелом ірраціональності».

В українській мові до ЛСГ «Спосіб дії за відомим джерелом ірраціональності» відносимо такі прислівники, як-от: *підсвідомо, інтуїтивно, очманіло, примарно, імпульсивно* та ін. (Додаток *Б23*): укр. *В задумі Роман* ***підсвідомо*** *повертає на ту дорогу, що веде до Морозенків* [600]; *Схвильований, затурбований, запаморочений нечуваним дивом, він нічого не міг зразу*

збагнуть, та.. шукати розгадки він ***інтуїтивно*** *прибіг сюди* [600]; *Глибина лісу сповнюється* ***примарно*** *тихим рухом* [600]; *насідав Гарба, червоні бійці летіли за ним, жменька гнала отару, шляхта* ***очманіло*** *тікала від мосту, і слід її покривався пилом* [600]. Домінантою ЛСГ визначаємо прислівник *підсвідомо* з огляду на частоту уживання та значення одиниці «прислівник до *підсвідомий*: не цілком усвідомлений (про почуття, думки, уявлення і т. ін.), який ґрунтується на підсвідомості, який не контролюється свідомістю; інстинктивний»: *В тій притишеній розмові діда Уласа з Северином* ***підсвідомо*** *відчула [Мелашка] загрозу* [600].

В українській мові до ЛСГ прислівників «Спосіб дії за невідомим джерелом ірраціональності», коли семантика досліджуваної одиниці не пов'язана з конкретним джерелом ірраціональності, відносимо такі ЛО, як-от: *раптово, безглуздо, несамохіть, необдумано, безрозсудно, неусвідомлено, несвідомо* та ін. (Додаток *Б24*): *Олені хотілося довести, що вона здавна, хоч, може, й* ***несвідомо****, жила в атмосфері його ідей* [600]; *Левко зупинився. Було* ***безглуздо*** *битися одному беззбройному проти двох з револьверами* [600]; *Ліда не пригадає, як і коли він ступив на похилу стежку. Якось непомітно, ніби* ***несамохіть*** [600]; *Наймитові стало шкода цього здорового силача, що* ***безрозсудно*** *погодився на таке програшне змагання* [600].

В англійській мові до ЛСГ «Спосіб дії за відомим джерелом ірраціональності» належать такі ірраціональні прислівники: *mysteriously, subconsciously, impulsively, intuitionally, instinctively*та ін. (Додаток *Б19*): англ. *My watch had* ***mysteriously*** *disappeared* [611]; ***Subconsciously****, she was looking for the father she had never known* [611]; ***Impulsively*** *he reached out and took her hand* [611]; *He knew* ***instinctively*** *that something was wrong* [611]. Домінантою ЛСГ визначаємо ірраціональний прислівник *mysteriously* відповідно до найбільшої частоти уживання та значення «in a way that is difficult to under stand o rexplain; strangely; in a strange and interesting way»: англ. *Mysteriously, the streets were deserted* [611].

До ЛСГ «Спосіб дії за невідомим джерелом ірраціональності» відносимо такі ірраціональні прислівники: *suddenly, strangely, accidentally, unconsciously, recklessly, haphazardly, unintentionally, thoughtlessly* (Додаток *Б20*): англ. *Perhaps,* ***unconsciously,*** *I'ved one something to offend her* [611]; *The damage couldn't have been caused* ***accidentally*** [611]; *She had fallen hopelessly and* ***recklessly*** *in love* [611]. Домінантою цієї ЛСГ визначаємо ЛО *suddenly*, позаяк її значення «quickly and unexpectedly» презентує ірраціональність та має найбільшу частоту уживання: англ. *I* ***suddenly*** *realized what I had to do* [611].

В німецькій мові до ЛСГ «Спосіб дії за відомим джерелом ірраціональності» відносимо такі ірраціональні прислівники: *absurd, intuitiv, widersinnig, wahnwitzig, aberwitzig* (Додаток *Б20*): нім. *Wie* ***absurd*** *und weltfremd das ist, zeigen die Beispiele derjenigen amerikanischen Soldaten, die den Befehl zur Verlegung an den Golf verweigerten, aber nicht desertierten* [605]; *Sie wußten* ***intuitiv****, daß Echtheit nur dann sozial befreit, wenn sie sich mit ihrem Gegensatz verbindet, mit Reflexion und Strategie* [605]; *Wenn Sie Glück haben, verfügen Sie* ***intuitiv*** *über eine gute Menschenkenntnis* [605]. Домінантою ЛСГ визначаємо ЛО *absurd* відповідно до значення «gesundem Menschen verstand völlig fern» та частоти уживання.

Також виокремлюємо ЛСГ «Спосіб дії за невідомим джерелом ірраціональності», яка включає такі ЛО: *plötzlich, aufeinmal, unvernünftig, unvermutet, kurzerhand* (Додаток *Б21*): нім. *Es ist* ***unvernünftig****, das zu tun* [604]; *Es kam für sie alles etwas* ***plötzlich*** [604]; ***Auf einmal*** *hatte er keine Lust mehr* [604]. Домінантою ЛСГ визначаємо ЛО *unvernünftig* відповідно до значення «wenig Vernunft zeigend» та частоти уживання.

Відтак, аналіз номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ за ЛСГ засвідчує, що у трьох мовах найбільшу кількість одиниць у дослідженні подано для іменників, прикметників та прислівників, тоді як дієслова представлені найменшою кількістю ЛО. В українській мові найчисельнішими виявилися іменники (87 одиниць), в англійській – прикметники (247 одиниць), а в німецькій прикметники та прислівники майже порівну розділяють першу

позицію (134 та 135 одиниць відповідно), що відображено у кругових діаграмах (Додатки *В1-В7*).

3.1.4. Деривaційне поле концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ

Послуговуючись словотвірним аналізом, досліджувані лексеми розподіляємо на три групи: прості, складні та афіксальні.

До першої групи належать такі слова, як-от: *абсурд, імпульс, інстинкт, інтуїція, мана, нонсенс, нутро, нюх, серце, химера*, у яких корінь збігається із твірною основою (Додаток *Г32*). До складних ірраціональних слів відносимо ЛО *ясновидіння, сновиддя* (Додаток *Г36*).

Найоб'ємнішою виявлена група афіксальних лексем, яка складається зі слів, утворених за допомогою 1) суфіксів, 2) префіксів, 3) суфіксів та префіксів.

У межах цієї групи розмежовуємо ЛО, до яких були додані префікси перед- (*передчуття (-чуття)*), ір- (*ірраціональність, (-раціональність)*), під- (*підсвідомість (-свідомість)*), не- (*неспокій (-спокій), несвідомість (-свідомість)*), при- (*примара (-мара), привид (-вид)*), пре- (*пречуття (-чуття)*), про- (*прочуття (-чуття)*) (Додаток *Г34*).

До іншої підгрупи належать ірраціональні слова, утворені суфіксальним способом: -нн- (*передчування (передчув-),* -н- (*маячня, (маяч-)*), -иц- (*дурниця (дурн-)*), -ість (*нісенітність (нісенітн-), безглуздість (безглузд-), шаленість (шален-), туманність (туман-),* -інн- (*маячіння (маяч-)*), -енн- (*марення, (мар-)*), -ик- (*фантастика (фантаст-)*) та ін. (Додаток *Г33*).

Значно меншу групу становлять ЛО, утворені префіксально-суфіксальним способом: *привиддя (-вид-), небилиця (-бил-)* та ін. (Додаток *Г35*).

Серед прикметникових ІЛ у дослідженні виокремлюємо прості, афіксальні (утворені префіксальним способом, префіксально-суфіксальним та суфіксальним) та складні.

До простих відносимо ЛО *сліпий, наглий, спонтанний* (Додаток *Г37*). До афіксальних ірраціональних прикметників належать лексеми з такими словотвірними префіксами, як-от: не- (*незрозумілий (-зрозумілий), неясний (-ясний)*), під- (*підсвідомий (-свідомий)*) (Додаток *Г38*). До підгрупи ірраціональних прикметників, утворених суфіксальним способом, відносимо такі лексеми: *інстинктивний* (-ивн-, (*інстинкт-*)), *казковий*(-ов-, (*казк-*)), *фантастичний* (-ичн-, (*фантаст-*)), *ілюзорний* (-орн-, (*ілюз-*)), *ефемерний* (-н-, (*ефемер-*)), *тороплений* (-лен-, (*тороп-*)), *ясновидющий* (-ющ-, (*ясновид-*)) та ін. (Додаток *Г39*). Префіксально-суфіксальний спосіб творення прикметників у дослідженні продемонстрований прикладом *непояснимий* (не-, -им-, (*-поясн-*)) (Додаток *Г40*). Складні ірраціональні прикметники представлені ІЛ *безтямно-радісний* (Додаток *Г41*).

Відповідно до здійсненого структурного аналізу ірраціональні дієслова відносимо до афіксальних, утворених префіксальним способом: *прорікати* (про-, (*-ректи*)), *одуріти* (о-, (*-дуріти*)), *передвіщати* (перед-, (*-віщати*)), *ошаліти* (о-, *-шаліти*) (Додаток *Г42*); суфіксальним способом: *віщувати* (-ува-, (*-віщати*)), *отуманюватися* (-ся, (*отуманювати-*)) (Додаток *Г43*); префіксально-суфіксальним способом: *обезглуздіти* (обез-, -ти, (*-глузд-*)) (Додаток *Г44*).

У дослідженні ірраціональні прислівники розподілені на афіксальні та складні. Афіксальні прислівники утворені префіксальним способом: *несамохіть* (не-, (*-самохіть*)), *підсвідомо* (під-, (*-свідомо*)) (Додаток *Г45*), суфіксальним: *раптово, хаотично, блискавично, миттєво* (-о, (*раптов-, хаотичн-, блискавичн-, миттєв-*)) (Додаток *Г46*), та префіксально-суфіксальним способом: *невтямки* (нев-, -и, (*-тям-*)), *мимоволі* (мимо-, -і (*-вол-*)), *навдалу* (на-, -у (*-вдал-*)) та ін. (Додаток *Г47*).

Складні ірраціональні прислівники представлені у дослідженні одиницею *хоч-не-хоч* (Додаток *Г48*).

Відтак, семантика найтиповіших афіксів української мови визначає ірраціональність як таку, що наближає до певної мети (осягнення якоїсь

ситуації, вирішення проблеми) заздалегідь (*пре-, про-, перед-, при-*), послуговуючись іншим, нетрадиційним, напрямом руху (*не-, під-, ір-*) або у такий спосіб, що є цілком необґрунтованим (*без-*).

Іменникові лексеми англійської мови відповідно до структурного аналізу розподіляємо на прості, афіксальні та складні.

До простих відносимо такі іменники, як-от: *vision, whim, vagary, urge, sphinx, magic, enigma* (Додаток *Г1*).

Афіксальні іменники представлені лексемами, утвореними префіксальним способом: *insight* (in- (*-sight*)), *precognition* (pre- (*-cognition*)) (Додаток *Г2*), суфіксальним способом: *intuition* (-tion (*intuit-*)), *feeling* (-ing (*feel-*)), *divination*(-ation (*divin-*)), *madness* (-ness (*mad-*)), *absurdity* (-ity (*absurd-*)), *puzzlement* (-ment (*puzzle-*)), *sticker* (-er (*stick-*)), *tomfoolery* (-ery (*tomfool-*)) (Додаток *Г3*).

Складні ірраціональні іменники в англійській мові утворені у спосіб додавання окремих основ: *clairvoyance, flapdoodle* (Додаток *Г4*).

Відповідно до структурного аналізу ірраціональні прикметники англійської мови розподіляємо на прості, афіксальні та складні.

До простих ірраціональних прикметників відносимо *abrupt, mad, rash, odd, strange, weird* (Додаток *Г5*).

До афіксальних лексем належать ірраціональні прикметники, утворені префіксальним: *abnormal* (ab-, -normal), *impossible* (im-, -possible), *incomprehensible, inconsequent, inexplicable* (in-, -comprehensible, -consequent, -explicable), *irrational* (ir-, -rational), *unconscious, unexpected* (un-, -conscious, -expected) (Додаток *Г6*) та суфіксальним способами *chimerical* (-al, chimeric-), *aimless, thoughtless* (-less, aim-, thought-), *intuitive* (-ive, intuit-), *foolish* (-ish, fool-) (Додаток *Г7*).

Складні ірраціональні прикметники представлені такими лексемами, як-от: *clairvoyant, fool-hardy, helter-skelter, moon-stuck, second-nature, sphinxlike, supernatural, superhuman* (Додаток *Г8*).

Ірраціональні дієслова англійської мови у дослідженні розподілені на прості, афіксальні та складні.

До простих ірраціональних дієслів відносимо *guess, hit, flash, omen, sense, suggest* (Додаток *Г9*).

Афіксальні дієслова представлені лексемами, утвореними префіксальним *foretell, foresage, foresee* (fore-, -tell, -sage, -see), *portend* (por-, -tend) (Додаток *Г11*) та афіксальним способом: *intuit, predict, prognosticate* (Додаток *Г10*).

Складні ірраціональні дієслова презентуємо, послуговуючись такими лексемами як-от: *psych-out, sooth-say* (Додаток *Г12*).

Ірраціональні прислівники англійської мови належать до групи афіксальних чи складних прислівників.

До афіксальних ірраціональних прислівників належать ті, що утворені префіксальним способом: *incredibly, insensibly* (in-, -credibly, -sensibly), *subconsciously* (sub-, -consciously) (Додаток *Г13*), та суфіксальним *abruptly, crazily, haphazardly, illogically, madly, thoughtlessly* (-ly, abrupt-, haphazard-, illogical-, mad-, thoughtless-) способами (Додаток *Г14*).

До складних прислівників відносимо ЛО *helter-skelter, fool-hardy, slapdash, willy-nilly* (Додаток *Г15*).

Афікси англійської мови також засвідчують таку властивість явища ірраціональності як наближення до певної розгадки, відповіді (*fore-, pre-*) у незвичний спосіб або за незвичною ознакою (*un-, ab-*) або за ознакою, яка позначає перебільшений вияв стану чи дії (*in-*) чи навпаки – відсутність будь-якого вияву (*-less*)

Відповідно до структурного аналізу ірраціональні іменники німецької мови розподілено на прості, афіксальні та складні.

До простих ірраціональних іменників належать *der Impuls, die Intuition, der Reiz, das Orakel, die Schau* (Додаток *Г16*).

Афіксальні ЛО представлені такими, що утворені префіксальним *der Antrieb, der Anreiz* (an-, -trieb, -reiz), *die Einsicht, die Eingebung* (ein-, -sicht,

-gebung), *die Erleuchtung, die Erscheinung* (er-, -leuchtung, scheinung), *das Gefühl, das Gespür* (ge-, -fühl, -spür), *das Vorgefühl, die Vorahnung* (vor-, -gefühl, -ahnung), *die Voraussage* (voraus-, -sage), *die Vorhersage* (vorher-, -sage), *der Unsinn, die Unwirklichkeit* (un-, -sinn, -wirklichkeit), *der Irrwitz* (irr-, -witz), *die Irrealität, die Irrationalität* (ir-, *-realität, -rationalität*) (Додаток *Г17*), та суфіксальним способами: *die Spontaneität* (-eität, spontan-), *der Irrationalismus* (-ismus, irrational-), *die Hexerei, die Spinnerei* (-erei, hex-, spin-), *das Verständnis* (-nis, *verständ-*), *die Stimulanz* (-anz, stimul-), *die Hirnverbranntheit* (-heit, hirnverbrannt-), *die Irrsinnigkeit, die Sinnlosigkeit* (-keit, irrsinnig-, sinnlosig-), *die Leidenschaft* (-schaft, leiden-), *die Stimmung, die Witterung* (-ung, stimm-, witter-) (Додаток *Г18*).

Складні ірраціональні іменники охоплюють такі лексеми, як-от: *der Aberwitz, die Anziehungskraft, die Augenblicksidee, das Bauchgefühl, das Gaukelbild, die Fantasiebild, die Hexenkunst, die Innenwelt, die Kopfgeburt, das Kopfkino, die Sinnestäuschung, die Spürnase, der Spürsinn, der Wahnwitz* (Додаток *Г-19*).

Ірраціональні прикметники німецької мови у дослідженні розподілені на прості, афіксальні та складні.

До простих ірраціональних прикметників належать лексеми *abstrus, hirnrissig, kraus, paradox, wirr* (Додаток *Г20*).

Афіксальні ірраціональні прикметники представлені ЛО, утворені префіксальним способом *abgründig, abwegig* (ab-, -gründig, -wegig), *beknackt, bekloppt* (be-, -knackt, -kloppt), *irrwitzig* (irr-, -witzig), *irrational* (ir-, -rational), *voreilig, vorschnell* (vor-, -eilig, -schnell), *unabsichtlich, unbedacht, unerwartet* (un-, absichtlich, -bedacht, -erwartet), *unterbewusst* (unter-, -bewusst), *urplötzlich* (ur-, -plötzlich) (Додаток *Г21*) та суфіксальним способом: *absichtslos* (-los, absicht-), *bedenkenlos* (-los, bedenken-), *affektiv, intuitiv, instinktiv* (-iv, affect-,intuit-, instinkt-), *paradoxal* (-al, paradox-), *närrisch* (-isch, närr-), *plötzlich, versehentlich* (-lich, plötz-,-versehent), *vorhersehbar* (-bar, vorherseh-), *lachhaft, sprunghaft* (-haft, lach-, sprung-), *jählings* (-lings, *jäh-*), *lächerlich,*

augenblicklich (-lich, lächer-, augenblick-), *zufällig* (-ig, zufäll-), *chaotisch* (-isch, chaot-) (Додаток *Г22*).

До складних ірраціональних прикметників *abersinnig, blödsinnig, eilfertig, irrsinnigerweise, leichtfertig, sinnwidrig, vorhersagbar, wahnwitzig, widersinnig* (Додаток *Г23*).

Ірраціональні дієслова німецької мови належать до простих, афіксальних та складних.

До простих дієслів належать лексеми *ahnen, fühlen, orakeln, spüren, wittern* (Додаток *Г24*).

Афіксальні дієслова представлені словами, що утворені префіксальним способом: *abfühlen* (ab-, -fühlen), *andeuten* (an-, -deuten), *aufblitzen* (auf-, -blitzen), *erhellen* (er-, -hellen), *gewahren* (ge-, -wahren), *verkünden* (ver-, *künden*) (Додаток *Г25*); та суфіксальним способом: *augurieren* (-ieren, *augur*-) (Додаток *Г26*).

До складних дієслів відносимо лексеми *vorausbestimmen, voraussagen, wahrsagen, weissagen* (Додаток *Г27*).

Ірраціональні прислівники представлені у дослідженні як прості, афіксальні та складні.

До простих ірраціональних прислівників відносимо лексеми *abrupt, jäh* (Додаток *Г28*).

Афіксальні прислівники презентуємо, послуговуючись лексемами, що утворені префіксальним способом: *unerwartet, unverhofft, unvermittelt, unversehens, unvorhergesehen* (un-, -erwartet, -verhofft, -vermittelt, -versehens, -vorhergesehen), *urplötzlich* (ur-, -plötzlich) (Додаток *Г29*); та суфіксальним способом: *plötzlich* (-lich, *-plötz*), *jählings* (-lings, jäh-) (Додаток *Г30*).

Складні ірраціональні прислівники представлені ЛО *rubbeldiekatz, blitzartig, blödsinnig* (Додаток *Г31*).

Афікси німецької мови, представлені у дослідженні, декларують такі ознаки ірраціональності як відсутність інтелектуальної ознаки (*-los*), наявність особливої здатності або можливості дії від основного дієслова (*-iv, -bar, -isch, -ig*), наявність тривалої властивості (*-haft*), наявність певної манери (*-ich*). Разом

з тим, афікси *un-, ur-, ir-,unter-* характеризують ірраціональність як щось протилежне або незвичне до вже відомого.

Семантика залучених до словотвору афіксів (*перед-, пре-, про-, не-, in-, un-, for-, voraus-, vorher-, vor-, un-*) декларує ірраціональність якневизначений та до кінця не сформований стан чи властивість.

Відтак, аналіз деривaційного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ засвідчує такі основні словотвірні моделі у трьох мовах: просте словоутворення (непохідні слова), афіксальне та складне. Найпродуктивнішим, з огляду на кількість досліджених ЛО, для іменників української та англійської мов уважаємо суфіксальний спосіб (60 % та 46,25% відповідно), тоді як у німецькій мові презентовано більше простих іменникових одиниць (37,7%). Для прикметників української мови першу позицію серед способів словотвору обіймає суфіксальний (46,25%), в англійській та німецькій – префіксальний (36,8% та 30,6% відповідно). Дієслова в українській та німецькій мовах найчастіше утворюємо, послуговуючись словотвірними префіксами (58,3% та 36,4% відповідно), тоді як в англійській мові найпоширенішими виявилися прості дієслова (60% від усіх німецьких ірраціональних дієслів). Словотвір ірраціональних прислівників у досліджуваних мовах також відрізняється: в українській та англійській мовах переважає суфіксальний спосіб (52,3% та 58,1%), тоді як у німецькій мові – префіксальний (30,4%). Найменш продуктивним для творення ірраціональних іменників, прикметників, прислівників та дієслів в українській та англійській мовах уважаємо спосіб складання основ (5,7%, 1,6%, 1,5%, 12,5% та 8,8%, 11%, 7,5%, 5,7% відповідно). Натомість у німецькій мові найменшу кількість іменникових та дієслівних одиниць утворено саме суфіксальним способом (15,8% та 12,1% відповідно), а прості прикметники та прислівники демонструють найменшу продуктивність такого способу словотвору (16,4% та 16,3 відповідно). У кожній мові виокремлюємо найпродуктивніші способи словотвору, якими в українській виявилися суфіксальний (50,8%) та префіксальний (30%), в англійській – суфіксальний (39,3%), префіксальний (29,5%) та простий (21,1%),

тоді як у німецькій простий (23,7%), суфіксальний (20,9%), префіксальний (27,9%) та складний (27,5%) представлені майже рівномірно із незначною перевагою для префіксального способу. Найменшу кількість одиниць в українській мові було утворено способом основоскладання (3%), в англійській мові – безафіксним способом (0,7%), у німецькій мові – суфіксальним способом (20,9%). Відсоткове співвідношення кількості ЛО, утворених різними способами, засвідчує, що у трьох мовах найпродуктивнішим є суфіксальний спосіб (34,8%), а найменш продуктивним виявлено безафіксний спосіб (0,3%) (Додатки *Г1-Г16*).

3.1.5. Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ для українських іменників характеризуємо, виокремлюючи гіперонім *ірраціональність* як найрепрезентативніший для ІЛО, що визначає поняття ірраціональності у свідомості українців як позначення незбагненного (*Безсмертні кіборги, евристичні механтропи, що мають самопрограмуватися, невразливі кіберкосмонавти, що летять до далеких зірок, штучні серця, штучні вундеркінди, котрі відкривають для людей найпотаємніші глибини матерії, композитори й поети, що перевершать Баха й Моцарта та розвінчають* ***ірраціональність*** *творчого натхнення, відкривши його тривіальну основу* [600]), що є спільним компонентом для усіх елементів номінативного поля.

Основними гіпонімами визначаємо ЛО *передчуття, незрозумілість, несвідомість, видіння, загадковість, нерозум*, які розкривають поняття незбагненного у вужчих смислах:

- гіпонім *передчуття* (*Ворон відчув, як у нього замлоїло під «ложечкою» - так було завжди, коли* ***передчуття*** *віщувало цікаву роботу* [600]): внутрішні незрозумілі відчуття людини, які здатні впливати на її

поведінку, думки, рішення, характерні виключно для її внутрішнього єства та які представлені у таких співгіпонімах, як-от: *інтуїція, інстинкт, імпульс, передчування, пречуття, шосте чуття* та ін. (Додаток *Д9*);

- гіпонім *незрозумілість (Він прокинувся ще вдосвіта. Зі сну глипнув з дикуватою **незрозумілістю** в темряву і спочатку не збагнув, де він* [600]): зовнішні явища, події, вчинки, які важко або неможливо пояснити раціональним шляхом (співгіпоніми: *неясність, туманність, незбагненність, безпідставність, непоясненність* та ін.) (Додаток *Д9*);

- гіпонім *несвідомість (Вона вже не хотіла чуда повороту до дитячої **несвідомості**, - ні, навпаки, вона прагнула швидше пізнати на ділі те життя, описане так привабно в книжках* [600]): незбагненний стан людини або той стан, в якому людиною оволодіває якась незрозуміла, ірраціональні сутність (шал, очмана, несамовитість), у якому людина вже не керується свідомістю (раціональністю), а натомість, перебуваючи у несвідомості, вдається, як до раціональної, так і до ірраціональної, поведінки (співгіпоніми: *підсвідомість, знетяма, навіженство, очманілість, стихійність, нестримність, отуманення*) (Додаток *Д9*);

- гіпонім *видіння (Сон був тривожний, неспокійний. Лихі **видіння** спливали одно за одним* [600]): незбагненні картини в уяві або фантазії людини, які виникають нізвідки, невідомо чим спричинені та зникають так само безпричинно (співгіпоніми: *мана, привид, марення, сновиддя, химера, ясновидіння, прозорливість*) (Додаток *Д9*);

- гіпонім *загадковість (Досі здавалося, ніби все, що з нею відбувається, - лиш сон, ніби спала вона п'ять нескінченно довгих років на своїй самотній постелі, далеко від дому, від рідних, і розділяли їх тільки простори, стихії і **загадковість*** [600]): явища, ситуації, вчинки, причина виникнення яких незбагненна, а сама поява вирізняється неочікуваною раптовістю чи навіть магічністю (співгіпоніми: *казковість, химерність, фантастика, несподіванка, спонтанність*) (Додаток *Д9*);

- гіпонім *нерозум (Загине та неволя, котру тепер прості люди причиняють самим собі: чи то з* ***нерозуму****, чи з самолюбства* [600]): необґрунтований стан, перебуваючи у якому, людина вдається виключно до нерозумної, ірраціональної поведінки (співгіпоніми: *абсурд, дурниця, небилиця, безглуздя, несосвітенність*) (Додаток *Д9*).

Для ірраціональних прикметників української мови як гіперонім виокремлюємо ЛО *ірраціональний* («якого не можна збагнути розумом, незбагненний»: *Я відчував себе персонажем якогось нісенітного роману, в якому діють лише люди з* ***ірраціональною*** *психікою* [600]). До основних гіпонімів відносимо ЛО *передчуттєвий, незрозумілий, несвідомий, примарний, загадковий, нерозумний*, які презентують гіперонім у більш конкретних смислах:

- гіпонім *передчуттєвий* (*З вами часто трапляються "****передчуттєві****" речі?–Трапляються, але я помітила, що люди про свої передчуття, знакові випадки, віщі сни взагалі не говорять* [627]**)**: такий, що надає ознаку передчуття – внутрішнього непоясненного чуття (співгіпоніми: *інстинктивний, імпульсивний, інтуїтивний*) (Додаток *Д10*);

- гіпонім *незрозумілий* (*Все, що воно* [хлоп'ятко] *бачило, здавалось йому таким прекрасним, чудним і* ***незрозумілим*** [600]): презентує ознаку незрозумілості, якої не можна пояснити раціональними чи загально відомими методами (співгіпоніми: *неясний, незбагненний, непоясненний, непояснимий*) (Додаток *Д10*);

- гіперонім *несвідомий* (*Тяжкі сни.. чергувалися з прикрими спогадами, з якимсь глухим* ***несвідомим*** *почуттям* [600]): розкриває ознаку стану, який характеризується повним оволодінням суб'єкта ситуації, за якого свідомість та будь-які раціональні властивості набувають другорядного значення, а суб'єктом керує ірраціональність або її різні прояви (співгіпоніми: підсвідомий, мимовільний, неконтрольований, очманілий, ошалілий, отуманілий, неусвідомлений, непоміркований) (Додаток *Д10*);

- гіпонім *примарний (Він змалечку нікуди не виїздив з батьківського обійстя, не поривався до Чікаго чи Нью-Йорка, не кидався шукати* ***примарного*** *щастя у вирі велетенських міст* [600]): виявляє додаткову ознаку ірраціонального, що представлене як нереальне, якого не можна аргументувати у дійсному (раціональному) світі та необґрунтоване, що було виявлене у будь-який ірраціональний спосіб (передбачене, побачене, почуте) або було наділене такою здатністю (співгіпоніми: *химерний, ілюзорний, ефемерний*) (Додаток *Д10*);

- гіпонім *загадковий* (***Загадкова*** *і дивна людська натура, — думав сам собі Дорош* [600]): презентує ознаку загадковості, що притаманна тим явищам, вчинкам, подіям, які наділені загадковою (навіть магічною чи фантастичною) раптовістю та безпідставністю (співгіпоніми: *безпричинний, раптовий, спонтанний, несподіваний, фантастичний*) (Додаток *Д10*);

- гіпонім *нерозумний* (*Не вихоплюйся, синку, з нерозумним словом, бо назад ніяково вертатися* [600]): окреслює ознаку відсутності будь-якого раціонального зерна у вчинках, подіях, явищах, що відповідно відносимо до проявів протилежного характеру – ірраціонального (співгіпоніми: *нісенітний, абсурдний, безглуздий*) (Додаток *Д10*).

Гіпо-гіперонімічні відношення всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ для українських прислівників характеризуємо, послуговуючись гіперонімом *ірраціонально* (у незбагненний та необґрунтований спосіб) та основними гіпонімами, які конкретизують значення гіпероніма за такими аспектами:

- гіпонім *передчуттєво* (*Мовчать уста, і хай собі — промовистий вогонь все вискаже, лише про щось одне, своє,* ***передчуттєво****-болісне, мовчатиме задумливо* [637]): таким способом, що спричинений виключно внутрішніми ірраціональними чуттями (співгіпоніми: інстинктивно, імпульсивно, інтуїтивно) (Додаток *Д11*);

- гіпонім *незрозуміло* (*Не пам'ятаючи себе, Ольга метнулася до Жигая, заступивши собою Єгора. Це було так несподівано і* ***незрозуміло*** *для*

Матюші, що він дурнувато закліпав віями [600]): у спосіб, який видається абсолютно неясним для обґрунтування та спричинений невідомими факторами (співгіпоніми: *навздогад, незбагненно, непояснимо*) (Додаток *Д11*);

- гіпонім *несвідомо* (*Його холодні очі неспокійно заметались по людях. Він* ***несвідомо*** *подався назад* [600]): у спосіб, властивий для несвідомого стану, в якому чітке визначення причин чи раціональність поведінки, думок або рішень неможлива (співгіпоніми: *необмірковано, підсвідомо, мимоволі, очманіло, нерозважливо, безтямно, знавісніло, нестримно*) (Додаток *Д11*);

- гіпонім *примарно* (*Вона існувала на обріях його життя* ***примарно****, неправдешньо, була чи й не була, але він знав: це його судьба, доля і недоля, тільки їй він був зобов'язаний вічним видивом щастя* [596]): у спосіб, що характеризується нереальністю або необґрунтованістю у раціональній дійсності (співгіпоніми: *нереально, химерно, прозорливо, ефемерно, чудернацько*) (Додаток *Д11*);

- гіпонім *загадково* (*Марта* ***загадково*** *осміхається. Очі блищать сміливо*[600]): у повністю безпідставний спосіб, який відтак наділений певною магічністю (співгіпоніми: *раптово, несподівано, блискавично, спонтанно, фантастично, казково*) (Додаток *Д11*);

- гіпонім *нерозумно* (*Це була ціна самотності, до якої він так сліпо й* ***нерозумно*** *прагнув і якої не міг перенести, виходить, щойно зачепивши її краєчок* [596]): у спосіб, що повністю позбавлений логіки та раціональності, а натомість виявляє ознаки розумової неповноцінності, а відповідно й ірраціональності (співгіпоніми: *безглуздо, невтямки, божевільно*) (Додаток *Д11*).

Для характеристики гіпо-гіперонімічних відношень всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ в українській мові та у зв’язку з порівняно малою кількістю досліджуваних дієслів до складу цієї групи уводимо ЛО *ірраціоналізувати*, яка слугуватиме гіперонімом для представлення дії, протилежної або суперечливій раціональній. Таке

узагальнене значення конкретизуємо більш детально відповідно до таких основних гіпонімів:

- гіпонім *передчувати* (*Іще не знаючи, що трапилось, але* ***передчуваючи*** *якусь біду, вона прислухалася до його квапливих кроків* [600]): на позначення дії, спричиненої внутрішніми проявами ірраціональності всередині людського єства (співгіпоніми: *прочувати, пречувати*) (Додаток *Д12*);

- гіпонім *не усвідомлювати* (*Жінка не плаче і мабуть до кінця* ***не усвідомлює*** *що накоїла. У своїх свідченнях запевняє, втопила дітей, бо примарився кінець світу* [725]): на позначення стану, у якому людина вчиняє певні дії, раціональні чи ірраціональні, та не усвідомлює своїх вчинків (співгіпоніми: *отуманюватися, заговорюватися, ошаліти, чманіти*) (Додаток *Д12*);

- гіпонім *провіщати* (*Все чує вухо, пильно стежить око І серце теж події* ***провіща***) [600]): на позначення стану, у якому людина здатна передбачати без будь-яких видимих на це причин чи здатностей майбутні події чи вчинки (співгіпоніми: *віщувати, пророкати, провидіти, прозрівати*) (Додаток *Д12*);

- гіпонім *марити* (*Іноді хвора впадала в забуття, ніби засинала, тоді вона* ***марила*** [600]): на позначення ірраціональної дії, за якої у свідомості людини виникають необґрунтовані та непояснимі видіння (співгіпонім: *маячити*) (Додаток *Д12*);

- гіпонім *обезглуздіти* (*Та помовч уже, Трохиме, — не втерпіла бабуся. — ..Не долю й нечистого, а зайву чарку винувать. Через неї* ***обезглузділи*** *обоє* [600]): на позначення стану, у якому людина втрачає здоровий глузд та вдається до божевільних (ірраціональних) вчинків (співгіпонім: *одуріти*) (Додаток *Д12*).

Відтак, гіпо-гіперонімічні відношення всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ в українській мові для іменників, прикметників, прислівників та дієслів представлені гіперонімами *ірраціональність, ірраціональний, ірраціонально* та *ірраціоналізувати* відповідно. Основні гіпоніми для кожного з гіперонімів представлені ЛО

передчуття, незрозумілість, несвідомість, видіння, загадковість, нерозум (гіперонім ірраціональність) для іменників; *передчуттєвий, незрозумілий, несвідомий, примарний, загадковий, нерозумний* (гіперонім ірраціональний) для прикметників; *передчуттєво, незрозуміло, несвідомо, примарно, загадково, нерозумно* (гіперонім ірраціонально) для прислівників; *передчувати, не усвідомлювати, провіщати, марити, обезглуздіти* (ірраціоналізувати) для дієслів. При цьому, у дослідженні виокремлені співгіпоніми, які конкретизують значення кожного з гіпонімів.

В англійській мові гіпо-гіперонімічні відношення всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ для іменників характеризуємо, виокремлюючи гіперонім *irrationality* як найрепрезентативніший для ЛО, що визначає поняття ірраціональності у свідомості англійців як таке, що не ґрунтується на зрозумілому, логічному обмірковуванні («the fact of not being based on, or not using, clear logical thought»: *When equipped with the scientific instruments of warfare, Saddam's inherent irrationality can only become explosive; with modern technologies he is a monstrous and psychotic force. The armies of Reason, the allies of the post- historical world, must then suppress this crazed Unreason* [613]).

Основними гіпонімами визначаємо ЛО *feeling, unconsciousness, vision, mystery, craziness*, які розкривають поняття необґрунтованого логічно у вужчих смислах:

- гіпонім *feeling* (*I had this nagging **feeling** that I had forgotten something* [611]): на позначення внутрішніх ірраціональних відчуттів, які впливають на суб'єкта ситуації (співгіпоніми: *intuition, insight, flash, acumen, hunch, vibrations, sixthsense*) (Додаток *Д1*);
- гіпонім *unconsciousness* (*They worked themselves into a state of frenzy near **unconsciousness** by means of dizzy swirling dances with excessive contortions of the body, accompanied by the violent stimulation of the rhythm of monotonous music* [613]): виявляє стан, який повністю охоплює людину, в результаті чого

вона не здатна управляти чи розуміти власну поведінку (співгіпоніми: *inreasonability, drift, devilry, insensibility, indicretion, imprudence*) (Додаток *Д1*);

- гіпонім *vision* (*The idea came to her in a **vision*** [611]): презентує ірраціональність як нелогічне видіння у чиїйсь уяві, що у незрозумілий спосіб здатне віщувати або роз'яснювати події, явища, вчинки у трьох вимірах часу: минулому, теперішньому та майбутньому (співгіпоніми: *foreshadowing, foretelling, prophecy, omen, sortilege, fantasy, chimera*) (Додаток *Д1*);

- гіпонім *mystery* (*It's a complete **mystery** to me why they chose him* [611]): характеризує ірраціональність як певну загадку чи таємницю, що важко або неможливо зрозуміти, яка асоціюється з магією та зазвичай відрізняється особливою раптовістю у виникненні (співгіпоніми: *sphinx, sticker, magic, illogicality, puzzlement, mystification*) (Додаток *Д1*);

- гіпонім *craziness* (*Feeling her surrender, his mouth gentled on her sand his fingers caressed her skin be neath her tousled hair. A moment's **craziness**? He echoed her words of a few moments before, and the jarring note of triumph in his voice rang a warning bel lsomewhere in Shannon's mind. A mental aberration?* [613]): розкриває ірраціональність як необґрунтований стан божевілля, що може охопити цілком адекватну людину як упродовж усього її життя, провокуючи хронічні психічні розлади, так і на короткий період часу (хвилини, години) з невідомих причин (співгіпоніми: *absurdity, foolishness, inanity, poppycock, wackiness, oddness, witlessness, tommyrot*) (Додаток *Д1*).

Для ірраціональних прикметників англійської мови як гіперонім виокремлюємо ЛО *irrational* («not based on, or not using, clear logical thought»: *The only thing that makes it bearable is their rational belief that somebody interesting will come on in a minute...* [613]). До основних гіпонімів відносимо ЛО *feeling*, *unclear, unconscious, predicted, mysterious, crazy*, які презентують гіперонім у більш конкретних смислах:

- гіпонім *feeling* *(She did not appear tobe a particularly **feeling** person* [608]): презентує ірраціональну ознаку людини, у якої виявляється внутрішня

здатність відчувати певні події, явища, поведінку інших у непояснимий спосіб (співгіпоніми: *impulsive, confused, intuitional, instinctive, visceral*) (Додаток *Д2*);

- гіпонім *unclear (His motives are **unclear*** [611]): характеризує ознаку незрозумілості, неясності, за якої ірраціональні прояви неможливо або дуже важко обґрунтувати (співгіпоніми: *obscure, intangible, incomprehensible, unexplainable, baffling, dim, blurry*) (Додаток *Д2*);

- гіпонім *unconscious* (*Human beings are driven by many **unconscious** impulses* [611]): виявляє ознаку стану, перебуваючи у якому людина не усвідомлює своїх вчинків, що відбувається під впливом невідомої ірраціональної сили (співгіпоніми: *heedless, reckless, unthinking, rash, unmindful, subconscious, unintentional*) (Додаток *Д2*);

- гіпонім *predicted* (*John Mathews has a 100 bet that he'll top the charts – after his clairvoyant mum **predicted** he would reach No. 1. He says his mum, Maureene, is always right* [613]): на позначення нелогічної характеристики передбачати будь-що без відомих на те причин чи підстав (співгіпоніми: *clairvoyant, foreseen, foretold, chimerical*) (Додаток *Д2*);

- гіпонім *mysterious* (*Fate works in **mysterious** ways* [611]): характеризує ірраціональність як загадкову, таємничу і раптову, а у деяких випадках навіть магічну (співгіпоніми: *fantastic, queer, mystic, unexpected, unreal, sphinxlike*) (Додаток *Д2*);

- гіпонім *crazy (I know it sounds **crazy** but it just might work* [611]): презентує додаткову ознаку ірраціональності, яка виявляється у нерозумних (божевільних) діях, рішеннях, думках тощо, які можуть бути притаманні психічно здоровим та нездоровим людям (співгіпоніми: *brainlees, insane, kooky, nutty, foolish, wacky*) (Додаток *Д2*).

Гіпо-гіперонімічні відношення всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ для англійських прислівників характеризуємо, послуговуючись гіперонімом *irrationally* («in a way that is not based on, or does not use, clear logical thought» [611]): *Out of the same melancholy he grabbed*

irrationally at a whole branch, wrenched it off and tossed it among the trees [613]) й такими основними гіпонімами:

- гіпонім *intuitively* (***Intuitively**, she knew that he was lying* [611]): на позначення способу дії, що спричинений виключно внутрішніми імпульсами, поштовхами, чуттями (співгіпоніми: *impulsively, instinctively*) (Додаток *Д3*);
- гіпонім *unclearly* (*They depend on a curious ethical absolutism, in which the guaranteed end of history serves, rather **unclearly**, as an ethical guide to the practice of the present* [613]): виявляє той спосіб дії, який характеризується абсолютною незрозумілістю та нелогічністю без будь-яких видимих на те причин (співгіпоніми: *illogically, chaotically, uncertainly, inscrutably, ambiguously*) (Додаток *Д3*);
- гіпонім *unconsciously* (*Perhaps, **unconsciously**, I'ved one something to offend her* [611]): презентує спосіб дії, за якого ірраціональність повністю охоплює свідомість людини та впливає на її подальшу поведінку (співгіпоніми: *unintentionally, subconsciously, impetuously, hastily, unmindfully, helter-skelter, willy-nilly, aimlessly, thoughtlessly, rashly, heedlessly*) (Додаток *Д3*);
- гіпонім *mysteriously* (*My watch had **mysteriously** disappeared* [611]): виявляє магічність ірраціонального способу дії, його загадковість та непередбачуваність (співгіпоніми: *abruptly, fantastically, unnaturally, extraordinarily, fabulously, curiously, surprisingly*) (Додаток *Д3*);
- гіпонім *crazily* (*A prince, she thought **crazily**, returning to his kingdom... Her heart felt cold and heavy again* [613]): презентує ірраціональний спосіб дії, що пов'язаний із деякою божевільністю, нестачею розумових здібностей для раціональних та обдуманих вчинків (співгіпоніми: *foolishly, senselessly, stupidly, jerkily, foolhardy, insanely*) (Додаток *Д3*).

Для характеристики гіпо-гіперонімічних відношень всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ для дієслів в англійській мові як гіперонім визначаємо ЛО *irrationalize* («cause to seem irrational»: *They learned about the way emotions irrationalize supposed rational processes* [609]) із такими її основними гіпонімами:

- гіпонім *feel* (*We all **felt** (that) we were unlucky to lose* [611]): визначає ірраціональну дію як таку, що спричинена внутрішнім ірраціональним поштовхом (гіпоніми: *intuit, sense*) (Додаток *Д4*);

- гіпонім *guess* (*I don't really know. I'm just **guessing*** [611]): визначає ірраціональну дію як таку, що характеризується незрозумілими припущеннями, здогадками без будь-яких підстав або раптовими осяяннями (співгіпоніми: *penetrate, dawn, flash, apprehend*) (Додаток *Д4*);

- гіпонім *predict* (*When she has skin in the game, her intuition can fail her – it's too emotional. She needs distance to accurately **predict*** [729]): визначає ірраціональну дію як передбачення, провіщання того, що відбудеться під впливом ірраціональних проявів (співгіпоніми: *presage, foretoken, foresee, omen, soothsay*) (Додаток *Д4*).

У німецькій мові гіпо-гіперонімічні відношення всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ для іменників характеризуємо, виокремлюючи гіперонім *die Irrationalität* як найрепрезентативніший для ІЛО, що визначає поняття ірраціональності у свідомості німців як ірраціональний спосіб, що не охоплює розуміння розумом чи логікою («das Irrationale (a); irrationale Art» [604]: *Die Dispositionen, Un-Sinnzuglauben, sich der Irrationalität hin zu geben, auf Scheinlösung enein zu gehen, sind da* [605]).

Основними гіпонімами визначаємо ЛО *das Gefühl, die Einsicht, die Vision, die Magie, die Sinnlosigkeit,* які розкривають поняття ірраціональності у вужчих смислах:

- гіпонім *das Gefühl (Er hatte das dunkle **Gefühl**, dass die Sache nicht gut gehen würde* [605]): презентує ірраціональність як деяке внутрішнє чуття, що у незрозумілий спосіб сигналізує чи впливає на поведінку людини (співгіпоніми: *das Inneres,der Instinkt, der Impuls, der Antrieb, die Spürnase, der Sensus, der Anreiz, der Gefühlseindruck*) (Додаток *Д5*);

- гіпонім *die Einsicht* (*Bei der Lektüre einer Paulus-Stelle überflutete ihn plötzlich **die Einsicht**, nicht gute Werke, sondern alle in der Glaube an Gottes*

Gnade werde den Menschen vor der Hölle retten [605]): визначає ірраціональність як раптове необґрунтоване розуміння незрозумілої проблеми чи питання (співгіпоніми: *die Erkenntnis, die Eingebung, die Erleuchtung, die Aufhellung, die Augenblicksidee*) (Додаток *Д5*);

- гіпонім *die Vision* (*Sie hat öfter* ***Visionen*** [605]): презентує ірраціональність як абстрактну уявну картину, що виникає нізвідки й безслідно зникає, транслюючи суб'єктові ірраціональної ситуації видіння майбутнього, минулого чи теперішнього (співгіпоніми: *die Fata Morgana, die Prophetie, das Gaukelbild, die Erscheinung, das Fantasiegebilde, der Trug, die Kopfgeburt, das Kopfkino*) (Додаток *Д5*);

- гіпонім *die Magie (**Die Magie** positiver Gedanken: Eine Sammlung buddhistischer Weisheiten* [738]): характеризує ірраціональність як певну магічну силу, яку важко або неможливо обґрунтувати, чи як раптову та неочікувану силу, появу якої неможливо передбачити, як і появу магії (співгіпоніми: *die Spinnerei, die Spontaneität, die Hexerei, die Teufelkunst, die Zauberkraft, die Anziehungskraft, die Unvernunft*) (Додаток *Д5*);

- гіпонім *die Sinnlosigkeit (Er trat wieder in das unzwielichtige, das reine Neonlicht des Ganges hinaus, und **die Sinnlosigkeit** seines Tuns war ihm klar* [605]): представляє ірраціональність як божевільність чи безглуздість дій і помислів, яка з'являється ірраціонально або притаманна людині як певне психічне відхилення (співгіпоніми: *die Wahn witzigkeit, der Irrwitz, die Unsinnigkeit, der Wahnsinn, die Widersinnigkeit, die Irrsinnigkeit, die Unvernünftigkeit*) (Додаток *Д5*).

Гіпо-гіперонімічні відношення всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ для німецьких прикметників характеризуємо, послуговуючись гіперонімом *irrational* («mit der Ratio, dem Verstand nicht fassbar; dem logischen Denken nicht zugänglich, vernunftwidrig» [604]): *Aber zurück blieb nichts als Ratlosigkeit und irrationale Unrast* [605]) й такими основними гіпонімами:

- гіпонім *gefühlmässig* (*Diese **gefühlsmäßige** Überzeugung kann uns mit einer Sicherheit erfüllen, die der des Zugvogelsgleicht, der unbeirrts eine Bahnzieht* [605]): виявляє ірраціональну ознаку внутрішніх, незрозумілих відчуттів, за яких вчинки, рішення, думки характеризують як нелогічні (співгіпоніми: *intuitiv, triebhaft, instinktiv, instinktmässig, impulsiv, instinktgesteuert, instinkthaft, triebgesteuert*) (Додаток *Д6*);

- гіпонім *unklar* (*Eure Unsicherheit, eure Kritik und **unklaren** Gefühle sind die Geburt des Todes* [701]): представляє ірраціональну ознаку як незрозумілу, нечітку або неможливу для раціонального роз'яснення (співгіпоніми: *kraus, unbegreiflich, unverständlich, verworren, wirr*) (Додаток *Д6*);

- гіпонім *unbewusst* (*Diese Faktoren konnten historisch, sozial, geschlechts spezifisch, milieuspezifisch oder kulturell konditioniert sein oder sie konnten sich nach **unbewußten** Interessen richten* [605]): визначає ознаку ірраціональності як несвідому, яка абсолютна непідвладна свідомості, а значить і чіткому обмірковуванню (співгіпоніми: *unterbewusst, kopflos, bedenkenlos, leichtsinnig, überhastet, absichtslos, unfreiwillig, unabsichtlich*) (Додаток *Д6*);

- гіпонім *vorhersehbar (Dieses scheinbar irrationale Verhalten ist jedoch kein Zufall, sondern folgt **vorhersehbaren** Mustern* [697]: характеризує ознаку, за якої іррацоінальність надає невідомі сили передбачити майбутнє (співгіпоніми: *vorhersagbar, vorauszusehen, vorherzusehen*) (Додаток *Д6*);

- гіпонім *mysteriös (die Sache ist **mysteriös**, wird immer mysteriöser, begann, endete äußerst mysteriös* [605]): виявляє магічну ознаку для ірраціональності, що характеризується загадковістю, непередбаченістю та раптовістю (співгіпоніми: *unversehens, abrupt, plötzlich, jäh, urplötzlich, ruckartig, sprunghaft*) (Додаток *Д6*);

- гіпонім *sinnlos* (*Seine Augen würden überquellen, underspräche nur mehr von **sinnlosen** Dingen* [605]): презентує ірраціональність як безглузду чи божевільну, що не обґрунтовується логічними методами (співгіпоніми: *hirnverbrannt, widersinnig, unsinnig, bekloppt, abersinnig, sinnfrei*) (Додаток *Д6*).

Гіпо-гіперонімічні відношення всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ для німецьких прислівників характеризуємо, послуговуючись гіперонімом *irrational* («mit der Ratio, dem Verstand nicht fassbar; dem logischen Denken nicht zugänglich» [604]): *Große Schaffenskraft ist erstaunlich, absurd, rational, irrational mitreißend* [719]) й такими основними гіпонімами:

- гіпонім *gefühlmässig (Der Bevorzugung von scheinbar rationalen Begründungen füre in Wollen, das durch ausunsinnig sein kann, wider spricht es in keiner Weise, dass die öffentliche Meinung in politischen Fragen meist* ***gefühlsmässig*** *und unkritisch urteilt und für idealistisch klingende Schlagworte leicht zu begeistern ist* [605]): презентує ірраціональний спосіб дії, який характеризується проявом внутрішніх незрозумілих відчуттів (співгіпоніми: *intuitiv, instinkthaft, impulsiv*) (Додаток *Д7*);

- гіпонім *unklar* (*Auch in dieser Hinsicht ist vieles* ***unklar*** *geblieben* [605]): характеризує ірраціональний спосіб дії, що є незрозумілим та неясним для тлумачення (співгіпоніми: *verworren, uneinsichtig, abstrus, unbegreiflich*) (Додаток *Д7*);

- гіпонім *unbewusst* (*Er frage sich, ob dieses Paradoxon nicht überhaupt aus einer geheimnisvollen dialektischen Vernunft heraus sich produziere, von oben wie von unten* ***unbewußt*** *unterstützt* [605]): визначає спосіб дії, за якого ірраціональність переважає раціональний підхід у поведінці та повністю керує людиною (співгіпоніми: *unterbewusst, kurz entschlossen, gedankenlos, vorschnell, unvorsichtig, absichtslos*) (Додаток *Д7*);

- гіпонім *vorhersehbar (Wie der nächste Geschäftsführende Direktor des IWF dieses Problem angehen wird - und ob die finanzielle Rettung durch einen Sparkurs erreicht werden kann, dessen Kosten gewöhnliche Bürger tragen werden, während Banker mit einer milden Verwarnung davonkommen - ist von zentraler Bedeutung, aber schwer* ***vorhersehbar*** [719]): виявляє ірраціональний спосіб дії, що відрізняється нелогічним способом передбачати події, явища чи вчинки (співгіпоніми: *vorherzusehen, vorauszusehen, vorhersagbar*) (Додаток *Д7*);

- гіпонім *mysteriös* (*Hugenberg wird seinen Golem Hitler nicht zu selbständig werde nlassen; wenn er ihn nicht mehr braucht, wirder ihm einfach die Bezüge sperren, und die national sozialistische Bewegung wird eben so* ***mysteriös*** *verschwinden wie sie in diesen beiden letzten Jahren mysteriös gewachsen ist* [605]): презентує спосіб дії, за якого ірраціональність наділена деякою магічністю та загадковістю (співгіпоніми: *rubbeldiekatz, unwillkürlich, unverhofft, abrupt, jählings*) (Додаток *Д7*);

- гіпонім *sinnlos (Jene Wähler, die von der Politik des illusioniert waren, waren schlicht der Ansicht, das seine Stimmabgabe* ***sinnlos*** *sei* [719]): визначає ірраціональний спосіб дії, який характеризується безглуздістю чи боже вільністю вчинків (співгіпоніми: *absurd, irrwitzig, wahnwitzig, aberwitzig, hirnrissig, albern*) (Додаток *Д7*).

Для характеристики гіпо-гіперонімічних відношень всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ для дієслів в німецькій мові як гіперонім визначаємо ЛО *irrationalisieren* («antonyme zu rationalisieren»: *Sie kann aufzeigen, wie ein fragwürdiger Umgang mit Triebregungen und Wünschen oder eine misslingende Verarbeitung seelischer Konflikte unbewusst die Beziehung zu Anderen irrationalisieren und verzerren können* [744]) із такими її основними гіпонімами:

- гіпонім *fühlen* (*Er* ***fühlte****, dass er auf dem richtigen Weg war* [604]): презентує ірраціональну дію як таку, що викликана деяким внутрішнім ірраціональним чуттям (співгіпоніми: *verspüren, spüren, wittern, abfühlen*) (Додаток *Д8*);

- гіпонім *erleuchten* (*Ohne Vorwarnung wachte er ganz plötzlich auf und war* ***erleuchtet****. Von einem Augenblick auf den anderen wusste er, wer er wirklich ist* [639]): характеризує ірраціональну дію як таку, що «просвітляє», «осяває» свідомість людини, надаючи чи підказуючи їй правильні вчинки або рішення (співгіпоніми: *aufhellen, erhellen, aufklären, aufblitzen*) (Додаток *Д8*);

- гіпонім *voraussagen* (*Die Betroffenen verhalten sich dann zum Beispiel an dem Tag, wenn der „Hellseher“ ein Unglück* ***voraussagte****, besonders unsicher und*

lösen so einen Unfall aus [604]): позначає ірраціональну дію, за якої людина передбачає, провіщає вчинки, поведінку, думки чи рішення під впливом ірраціональності (співгіпоніми: *orakeln, prophezeien, vorhersehen, vorhersagen, prognostizieren, wahrsagen, andeuten*) (Додаток *Д8*).

Відтак, гіпо-гіперонімічні відношення всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ в українській мові для іменників, прикметників, прислівників та дієслів представлені гіперонімами *ірраціональність, ірраціональний, ірраціонально* та *ірраціоналізувати* відповідно. Основні гіпоніми для кожного з гіперонімів представлені ЛО *передчуття, незрозумілість, несвідомість, видіння, загадковість, нерозум* (гіперонім ірраціональність) для іменників, *передчуттєвий, незрозумілий, несвідомий, примарний, загадковий, нерозумний* (гіперонім ірраціональний) для прикметників, *передчуттєво, незрозуміло, несвідомо, примарно, загадково, нерозумно* (гіперонім ірраціонально) для прислівників, *передчувати, не усвідомлювати, провіщати, марити, обезглуздіти* (ірраціоналізувати) для дієслів. При цьому, у дослідженні виокремлені співгіпоніми, які конкретизують значення кожного з гіпонімів.

Гіпо-гіперонімічні відношення всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ в англійській мові для іменників, прикметників, прислівників та дієслів представлені гіперонімами *irrationality, irrational, irrationally* та *irrationalize* відповідно. Основні гіпоніми для кожного з гіперонімів представлені ЛО *feeling, consciousness, vision, mystery, craziness* (гіперонім *irrationality*) для іменників, *feeling, unclear, unconscious, predicted, mysterious, crazy* (гіперонім *irrational*) для прикметників, *intuitively, unclearly, unconsciously, mysteriously, crazily* (гіперонім *irrationally*) для прислівників, *feel, guess, predict* (гіперонім *irrationalize*) для дієслів. При цьому, у дослідженні виокремлені співгіпоніми, які конкретизують значення кожного з гіпонімів.

Гіпо-гіперонімічні відношення всередині номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у німецькій мові для іменників, прикметників, прислівників та дієслів представлені гіперонімами *die Irrationalität*, *irrational,*

irrational та *irrationalisieren* відповідно. Основні гіпоніми для кожного з гіперонімів представлені ЛО *das Gefühl, die Einsicht, die Vision, die Magie, die Sinnlosigkeit* (гіперонім *die Irrationalität*) для іменників, *gefühlmässig, unklar, unbewusst, vorhersehbar, mysteriös, sinnlos* (гіперонім *irrational*) для прикметників, *gefühlmässig, unklar, unbewusst, vorhersehbar, mysteriös, sinnlos* (гіперонім *irrational*) для прислівників, *fühlen, erleuchten, voraussagen* (гіперонім *irrationalisieren*) для дієслів. При цьому, у дослідженні виокремлені співгіпоніми, які конкретизують значення кожного з гіпонімів.

Таким чином, гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ в українській, англійській та німецькій мовах характеризуються ієрархічним принципом організації, де родо-видові відношення проникають у лексичну систему, презентуючи тим самим родові (гіпероніми та основні гіпоніми) й видові (співгіпоніми) зв'язки. Визначено гіпероніми для кожної з частин мов: іменники (*ірраціональність/irrationality*/*die Irrationalität*), прикметники (*ірраціональний/ irrational*/*irrational*), прислівники (*ірраціонально*/*irrationally*/*irrational)* та дієслова *ірраціоналізувати/irrationalize*/ *irrationalisieren*). Разом з тим, у дослідженні представлені основні гіпоніми (іменники: *передчуття, незрозумілість, несвідомість, видіння, загадковість, нерозум* / *feeling, unconsciousness, vision, mystery, craziness* / *das Gefühl, die Einsicht, die Vision, die Magie, die Sinnlosigkeit*; прикметники: *передчуттєвий, незрозумілий, несвідомий, примарний, загадковий, нерозумний / feeling*, *unclear, unconscious, predicted, mysterious, crazy / gefühlmässig, unklar, unbewusst, vorhersehbar, mysteriös, sinnlos*; дієслова: *передчувати, не усвідомлювати, провіщати, марити, обезглуздіти / feel, guess, predict/ fühlen, erleuchten, voraussagen*; прислівники: *передчуттєво, незрозуміло, несвідомо, примарно, загадково, нерозумно/intuitively, unclearly, unconsciously, mysteriously, crazily / gefühlmässig, unklar, unbewusst, vorhersehbar, mysteriös, sinnlos*), а також співгіпоніми для кожної з досліджуваних мов. Зіставний аналіз гіпо-гіперонімічних відношень між ірраціональними одиницями трьох мов вказує на більш розгалужену систему родових зв'язків в українській мові з огляду на

більшу кількість основних гіпонімів: 6 для іменників, 6 для прикметників, 6 для прислівників, 5 для дієслів, тоді як в англійській мові – 5 для іменників, 6 для прикметників, 5 для прислівників, 3 для дієслів, а в німецькій – 5 для іменників, 6 для прикметників, 6 для прислівників та всього 3 – для дієслів. Разом з тим, відрізняються і видові зв'язки між ірраціональними лексемами у трьох мовах. В українській мові, зокрема, кількість співгіпонімів значно менша (208 одиниць: 78 для іменників, 53 для прикметників, 59 для прислівників,18 для дієслів), ніж в німецькій (401 ЛО: 120 іменників, 125 прикметників, 128 прислівників, 28 дієслів), тоді як англійська у дослідженні налічує найбільшу кількість лексем (483: 127 для іменників, 238 для прикметників, 88 прислівників, 30 дієслів), а відтак, має найбільш розгалужену систему видових зв'язків порівняно з німецькою та українською мовами.

3.1.6. Синонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ

В українській мові для кожної із частин мови виокремлюємо синонімічні ряди із відповідними домінантами та складниками ряду, а також визначаючи вид синонімів.

Для іменників синонімічні відношення презентовані у 10-ти синонімічних рядах, які характеризують ірраціональність за такими значеннями:

- неясне відчуття (*передчуття* (домінанта): *чуття, інстинкт, неспокій, інтуїція, імпульс, відчування, прочуття, передчування*) (Додаток *Е9*);
- нереальний образ (*привид* (домінанта): *видіння, примара, марення, мана, химера, фантастика, омана, привиддя*) (Додаток *Е9*);
- безглузда думка (*дурниця* (домінанта): *маячня, абсурд, безглуздість, небилиця, нонсенс, маячня, недоладність, нерозум, нісенітність, бредня, неподобність*) (Додаток *Е9*);

- незрозумілий стан (*підсвідомість* (домінанта): *шаленство, легковажність, необережність, необачність, несамовитість, нестримність, несвідомість, імпульсивність, ірраціональність*) (Додаток *Е9*);

- незрозуміле явище (*незбагненність* (домінанта): *незрозумілість, неясність, безпідставність, безпричинність, непоясненність*) (Додаток *Е9*);

- ірраціональне джерело (*серце* (домінанта): *ніс, нутро, нюх*) (Додаток *Е9*);

- загадковість (*магія* (домінанта): *таємничість, туманність, казковість, чудернацтво*) (Додаток *Е9*);

- раптовість (*несподіванка* (домінанта): *раптовість, спонтанність, наглість*) (Додаток *Е9*);

- ірраціональний здогад (*пророцтво* (домінанта): *передбачення, віщування, ясновидіння*) (Додаток *Е9*);

- ірраціональна здатність (*прозорливість* (домінанта): *прозірливість*) (Додаток *Е9*).

Виокремлені ЛО відносимо до ідеографічних синонімів з огляду на близькість, але не тотожність їхніх значень, наявність оцінно-експресивних відтінків (*несподіванка – наглість, магія – чудернацтво, дурниця – бредня* та ін.) або ж контекстних (*серце, ніс, нутро, нюх*).

Українські ірраціональні прикметники розподіляємо за такими синонімічними рядами з такими основними компонентами значення ірраціональності:

- приналежність до неясного відчуття (*неспокійний* (домінанта): *інстинктивний, інтуїтивний, імпульсивний*) (Додаток *Е10*);

- нереальний (*химерний* (домінанта): *фантастичний, примарний, нереальний, оманливий, ілюзорний*) (Додаток *Е10*);

- безглуздий (*дурний* (домінанта): *безглуздий, нерозумний, абсурдний, недоладний, несусвітній, несосвітенний*) (Додаток *Е10*);

- ознака незрозумілого стану (*сліпий* (домінанта): *легковажний, мимовільний, підсвідомий, необережний, необачний, стихійний, очманілий, ошалілий*) (Додаток *Е10*);

- незрозумілий (*незрозумілий* (домінанта): *незбагненний, неясний, безпідставний, безпричинний, непояснимий*) (Додаток *Е10*);

- загадковий (*таємничий* (домінанта): *загадковий, казковий, магічний, чудернацький, туманний*) (Додаток *Е10*);

- раптовий (*несподіваний* (домінанта): *випадковий, раптовий, наглий, спонтанний*) (Додаток *Е10*);

- ознака за ірраціональним здогадом (*передбачений* (домінанта): *пророчий, ясновидющий*) (Додаток *Е10*);

- ознака на позначення ірраціональної здатності (*прозорливий* (домінанта): *прозірливий*) (Додаток *Е10*).

Ірраціональні синоніми-прикметники презентуємо як ідеографічні (пор. *раптовий – наглий, незрозумілий – незбагненний, загадковий – чудернацький, передбачений – ясновидющий* та ін.).

Ірраціональні прислівники української мови групуємо у синонімічні ряди за такими спільними значеннями:

- спосіб дії за приналежністю до неясного відчуття (*неспокійно* (домінанта): *інстинктивно, інтуїтивно, імпульсивно*) (Додаток *Е11*);

- нереально (*химерно* (домінанта): *нереально, фантастично, примхливо, примарно, ілюзорно*) (Додаток *Е11*);

- безглуздо (*безглуздо* (домінанта): *нерозумно, божевільно, абсурдно, нісенітно*) (Додаток *Е11*);

- спосіб дії за незрозумілим станом (*мимоволі* (домінанта): *ненароком, мимохіть, навмання, знехотя, несамохіть, підсвідомо, несвідомо, безтямно*) (Додаток *Е11*);

- незрозуміло (*незрозуміло* (домінанта): *неясно, хаотично, невтямки, незбагненно, безпідставно, безпричинно*) (Додаток *Е11*);

- загадково (*загадково* (домінанта): *таємничо, туманно, казково, магічно, чудернацько*) (Додаток *Е11*);

- раптово (*несподівано* (домінанта): *випадково, раптово, нагло, блискавично*) (Додаток *Е11*);

- спосіб дії за ірраціональним здогадом (*пророче* (домінанта): *наздогад, навздогад, ясновидюще*) (Додаток *Е11*);

- спосіб дії на позначення ірраціональної здатності (*прозорливо* (домінанта): *прозірливо*) (Додаток *Е11*).

Ірраціональні синоніми-прислівники відносимо до ідеографічних синонімів, які відрізняються оцінно-експресивними відтінками: *випадково – нагло, незрозуміло – незбагненно, мимоволі – безтямно* та ін.

Ірраціональні дієслова розподіляємо на такі синонімічні ряди за основними значеннями:

- мати неясне відчуття (*передчувати* (домінанта): *прочувати, прочуватися, передчуватися, пречувати*) (Додаток *Е12*);

- бачити нереальний образ (*марити* (домінанта): *маритися, фантазувати, видітися, химерити*) (Додаток *Е12*);

- мати безглузді думки (*одуріти* (домінанта): *обезглуздіти*) (Додаток *Е12*);

- перебувати у незрозумілому стані (*маячити* (домінанта): *ошаліти, чманіти, заговорюватися, ошаленіти, отуманіти*) (Додаток *Е12*);

- мати ірраціональний здогад (*здогадуватися* (домінанта): *прозріти*);

- мати ірраціональну здатність (*віщувати* (домінанта): *пророкувати, провіщати, пророкати, передвіщати, провидіти, віщуватися*) (Додаток *Е12*).

Ірраціональні дієслова-синоніми у дослідженні відносимо до ідеографічних синонімів: *фантазувати – хмерити, віщувати – пророкати* та ін.

В англійській мові для кожної із частин мови виокремлюємо синонімічні ряди із відповідними домінантами та складниками ряду, а також визначаючи вид синонімів.

Для іменників синонімічні відношення презентовані у 8-ми синонімічних рядах, які характеризують ірраціональність за такими значеннями:

- неясне відчуття (*feeling* (домінанта): *perception, drift, insight, instinct, anticipation, penetration*) (Додаток *E1*);
- ірраціональне уявлення (*vision* (домінанта): *fantasy, illusion, reverie, hallucination, chimera, whimsy*) (Додаток *E1*);
- ірраціональна думка (*notion* (домінанта): *folly, madness, stupidity, absurdity, whim, insanity, lunacy, foolishness, silliness, idiocy, jive*) (Додаток *E1*);
- незрозумілий стан (*enchantment* (домінанта): *phobia, irrationality, unreasonableness, indiscretion, carefulness, insensibility, imprudence, tomfoolery*) (Додаток *E1*);
- ірраціональний феноменон (*enigma* (домінанта): *omen, oddness, portent, illogicality, stickler*) (Додаток *E1*);
- незрозуміле джерело ірраціональності (*heart* (домінанта): *soul, nose, guts*) (Додаток *E1*);
- певна загадка, яка є незрозумілою (*chance* (домінанта): *secret, magic, charm, secrecy, riddle, witchcraft, superstition, crux)* (Додаток *E1*);
- необґрунтоване передбачення або здогадка *(idea* (домінанта): *understanding, inspiration, forecast, caution, apprehension, prophecy, providence foresight*) (Додаток *E1*).

Ірраціональні іменники-синоніми в англійській мові у дослідженні відносимо до ідеографічних синонімів, які вирізняються оцінно-експресивними ознаками (*irrationality – tomfoolery, idea – foresight, notion – insanity, vision – whimsy* та ін.).

Ірраціональні прикметники розподіляємо за 7-ма синонімічними рядами відповідно до таких основних компонентів значенням ірраціональності:

- за ознакою ірраціонального відчуття (*intuitive* (домінанта): *spiritual, confusing, psychic, instinctive, intuitive, impulsive*) (Додаток *E2*);

- за приналежністю до ірраціонального образу (*fantastic* (домінанта): *imaginative, vain, imaginary, miraculous, unreal, phantom, ghostly*) (Додаток *E2*);
- за приналежністю до ірраціональної думки (*stupid* (домінанта): *odd, silly, wacky, mindless, insane, mad, screwy*) (Додаток *E2*);
- за приналежністю до будь-якого несвідомого стану (*confused* (домінанта): *ill-advised, harebrained, heedless, rash, haphazard*) (Додаток *E2*);
- за приналежністю до ірраціонального феномена (*strange* (домінанта): *unusual, unclear, queer, unbelievable, weird*) (Додаток *E2*);
- на позначення загадкового таємничого явища (*impossible* (домінанта): *mystifying, puzzling, uncanny, esoteric, mysterious, enigmatic, reasonless*) (Додаток *E2*);
- на позначення раптової, незрозумілої дії (*unknown* (домінанта): *accidental, tortuous, occasional, abrupt, unforeseen, spontaneous, abrupt*) (Додаток *E2*);
- на позначення ірраціональної здогадки (*clairvoyant* (домінанта): *telepathic*) (Додаток *E2*).

Ірраціональні синоніми-прикметники тлумачимо як ідеографічні синоніми, які вирізняються своєю оцінно-експресивним забарвленням (*impossible – uncanny, unknown – spontaneous, confused – haphazard* та ін.).

Ірраціональні прислівники в англійській мові розподіляємо за 6-ма рядами у такий спосіб:

- спосіб дії за приналежністю до неясного відчуття: (*instinctually* (домінанта): *impulsively, impetuously, intuitionally, instinctually*) (Додаток *E3*);
- спосіб дії за приналежністю до безглуздої поведінки: (*oddly* (домінанта): *foolishly, unwisely, madly, stupidly, crazily*) (Додаток *E3*);
- спосіб дії за ірраціональним станом (*unconsciously* (домінанта): *unaware, involuntary, unthinkingly, rashly, subconsciously, fool-hardy, irrationally, unmindfully*) (Додаток *E3*);

- незрозумілий спосіб дії (*strangely* (домінанта): *chaotically, incomprehensibly, eccentrically, supernaturally, groundlessly, jerkily, nonsensically*) (Додаток *E3*);

- загадковий спосіб дії (*mysteriously* (домінанта): *fantastically, unnaturally, fabulously*) (Додаток *E3*);

- спосіб дії на позначення раптовості (*suddenly* (домінанта): *abruptly, surprisingly, immediately*) (Додаток *E3*).

Ірраціональні прислівники також відносимо до ідеографічних синонімів з огляду на їхню емоційно-експресивну забарвленість (*strangely – jerkily, mysteriously – fabulously, unconsciously – fool-hardy* та ін.).

Ірраціональні дієслова англійської мови розподіляємо за 3-ма рядами:

- дія відповідно до ірраціонального відчуття: (*feel* (домінанта): *penetrate, apprehend, perceive, intuit, sense*) (Додаток *E4*);

- дія відповідно до ірраціонального стану: (*hit* (домінанта): *flash, strike*) (Додаток *E4*);

- дія відповідно до ірраціонального припущення, здогадки: (*suggest* (домінанта): *predict, anticipate, forecast, foresee, foretell, forebode, prophesy*) (Додаток *E4*).

Ірраціональні дієслова характеризуємо як ідеографічні синоніми (*feel – intuit, suggest – prophesy* та ін.).

У німецькій мові для кожної із частин мови виокремлюємо синонімічні ряди із відповідними домінантами та складовими ряду, а також визначаючи вид синонімів.

Для іменників синонімічні відношення презентовані у 9-ти синонімічних рядах, які характеризують ірраціональність за такими значеннями:

- неясне відчуття (*der Sinn* (домінанта): *das Gefühl, der Reiz, die Empfindung, die Anregung, die Ahnung, der Trieb*) (Додаток *E5*);

- ірраціональне уявлення (*die Vision* (домінанта): *der Wahn, die Enbildung, das Phantom, der Trug, die Halluzination, die Imagination, die Hirngespinst*) (Додаток *E5*);

- незрозумілі, ірраціональні думки (*der Unsinn* (домінанта): *der Wahnwitz, die Unsinnigkeit, der Aberwitz, die Widersinnigkeit, die Unvernünftigkeit, der Irrwitz, die Witzlosigkeit*) (Додаток *Е5*);

- незрозумілий стан (*das Verständnis* (домінанта): *der Wahnsinn, die Sinnlosigkeit, die Irrationalität, die Spinnerei, die Unvernunft*) (Додаток *Е5*);

- ірраціональний феномен (*die Idee* (домінанта): *die Erscheinung, die Erkenntins, die Einsicht, die Utopie, die Erleuchtung, das Paradox, die Inspiration*) (Додаток *Е5*);

- незрозуміле джерело ірраціональності (*die Seele* (домінанта): *die Nase, der Bauch, die Psyche, der Riecher*) (Додаток *Е5*);

- таємниче та ірраціональне, яке потребує розгадки (*das Geheimnis* (домінанта): *die Magie*) (Додаток *Е5*);

- раптове, а тому непередбачуване раціональним розумом явище чи подія (*die Spontaneität* (домінанта): *die Plötzlichkeit*) (Додаток *Е5*);

- ірраціональне передбачення (*die Prophezeiung* (домінанта): *die Voraussage, das Orakel, die Prophetie, die Vorhersage, die Weissagung*) (Додаток *Е5*).

Ірраціональні іменники-синоніми німецької мови у дослідженні відносимо до ідеографічних синонімів, які вирізняються оцінно-експресивними відтінками у значеннях (*der Sinn – der Trieb, das Verständnis – die Spinnerei*).

Ірраціональні прикметники розподіляємо за 7-ма синонімічними рядами відповідно до таких основних компонентів значенням ірраціональності:

- за ознакою ірраціонального відчуття (*instinktiv* (домінанта): *intuitiv, triebhaft, impulsiv, instinkthaft, triebbedingt, instinktgesteuert*) (Додаток *Е6*);

- на позначення приналежності до ірраціонального відчуття (*sinnlos* (домінанта): *irre, töricht, absurd, unsinnig, albern, zwecklos, närrisch, abwegig, dämlich*) (Додаток *Е6*);

- за ознакою перебування в ірраціональному стані (*unbewusst* (домінанта): *unwillkürlich, leichtfertig, leichtsinnig, gedankenlos, unvernünftig, unfreiwillig, fahrlässig, kurzerhand, sorglos, unvorsightig*) (Додаток *Е6*);

- незрозумілий (*zufällig* (домінанта): *unverständlich, unklar, unbegreiflich, wirr, irrational, paradox, abenteuerlich, verworren, kraus, bizzar, chaotisch, unübersichtlich, versehentlich, unergründlich, unlogisch*) (Додаток *E6*);

- таємничий та ірраціональний (*rätselhaft* (домінанта): *mysteriös, abgründig, enigmatisch*) (Додаток *E6*);

- на позначення ознаки раптовості та непередбачуваності (*plötzlich* (домінанта): *augenblicklich, unerwartet, jäh, spontan, unvermittelt, momentan, unversehens, unvermutet, unvorhergesehen, abrupt*) (Додаток *E6*);

- на позначення ознаки ірраціонального здогаду (*vorauszusehen* (домінанта): *vorherzusehen, vorhersehbar, vorhersagbar*) (Додаток *E6*).

Ірраціональні прикметники-синоніми відносимо до ідеографічних, які не вирізняються приналежністю до різних функційних стилів.

Ірраціональні прислівники-синоніми у дослідженні розподілено на 7 синонімічних рядів відповідно до таких спільних значень:

- на позначення способу дії відповідно до ірраціональних відчуттів (*instinktiv* (домінанта): *intuitiv, triebhaft, impulsiv, instinkthaft*) (Додаток*E7*);

- на позначення способу дії відповідно до ірраціональних думок (*sinnlos* (домінанта): *dumm, verrückt, irre, töricht, absurd, albern, unsinnig*) (Додаток Е7);

- на позначення способу дії в ірраціональному стані (*leichtfertig* (домінанта): *leichtsinnig, gedankenlos, unfreiwillig, fahrlässig, kurzerhand, sorglos, unvorsichtig, voreilig*) (Додаток Е7);

- відповідно до способу дії за ірраціональним феноменом (*unverständlich* (домінанта): *unbegreiflich, wirr, verworren, kraus, unübersichtlich, unergründlich, abstrus*) (Додаток Е7);

- таємничо та незрозуміло (*zufällig* (домінанта): *unwillkürlich, rätselhaft, abenteuerlich, bizzar, chaotisch, mysteriös, unlogisch, abgründig*) (Додаток Е7);

- раптово та непередбачувано (*plötzlich* (домінанта): *augenblicklich, unerwartet, jäh, spontan, unvermittelt*) (Додаток Е7);

- за способом ірраціональної здогадки (*vorauszusehen* (домінанта): *vorherzusehen, vorhersagbar*) (Додаток Е7).

Ірраціональні прислівники-синоніми відносимо до ідеографічних синонімів відповідно до їхньої нейтральної оцінно-експресивної оцінки та приналежності до певного функційного стилю.

Ірраціональні дієслова-синоніми розподілені на 3 синонімічні ряди відповідно до таких спільних значень:

- відчувати щось ірраціональним чуттям (*spüren* (домінанта): *verspüren, wittern, abfühlen*) (Додаток *E8*);
- дія, що відбувається підвпливом ірраціональності (*aufklären* (домінанта): *erhellen, aufhellen, aufblitzen, auflichten*) (Додаток *E8*);
- дія відповідно до ірраціонального здогаду (*absehen* (домінанта): *ahnen, andeuten, gewahren, voraussehen, voraussagen, prophezeien, vorhersagen, weissagen*) (Додаток *E8*).

Ірраціональні дієслова-синоніми відносимо також до ідеографічних синонімів з огляду на їхню нейтральну емоційну забарвленість.

Відтак, в українській мові виокремлено 10 синонімічних рядів для іменників (домінанти: *передчуття, дурниця, підсвідомість, незбагненність, магія, несподіванка, пророцтво, прозорливість*), 9 синонімічних рядів для прикметників (домінанти: *неспокійний, химерний, дурний, сліпий, незрозумілий, таємничий, несподіваний, передбачений, прозорливий*), 9 синонімічних рядів для прислівників (домінанти: *неспокійно, химерно, безглуздо, мимоволі, незрозуміло, загадково, несподівано, пророче, прозорливо*), 6 синонімічних рядів для дієслів (домінанти: *передчувати, марити, одуріти, маячити, здогадуватися, віщувати*). В англійській мові кількість синонімічних рядів, на противагу українській, дещо менша: 8 синонімічних рядів для іменників (домінанти: *feeling, vision, notion, enchantment, enigma, heart, chance, idea*), 8 синонімічних рядів для прикметників (домінанти: *confused, fantastic, stupid, intuitive, strange, impossible, unknown, clairvoyant*), 3 синонімічних ряди для дієслів (домінанти: *feel, hit, suggest*) та 6 синонімічних рядів для прислівників

(домінанти: *instinctually, oddly, unconsciously strangely, mysteriously, suddenly*). У німецькій мові натомість спостерігаємо дещо більшу кількість синонімічних рядів для іменників: 9 (домінанти: *der Sinn, die Vision, der Unsinn, das Verständnis, die Idee, die Seele, das Geheimnis, die Spontaneität, die Prophezeiung*), 7 синонімічних рядів для прикметників (домінанти: *instinktiv, krank, unbewusst, zufällig, rätselhaft, plötzlich, vorauszusehen*), 7 синонімічних рядів для прислівників (домінанти: *instinktiv, krank, leichtfertig, unverständlich, zufällig, plötzlich, vorauszusehen*), 3 синонімічні ряди для дієслів (домінанти: *spüren, aufklären, absehen*). Різну кількість синонімічних рядів у кожній із зіставлюваних мов пояснюємо різною розгалуженістю у системі синонімічних зв'язків.

3.2. Концептуальні метафори семантики ІЛ

Структурна метафора представлена такими концептуальними метафорами, як-от: ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ЖИВА ІСТОТА, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ЖИВА ІСТОТА (ЛЮДИНА), ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ЛІДЕР, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ОКРЕМИЙ ОРГАН, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – СВІТЛО-ТЕМРЯВА, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – СУБСТАНЦІЯ, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – АРТЕФАКТ, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ПРИРОДА, де поняття, покладені в їхню основу, презентовані як вищі структури, за допомогою яких інтерпретоване поняття ірраціональності.

Структурна метафора ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ЖИВА ІСТОТА представляє ірраціональність як живу істоту (тварину чи людину) з характерною для неї поведінкою та ознаками, пор.: укр. *Він вчора був таким щасливим", - ця ірраціональна думка кинула Антуана на балкон* [596] чи *Ішов швидко, його ввесь час підганяло тривожне передчуття, яке й справдилось* [596] або *Сліпий інстинкт погнав мене до річки, у якій собаки не беруть сліду* [596]; англ. *Regular people have such a hard time listening to the low hum of instinct* [672] або *The intuition of two unarmed policemen thwarted the IRA's attempt to plant the biggest ever bomb in the capital* [613] чи *His keen instinct gave him a deep*

understanding of his environment and his innate intelligence led him to devise ways of altering it to his advantage [613], а також *You might also know that you're not a psychic and don't have the ability to tell people their fortune – butstill, you know things. This is your intuition calling you* [649]; нім. *Um in einer Welt voller Blender und allgemeiner Täuschung das Wesentliche zu erkennen, muss man die Augen schließen und der Stimme der Intuition lauschen* [755] або*Wir haben einen Punkt erreicht, wo nur Intuition uns weiterhelfen kann* [644] чи *Intuition ist der eigenartige Instinkt, der einer Frau sagt, daß sie Recht hat, gleichgültig, ob das stimmt oder nicht* [664], а також *Intuition beantwortet auch Fragen, die wir erst noch stellen wollten* [644]. У наступних прикладах ірраціональність (лихе передчуття, інтуїція) представлена як жива істота, яка кличе суб'єкта ірраціональної ситуації «*невідступним голосом*», або промовляє до нього цілком реальні речі, пор.: укр. *Із Плютовського лісу вона вислала розвідку до Фастова, а сама - одним-одна – подалася туди, куди кликав її невідступний голос чи то лихого передчуття, чи відчаю, чи самої смерті* [596] або *А чи інтуїція не каже тобі, що нормальна жінка повинна накинутися на мене з кулаками, кричати, докоряти* [596]; англ. *Every instinct tells us to run for cover: to with hold information, slash job sand cut investment* [613] або *You might also know that you're not a psychic and don't have the ability to tell people their fortune – but still, you know things. This is your intuition calling you* [651] чи *When the rusty shackles of our emotions are being unchained, we can become lovers without a cause, and intrinsically the deepest well so four unconsciousness may uncover the uncharted territories of deliverance, granting free rein to our intuition and giving loved own right carteblanche* [721]; нім. *Dieses Netz aus Fakten und Emotionen fühlt man als belebend, aufgehend, befreiend, freudig nervös, wenn die Intuition „Ja!" sagt* [708] або *Es ist die Intuition, die uns sagt, was wir tun müssen* [723] чи *Ich habe eine Intuition, die mir sagt, da vorne liegt unsere Chance auf der Straße. Lasst uns rasch hinfahren, ehe sie weg ist – oder ehe ein anderer vor uns vor Ort ist!* [755] У наведених прикладах представлена метафорична жива істота, особу чи стать якої важко визначити. Тим не менш, для людської свідомості це поняття є чітко

виокремленим, тому воно й слугує структурованим зразком для відображення іншого, менш дослідженого, явища ірраціональності.

У межах концептуальної метафори ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ЖИВА ІСТОТА виокремлюємо дещо вужчу – ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ЖИВА ІСТОТА (ЛЮДИНА), позаяк у трьох мовах віднаходимо приклади, які засвідчують пряме використання образу людини для інтерпретації явища ірраціональності: укр. *Це уосіблений, потворний, всемогутній, ірраціональний та сліпий інстинкт, котрий з любові до життя – життя руйнує, до мети йде по трупах, любується розпукою людей, любується кайданенням народів і розкішно божевільним торощенням та топтанням усього, щонайсвятіше* [596]. В українській мові ірраціональний інстинкт представлений в образі агресивного та безжального чоловіка-завойовника, який не зупиняється перед жодною перешкодою, тоді як в англійській мові ірраціональність наділена рисами турботливої жінки-господині, яка йде пліч-о-пліч зі своїм чоловіком: англ. *I invited Intuition to stay in my house when my roommates went North. I warned her that I am territorial and I keep the herb jars in alphabetical order. Intuition confessed that she has a 'spotty employment record.' She was fired from her last job for daydreaming.When Intuition moved in, she washed all the windows, cleaned out the fireplace, planted fruit trees, and lit purple candles. She doesn't cook much. She eats beautiful foods, artichokes, avocadoes, persimmons and pomegranates, wild rice with wild mushrooms, chrysanthemum tea. She doesn't have many possessions. Each thing is special. I wish you could see the ways he arranged her treasures on the fireplace mantle. She has a splendid collection of cups, bowls, and baskets.Well, the herbs are still I nalphabetical order, and I can't complain about how the house looks. Since Intuition moved in, my life has been turned inside out* [665] або ж представлена в образі мами, турбота якої про дитину не знає меж: англ. *Intuition is like the mom who just keeps lovingly rocking the crying baby. She's steady and centered. Her presence wordlessly says, «It's all gonna be OK, honey»* [704]. У німецькій мові образ людини, застосований для ідентифікації ірраціональності, у вказаному прикладі (вилучити) залишається загадковим (відсутні будь-які

ознаки приналежності до конкретної статі чи додаткові характеристики (образ incognito), крім висновку про уміння цього суб'єкта писати листи): *Ich hab's die ja gesagt. Viele Grusse, deine Intuition* [755].

В основу структурної метафори ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ЛІДЕР покладено структурований зразок поняття лідерства, яке трактують як першість у чомусь, становище або діяльність лідера. Явище ірраціональності, як і лідер, веде за собою, керує людиною та домінує над нею, пор.: укр. *Дивно було, щоденіким не кероване стовпище люду дотримувалося бездоганного порядку, ніхто нікого не штовхав, не наступав на ноги, не хекав у потилицю, ніби всім керував якийсь вищий інстинкт, що прокидається в людях у час великої спільної радості й надії* [596] або *Це можна було би списати на навіювання Волхва – але стан, коли ти втрачаєш свій хребет і перестаєш його відчувати, перетворюючись на фляк, який чудом іще стоїть на ногах із пап'є-маше, які теж починають терпнути й покидати зону чуттів, – Рома вперше опинилася в ситуації, коли тверезий розум каже одне, зате ірраціональність усе одно бере все в свої руки, і ось твій власний хребет випадає з твого тіла, і ти не можеш із цим нічого вдіяти* [596]; чи *Коли я врешті вирвався в густе червневе смеркання, мене вела вже тільки інтуїція* [596]; англ. *By the way this tells you what your, you see your dominant is intuition and then with feeling* [613] або *Success is realising the true joy and wonder of life can only be yours if you follow your own intuition, aiming to achieve your bliss* [716] чи *Tome, a witchis a woman that is capable of letting her intuition take hold of her actions, that communes with her environment, that isn't afraid of facing challenges* [721]; нім. *Da die kosmische Intelligenz Sie immer führt, kommen Sie durch den so genannten "Zufall" immer mal zu erstaunlichen Ergebnissen: Nachdem Sie sich verfahren haben (Sie wundern sich erst, weil die Intuition Sie sonst immer richtig führt) und in einem einsamen Haus um Rat fragen, treffen Sie dort Ihre künftige Frau!* [685] або *Die Intuition ist eine spirituelle Kraft. Sie leitet dich, sie bringt dich voran, dem großen Ganzen zu dienen* [698] чи *Ein gutes Bauchgefühl siegt immer gegen einen nüchternen Verstand* [643], а також *Ihre Zeit ist begrenzt, also verschwenden Sie sie nicht damit, das Leben*

eines anderen zu leben. Lassen Sie sich nicht von Dogmen in die Falle locken. Lassen Sie nicht zu, dass die Meinungen anderer Ihre innere Stimme ersticken. Am wichtigsten ist es, dass Sie den Mut haben, Ihrem Herzen und Ihrer Intuition zu folgen. Alles andere ist nebensächlich [701].

Структурна метафора ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ОКРЕМИЙ ОРГАН демонструє зв'язок між структурно дослідженим людським органом та ірраціональністю. Намагання пояснити незрозуміле знаходить своє відображення в уявленнях, де шостому чуттю, інстинкту, провидінню надають такого ж важливого значення, як і ролі серця в організмі людини. У трьох мовах «джерелом» ірраціональності у людському тілі слугує серце, пор.: укр. *Коли пропонують – бери, бо то твої, народні гроші, але голосуй, як серце підказує* [621]; англ. *Come from the heart, the true heart, not the head. When in doubt, choose the heart. This does not mean to deny your own experiences and that which you have empirically learned through the years. It means to trust yourself to integrate intuition and experience. There is a balance, a harmony to be nurtured, between the head and the heart. When the intuition rings clear and true, loving impulses are favored* [671] або *The Islamic intellectual tradition has usually not seen a dichotomy between intellect and intuition but has created a hierarchy of knowledge and methods of attaining knowledge according to which degrees of both intellection and intuition become harmonized in an order encompassing all them eans available to man to know, from sensual knowledge an reason to intellection and inner version or the "knowledge of the heart"* [671]; нім. *Der Verstand kann uns sagen, was wir unterlassen sollen. Aber das Herz kann uns sagen, was wir tun müssen* [689] або *In der Tiefe unseres Herzens wissen wir immer die Anwort auf die wichtigen Fragen. Doch haben wir den Mut, sie auch zu horen?* [755]. Таку спільну ознаку у різних мовах аргументуємо цілісністю анатомічних знань, за якими для людини серце є головним органом незалежно від її національної приналежності. Разом з тим явище ірраціональності може бути схарактеризованим за ознаками крові (хоч це не орган, але основна рідина людського організму), душі (*soul*), про матеріальність якої та її віднесеність до певної частини тіла одностайної думки

і досі немає, та й тіла взагалі (*der Körper*), пор.: укр. *Невже печерна інтуїція - голос крові?*[596]; англ. *Intuition is seeing with the soul* [671] або *Always trust your instincts: they are messages from your soul. It may seem irrelevant to the current moment, but I believe times like these are when intuition is awakened powerfully* [713]; нім. *Der Körper als Sprachorgan unserer Intuition – Warum wir lernen sollten, die Sprache des Körpers besser zu verstehen* [742].

Наступна структурна метафора ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – СВІТЛО-ТЕМРЯВА ґрунтується на співвідношенні структурованих понять освітленості або затемненості певного обмеженого простору. При цьому ірраціональний прояв в ірраціональних ситуаціях потрактовуємо як раптову появу або зникнення світлових променів, а раціональні явища чи поведінку витлумачуємо як наявність постійного мороку чи темряви, пор.: укр. *В солом'яний матрац, слухаючи, коли кахикнуть раптові двері, сплівши пальці в розсипаному, отавистому волоссі…вкотре і знову, пругка порожнеча, знову, і мить осяяння блиснула прогірклим квітковим холодком* [596]; англ. *Insight is not a lightbulb that goes off inside our heads. It is a flickering candle that can easily be snuffed out* [722]; *Dull mind sare never either intuitive or mathematical* [749] або *Some time must be found for first thought sand to allow flashes of private insight* [700]; нім. *Gott flüstert im Tempel eures Gewissens zu euch; Er ist das Licht der Intuition* [731]. З наведених прикладів робимо висновок про те, що явище ірраціональності може проявлятися у вигляді короткотривалого спалаху (*мить осяяння*) або довготривалого світлого мерехтіння (*a flickering candle*). При цьому темряву в англійській мові темряву трактуємо як виключно традиційну людську поведінку чи навіть нездатність сприймати ірраціональне, коли «тусклі» (тобто раціональні) голови навіть теоретично не можуть володіти інтуїтивним чуттям. Натомість в українській мові віднаходимо приклади, які демонструють поняття світла і темряви у цій метафорі двобічно: і як ознаку ірраціональності на противагу раціональності, і як ознаку ірраціональності на противагу тій самій ірраціональності, пор.: укр. *Ці спалахи мали викликати осяяння в його єстві* [596]. Під єством розуміємо закритий простір, а

значить темний всередині, та раціонально передбачуваний, тоді як світло *осяяння* прояснює цей простір та змушує світитися. У прикладі *Опісля повішання батька, голоду і при надколективізації вона навчилася бачити в житті містерію, де смерть означала воскресіння, а інтуїція несвідомо рухала тебе на світло, варто лишень злегка віддатися цьому сяйливому струменю* [596] явище ірраціонального, несучи світло, спрямовує суб'єкта ситуації також рухатися на світло, виводячи його із темряви буденного життя та розчарувань за допомогою *сяйливого струменя*. Таку противагу інтерпретуємо як протистояння світла (ірраціональності) і темряви (раціональності). Разом з тим, в українській мові віднаходимо приклад, який демонструє й іншу сторону такої противаги, пор.: укр. *Буддисти називають його каменеем Будди, здатним підносити думки з темряви підсвідомості у сферу надсвідомості й осяяння* [596]. Ірраціональність$_1$ (*надсвідомість, осяяння*) протиставлена ірраціональності$_2$ (*підсвідомість*), яка тепер втілена вже в образі темряви (*підносити думки з темряви підсвідомості*). Відтак, у трьох мовах ірраціональність завжди представлена як *світло* в опозиції до раціонального, і може бути представлена як *темрява* на противагу ірраціональному$_1$.

Концептуальна структурна метафора ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – СУБСТАНЦІЯ ілюструє спробу інтерпретувати незрозумілі раціональному підходові речі за допомогою буденних та відомих за своїми рецептами страв або їхніми складниками, пор. укр. *І не втома, а передчуття, слова, мов хміль, бродили в ньому* [596]; англ. *A Taste of Irrationality: Sample chapters from Predictably Irrational and Upside of Irrationality* [643]; нім. *Intuition ist die Knete der Kreativen* [644]. Намагання зіставити *хміль* із раціональністю пояснюємо однаковим впливом обох субстанцій на фізіологічний стан людини. І під час вживання алкоголю, і під час «ірраціональних прояснень» людина переживає дивні відчуття фізичної (нестабільність у просторі – поривання до швидких дій, переміщень від ірраціонального прозріння та алкогольного сп'яніння) і моральної (раптова мозкова активність у зв'язку зі сприйманням нової інформації, що виникає ірраціонально, або зринає як спогад, результат

кліпового мислення у стані алкогольного сп'яніння) непевності. В англійській мові натомість у вказаному прикладі відсутня асоціація інтуїції чи інсайту із конкретною стравою або напоєм, однак англійці надають цьому поняттю певного смаку, а значить також співвідносять ірраціональність з деякою субстанцією, яка належить до ЛСГ їжі. У німецькій мові ірраціональність наділяють образом пластиліну (*die Knete*). Цей факт пояснюємо тим, що ірраціональність (*die Intuition*) формує нові та непередбачувані уявлення, переконання чи здогадки у свідомості людини, які нікому не підвладні, як і вироби з пластиліну, які під впливом температури та рук креативного майстра можуть змінити свою форму у непередбачуваний спосіб.

В основу структурної метафори ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – АРТЕФАКТ покладено співвіднесення ірраціонального (нематеріального) із цілком матеріальними та звичними у користуванні для суспільства побутовими предметами, пор.: укр. *Я кидаю* ***спис*** *у темряву. Це інтуїція. Потім повинен послати в цю темряву армію на пошуки списа. Це інтелект* [745]; *It (intuition) is the* ***bridge*** *between the unconscious and the conscious mind, and it is hugely important to keep in touch with what makes it tick* [746]; нім. *Intuition und Gewissen sind wie* ***Tür*** *und* ***Mauer*** *auf der Suche nach neuen Wegen* [643] або ***Geld*** *ist der sechste Sinn. Der Mensch muss ihn haben; denn ohne ihn kann er die anderen fünf nicht voll ausnützen* [752] чи *Intuition ist ein Auslöser von Kreativität* [644]. Очевидним є факт, що прості та буденні речі, як-от: спис, двері, міст, гроші чи пусковий механізм, є чітко окресленими та зрозумілими поняттями для людського мозку, а відтак слугують джерелом у спробі пояснити неусвідомлене. Такий зв'язок між матеріальним, звичним та ірраціональним, незрозумілим вбачаємо у намаганні інтерпретувати інтуїцію як таку ж швидку і гостру (проникливу) як і *спис*; продемонструвати міст (*bridge*) як сполучення між обома неблизькими пунктами та ірраціональність, яка ніби пов'язує матеріальний, усвідомлений (один пункт – *the conscious mind*) та інший, неусвідомлений (бо нематеріальний) світ (другий пункт – *the unconscious*); представити основну функцію дверей (*die Tür)* «відчинятися, зачинятися» як

аналогійну до основної функції інтуїції – «відчиняти» (підказувати, показувати) новий простір, предмети (можливості); пояснити за допомогою грошей (*das Geld*), вкрай затребуваних сьогодні більшістю, шосте чуття (*der sechste Sinn*) як таке, що в сучасному світі є також необхідним; схарактеризувати інтуїцію (*die Intuition*) як звичайний механізм, який запускає прилади і навіть нематеріальне – здатність до креативу (*die Kreativität*). При цьому у дослідженні метафорична інтерпретація ірраціональності у трьох мовах представлена різними предметами, крім (за винятком) компаса, пор.: укр. *Інтуїція – це готовий запас вказівок, доступний всім нам, … компас нашої душі* [633]; англ. *In my opinion, intuition is our most valuable compass in this world* [746]; нім. *Intuition ist dein innerer Kompaß, der dir die richtige Richtung weist* [633] або *Intuition ist das Navigations system, das einen sicher an der Baustelle Verstand vorbeileitet* [643], а також подарунка, пор.: укр. *В неї був єдиний Божий дар – шалена інтуїція* [596] або *Крім знання, тут потрібна інтуїція, дар передбачення, дар ясновидця* [596]; англ. *The intuitive mind is a sacred gift and the rational mind is a faithful servant. We have created a society that honors the servant and has forgotten the gift* [722] чи *People who foresee airplane disasters before they happen are said to have this gift* [613]; нім. *Intuition is a gift from God, and, when we learn how to develop and strengthen it, intuition can help us steer clear of disastrous decisions and relationships* [669]; нім. *Eine kostbare Gabe der Schöpfung an die Menschheit ist die Intuition; sie hat schon einige Leben vor dem Sensenmann bewahrt* [643]. Таку схожість у метафоричних висловах пояснюємо розумінням представниками трьох народів явища ірраціональності (а саме інтуїції) як необхідного дороговказу у житті або дуже цінного подарунка, що, на нашу думку, об'єднує мовну картину світу цих націй.

Разом із неживими предметами явище ірраціональності асоціюють й з живим світом – природою. Структурна концептуальна метафора ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ПРИРОДА ґрунтується на перенесенні та адаптації ознак рослинного і тваринного світів до підсвідомого, чуттєвого, нелогічного, пор.: укр. *А я, як підказує Едіку його* ***крокодиляча*** *інтуїція, давно належу до*

перших [596]; англ. *At times you have to leave the city of your comfort and go into the* ***wilderness*** *of your intuition. What you'll discover will be wonderful. What you'll discover is yourself* [672]; нім. *Die* ***Ulme*** *ist der Baum der Intuition…Die Ulme ist ein Schattenbaum, dem man die mystische Eigenschaft nachsagt, dass er gegen Blitzschlag schützen soll* [667]. У наведених прикладах ірраціональність представлена як настільки сильна (*крокодиляча*), що її можна метафорично поєднати із найбільшою рептилією у світі; настільки некерована (*wilderness*), що її можна асоціювати із дикою природою; настільки потужна, що її можна порівняти із великим деревом (*die Ulme*), яке як і інтуїція, може у містичний спосіб захистити людину від загрози (*Blitzschlag*). В англійській мові віднаходимо приклад, який особливо яскраво ілюструє поняття природи як живе джерело інтуїції, що може розвиватися, коли людина споглядає живописні пейзажі, контактує з рослинами і тваринами та відкидає буденне ірраціональне, пор.: англ. *Not too long ago thousands spent their lives as recluses to find spiritual vision in the solitude of nature. Modern man need not become a hermit to achieve this goal…* ***Modern man, with his reduced capacity for intuitive perception****, is unlikely to benefit from the contemplative life of a herm it in the wilderness. But what he can do is* ***to give undivided attention****, at times,* ***to a natural phenomenon****, observing it in detail, and recalling all the scientific facts about it hemayre member. Gradually, however,* ***he must silence his thoughts*** *and, form oments at least,* ***forget all his personal cares and desires****, until nothing remains in his soul but awe for the miracle before him. Such efforts are like journeys beyond the boundaries of narrow self-love and, although* ***the process of intuitive awakening is laborious and slow****, its rewards are noticeable from the very first. If pursued through the course of years,* ***something will beg into stir in the human soul****, a sense of kinship with the forces of life consciousness which rule the world of plants and animals, and with the powers which determine the laws of matter. While analytical intellect may well be called the most precious fruit of the Modern Age, it must not be allowed to rules up remein matters of cognition. If science is to bring happiness and real progress to the world,* ***it needs the warmth of man's heart*** *just as much as the cold in quisitiveness of his*

brain [669]. Схожий приклад наявний і в німецькій мові, де явище ірраціональності бере свій початок ще з кельтської культури, пор.: нім. ***Der Lebensbaum Buche symbolisiert*** *nach dem keltischen Baumkreis* ***Intuition*** *und Dauerhaftigkeit. Diese Tugenden zeichnen den im Zeichen der Buche Geborenen besonders aus, da er diese Eigenschaften auch in seinem Lebensbaum wieder findet. Symbolisch stellt der Baum einen zuverlässigen Gefährten an der Seite des Menschen durch das Leben dar.* ***Er soll durch die Kraft der Natur in allen Lebenslagen Halt und Orientierung geben*** *…* ***Die Buche ist der Baum der Intuition. Er ist ein besonderer Baum****. Er steht im keltischen Baumkreis am Winteranfang* [646]. Відповідно до вірувань кельтів явище ірраціональності представлене за допомогою конкретного дерева (*die Buche*), яке наділене ознаками інтуїції (*stellt der Baum einen zuverlässigen Gefährten an der Seite des Menschen durch das Leben dar. Er soll durch die Kraft der Natur in allen Lebenslagen Halt und Orientierung geben*). В українській мові натомість представлені здебільшого приклади, у яких явище ірраціональності пов'язують не з природою, а з Богом, і які презентують реалізацію онтологічної концептуальної метафори.

До онтологічних метафор належать концептуальні метафори ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – БОЖЕСТВЕННА СИЛА, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ОКРЕМА СИЛА, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – СОН, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ІНТЕЛЕКТ, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ПОЧУТТЯ.

Онтологічна метафора ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – БОЖЕСТВЕННА СИЛА засвідчує можливість трактування нематеріального як автономної сутності або субстанції, пор.: укр. *Голос є всередині, тому що наша душа за своєю природою – християнка, вона носить образ Христа. І голос завжди є в душі, тому що ми чуємо голос Божий* [619]; англ. *God made man stronger but not necessarily more intelligent. He gave women intuition and femininity. And, used properly, that combination easily jumbles the brain of any man I've ever met* [671] або *Intuitionis a gift from God, and, when we learn how to develop and strengthen it, intuition can help us steer clear of disastrous decisions and relationships* [669] чи *Is that Gut Feeling a Message from God?*[679]; нім. *Höre auf Deinen inneren Engel. Besonders*

dann, wenn er in Dein Ohr schreit, dass Du gerade einen schweren Fehler machst [716]. Тоді як в українській та англійській мовах ірраціональність пов'язують із Богом (*голос Божий, God gave women intuition*), у німецькій мові внутрішній голос символізує не Бога, а ангела (*Höre auf Deinen inneren Engel* [711]).

У дослідженні виокремлюємо також онтологічну метафору ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ОКРЕМА СИЛА, суть якої полягає у тлумаченні ірраціональних явищ як впливу чи діяльності певної сили, яка не стосується ні божественних, ні внутрішніх проявів. Таку силу іменуємо окремою та представляємо її як автономну сутність, що зненацька захоплює суб'єкта ірраціональної ситуації та змінює перебіг подальших подій, пор.: укр. *Змінялася несвідомо, мимоволі. Якась незрозуміла, брутальна сила вступала в її грудь, розсаджувала її іноді з болю, а уста такі паралізувала* [635]; англ. *Faith requires following the power of a whisper* [671]; нім. *Intuition: Womit die Frauen es fertigbringen, etwas genau zu wissen, ohne es mit Sicherheit sagen zu können* [643] або*Intuitive Verständlichkeiten ins Weltliche leiten, Gefühltes kommunizieren, Erahntes verbreiten – nicht vom Bewussten geschöpft, sondern Gespürtes erfasst – ist, was neue Welten macht* [643]. Приклади цієї концептуальної метафори наявні у трьох мовах, що трактуємо як намагання з'ясувати походження ірраціональності, не прив'язуючись до релігії або здібностей людини.

Онтологічну метафору ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – СОН інтерпретуємо, послуговуючись такими прикладами, як-от: укр. *А видиво й далі стояло перед моїми очима, я чомусь подумав, що сон – віщий , і мені від цього обличчя не сховатися, не втекти, бо й не хочу втікати* [596]; англ. *Some intuitions come in dreams; others are experienced through body sensations* [688]; нім. *Intuitionen sind Träume, deren man sich erinnert* [674]. Ірраціональність представлена як автономна субстанція крізь призму сну – внутрішнього фізіологічного стану людиниі тварини, що настає періодично і супроводжується повною або частковою втратою свідомості й ослабленням ряду фізіологічних процесів. Спільність такого перенесення ознаки убачаємо у характерній для сну та можливій, але не обов'язковій, для явища ірраціональності втраті свідомості.

З огляду на те, що сон як психофізіологічний стан людини чи тварини є загальновідомим фактом та пов'язаний зі свідомістю, приклади такого підвиду концептуальної онтологічної метафори мають місце у трьох зіставлюваних мовах.

В опозиції до вищевказаної концептуальної метафори перебуває онтологічна метафора ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ІНТЕЛЕКТ. У межах цієї метафори ірраціональність пов’язують не з втратою свідомості, а навпаки – з її активною діяльністю та мисленням, пор.: укр. *Інтуїція – це інтелект підсвідомого розуму* [626]; англ. *Intuition is the highest form of intelligence, transcending all individual abilities and skills* [722]; нім. *Intuition kann nicht definiert werden, weil sie eine spezielle Dimension des Denkens ist, die die Insuffizienz der logischen Analyse bezeugt und zugleich ermöglicht, Wunder zu bewirken* [643]. На нашу думку, спільне для трьох націй уявлення про ірраціональність як вищу форму інтелекту (*eine spezielle Dimension des Denkens*) ґрунтується на тому, що не кожна людина має змогу пережити досвід ірраціонального осяяння чи інсайту незалежно від її національної, класової чи статевої приналежності. Відтак, можливість сприймати ірраціональні прояви у своєму житті чи житті інших, на наше переконання, тлумачать як вищу форму високих розумових здібностей, якими вдається оволодіти не кожному та які є бажаними у досягненні більшістю людей.

Онтологічна метафора ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ПОЧУТТЯ демонструє зв’язок незбагненного із почуттями, які людина відчуває після або під час ірраціональної ситуації, пор.: укр. *Приходить радість осяяння : якщо прості камінчики такі невичерпно, глибинно багаті, то люди незмірно багатші, вищі й осяжніші* [596] або *Згодом я платитиму за це щасливе осяяння довгими, тяжкими, хочі солодкими муками* [596] чи *Якесь осяяння почало розпирати мене, і, хоч я не розумів, що то сповнює мене, воно було добре* [596], а також *Щезло горе, запанував один буйний, душний чад, що налив у серце дико-веселого чуття, що мішає думки, вкриває темною запоною майбутнє і ховає в п'янім забутті минуле* [596] і *В мені було чудне чуття зворушення, ніжності і*

непорозуміння [596]; англ. *Intuition has a compassionate, affirming tone* [703] або *It [intuition] is a gentle inkling, a fleeting answer that happens in an instant* [690] чи *Intuition, on the other hand, is not demanding. Again, it's quite and softer, without the intense reactions anxiety gives you. Because it is a pleasant, quiet feeling, it is much easier to ignore and dismiss* [651]; нім. *Intuition ist eine durch alle Denkbarrieren plätschernde kosmische Zärtlichkeit* [643]. Наведені приклади засвідчують, що явище ірраціональності співвідноситься з приємними почуттями (*радість, щасливе осяяння, добре осяяння, дико-веселе чуття, compassionate intuition, gentle inkling, a fleeting answer, pleasant, quiet feeling, plätschernde kosmische Zärtlichkeit*), які закарбовуються у пам'яті суб'єкта ірраціональної ситуації. Також у досліджуваних мовах віднаходимо приклади, які вказують і на неприємні емоції (*відчуття небезпеки, чуття тоски, погане чуття,strange feeling of danger*), спричинені ірраціональністю, пор.: укр. *Потім, коли за "Звірем" стало шукати емтебе, псевдо довелося змінити, але того старого, "Звіревого" чуття небезпеки, що берегло його крізь роки підпілля, він, Богу дякувати, не втратив, і тепер воно скавуліло в нім, як придавлене песеня: цей вітер ніс із собою запах облави* [596] *чи А в паузі цій спіймав якесь чудне чуття глибокої холодящої тоски, наче я зразу безшумно й непомітно опустився на дно вогкої криниці* [596] *або От це той викликало те погане чуття, хоч я в той час зовсім не бачив ні Саламандри, ні її очей* [596]; англ. *Strange feeling of danger in job interview… As the manager arrived, I've never felt such an overwhelming sense of immediate... I don't know what. Revulsion? Terror? My stomach tightened up, my mouth went dry; and all I could think was, "Get out of here"* [724]; нім. *Das Bauchgefühl ist mehr als ein guter Ratgeber. Es warnt auch vor Gefahre* [699] або *Das gute oder schlechte Gefühl ist oft wichtiger als tausend Argumente* [699]. Таку опозиційність почуттів (добре – погане) у трьох мовах пояснюємо тим, що ірраціональність необмежена лише в однобічному спектрі дії (відчувати тільки хорошу звістку, навіювати передчуття тільки успіху тощо) та не залежить в цьому від самого учасника ірраціональної ситуації.

Орієнтаційні (просторові) метафори розподіляємо за такими моделями: ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ВЕРХ-НИЗ, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ВСЕРЕДИНІ-ЗЗОВНІ.

Теорія орієнтаційних (просторових) метафор пов'язана з організацією цілої системи концептів відносно іншої системи (центр-периферія, передняя сторона – задняя сторона і т. ін.). У дослідженні виокремлюємо орієнтаційну метафору ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ВЕРХ-НИЗ, де верхню позицію займає явище ірраціональності, а нижню (як правило) – суб'єкт ірраціональності, на якого «сходить», «опускається» чи «випадає» певний ірраціональний прояв (провидіння, вища сила, інтуїція), пор.: укр. *Коли ти хочеш врізати комусь правду-матку, то 10 разів провидіння зверху ніби зупинить тебе на півслові, лякаючи страшним каяттям* [596] або *Чудовий вчинок, гідний людини, яка сама собі поставила крапку, не чекаючи провидіння зверху* [596] чи *Хоча Вернадський вважав, що інтуїція – це інформація згори* [596], а також *Однак вона аж ніяк не було раптовим поетичним осяянням, що з волі провидіння зійшло на молодого автора, а наслідком наполегливої багатолітньої праці й невтомних пошуків адекватного втілення болючої проблематики, яка після жахливих нацистських злочинів невідворотно постала у глибоко травмованій німецькій свідомості* [639] і *Свята правда, що коли на мене сходить осяяння, то не я пишу, а пише вища сила;* англ. *It just seems to have fallen to us – the Providence of God you know* [613]; нім. *In diesem Moment habe ich das Gefühl dass mich irgend eine unbekannte Kraft am Scheitel nach oben zieht* [656] чи *Ohne die Kraft von oben hätte ich es nicht geschafft", sagt sie* [711]. У вказаних прикладах метафоричний напрям ВЕРХ-НИЗ схарактеризований як короткотривалий рух з верхньої точки (джерело явища ірраціональності) до нижньої (кінцева мета), яка представлена суб'єктом ірраціональної ситуації (людина). У німецькій мові винятком є приклад, де позицію НИЗ займає явище ірраціональності, а метафоричний рух ВЕРХ – НИЗ виглядає як рух однієї ірраціональної сили згори, іншої – знизу, і обидві спрямовані на суб'єкта ірраціональної ситуації,

який перебуває «посередині» метафоричної прямої, пор.: нім. *Intuition kommt von oben, Bauchgefühl bzw. der Instinkt von unten* [728].

Явище ірраціональності віднаходить своє відображення у просторовій метафорі ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ВСЕРЕДИНІ-ЗЗОВНІ. Людське тіло розглядаємо як деяку субстанцію, відносно якої відбувається метафорична взаємодія ірраціональності та раціонального світу. Позицію ВСЕРЕДИНІ займають ірраціональні прояви, які виникають в людському тілі, пор.: укр. *І тоді прокинувся в ньому чмирівський інстинкт :Оникій пригнувся, по-вовчому стрибнув убік і сказав з відчаєм, люто й уперто* [596] чи *Внаслідок цього в ньому пробуджувався давній інстинкт - втікати* [596] або *Лихе передчуття, яке марудило його відтоді, як попрощався з Куземком, тепер стислося в грудях тісним клубком* [596]; англ. *Isaac Day, however, was slightly apprehensive. He had been landlord of the village inn for a number of years and had developed the publicans' in born instinct for recognising potential trouble* [613] або *Intuition means exactly what it sounds like, in-tuition! An inner tutor or teaching and learning mechanism that takes us forward daily. It is a resource that, where recognized, has infinite potential* [671]; нім. *Das Bauchgefühl ist meist der bessere Ratgeber, doch häufig missachten wir unsere Intuition, statt sie zu spüren* [732]. При цьому ірраціональність як внутрішня сила людини може виявлятися не тільки як інстинкт, інтуїція чи внутрішній учитель, а й як внутрішній голос, що, на відміну від інших прикладів, є спільним для трьох мов, пор.: укр. *Але внутрішній голос підказував, що не може бути все так ідеально, де повинен бути підступ. У цій боротьбі переміг внутрішній голос* [620]; або *Я ніколи не робив роботи так, щоб догодити комусь, я роблю те, що мені підказує мій внутрішній голос* [616]; англ. *Practice listening to your intuition, your inner voice; ask questions; be curious; see what you see; hear what you hear; and then act upon what you know to be true. These intuitive powers were given to your soul at birth* [671] або *Life is really very simple. In each moment, we have the opportunity to choose between saying "yes" or "no", to listen to our intuition, to listen to our true inner voice, the Existential voice within ourselves. When we say*

“yes”, we have contact with Existence and we receive nourishment, love, joy, support and inspiration. When we say “no”, we create a separation from life and begin to create dreams and expectations of how it should be. We begin to live in the memories of the past and in the fantasies of the future – as if any other time than here and now really could make us happy and satisfied [671] чи *You will never follow your own inner voice until you clear up the doubts in your mind* [671], а також *We all have an inner voice, our personal whisper from the universe. All we have to do is listen – feel and sense it with an open heart. Sometimes it whispers of intuition or precognition. Other times, it whispers an awareness, a remembrance from another plane. Dare to listen. Dare to hear with your heart* [671]; нім. *“Halt deine Schnautze”, schreie ich mich selbst Beziehungsweise meine innere Stimme an “Warum sollte ich?”* [647] або *Das Gefühl ist meine innere Stimme, die sagt: Hör auf! Reg dich ab, alter! Das führt zu nichts* [680] чи *Die Stärke der Intuition: höre auf dein Bauchgefühl und verstehe deine innere Stimme* [673].

Таким чином, концептуальна метафора ілюструє той асоціативний ряд, який виникає у свідомості людини, коли йдеться про ірраціональні прояви її поведінки. Виокремлені типи концептуальних метафор (структурні (ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ЖИВА ІСТОТА, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ЖИВА ІСТОТА (ЛЮДИНА), ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ЛІДЕР, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ОКРЕМИЙ ОРГАН, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – СВІТЛО-ТЕМРЯВА, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – СУБСТАНЦІЯ, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – АРТЕФАКТ, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ПРИРОДА), онтологічні (ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – БОЖЕСТВЕННА СИЛА, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ОКРЕМА СИЛА, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – СОН, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ІНТЕЛЕКТ, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ПОЧУТТЯ), орієнтаційні (ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ВЕРХ-НИЗ, ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ – ВСЕРЕДИНІ-ЗЗОВНІ) демонструють варіативність образів, якими може бути наділене явище ірраціональності в уяві кожного з народів, чиї мови представлені у дослідженні (детальніше у [176]).

3.3. Образ-схематичні моделі семантики ІЛ

Ірраціональність у дослідженні представлена за такими образ-схематичними моделями, як-от: «ВМІСТИЩЕ» («CONTAINER»), «ПРИМУС» («COMPULSION»), «УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ» («REMOVAL OF RESTRAINT»), «ВІДХИЛЕННЯ» («DIVERSION»), «СПРИЯННЯ» («ENABLEMENT»), «УТРИМУВАННЯ» («CONTAINMENT»), «ПРИТЯГУВАННЯ» («ATTRACTION»), «ШЛЯХ» («PATH»), «СИЛА» («FORCE»), «БЛОКУВАННЯ» («BLOCKAGE»), «СИЛА ПРОТИДІЇ» («COUNTERFORCE»), «ЗВ'ЯЗОК» («LINK»), «ЦЕНТР-ПЕРИФЕРІЯ» («CENTER-PERIPHERY»), «ЦИКЛ» («CYCLE»), «ЧАСТИНА-ЦІЛЕ» («PART-WHOLE»),«ШКАЛА» («SCALE») (детальніше у [180]).

М. Джонсон характеризує образ-схему «ВМІСТИЩЕ» («CONTAINER») як таку, що обмежує певний простір, коли «дещо» (something) перебуває всередині цього простору (in) або поза ним (out) [472,с. 39]. Під певним простором розуміємо той безсвідомий стан (стан осяяння, інсайту, очмани, підсвідомості тощо), у якому перебуває пацієнс, коли здійснює ірраціональні вчинки, або самого пацієнса, «усередині якого перебуває» ірраціональність, пор.: укр. *Голос бринить у моїй підсвідомості, і я чую його всім своїм єством* [596] або *Цю впевненість навіть важко пояснити, вона просто в одну мить увійшла в мене, як беззаперечна істина, як осяяння, яке можуть зрозуміти лише науковці, яким котроїсь глупої ночі запросто сниться те, що вони не могли довести на папері роками* [596] чи *Незбагненна сила витискувала з мене страх, хитання, природний інстинкт самозбереження* [596]; *My first experience with my own subconscious state was in a guided meditation with my drama teacher in high school* [613]; нім. *Ich hatte im Unterbewußtsein, als ich nach Hausefuhr, eine entsprechende Sorge gehabt* [605].

Реалізація образ-схеми «ПРИМУС» («COMPULSION») передбачає наявність непереборної зовнішньої сили, яка приходить нізвідки, має задану величину, рухається за заданим «маршрутом» (path) та має свій напрям (direction) [472, с. 45]. Такою зовнішньої силою уважаємо ірраціональність,

позаяк джерело її походження досі не з'ясовано однозначно, пор.: укр. *Абдулаєв нюхом чує, що в хаті хтось є* [600] або *Буйно потекло з-під чорного шовку сліпуче золото, вдарило таким несамовитим сяйвом, що навіть досвідчений Луїджі, якого важко було чимось здивувати, охнув і відступив од дівчини, натомість Ібрагіма незбагненна сила мовби кинула до того дивного волосся, він аж похилився на дівчину, вловив тонкі пахощі, які струменіли від неї (дбання досвідченого Сінам-аги), йому передалася тривога чужинки, її пригніченість і – дивно, але справді так – її зненависть і до нього, і до Гріті, і до Сінам-аги* [596]; англ. *Something bad is going to happen tonight – I can feel it in my bones* [614] або *Illogically, Lindsey wanted to shake him: "Do you have any idea where she is now? What she's doing?"* [613]; *Da dein Bauchgefühl der älteste und ursprünglichste „sechste Sinn" ist, den du hast, ist es der, auf den du dich am meisten verlassen kannst* [604]. Величина непереборної сили є достатньою для того, щоб змусити пацієнса слідувати їй, пор.: укр. *Інтуїція, яка ніколи не була моєю сильною стороною, тепер спрямовувала мене до єдино правильного рішення, як рука влучного мисливця спрямовує спис* [600]; англ. *And it is her intuition that she is dependent on for finding just the right thing to muse about to* [613]; нім. *Mit Hilfe der Intuition werden wir die scheinbar unbeugsame Feindschaft besiegen, die unser menschliches Fleisch vom Metall der Motoren trennt* [604], а маршрут та напрям орієнтовані на вирішення тієї ситуації, в якій опиняється пацієнс, пор.: укр. *Ці сосни і ці вітри були заодно з його ворогами…і замість того, щоб покірно чекати цього невідворотного наближення, я знову побіг, але підганяв мене вже не розум, друге дихання дав мені сліпий інстинкт* [369]; англ. *Her instincts took over and she dived on the escaping thief* [613]; нім. *Ich rieche Bäume, bevor ich mit ihnen zusammen stoße, ein innerer Kompaß lenkt mich immer in die günstigste Himmelsrichtung, das sind Instinkte, über die nur ein Blaubär verfügt* [604].

Образ-схему «УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ» (REMOVAL OF RESTRAINT) трактують як таку, що реалізована у спосіб видалення певного бар'єру на шляху до мети (місця призначення) або відсутність будь-якої

потенційної перешкоди. Така структура, на думку М. Джонсона, є досвідом людини, який вона переживає щодня. На основі образ-схеми «УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ» у трьох мовах моделюємо процес когнітивного пізнання, за якого ірраціональне «видаляє» раціональні «перешкоди» (усталені переконання, традиційну поведінку, логіку) на шляху до необхідного рішення, пор.: укр. *Осяяння, інстинктивна героїчна дія, віщі сни – все це прориви крізь деспотизм мозку, крізь його консерватизм* [596] або *До звичної гіркоти в Іветтиних очах додалося осяяння від несподіваного відкриття: вона вже будувала плани, припасовуючи до них реальність* [596], а також *До цього я не знала, що мені робити далі, але тут мене стрілою пройняла думка осяяння* [596]; англ. *This form of alleged manipulative government could only be transformed by the values of the new caesars, the' fact men' of history, who relied on blood, instinct and real politikand not on rationalistic ideology to influence masses and govern nations* [613]; нім. *Auf höherer Stufe der Zivilisation, wo die einen das Denken und die andern das Fühlen mehr oder weniger differenziert haben, gibt es auch nicht wenige, welche die Intuition in höherem Maße entwickelt haben und als wesentlich bestimmende Funktion benützen* [605].

Образ-схема «ВІДХИЛЕННЯ» («DIVERSION») пов’язана із наявністю певної сили (вектора), який у результаті свого впливу на іншу силу (вектор) зміщує напрям останньої. Ірраціональність (наприклад, уміння передбачати майбутнє) уважаємо тим вектором, який зміщує інший вектор (раціональний прояв) так, що суб’єкт ірраціональної ситуації змінює свою поведінку, рух, плани, думки тощо, пор.: *Здавалося, вони підсвідомо вгадували, кому буде передано м'яч, передбачали найхитромудріші комбінації “Вовків” і руйнували їх ще на далеких підступах до своїх воріт* [596] або *Та коли спинився на сходах, коли перестрибував через два-три східці, незбагненна сила порвала мене зовсім не туди, потягло мене до інших дверей, закортіло мені побачити ту, під знаком якої сьогодні минув день, знову, як колись у дитинстві після справжньо-вигаданого поцілунку Євгенового в Скрипайці, відкрилися мені очі на те, чого не помічав досі, захотілося поглянути ближче, подивуватися, чи що* [596]; англ.

Foresight is an important tool to help us face the future with confidence, understand opportunities and risks, and help us develop our medium to long term strategies for research, science and innovation policy [691] або *In allowing yourself to be led now by the same illogical but kind motive, you are not being as silly as you think* [613]; нім. *Gubisch ist ein Mann, der alle Hellseherkünste vorführt, derart daß man ihm glaubt – etwas suchen, aus couvertierter Handschrift, aus bloßenDaten wahrsagen, aus der Hand lesen, mit verbundenen Augen suchen, um dann den Trick, das psychologische Raten, den Schwindel, dieFrechheit aufzudecken;ermacht die Sachenaber so unglaublich gut, daß man bisweilen meint, er sei wirklich Hellseher und schwindle, indemers ableugne* [605]. При цьому в українській та німецькій мовах ірраціональність здатна зміщувати напрямок руху суб'єкта ірраціональної ситуації саме фізично (*руйнували їх..до своїх воріт, сила порвала мене зовсім не туди, etwassuchen, wahrsagen, lesen*), тоді як в англійській йдеться про абстрактний напрям (*to help us face the future,to be led*).

Образ-схема «СПРИЯННЯ» («ENABLEMENT») передбачає у суб'єкта відчуття потенційної наявності або відсутності певного вектора сили, а також певну спрямованість цього вектора. У схемі під певним вектором сили розуміємо ірраціональний, а під відчуттям потенційної наявності – відчуття потенційної здатності до ірраціональних проявів, пор.: укр. *В мене сильно розвинене шосте чуття* [596]; англ. *I've got a sixth sense for resemblances* [727]; нім. *Ich bin eine Frau, ich spüre das besser, ich habe das Flair dafür - Michael, schläfst du?* [605]. У трьох мовах віднаходимо спільну ознаку, що виявлена в однаково сильному та чітко вираженому усвідомленні щодо наявності ірраціональних сил у суб'єкта ірраціональної ситуації (*маю шосте чуття, I've got a sixth sense, ich spüre ...besser*).

М. Джонсон провадить думку про те, що предмети навколишнього світу здатні притягуватися та притягувати інші предмети, до прикладу магніт притягує металеві предмети, сила земного тяжіння притягує людей до земної поверхні тощо. Образ-схему «ПРИТЯГУВАННЯ» («ATTRACTION») для ЛО

моделюємо, послуговуючись двома векторами сил, одна з яких (ірраціональна) притягує або потенційно може притягувати іншу (раціональну), пор.: укр. *Невідома сила тягнула мене туди, куди хилила вона, а протистояти не мало сенсу* [625] або *Так, як ходив до церкви завжди, бо незбагненна сила вабить і вабить* [596] чи *Щось було в цьому ірраціональне , алогічне, але воно притягувало, як магніт, проймало серце струмами, виповнювало все єство дивною силою* [596], а також *Якась невідома нищівна сила тягнула мене туди* [636]; англ. *For the past few months, I feel as if some unknown force keeps pulling me back in time* [737] або *Possibly sleep paralysis, but some force was pulling me off my bed in my sleep* [613]; нім. *Im selben Augenblick zog mich eine unbekannte Kraftaus dem Bett* [695]. Спільним у прикладах уважаємо, той факт, що для образ-схеми «ПРИТЯГУВАННЯ» у трьох мовах представлений один і той самий ірраціональний прояв – сила невідомого походження (*невідома сила, незбагненна сила, невідома нищівна сила, unknown force, some force, eine unbekannte Kraft*). Вочевидь, в уяві українців, англійців та німців наявний образ саме певної сили (а не інстинкту чи інсайту або ж осяяння), яка здатна «тягнути» суб'єкта ірраціональної ситуації в необхідному напрямку.

Образ-схема «УТРИМУВАННЯ» («CONTAINMENT») передбачає наявність фізичної або метафоричної межі, кордону, закритої області або об'єму певної сили, пор.: укр. *Він обіймав її, вона йшла назустріч його обіймам в солодких стогонах, в зляканих скриках, у безтямних здриганнях, і в спільній засліпленості темною пристрастю так і не знали вони, чи то любов, чи тільки дика стихія, незбагненна і несподівана, як велетенська блискавиця, що переперізує темні небеса, розпанахує їх, розверзаючи бездонні глибини, повні пекельного сяйва і білого жаху* [596] або *А в паузі цій спіймав якесь чудне чуття глибокої холодящої тоски, наче я зразу безшумно й непомітно опустився на дно вогкої криниці* [596]; англ. *Any strange or inexplicable behaviour, both in humans and in the natural world, was put down to some supernatural sixth sense* [613]; нім. *Genauso wieder normale Verstand, hat auch die Intuition ihre Grenzen* [753]. В українській мові ірраціональність презентована

метафорично як стихія, яка здатна встановлювати межу (*розпанахує їх*), формуючи певну закриту область (*бездонні глибини*), або як певний обмежений часовий проміжок (*пауза*), під час якої суб'єкт набуває ірраціональної здатності *(чудне чуття)* відчувати нереальні речі (*безшумно й непомітно опустився на дно вогкої криниці*). У наведеному прикладі в англійській мові ця закрита область, позначена як така, що уміщує будь-яку дивну поведінку та сформована дієсловом *putdown*(відкласти) та ірраціональним іменниковим сполученням *sixth sense*, тоді як у німецькій мові ірраціональність представлена як власне окрема сутність (*hat ihre Grenzen*).

Фізичний або метафоричний рух (переміщення) від однієї точки до іншої, який складається з вихідної точки, мети, низки проміжних точок, покладений в основу образ-схеми «ШЛЯХ» («PATH»). Семантичну модель ЛО відповідно до образ-схеми «ШЛЯХ» інтерпретуємо за допомогою таких прикладів: укр.: *Тому ти інтуїтивно збігаєш униз* [596] або *Він логіки не шукав, він ішов полапки, інтуїтивно і дуже добре знав відчутимістю, як своєю поведінкою б'є свідомих катів разюче і мстиво, а несвідомих він розслаблює і робить їх удари не такими-то вже й певними жаху* [596] чи *І тоді вона інтуїтивно обрала інший шлях: немов усе забулося, виспівувала та насвистувала; ставала до бійки з хлопцями і щоразу поверталася додому з роз'юшеним носом; вимагала від батька встрявати у всякі її дрібні справи; не давала йому спокою скигленням з приводу задач, які нібито ніяк не розв'яже, ходила замурзана й обдерта, щоб підкреслити батькову неуважність до неї* [596]; англ. *It does not matter whether this was really the case or not, the apparent connection between the two shots will be accepted unless there are compelling reasons which suggest the contrary – an abrupt and illogical change of location for instance* [613] або *As you build up your experiences over the years, you will develop almost a sixth sense and know when to medicate* [613]; нім. *Ihr Spürsinn, in den langen Jahren der Haft wohltrainiert, ließ sie auch in unvorhergesehenen Situationen das Echte vom Falschen scheiden und folgerichtig handeln* [605]. В українській мові «шлях» представлений як такий, що обраний інтуїтивно, яким простують

інтуїтивно, керуючись лише *відчутимістю*. В англійській мові схема шляху характеризується або раптовим вибором (*abrupt and illogical*) або результатом довгого «руху» (*your experiences over the years*) суб'єкта ірраціональної ситуації. У німецькій мові образ-схема такого «руху» для ірраціональності (*Ihr Spürsinn*) постає як тривалий проміжок часу (*in den langen Jahren*).

Відповідно до образ-схеми «СИЛА» («FORCE») джерело, напрямок та інтенсивність певної сили, шлях її руху, послідовність причинного зв'язку, відображають фізичну або метафоричну причинно-наслідкову взаємодію між суб'єктами/об'єктами певної ситуації, пор.: укр. *Мала якесь незбагненне чуття, видно, бо в темряві безпомилково розрізнила з-поміж трьох сплячих у Кричковій хижі чоловіків саме Іваницю, штовхнула його стиха, прошепотіла: "Вийди-но зі мною"* [596]; англ. *Then, at some point, your intuition or sixth sense takes over and a good feeling creeps right into you* [613] або *Every instinct tells us to run for cover: to withhold information, slash jobs and cut investment. In the mean time the practical farmer must get on with his husbandry, relying on his limited knowledge and a great deal of intuitive instinct* [613]; нім. *Auf diese Art habe ich später noch manches ergattert, was mir ohne Spürsinn entgangen wäre* [605] або *Mir dämmerte all mählich, daß die Intuition (oder was immer es sonst gewesen sein mag) mich damals, an jenem traurigen Abend mit dem defekten JONA, durchaus auf den richtigen Weg geleitet hatte, als sie mich in mühseliger Nacht arbeit aus gerechnet die Umrisseder DDR, meines unter gegangenen Landes, aus der Kupferplatte heraus sägen ließ* [605]. У трьох мовах причинно-наслідкова взаємодія представлена як вплив ірраціональної сили (*незбагненне чуття, your intuition or sixth sense, Spürsin*) на суб'єкта ірраціональної ситуації, подальша дія якого, як наслідок, повністю спричинена ірраціональним проявом.

Разом із причинно-наслідковим характером певна фізична або метафорична сила може виявляти й ознаки компенсаційної дії, бути силою протидії. Йдеться про образ-схему «БАЛАНС» («BALANCE»), у межах якої виокремлюють образ-схеми «РІВНОВАГА» («EQUILIBRIUM») (баланс між зовнішніми та внутрішніми тисками (силами)) та «БАЛАНС ОБОХ СИЛ»

(«TWIN-PANBALANCE») (обидві компенсаційні сили діють по обидва боки). У досліджуваних мовах образ-схему «РІВНОВАГА» («EQUILIBRIUM») унаочнюють такі приклади, пор.: укр. *Той бік дороги, що був проти місяця, наганяв своїми темними провалами тінів тоскне, непокійне чуття* [596]; англ.*Common sense – combiningintuition and logic* [735]; нім. *Frau Hetzinger besaß aber einen beachtlichen Spürsinn; trotz all der vielen süßlichen Phrasen, die Brigitte labten, merkte sie sehr rasch, wieder Haselief und diente mit gleicher Münze* [605]. У наведених прикладах схема «рівновага» зреалізована завдяки двом метафоричним силам: цей бік дороги (безпечний, раціональний) і той бік дороги (який навіює неспокійне чуття, а значить ірраціональний); інтуїція та логіка; інстинкт та солодкі фрази.

Образ-схема «БАЛАНС ОБОХ СИЛ» («TWIN-PAN BALANCE») втілена у прикладах: укр. *Протилежні чуття роздирали їй душу, й вона не тямила, куди себе подіти* [596] або *Думаю, коли йдеться про людські стосунки, складно вирішити, як краще діяти - інтуїтивно і неосмислено чи логічно та продумано* [365] чи *Загалом вона ніби правильна, але й нелогічна водночас* [596]; англ. *In this way, the two meanings which are logical alternatives are illogically combined* [613]; нім. *Diese Fähigkeit, zu ahnen und zu spüren, dieser "sechste Sinn wurde für mich so wichtig wie laufen, sprechen, schreiben* [605]. По обидва боки діють такі опозиційні сили як логіка, звична продумана людська поведінка та шосте чуття, нелогічні й неосмислені чуття.

М. Джонсон характеризує образ-схему «БЛОКУВАННЯ» (BLOCKAGE) як таку, що презентує певну силу, яка метафорично або фізично була зупинена чи перенаправлена певною ситуацією, перешкодою, пор.: укр. *В тій хвилині тьохнуло в його болем розритім серці якесь почуття, мов лихе віщування, і полишило, крім дисгармонійного тону в його сумнім настрої, ще щось іншого* [596] або *Схоже, сам він ніякої суперечності тут не завважує, жодного, цим разом, когнітивного дисонансу, - він тільки інстинктивно пірнає під ту течію, котра в цій хвилині здатна його зняти з мілини з мінімальними втратами - ну, й зі збереженням контрольного пакета акцій, звичайно ж* [596]; англ. *She'd*

gone only a short way when so me sixth sense brought her to a halt in the nick of time [613]; нім. *Sie alle haben das Stadium des Befolgens von Regeln längst hinter sich gelassen und führen den schwierigsten Teil ihrer Tätigkeit intuitiv aus, ohne sich darüber Rechenschaft zu geben* [605]. У досліджуваних мовах перешкода, яка «змінює напрям» суб'єкта (*полишило ще щось іншого*) чи зупиняє його (*brought her to a halt*) або змінює його діяльність (*führen den schwierigsten Teil*), представлена метафорично (*почуття, мов лихе віщування, some sixth sense, intuitive und ohne sich darüber Rechenschaft zu geben*).

Образ-схема «СИЛА ПРОТИДІЇ» («COUNTERFORCE») передбачає активну протидію фізичної або метафоричної сили, пор.: укр. *Тут якась окрема, чортяча логіка, нелогічна логіка, і згідно з тією нелогічною логікою тут все можливе* [596] або *І здивувався, бо той нелогічний переляк застигав його у геть незрозумілих ситуаціях, коли б, здавалося, боятися нема чого* [596] або *Це цілком непоясниме, ірраціональне, а проте всепоглинаюче відчуття: ніби «ми», народ, сильніші, ніж «вони», корумпована влада* [596]; англ. *"Stop worrying. It's going to be allright. Look, Neil, I promise you that libel action will never come to court". And illogically, he was, for the moment, reassured and comforted* [613] чи *So the primary principle is actually the opposite of that, it's irrational, it's illogical, it can think er six impossible things before breakfast and not have the slightest difficulty with it* [613]; нім. *All das her auszufinden, erfordert nach wie vor Spürsinn und Erfahrung* [605] або *Auf höherer Stufe der Zivilisation, wo die einen das Denken und die andern das Fühlen mehr oder weniger differenziert haben, gibt es auch nicht wenige, welche die Intuition in höherem Maße entwickelt haben und als wesentlich bestimmende Funktion benützen* [605]. У наведених прикладах у всіх трьох мовах наявна активна протидія метафоричної сили: нелогічна логіка протистоїть логічній; нелогічний переляк протистоїть ситуаціям, де боятися нічого; нелогічне відчуття комфорту протистоїть явним загрозам; ірраціональний принцип протистоїть раціональному; досвід протистоїть інтуїції; нова політика, керована інстинктом, протистоїть старій – раціональній.

Відповідно до образ-схеми «ЗВ’ЯЗОК» (LINK) між двома і більше сутностями (силами) наявний фізичний або метафоричний зв'язок, пор.: укр. *Спершу захріп кінь, пішов бокаса, а далі й мене огорнув безпричинний неспокій* [596] або *Його відстовбурчена психошевелюра навіювала безпричинний жах та відчай клієнтам і слугувала підтвердженням великих звершень психодизайну* [596] або *А що Андрій добре знав Софію, то не міг знехтувати цією інформацією; хоча між старенькою і фатальною топ-модель – Атлантичний океан, проте «маестро» дуже добре відчув щось глибоко ірраціональне, що безперечно єднає їх* [596]; англ. *He has somehow implanted in us a sixth sense that gives us certainty* [613]; нім. *Dieses Wechselspiel von Denkvorgängen, Gefühlen und körperlichen Zuständen könnte auch erklären, wie wir oft intuitiv "richtige" Entscheidung entreffen, ohne besonders nachzudenken* [605] або *Die Zukunft der Menschheit hängt ab von der weiblichen Fähigkeit der Intuition und Weisheit* [605]. У наведених прикладах метафоричний зв’язок ірраціональності між обома та більше суб’єктами представлений у трьох мовах (кінь та вершник; психошевелюра та клієнти; старенька і топ-модель; він та вони; мислення, почуття, фізичні стани та інтуїтивні рішення; майбутнє людства й інтуїція жінки).

М. Джонсон з-поміж інших виокремлює також образ-схему «ЦЕНТР-ПЕРИФЕРІЯ» («CENTER-PERIPHERY»), згідно з якою наявні фізичне або метафоричне ядро та периферія, а також відображений різний ступінь відстані до ядра від периферії. Образ-схему «ЦЕНТР-ПЕРИФЕРІЯ» для явища ірраціональності унаочнюють такі приклади: укр. *Відразу душа її стиснулась - якесь неприємне віщування холодком обсипало спину* [596] або *А десь із самої глибини єства піднімався, розпираючи груди, безпричинний жах* [596]; англ. *Noone spoke. Nicholas stood, expressing only what he felt, which was patience, and understanding, and a baseless, inbred, unnatural optimism* [613]; нім. *Tierporträt und die stimmungsvolle Landschaft; seine Herangehensweise ist dabei weniger konstruierend als viel mehr das Bild wie aus einem intuitiven Kern heraus entwickelnd* [605].В українськомовних прикладах метафоричне ядро образ-

схеми інтерпретуємо як душу, глибину єства. Вочевидь, що в англійській мові йдеться також про певне метафоричне ядро, зосереджене всередині людини, оскільки не зазначено, де саме суб'єкт ірраціональної ситуації відчуває свій неприродний та необґрунтований оптимізм. В німецькій мові метафоричне ядро представлене як інтуїтивне ядро, що є джерелом ірраціональності.

Образ-схема «ЦИКЛ» («CYCLE») передбачає наявність повторюваних подій або серії таких подій, що включає послідовні події без зворотного напряму та повернення до початкового стану, пор.: укр. *У нашій сотні шосте чуття чи, певніше сказати, третє око було відкрилося у Хунти…Не така то була катавасія, щоб вийти геть сухим із води, казав Хунта, але от що цікаво і прикро: у шпиталі шосте чуття його покинуло…Його, це чуття , не можна мати постійно* [596]; англ. *Often our intuition or sixth sense warns us of impending danger but we ignore it because of social pressure, lack of time or lack of courage* [613] або *This inexplicable phenomenon was repeated again and again* [613]; нім. *Er reagierte wieder intuitiv, egal ob seine Antworten in die politische Landschaft paßten oder nicht* [605]. Наведені приклади у всіх зіставлюваних мовах засвідчують повторюваність ірраціональних подій у житті людини та навіть їхню циклічність (шосте чуття з'являється та зникає, непояснювальний феномен повторюється знову і знову, суб'єкт ірраціональної ситуації знову реагує інтуїтивно).

Образ-схема «ЧАСТИНА-ЦІЛЕ» («PART-WHOLE») включає фізичні або метафоричні цілісні сутності (сили) разом з їхніми окремими частинами та деталями, пор.: укр. *Не пробували втихомирити поета, заступитися за Отаву, власне, й не за нього, а за цілість свого товариства, яке ось так безглуздо, безпричинно розвалювалося тільки через те, що один з них раптом перестав розуміти жарти* [596]; англ. *Controlling herself with an effort, she rose to her feet, caught completely off guard at the way her pulse raced, totally illogically, at the mere sight of him* [613]; нім. *Das ganze Rudel witterte schon mit ungebrochenem Spürsinn, dass diesem Mann etwas anhafte, ein Abenteuer oder ein sonderbares Unglück oder ein Schicksal* [605]. В українськомовному прикладі

цілісною сутністю є товариство, частина якого (*один*) в ірраціональний спосіб почала відокремлюватися (*безглуздо, безпричинно розвалювалося*), тоді як в англійській мові цілісну силу ілюструє людське тіло, а частину – пульс, який з незрозумілих причин пришвидшується (*raced, totally illogically*). У німецькій мові як одне ціле представлена зграя (*das ganze Rudel*), яка інтуїтивно (*mit ungebrochenem Spürsinn*) відчуває іншу свою частину (*diesem Mann*).

Згідно з образ-схемою «ШКАЛА» («SCALE») метафорична або фізична сили виявляють себе у збільшеному або зменшеному розмірі (масштабі), пор.: *І дивна річ, що глибше ми спускались, то неприємне, тоскне чуття в мені ставало менше* [596] або *Але Хлопчик раптом припадає до її колін і плаче – і безпричинно, ридає, аж захлинається слізьми* [596] чи *Настрій безпричинно йшов угору, усмішка не сходила* [596]; англ. *The flood of gratitude she felt at Guy's surprise appearance was as illogically powerful as the tide of resentment she'd been harbouring earlier* [613] чи *In some inexplicable way, all the senses seemed to be heightened* [613]; нім. *Nie hatte ich ein solch unerklärliches Glücksgefühl nur dadurch empfunden, jemanden einfach zu sehen oder, noch erstaunlicher: nur dadurch, an ihn zu denken* [605] або *Das hat mich intuitiv ungemein fasziniert* [605]. Наведені приклади демонструють, що метафоричні сили ірраціональності у трьох мовах (*неприємне, тоскне чуття; безпричинний плач; безпричинний високий настрій; the flood of gratitude; all the senses; unerklärliches Glücksgefühl*) або зростають у своїй інтенсивності (*ридає, аж захлинається; йшов угору; illogically powerful; seemed to be heightened, ungemein fasziniert*), або навпаки зменшуються (*ставало менше*).

Таким чином, образ-схематичне моделювання семантики ІЛ уважаємо ефективним засобом презентації явища ірраціональності (абстрактного та нематеріального), послуговуючись конкретними та раціонально обґрунтованими схемами (шаблонами людського мислення). Відповідно до залучених образ-схем ірраціональність потрактовуємо як явище цілком циклічне (включає три основні цикли: виникнення ірраціонального прояву, його дія або вплив на суб'єкта ірраціональної ситуації, зникнення

ірраціонального прояву), нелінійне відносно інших явищ (причини та умови його виникнення або зникнення невідомі, ймовірність його появи негарантована, схема його дії чи впливу невідома), лінійне відносно власної структури (виокремлюємо чітку послідовність: поява ірраціонального вияву, його дія чи вплив на суб'єкта ірраціональної ситуації, зникнення ірраціонального прояву) та градуальне (ступінь та міра вираження ірраціонального прояву чи його впливу на суб'єкта ірраціональної ситуації поступово або раптово зростає).

3.4. Моделі семантичної деривації ІЛ

За тлумачним словником української мови лексична одиниця *інтуїція* реалізує два ірраціональних значення, пор.: 1. "Здатність людини в деяких випадках несвідомо, чуттям уловлювати істину, передбачати, вгадувати що-небудь, спираючись на попередній досвід, знання тощо", пор.: *Покладаючись на свою старшинську інтуїцію, Хаєцький шукав своїх десь ліворуч*;*Чомусь він мені подобався. І не балакали ми з ним, і зустрічались не так часто, а от подобався. Чомусь завжди мені здавалось: "От людина, здатна до благородних учинків". І показалося, щоінтуїція не підвела*; *Інтуїція і тонкий слух допомагали Петрикові вести мелодію за скрипалем*; 2. "Безпосереднє збагнення, осягнення істини без допомоги досвіду й логічних умовиводів", пор.: *Якоюсь залізною інтуїцією догадавсь і отямив мене, стримав, по суті, перед самим падінням* [600]. На семантичному рівні має місце перехід 'здатність' → 'збагнення' (осягнення), реалізований на основі моделі ВЛАСТИВІСТЬ → СТАН.

В англійській мові ірраціональні значення лексичної одиниці *intuition* розвиваються на основі значень "раціональних дій (раціонального споглядання)" за моделлю ДІЯ → СТАН, пор.: 1. "The action of looking up on or into; contemplation; inspection; a sight or view", пор.: *A Looking-glass becomes spotted and stained from their only intuition*; 2. "The action of mentally looking at; contemplation, consideration;

perception, recognition; mental view", пор.: *That the Employment of Time to endless Ages will consist in an uninterrupted Intuition and Contemplation* [611]; 3. "The action of mentally looking to or regarding as a motive of action; ulteri or view; regard, respect, reference", пор.: *I do it with Affectionate intuitions of doing Honour toReligion* [611]. При цьому відзначаємо семантичні переходи у межах радіальної полісемії до меж семантики: ірраціонального-духовного (модель СТАН → ДУХОВНИЙ СТАН), пор.: 4. "The spiritual perception or immediate knowledge, ascribed to angelic and spiritual beings, with whom vision and knowledge are identical", пор.: *As if the Intuition of Spirits and Spiritual Bodies, were not a more eminent discerning than our Eyesight* [611], ірраціонального-когнітивного (модель СТАН → КОГНІТИВНИЙ СТАН), пор.: 5. "The immediate apprehension of an object by the mind without the intervention of any reasoning process", пор.: *What we feel, and what we do, we may be said to know by intuition* [611], ірраціонального-чуттєвого (модель СТАН → ЧУТТЄВИЙ СТАН), пор.: 6. «Immediate apprehension by sense», пор.: *All our intuition however takes place by means of the senses only* [611], ірраціонального-психологічного (модель СТАН → ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН), пор.: 7. "In a more general sense: director immediate insight", пор.: *That peculiar property of genius which, for want of a better word, we call intuition* [611].

Німецький відповідник *die Intuition* виявляє ознаки радіального типу полісемії ірраціональних значень, де первинним є значення 1. "Die Fähigkeit, verwickelte Beziehungen mit einem Schlagerichtig zu erfassen", пор.: *Im Gang der Jahrhunderte sonderte die neuzeitliche Wissenschaft alles aus sich aus, was sich mit dem Apriori der objektivierenden Distanz und der geistigen Herrschaft übers Objekt nicht vertrug: die Intuition, die Einfühlung, denesprit de finesse, die Ästhetik, die Erotik*, від якого походять всі інші, що реалізують моделі різних станів: ВЛАСТИВІСТЬ → СТАН, пор.: 2. "Gefühlsmäßige Erkenntnis, höhere Sinnen-Auffassung Inspiration höheres Geist-Ergreifen "hohe Intuition", пор.: *Ein überirdisches Vergnügen! In Nacht und Thau auf den Gebirgen liegen, Und Erd' und Himmel wonniglich umfassen, Zu einer Gottheit sich aufschwellen lassen, Der Erde Mark mit Ahnungsdrang durch wühlen. Und dann die hohe Intuition*; ВЛАСТИВІСТЬ → ПОТЕНЦІЙНИЙ СТАН, пор.: 3. "Un

mittelbare Anschauung", пор.: *Studium der Perspective wäre noch zu wünschen und einige theoretische Aufklärung über Beleuchtung und Schatten. Das ist's! Aber kein Buch, und selbst keine Intuition der Meisterwerke kann diesem Mangel abhelfen*; ВЛАСТИВІСТЬ → ДУХОВНИЙ (ТРАНСЦЕНДЕНТНИЙ) СТАН: 4."Übersinnliches (künstlerische und philosophische Ideen, das Wesentliche einer Sache) mit dem geistigen Auge unmittelbar zu erschauen", пор.: *Intuitives Einleuchten z. B. galt einst als ein höchst wichtiger Hinweis auf die Wahrheit; es verschwand aus der Methodologie genau in dem Augenblick, als die Intuition durch die Erfahrung und durch formale Erwägungen ersetzt wurde*; ВЛАСТИВІСТЬ → ТВОРЧИЙ СТАН: 5. "Eingebung, [plötzliches] ahnendes Erfassen":*die dich terische Intuition*; *auf eine Intuition warten* [604].

Радіальний тип полісемії також відзначено в номінації *інстинкт*, в якій реалізовано семантичні переходи в межах моделей: ВЛАСТИВІСТЬ → НЕТИПОВА ВЛАСТИВІСТЬ, пор.: 1. біол. "Вроджена, типова для кожного виду тварин здатність до виконання певних доцільних дій у відповідь на зміни внутрішнього або зовнішнього середовища": *Чимало вчених висловлювало думку, що у перелітних птахів інстинкт до перельотів є спадковим*; 2. "Несвідоме й нездоланне прагнення, потяг до чого-небудь": *В Тиховичеві прокинулись, мабуть, войовничі інстинкти* (похідне значення, на нашу думку, характеризує незбагненне осягнення як вияв властивості в умовах певної екстремальної ситуації); ВЛАСТИВІСТЬ → ПОТЕНЦІЙНА ВЛАСТИВІСТЬ, пор.: 3. перен. "Підсвідоме чуття": *Він не стільки побачив, скільки інстинктом відчув нещастя* [600].

В англійському відповіднику *instinct* семантичні переходи виявляють ознаки радіально-ланцюжкової полісемії, реалізованої в межах моделей: ВЛАСТИВІСТЬ → ДІЯ *(ірраціональне* → поведінкове*)*, пор. 1. "Aninnate, typically fixed pattern of behaviour in animals in response to certain stimuli": *Biologists also are interested in the honey bee's social instincts and behavioral traits; 2.* "A natural or intuitive way of acting or thinking": *It was an intense time for both of us – but all my instincts warned me away from him,* ВЛАСТИВІСТЬ → НЕТИПОВА ВЛАСТИВІСТЬ, пор.: *3.* "A natural propensity or skill of a specified kind": *To sympathesize with the poor is a natural instinct*

for the people (похідне значення характеризує здатність, притаманну лише людині), та НЕТИПОВА ВЛАСТИВІСТЬ → ХАРАКТЕРИСТИКА ВЛАСТИВОСТІ, пор.: *4.* "The fact or quality of possessing innate behaviour patterns": *I suppose it was instinct really that made me hold on to my bag, stupid really, but I wasn't going to let them have it* [611].

У німецькій мові має місце ланцюжкова полісемія, де поряд із моделлю ВЛАСТИВІСТЬ → НЕТИПОВА ВЛАСТИВІСТЬ (див. вище), пор.: 1. "An geborener (arterhaltender) Verhaltens trieb von Tieren": *Pferde, die, wenn sie schrecklich erhitzt und auf gejagt sind, sich selbst aus Instinct*; 2. "Unbewußt erinnerer Antrieb, Drangbeim Menschen": *Der Instinct, der mich dazu [*Gebirgsreise*] trieb, war sehr zusammen gesetzt und undeutlich*, має місце модель НЕТИПОВА ВЛАСТИВІСТЬ → ХАРАКТЕРИСТИКА ВЛАСТИВОСТІ (на відміну від англійської мови характеристика властивості в німецькій мові певним чином специфікована, уточнена), пор.: 3. "Intuition, (sicheres) Gespür, (selten: dunkles) Gefühl, Ahnungs vermögen eines Menschen (für etw)": *Jeder Mensch muß nach seiner Weise denken,nur darf er sich nicht gehen lassen; er muß sich controliren; der bloße nackte Instinct geziemt nicht dem Menschen* [605].

Лексична одиниця *інсайт* характеризує ірраціональну ситуацію як внутрішній стан людини, у первинному номінативному значенні – стан відчуття, пор.: 1."Передчуття або інтуїтивне відчуття внутрішньої природи чого-небудь": *Інсайт – осяяння, ага-реакція*. Семантична деривація виявляє ознаки радіально-ланцюжкової полісемії, яка засвідчує розширення по лінії специфікації станів та їх характеристик: СТАН ВІДЧУТТЯ → СТАН ОСЯЯННЯ, пор.: 2. "У теорії пізнання – момент осяяння, проникнення в проблемну ситуацію, що завершується знаходженням рішення проблеми": *Ідеї, що виникли в стані інсайту, стримуються зовнішніми ознаками реальності*; СТАН ВІДЧУТТЯ → СТАН УСВІДОМЛЕННЯ: 3. псих. "Будь-яка самосвідомість": *Осяяння, творча інтуїція, інсайт можливі завдяки процесу самовибудовування, додавання тих ланцюжків, елементів, які доповнюють і створюють цілісний образ, "наведення мостів" між окремими порухами думки, відчуттями та емоціями, що дозволяють створювати "єдність у*

багатоманітності" тощо; СТАН УСВІДОМЛЕННЯ → ІДЕНТИФІКАЦІЯ СТАНУ: 4. "В психотерапії – висвітлення або розуміння психічного стану кого-небудь, який раніше не піддавався усвідомленню": *Ясновидіння, або пряме знання, інсайт – це психічна здібність людини отримувати інформацію про події чи речі, які сьогодні ще нікому не відомі, а відбудуться завтра-позавтра чи й найближчим часом*; ІДЕНТИФІКАЦІЯ СТАНУ→ ОЦІНКА СТАНУ: 5. псих. "Нове, нав'язливе усвідомлення правильності чого-небудь": *Бракувало йому інсайту, тої елеґантної несподіванки асоціацій, при якій рраз!* [600].

Англійський відповідник *insight* у первинному значенні характеризує ірраціональну ситуацію як здатність до ідентифікації та оцінки певного стану справ, пор.: 1. "The capacity to gain an accurate and deep understanding of someone or something": *Words leave the page and become real, and you gain rare insight into the authors, their books, and their passions.* Семантичний розвиток засвідчує розширення ситуації у бік ідентифікації та оцінки самого стану справ (модель ВЛАСТИВІСТЬ → ІДЕНТИФІКАЦІЯ / ОЦІНКА СТАНУ), пор.: 2. "An accurate and deep understanding": *Einstein had deep insights into how to incorporate gravitation into relativity theory*. Ланцюжкова полісемія вивершує ситуацію як стан усвідомлення (осягання) свого внутрішнього світу (модель ІДЕНТИФІКАЦІЯ / ОЦІНКА СТАНУ → СТАН УСВІДОМЛЕННЯ), пор.: 3. "Awareness by a mentally ill person that their mental experiences are not based in external reality": *These results suggest that preserved insight may be a protective factor that buffers mentally ill mothers* [611].

Німецький відповідник *die Einsicht* моделює ситуацію, в якій ірраціональний стан або властивість осмислюються в аспекті ситуацій раціональних (спочатку поведінкових, а потім інтелектуальних) дій (див. вище англійське *intuition*), пор.: 1. "Blick in etwas, Anblick von etwas": *Einsicht in den Garten Colonna aus einem der engen Gäßchen heraus*; 2. "Prüfende Durchsicht, Kenntnisnahme, Anschauen (zur geistigen Erfassung)": *Mein Sohn... sucht sich meine diesem Fach [Mineralogie] gewidmete Sammlungen durch genaue Einsicht anzueignen, in dem er als Custode dieselben gut in Ordnunghält*; 2.1. "Aufsicht": *Bedingt sich Commissio eine Einsicht in die Behandlung, Ordnung… sowie in den allenfalls zu*

gestatten den Gebrauch der Gegenstände. 3.“Intellektuelle (Einzel-) Erkenntnis, geistiger Überblick”: *So kann und muß… der Gelehrte seine Vorgänger benutzen… es mag nun sein daß er ihnen Ansicht über das Ganze, oder Einsicht ein’s Einzelne verdankt*. Розширення у напрямі внутрішнього осмислення ситуації спонукає перехід у сферу ірраціонального (модель ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСТИВІСТЬ → ІРРАЦІОНАЛЬНА ВЛАСТИВІСТЬ), пор.: 3.1. “Intuition beruhende Kenntnis, Erkenntnis, Ansicht”: *Die Natur gab ihr klare Einsicht in die Persönlichkeiten und sonstige Verhältnisse der weltlichen Dinge* [604] (детальніше у [186], [187]).

Відтак, семантична деривація є продуктивним засобом збагачення словникового складу зіставлюваних мов новими значеннями тих лексичних одиниць, які вже існують у словниковому складі мови, зокрема на позначення концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ.

Висновки до Розділу 3

Когнітивне моделювання семантики ІЛ демонструє значний потенціал підходів когнітивної лінгвістики у роз’ясненні та характеристиці мовних явищ крізь призму пізнавальної діяльності людини. ІЛ представлені як ресурсний матеріал для моделювання когнітивних моделей у зіставлюваних мовах із можливістю виокремлення як спільного, так і відмінного у мовній картині українців, англійців та німців.

У дослідженні представлено модель концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ, концептуальні метафори, образ-схематичні моделі ІЛ та моделі семантичної деривації ІЛ. Концепт ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ сформований відповідно до ядерної структури (ядро, ближня (внутрішня та зовнішня), дальня та крайня периферії) із характеристикою його перцептивного образу, інформаційного змісту та інтерпретаційного поля.

Номінативне поле та ядро концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ досліджено на предмет виокремлення відповідних ЛСГ для кожної з частин мови (іменники (ЛСГ «Ірраціональний стан суб’єкта» та «Ірраціональний абстрактний об’єкт»),

прикметники («Ознака за певним джерелом ірраціональності» та «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності»), дієслова («Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності», «Дія, що відбулася як результат впливу ірраціональності») та прислівники («Спосіб дії за відомим джерелом ірраціональності» та «Спосіб дії за невідомим джерелом ірраціональності»)), вивчення способів словотвору ІЛ для деривaційного поля концепту (простий, афіксальний (префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний), основоскладання) із трактуванням семантики виявлених афіксів, встановленням особливостей гіпо-гіперонімічних (основні гіпероніми, гіпоніми та співгіпоніми) та синонімічних (синонімічні ряди для кожної з частин мов) відношень у номінативному полі досліджуваного концепту для всіх трьох мов.

Концептуальні метафори ІЛ налічують п’ятнадцять підвидів, які розподілені за структурним, онтологічним й орієнтаційним типами, та що презентують явище ірраціональності відповідно до різних асоціативних зв’язків і порівнянь у свідомості людини.

Образ-схеми семантики ІЛ охоплюють дев’ятнадцять когнітивних моделей («ВМІСТИЩЕ» («CONTAINER»), «ПРИМУС» («COMPULSION»), «УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ» («REMOVALOFRESTRAINT»), «ВІДХИЛЕННЯ» («DIVERSION»), «СПРИЯННЯ» («ENABLEMENT»), «УТРИМУВАННЯ» («CONTAINMENT»), «ПРИТЯГУВАННЯ» («ATTRACTION»), «ШЛЯХ» («PATH»), «СИЛА» («FORCE»), «БЛОКУВАННЯ» («BLOCKAGE»), «СИЛА ПРОТИДІЇ» («COUNTERFORCE»), «ЗВ’ЯЗОК» («LINK»), «ЦЕНТР-ПЕРИФЕРІЯ» («CENTER-PERIPHERY»), «ЦИКЛ» («CYCLE»), «ЧАСТИНА-ЦІЛЕ» («PART-WHOLE»),«ШКАЛА» («SCALE») та ін.) у трьох мовах та засвідчують можливість представлення абстрактного (ірраціонального) відповідно до стандартного схематичного мислення людини.

В аспекті когнітивного моделювання виокремлено також моделі семантичної деривації ІЛ: ВЛАСТИВІСТЬ → СТАН, СТАН → ДУХОВНИЙ СТАН, СТАН → КОГНІТИВНИЙ СТАН, СТАН → ЧУТТЄВИЙ СТАН, СТАН →

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН, ВЛАСТИВІСТЬ → ПОТЕНЦІЙНИЙ СТАН, ВЛАСТИВІСТЬ → ДУХОВНИЙ (ТРАНСЦЕНДЕНТНИЙ) СТАН, ВЛАСТИВІСТЬ → ТВОРЧИЙ СТАН, ВЛАСТИВІСТЬ → НЕТИПОВА ВЛАСТИВІСТЬ, ВЛАСТИВІСТЬ → ПОТЕНЦІЙНА ВЛАСТИВІСТЬ, НЕТИПОВА ВЛАСТИВІСТЬ → ХАРАКТЕРИСТИКА ВЛАСТИВОСТІ, СТАН ВІДЧУТТЯ → СТАН ОСЯЯННЯ, СТАН ВІДЧУТТЯ → СТАН УСВІДОМЛЕННЯ,СТАН УСВІДОМЛЕННЯ→ ІДЕНТИФІКАЦІЯ СТАНУ, ІДЕНТИФІКАЦІЯ СТАНУ→ ОЦІНКА СТАНУ, ВЛАСТИВІСТЬ → ІДЕНТИФІКАЦІЯ / ОЦІНКА СТАНУ, ІДЕНТИФІКАЦІЯ / ОЦІНКА СТАНУ → СТАН УСВІДОМЛЕННЯ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСТИВІСТЬ → ІРРАЦІОНАЛЬНА ВЛАСТИВІСТЬ.

Основні положення розділу висвітлено у публікаціях [169, 176, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 189].

РОЗДІЛ 4.

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНІ МОДЕЛІ СЕМАНТИКИ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Функційний синтаксис сьогодні представлений як альтернативний напрям дослідження семантики ІЛ, позаяк саме семантико-функційний підхід дає змогу презентувати когнітивну діяльність людини послуговуючись формальними структурами. Суть таких формальних структур полягає у визначенні ролі (функції) синтаксичних одиниць чи конструкцій у зв'язному мовленні, які, у свою чергу, можна представити як предикатно-актантні моделі із відповідними актантами, які характеризують досліджуваний предикат. Крім того, досліджувані предикати маємо змогу розподілити за тематичними групами, а також презентувати для кожної з груп предикатів специфікатори, що є елементами семантичної структури.

4.1. Предикатно-актантні моделі на позначення набуття ірраціонального стану в англійській, німецькій та українській мовах

В англійській мові тематичний клас предикатів набуття ірраціонального стану представлений дієсловами *feel, intuit, predict, anticipate, presage, sense, foreshadow, prognosticate, prophesy* (Додаток *Є2*).

У німецькій мові предикатами ірраціонального набуття інформації постають такі ЛО, як-от: нім. *orakeln, prognostizieren, spüren, verspüren, voraussehen, vorhersehen weissagen, wittern* та ін. (Додаток *Є2*).

В українській мові до предикатів цього тематичного класу відносимо такі одиниці, як-от: *здогадуватися, передчувати, передчуватися*, *пречувати, прочувати, прочуватися*, *угадувати* (Додаток *Є2*),семантика яких позначає процес поступового набування («відчування») інформації про певні події, явища, вчинки: наперед, заздалегідь відчувати те, що відбудеться, настане

[369], але при цьому у семантиці таких предикатів відсутня характеристика раптовості у розумінні чогось, а навпаки окреслена властивість тривалості такого процесу (*передчувати*: наперед, заздалегідь відчувати те, що відбудеться); *здогадуватися*: доходити до правильної думки, висновку про кого-, що-небудь *угадувати*: доходити до певної думки на підставі суб'єктивних почуттів, інтуїтивно (бути у процесі осягнення чогось, а не осягнути раптово)).

Характеризуємо кожну із семантичних ролей та елементів ситуації, послуговуючись відповідними прикладами.

В англійській мові у ситуації «процес набуття ірраціонального стану» Експерієнцер займає позицію підмета: англ. *You're one lousy prophet, too.* ***You*** *couldn't even prophesy your own death, when it was standing right in front of you* [613]; *Only* ***Mr Hattersley*** *could prophesy about the past and still get it wrong* [613]. Синтаксично такий учасник ситуації може бути виражений: іменником: англ. *Does* ***Mr Bush*** *foresee some sort of crisis during which his image will suffer unless boosted?*[613]; ***Dreams*** *can foretell the future* [613] або займенником: англ. *Although these activities only relate to a fraction of the total number of UK library authorities, it may be hoped that* ***they*** *foreshadow a revival of interest…* [613]; ***She*** *guessed the answer straight away* [613]; ***This*** *was not entirely a semantic shift, and was to foreshadow a much wider change…* [613]; ***Nobody*** *felt the board members needed to know about the problem* [681].

За комунікативним рангом в англійській мові Експерієнцер належить до Центру. Експерієнцера цієї групи предикатів в англійській мові відносимо до таких таксономічних класів: ЛЮДИНА: англ. ***You*** *can usually foresee what is going to happen, so please let us know in advance* [613]; ВІДЧУТТЯ: англ. ***Intuition*** *seems like a mysterious, magical thing and it may feel like it's not possible to measure or recognize as it arises* [613]; ПРИРОДНА СИЛА: англ. ***Nature*** *seems to portend no danger* [613]; ОБРАЗ: англ. ***Dreams*** *can foretell the future* [613]; *With me that rings* ***a warning bell, since it's one of those suspicious New Age buzzwords***

that always portend a scam or screwball notion such as crystal therapy or out-of-body travel [613].

У німецькій мові у ситуації «процес набуття ірраціонального стану» Експерієнцер, як і в англійській мові, займає позицію підмета: нім. *Eigenartige Veränderungen seines Vaterspüre* ***er****, sagte Hawa, das sei doch nicht seine Art, förmlich rachsüchtig benehme er sich* [605]. Такий учасник ситуації може бути виражений також іменником: нім. ***Der Melancholiker*** *sieht die Welt durch eine schwarze Brille, wittert überall Unheil, fühlt sich stets vom Schicksal benachteiligt…*[605]; *Hier witterten* ***die Aufklärer*** *verständlicherweise höchste Gefahr* [605] чи займенником: нім. ***Ich*** *spüre, wie ihn meine Gegenwart stört* [605]; *Wie können wir die Gefühle, die* ***wir*** *spüren, verstehen?*[652]; ***Niemand*** *kann vorhersagen, was die Zukunft wirklich bringt* [605].

Відповідно до комунікативного рангу Експерієнцер належить до Центру уваги. Таксономічних класів у німецькій мові натомість виокремлюємо значно менше, аніж в англійській – ЛЮДИНА: нім. *Plötzlich steht irgendwo ein Mann auf, nicht selten auch* ***eine Frau****, hat Gesichte und Gotteserscheinungen, wahrsagt, tut Wunder, heilt Kranke, tut Gegner in den Bann und übt eine erstaunliche Wirkung auf die Massen aus* [605]; ЧАСТИНА ТІЛА: нім. ***Die Seele*** *fühlt von Anfangan: Wie pränatale Erfahrungen unsere Beziehungs fähigkeit prägen* [686].

В українській мові у ситуації «процес набуття ірраціонального стану» Експерієнцер, як і в англійській та німецькій, займає позицію підмета: укр. ***Поет*** *бачив завтрашній день без кріпаччини, передчував «сім'ю вольну, нову», був ясновидцем відродження, предтечею грядущої революційної бурі* [369].Синтаксично такий актант може бути виражений не лише іменником:укр. ***Ангеліна*** *ніби передчувала : тільки-но вона дала лад своїй скуйовдженій зачісці, як розчинилися двері і на порозі став Платон* [596]; ***Сусіди*** *давно передчували недобре* чи займенником: укр. *Били копитами й шарпалися, пряли вухами, чуючи тими вухами рев літаків і не дуже-то далекі вибухи бомб, нервувалися, а деякі без причин жалібно іржали, позираючи навколо, -* ***вони*** *без сумніву угадували своїм інстинктом близьку смерть* [596]; *Тепер уже* ***всі****, не*

тільки молода, прочували лихо [596]; *Того ранку* ***ніхто*** *не передчував біди* [634], але й особовою формою дієслова у неповних реченнях: укр. *Посилаю Вам своє останнє оповідання і* ***передчуваю****, що будете лаяти мене за нього, бо я й сам себе лаю* [596]. *Не заздрю тобі, бо* ***передчуваю****: не тільки лаври ждуть обранців долі* [596].

За комунікативним рангом Експерієнцер включений до Центру зони уваги. Таксономічних класів в українській також виокремлюємо значно більше, ніж в німецькій мові (ТВАРИНА: укр. *Його наближення передчували* ***звірі й птахи*** [596]; *Адже передчувають землетрус* ***ящірки та деякі риби****?* [591] або *Те, що повинно трапитися щось незвичайне,* ***Бровко*** *передчував усім своїм собачим серцем* [596]; ЛЮДИНА: *укр.* ***Барбаров*** *інстинктом угадував щось недобре й тому весь час добивався, щоб його перевели куди інде, скажімо, в одиночку* [596]; ***Сліпий дід*** *якимось дивом угадує її здивування й посмішку* [596]; ОРГАН: укр. *Я побіг додому,* ***серце*** *передчувало нещастя* [596]; *Ніби* ***душа*** *передчувала, що на муку сердечну їде* [596]; ПРОФЕСІЯ: укр. *І все ж* ***художник*** *якимсь внутрішнім, якимсь «шостим» почуттям вгадує, що ці картини їй подобаються менше* [600]).

В англійській мові у ситуації «процес набуття ірраціонального стану» представляємо актант Стимул, який займає позицію прямого додатка: англ. *Do they augur* ***victory or defeat for the Israelites****?* [613]; *I no longer thought the fortune-teller would foretell* ***only good things****, for the girl had a cruel face* [613]. Синтаксично такий учасник також може бути виражений іменником: англ. *They foretell* ***events****, providing a sort of rationale for the extraordinary exploits* [613]; *Her appearance here would presage* ***a shipwreck****, the candle lighting the way for pall bearers who would follow* [613] чи займенником: англ. *In the event, Wilson opted for the cosmetic exercise, but noone could foretell* ***this*** *in February 1974* [613]; *One keyfeature of her method was to differentiate between (1) what we know; (2)* ***what*** *we can guess or infer; (3) what we do not know; (4) what we would like to know in order to carry the enquiry further* [613].

За комунікативним рангом цей учасник ситуації належить до Центру уваги. Актанта Стимул також характеризуємо, послуговуючись такими таксономічними класами: ОБРАЗ: англ. *The chief stylist at General Motors, Harvey Earl, paid a visit to an airforce base where, seeing the new twin-tailed fighters, he was inspired to' intuit'* ***the automobile shape of the future*** *– twin tail fins* [613]; ЛЮДИНА: англ. *Two incidents from William Joyce's time at the College of St Ignatius Loyol awere to foreshadow* ***his public personality*** *in adult life* [613]; ПОДІЯ: англ. *You're one lousy prophet, too. You couldn't even prophesy* ***your own death****, when it was standing right in front of you* [613]; *Nature seems to portend* ***no danger*** [613]; *Had he come to prophesy* ***rivers of blood****? Morris could never make up his mind about Enoch* [613].

У німецькій мові у ситуації «процес набуття ірраціонального стану» учасник Стимул займає також позицію прямого додатка: нім. *Sie spürte* ***in leichtes, nicht unangenehmes Frösteln*** *an ihrem Körper* [605]. Синтаксичне вираження учасника ситуації у німецькій збігається із його синтаксичним вираженням в англійській (іменник: нім. *Wir reden, als ließe sich* ***ein Schicksal*** *vorausbestimmen und mit gutem Verständnis zusammen bauen* [605] та займенник: нім. *“Spürst du* ***das****?”, fragt Hans plötzlich, “da ist Elektrizität in der Luft! Lass uns lieber umkehren”* [605]; *Es wird noch einmal schneien, in diesem März, er kann* ***es*** *in den Knochen spüren, ein frostiges, unangenehmes Prickeln* [605]).

За комунікативним рангом актант Стимул перебуває у Центрі уваги. У німецькій мові для актанта Стимул виокремлюємо такі таксономічні класи: ВІДЧУТТЯ: нім. *Sie spürt* ***ein leichtes, nicht unangenehmes Frösteln an ihrem Körper*** [605]; *Du wirst* ***es*** *sich er gespürt haben,* ***es ist ein ausgesprochen unangenehmes Gefühl*** [605]; ПРИРОДНА СИЛА: ***Es wird noch einmal schneien****, in diesem März, er kann* ***es*** *in den Knochen spüren, ein frostiges, unangenehmes Prickeln* [600]; *Ich kann (Dir) voraussagen,* ***daß der Urlaub verregnen wird*** [605]; ***Wie lange diese Erschütterungen auftreten werden****, kann niemand vorhersagen* [605]; ПОДІЯ: нім. ***Eigenartige Veränderungen seines Vaters*** *spüre er, sagte Hawa, das sei doch nicht seine Art, förmlich rachsüchtig benehme er sich* [605];

МЕЖА: нім. ***Diese rote Linie*** *muß man erraten und darf sie niemals übertreten* [605]; ІДЕЯ: нім. *Als hätte er* ***ihre Gedanken*** *erraten* [605].

У ситуації «процес набуття ірраціонального стану» в українській мові учасник Стимул займає позицію прямого додатка: укр. *Вієльгорський угадував* ***думки схвильованого автора*** [596]; *Їм на мирній землі теж було важко, серце завжди передчувало* ***тривогу*** *і кожна хвилина здавалася роком* [628]; *Які там ще є на світі люди, що можуть передчувати* ***мою появу там чи там****?* [596]. Синтаксично він може бути виражений не тільки іменником: укр. *Серце передчувало* ***нещастя*** [596]; *Я вгадував* ***думки, події, фрази*** [авт.], а й субстантивованим прикметником: укр. *Я передчував* ***недобре*** [авт.].

За комунікативним рангом актант Стимул належить до Центру уваги: укр. *Адже передчувають* ***землетрус*** *ящірки та деякі риби?* [596]; *Цей сектант угадує* ***його думки*** [596]. Разом з тим, демонструємо приклади, за якими відбувається зміна комунікативного рангу: *Я передчував* ***недобре*** [авт.] і ***Недобре*** *передчувалося* [авт.]. У першому реченні *недобре* представлене як Об'єкт разом із Суб'єктом *Я*, які відносимо до Центру уваги, тоді як у другому реченні учасник *недобре* відповідно до «діатетичного зсуву» переміщується із Об'єкта на Суб'єкт ситуації. Для актанта Стимул в українській мові, на відміну від англійської та німецької, виокремлюємо значно менше таксономічних класів: ПОДІЯ: укр. *У ті роки цей фільм був знаменням епохи – глядач вмів думати і передчувати* ***зміни****, вірити в зміни і бачити в інтелектуалах та дисидентах провісників змін* [596]; *Рідко хто бачив його лице,… бо навіть старі люди пам'ятали Варфоломія таким, як оце зараз, – безпритульним юродивим блукальцем, віщуном, що наперед угадував* ***лихо*** [596]; ЛЮДИНА: *У такій грі на випередження немає нічого надзвичайного -* ***Антонича*** *у Львові передчували, містові на той час несамовито бракувало схожої постаті* [596].

В англійській мові у ситуації «процес набуття ірраціонального стану» також виокремлюємо учасника Зміст, який займає позицію прямого додатка:

англ. *Can you guess* ***what this dataset is****?* [719]. Синтаксично актант Зміст може бути виражений:підрядним з'ясувальним реченням: англ. *Perhaps the Germans might have guessed* ***that Normandy was the real invasion site*** [719]; підрядним обставинним місця: англ. *And so dispersed, I can't make a guess* ***where he lives*** [719]; підрядним обставинним причини: англ. *Of course, it is not difficult to guess* ***why Putin preferred Trump to his opponent, former Secretary of State Hillary Clinton*** [719].

За комунікативним рангом актант Зміст представлений як Об'єкт. Цього учасника ситуації характеризуємо за одним таксономічним класом: ІНФОРМАЦІЯ: англ. *And so dispersed, I can't make a guess* ***where he lives*** [719]; *Anybody want to guess* ***how he snuck the loot off the island****?* [719].

У німецькій мові також презентуємо актант Зміст: нім. *Möchte jemand raten,* ***welche das ist****?*[719]; *Haben Sie schon erraten,* ***woraif ich hinaus will****?*[719]. Синтаксична роль актанта представлена прямим додатком. Синтаксично він може бути виражений не лише підрядними частинами: нім. *Und raten Sie* ***was wir in dem Angriffscode gefunden haben****?* [719], а й іменником: нім. *Frankreich werde überdies je ein Dutzend Seeoffiziere und Piloten aus Nicaragua ausbilden;* ***der Rest*** *lasse sich erraten* [605]; *Und genau das ist der springende Punkt. Wünsche von den Lippen lesen =* ***Wünsche*** *erraten* [649].

За комунікативним рангом учасник Зміст представлений як Об'єкт. Актанта Зміст характеризуємо за дещо більшою кількістю таксономічних класів, аніж в англійській мові (ІНФОРМАЦІЯ: нім. *Möchte jemand raten,* ***welche das ist****?* [719]; МЕЖА: нім. ***Diese rote Linie*** *muß man erraten und darf sie niemals übertreten* [605]; ІДЕЯ: нім. *Als hätte er* ***ihre Gedanken*** *erraten* [605]).

В українській мові у ситуації «процес набуття ірраціональної ситуації» також виокремлюємо учасника Зміст, який займає позицію непрямого додатка: укр. *Мабуть, підсвідомо здогадуючись* ***про мої почуття****, мовчки курить і більше не дістає розмовою* [596]. Синтаксично такий учасник ситуації може бути виражений займенником: укр. *Кожен з нас з'являється на цей світ прекрасним лебедем, але не кожен здогадується про* ***це*** [406] чи підрядним

з’ясувальним реченням: укр. *Підсвідомо здогадуюся,* ***що це страждає в мені жлобський комплекс власника****, який притаманний майже всім чоловікам* [596]; *Підсвідомо я здогадувався,* ***що це побачення затіяно,*** *аби вивести мене з рівноваги* [600].

За комунікативним рангом такий учасник представлений як Об’єкт. Для актанта Зміст визначаємо такі таксономічні класи: СТАН СПРАВ (укр. *Ніби й сам підсвідомо здогадувався про* ***реальний стан справ в нерухомості й банках*** [664]; *Підсвідомо здогадувалась,* ***яким буде колір коржів****, але були готові до всього* [авт]; *Я не відчував між ними різниці, лиш підсвідомо здогадувався,* ***що весь цей небачений прогрес таїв у собі щось жахливе*** [629]); ОБРАЗ: укр. *Він ще не знав, що це і є любов, яка повільно розгорялася у його серці, та вже підсвідомо здогадувався,* ***що ця пекуча ніжність надії та туга за домівкою, за спільністю зі своїм народом і радістю від зустрічі з ним стають його єством*** [617].

У ситуації «процес набуття ірраціональної ситуації» виділяємо не тільки актанти, але й специфікатори.

В англійській мові специфікатор Місце представлений так: англ. *I can feel it* ***in my bones*** [604]; *I mean, the kind you can feel* ***in your gut*** [726]. Синтаксично такий учасник ситуації може бути виражений: сполученням іменника та прийменника: англ. *Usually felt* ***in the chest and stomach****, this can show up as a sick feeling in your gut* [715].

У німецькій мові специфікатор Місце представлений у таких прикладах: нім. *Schon einen Hauch davon spürte er, ahnte er manchmal nur, zum Beispiel* ***im Rauch aus den Herbst- oder Osterfeuern*** [605]; *Wie verkauft man Fernet Branca, damit auch gesunde, kräftige Menschen wie du und ich ihn trinken? 1985 spürte* ***in Beantwortung dieser Frage*** *Wolfgang Krug, Texter bei der Agentur Advico, die magischen Zauberkräfte im Magenbitter auf* [605]. Синтаксично такий специфікатор може бути виражений прислівником: нім. ***Hier*** *witterten die Aufklärer verständlicherweise höchste Gefahr* [605]; *Der Melancholiker sieht die*

Welt durch eine schwarze Brille, wittert ***überall*** *Unheil, fühlt sich stets vom Schicksal benachteiligt und ist immer geneigt zu glauben, daß morgen die Welt untergeht* [605].

В українській мові специфікатор Місце презентуємо так: укр. *Він зрозумів, що то за примари, бо ще* ***під Білою Церквою*** *передчував, яка буде помста панів* [596]; *Бо* ***десь у глибині душі*** *вже передчував, що побачу його* [596]. Синтаксично специфікатор Місце може бути виражений: сполученням прийменника з відмінковою формою іменника: укр. *Він зрозумів, що то за примари, бо ще* ***під Білою Церквою*** *передчував, яка буде помста панів* [596].

Разом з тим, для предикатів цієї групи виділяємо також специфікатор Означеність, який синтаксично може бути виражений означеним артиклем: англ. *And the sixth-century cleruchies on Salamis and Euboia, foreshadow* ***the*** *fifth-century empire* [613]; прислівником: англ. ***Only Mr Hattersley*** *could prophesy about the past and still get it wrong* [613]; *I no longer thought the fortune-teller would foretell* ***only good things****, for the girl had a cruel face* [613]; заперечною часткою: англ. *Nature seems to portend* ***no danger*** [613]; займенником: англ. *Does Mr Bush foresee* ***some*** *sort of crisis during which his image will suffer unless boosted?*[613]; прикметником: англ. *You're one lousy prophet, too. You couldn't even prophesy your* ***own*** *death, when it was standing right in front of you* [613].

У німецькій мові специфікатор Означеність також може бути виражений займенником: нім. *Nach dem Sieg gegen Lindsay Davenport im Viertelfinale der French Open habe ich* ***dieses*** *Gefühl noch einmal deutlich gespürt* [605]; означеним артиклем: нім. *Er spürte* ***das*** *Abwartende, Sprung bereite um sich, witterte Gefahr* [605]; *Jetzt gibst du mich auf, weil du* ***den*** *Tod witterst* [605], а також і неозначеним артиклем: нім. *Es ist ein schwieriger Mensch, der immer irgendwo* ***ein*** *Übervorteilen oder* ***einen*** *Betrug wittert, der sich einbildet, stets hintergangen zu werden* [605].

В українській мові специфікатор Означеність може бути знайомий Мовцеві: укр. *І хоч сонця ще й нема, ще десь воно за вигином планети, а* ***ці*** *хлопці й дівчата вже передчувають його, вже бачать його вгорі, у вранішнім*

першім промінні, що барвить білий летючий метал [596], не знайомий ні Мовцеві, ні Слухачеві: укр. *Я чомусь вважав, що в людській природі закладено тільки здатність до передбачень, як у отого французького астронома…, що передбачив існування* ***якоїсь*** *з наших дев'яти чи скількох там планет* [596]. Синтаксично специфікатор Означеність може бути також виражений займенником: укр. *А те, що тварини в пустелі безпомилково знаходять джерела води на відстані сотень кілометрів, те, що* ***всіляка*** *нерозумна дрібнота за кілька днів передчуває стихійні лиха?* [596]; *Я не взяв до уваги надчутливої конструкції жіночої душі, здатності жінок передчувати* ***все*** *гарне й лихе* [596]; *Скоцюрблений і зболений, покотився він по схилу вниз та вниз, а там зірвався на ноги й побіг,* ***самим*** *тільки чуттям угадуючи напрямок* [596].

В англійській мові також виокремлюємо специфікатор Спосіб дії, який представлений у таких прикладах: англ. *They foretell events,* ***providing a sort of rationale for the extraordinary exploits*** [613]. Синтаксично такий специфікатор може бути виражений незалежною дієприкметниковою конструкцією: англ. *I surmised* ***using a combination of intellect and intuition*** *that it was the company he had spent more time with on his visit* [745]; *They foretell events,* ***providing a sort of rationale for the extraordinary exploits*** [613].

У німецькій мові специфікатор Спосіб дії представлений у таких прикладах: нім. *Hobbes witterte diese Logik der Konkurrenz,* ***ohne sie für grundsätzlich kritisierbar zu halten*** [605]; *König Aleos von Arkadiener hält ein Orakel, das ihm den Tod seiner Söhne* ***durch die Nachkommen seiner Tochter*** *Auge prophezeit* [605]. Синтаксично він може бути виражений прислівником: нім. *Nach dem Sieg gegen Lindsay Davenport im Viertelfinale der French Open habe ich dieses Gefühl* ***noch einmal deutlich*** *gespürt* [605]; *Doch sie witterte* ***auch besonders rasch*** *seine Gefahren* [605]; підрядною частиною способу дії: нім. ***Punkte der Wohnung mit Zimmerspringbrunnen bestückte****, witterte er Gefahr* [605]; сполученням іменника та прийменника: нім. *Aber wer kann schon* ***mit Sicherheit*** *vorhersagen, was die Zukunft bringt?*[605]; *Niemand kann die Zukunft* ***mit Sicherheit***

vorausbestimmen, aber es gibt dort eine mögliche Entwicklung, die mit größter Sorgfalt beobachtet werden muß [605].

Наводимо приклади для специфікатора Спосіб дії і в українській мові: укр. *Що значить перед тою величчю цей крихітний «храм» із п'яними, бідними, в агонії людьми…, що так довго мали себе за надприродні істоти й що тепер* ***уперше*** *починають передчувати гірку дійсність* [596]. Синтаксично специфікатор Спосіб дії може бути виражений прислівником: укр. ***Підсвідомо*** *здогадуюся, що це страждає в мені жлобський комплекс власника* [596]; окремою синтаксичною конструкцією: укр. *Я тільки що задумав йти в битву, а вона вже ніби душею це передчуває,* ***неначе їй з неба принесено звістку і кинуто в самісіньке серце*** [596]; іменником: укр. *Діва Лебедиця мовчки сиділа на прічі ... хотіла б чогось чекати, чогось сподіватися, перед невідомим тривожитись, боятися, угадувати невідоме* ***снами й ворожбою*** *- як усі люди* [596].

В англійській мові також виокремлюємо специфікатор Кількість, який може презентувати точну та абсолютну кількість: англ. ***Two incidents*** *from William Joyce's time at the College of St Ignatius Loyol awere to foreshadow his public personality in adult life* [613]; ***Three eclipses*** *in your sign in May, June and November portend a year of life-changing and perhaps life-enhancing events for Geminis* [613]; неточну абсолютну кількість: англ. ***Socialists from all over the world*** *had met to condemn the war and prophesy mutual exhaustion. The war went on* [613]; неточну відносну кількість: англ. ***People*** *who foresee airplane disasters before they happen are said to have this gift* [613]. Синтаксично він може бути виражений іменником, числівником, займенником: англ. *Although these activities only relate to a fraction of the total number of UK library authorities, it may be hoped that* ***they*** *foreshadow a revival of interest in an essential and much neglected component of the book provision process* [613].

У німецькій мові наявність специфікатора Кількість підтверджують такі приклади: нім. ***Alle*** *witterten sie schon die Nähe des Lagers* [613]; *Hinter jedem gut gemeinten Rat wittern* ***sie*** *eine hinter hältige Falle* [613]; *Diese Vorstellung belebte*

die Gemüter wie ein Gift, ***sie*** *witterten eine Sensation, eine ungeheure Abwechslung…*[613]; ***Sie*** *witternet was, das ist klar, aber sie wissen nichts Bestimmtes. Sie witterten Sensation. In allem, was geschah, witterten sie Unheil und Bedrohung* [613]. Синтаксично специфікатор Кількість також може бути виражений займенником.

В українській мові специфікатор Кількість позначає абсолютну неточну кількість та синтаксично може бути виражений іменником: укр. ***Тварини*** *передчували біду, проводжали нас страшним ревом, гавкотом* [640] або займенником: укр. *Тепер уже* ***всі****, не тільки молода, прочували лихо* [596].

В англійській мові викремлюємо також і специфікатор Темпоральність, який може вказувати на точковий час: англ. *In the event, Wilson opted for the cosmetic exercise, but noone could foretell this* ***in February 1974*** [613]; часову рамку: англ. *Three eclipses in your sign* ***in May, June and November*** *portend a year of life-changing and perhaps life-enhancing events for Geminis* [613]; період: англ. *Two incidents from William Joyce's time at the College of St Ignatius Loyol awere to foreshadow his public personality* ***in adult life*** [613]. При цьому стан справ може бути повторюваним: англ. *Three eclipses in your sign* ***in May, June and November*** *portend a year of life-changing and perhaps life-enhancing events for Geminis* [613], або неповторюваним / нерегулярним: англ. *In the event, Wilson opted for the cosmetic exercise, but noone could foretell this* ***in February 1974*** [613]. Власне час представлений у категоріях минулого (англ. *Two incidents from William Joyce's time at the College of St Ignatius Loyol awere to foreshadow his public personality* ***in adult life*** [613]) та теперішнього часу (англ. *Three eclipses in your sign* ***in May, June and November*** *portend a year of life-changing and perhaps life-enhancing events for Geminis* [613]). Синтаксично він може бути виражений сполученням іменника та прийменника [613].

У німецькій мові специфікатор Темпоральність демонструють такі приклади: нім. *Unheil: er witterte es,* ***wenn er Hugo eine Minute nach halb zehn mit dem großen Cognac, der Wasserkaraffe ins Billardzimmer hinaufgehen sah Curs*** [605]. Специфікатор Темпоральність може окреслювати часову рамку: нім.

Nach dem Sieg gegen Lindsay Davenport im Viertelfinale der French Open *habe ich dieses Gefühl noch einmal deutlich gespürt* [605]; період: нім. *Verdacht fiel zunächst auf Ludwig Dienels, sich er erstmal aus einem Instinkt heraus, einem Gefühlsreflex, den man* ***sein Lebtag*** *spürt…*[605]. При цьому стан справ може бути регулярним: нім. *Es ist ein schwierigerMensch, der* ***immer*** *irgendwo ein Übervorteilen oder einen Betrug wittert, der sich einbildet, stets hintergangen zu werden* [605]. Синтаксично такий учасник може бути виражений прислівником.

В українській мові також виокремлюємо специфікатор Темпоральність, який може позначати точковий час: укр. ***Це була мить****, в яку йому сяйнуло догадкою…* [596]; ***Щойно по якімсь часі*** *блиснуло їй у думці, що в сій палаті не було ще ніколи хрещеного султанського сина!* [596]; *І він махнув рукою, немов хотячи зловити щасливу думку, котра* ***в тій хвилі*** *блиснула в його голові* [596]; часову рамку: укр. ***І десь аж удосвіта*** *їй сяйнуло в голові: Ярень!* [596]; ***Й тільки коли пізньої ночі дісталисьІрпня****, Ярополкові сяйнула щаслива думка* [596]; ***Аж увечері*** *йому сяйнула щаслива думка: він повинен зробити якесь добро* [596]; період: укр. *Невдовзі він завважив, що варто йому замислитися про щось,* ***як рівно за день, о такій же порі****, сама собою спадала на думку потрібна відповідь* [596]. При цьому стан справ може бути повторюваним: укр. ***В таку щасливу годину*** *на його думку спадала постать молоденької хуторяночки* [596] та регулярним: укр. ***Кожного разу, як він повертався до цього вигуку****, його пронизував здогад, що Гнат через голови клунь подавав йому тоді ключ до подій* [596]. Власне час може бути представлений у категоріях минулого часу: укр. *В яку чорну хвилину вдарило йому в голову провідати батька?* [596] або теперішнього часу: укр. *Чи то міркує, чи й справді голосно вимовляє Дмитрик, і тієї ж миті його пронизує усвідомлення* [596]. Синтаксично специфікатор Темпоральність може бути виражений прислівником: укр. ***Аж увечері*** *йому сяйнула щаслива думка: він повинен зробити якесь добро* [596] або простим реченням: укр. ***Це була мить****, в яку йому сяйнуло догадкою…* [596] чи підрядним обставинним

часу: укр. ***Й тільки коли пізньої ночі дістались Ірпня**, Ярополкові сяйнула щаслива думка* [596] (детальніше у [168]).

Відтак, для предикатів на позначення набуття ірраціонального стану подаємо актанти Експерієнцер, Стимул та Зміст, а також специфікатори Місце, Означеність, Спосіб дії, Кількість і Темпоральність.

4.2. Предикати на позначення вияву ірраціонального стану в українській мові, англійській та німецькій мовах

Ця група предикатів, на відміну від попередньої, представлена одиницями, які розкривають не сам процес ірраціонального набуття інформації (починати усвідомлювати, угадувати, розуміти, осягати щось ментально), а навпаки – констатують факт раптового (не поступового) вияву такої інформації.

В англійській мові подаємо досліджувані предикати так: англ. *dawn, flash, hit, leap, occur, spring, strike* (Додаток *Є3*).

У німецькій мові предикати вияву ірраціонального стану представлені такими ЛО, як-от: нім. *aufblitzen, aufhellen, auflichten, dämmern, erhellen,* (Додаток *Є3*).

В українській мові така група предикатів представлена предикатами: укр. *блиснути, блискати, вдарити* (про думку), *мигнути, находити* (про прозріння), *осіняти, осявати, приходити* (про думку), *пронизувати, розкриватися, спадати* (на думку), *стрельнути, стукнути* (про думку), *сяйнути* (Додаток *Є3*).

Схарактеризуємо актанти і специфікатори досліджуваної групи предикатів для кожної з мов.

В англійській мові у ситуації «вияв ірраціонального стану» актант Зміст займає позицію підмета: англ. ***An idea** leaped in his mind* [751]; ***This metaphor** leaped to mind as I made my way through an other classic –Yehezkel Kaufmann's The Religion of Israel* [703]; *I need someone with a firm grasp of the bigotry we'll face and **you** sprang to mind* [727]. Синтаксично такий учасник

ситуації може бути виражений іменником: англ. *Suddenly* ***the inspiration*** *dawned on me and I told them some half-baked excuse about jobcuts and being given a Free Transfer to Millhampton* [750]; *Somebody asked me if I knew you.* ***A million memories*** *flashed through my mind but I just smiled and said I used to* [644]; займенником: англ. *I know you want to golf today, but look at those clouds –* ***it*** *strikes me that it's going to rain* [614]; *I'm not sure,* ***nothing****'s really coming to mind* [614]; *Do I know a good barber?* ***Noone*** *comes to mind right now* [614]; головною частиною підрядного речення: англ. ***It's like this thing*** *that starts to dawn on you* [595]; ***There are certain memories and thoughts*** *which hit me sometimes* [742]; сполучним словом: англ. *I began to wonder* ***what*** *might be going through her mind* [607]; *Who lived there and* ***what*** *was going through their minds?* [607]; *The one occasion* ***which*** *was flashing through Yanto's mind at this moment involved just three of the local water babies* [607]; підрядним з'ясувальним реченням зі сполучником *that*: англ. *Once I pulled up to the bank, it dawned on me* ***that I had forgotten my wallet*** [614]; *Did it just dawn on you* ***that throwing the ball in the house might be a bad idea****, or did you have that realization before breaking mom's vase?* [614]; *Then it dawned upon me* ***that I was actually going to have the job****. On the way home, it dawned on me* ***that I had never returned your call****, so when I got home I called immediately* [614]; підрядним з'ясувальним реченням без сполучника: англ. *It dawned on me* ***the free-play I felt in the flight controls was an ailer on gasping for air to push against as I leveled the wings*** [750]; *You see, I was thinking what is the most economical vacation that I... that we could take... on my limited budget and, well, it dawned on me* ***I used to be a BoyScout leader, and I had a tent, and****...*[726]; безсполучниковою конструкцією: англ. *You had brilliantly forged I.D.s, and it dawned on me -* ***you're a con man*** [726]; *Then it dawned on me:* ***if I handed in my document I wouldn't be able to get my feltboots back from the station*** [726]; *Then it dawned on me –* ***this car was out driving its tires*** [726]; *It dawned on me* ***I could build a castle*** [709]; підрядним зі сполучним словом *what*: англ. *I thought it were a shoebag for your poshtrainers at first and then I looked at it*

carefully and it dawned on me ***what it was – cashbag*** [726]; *When Jim handed me the keys it dawned on me* ***what they were for*** [709]; підрядним зі сполучником *why*: англ. *Later, it dawned on me* ***why Dad had left Gandhi's portrait in its place*** [709]; *It's dawned on me* ***why they've come here*** [595]; підрядним зі сполучником *how many*: англ. *It dawned on me* ***how many dark, murky movies I've had to sit through lately*** [709]; *I reached the front gate and was just about toring the doorbell to ask her to let me in when it suddenly dawned on me* ***how many hours I have spent pleading with that woman through gates, through windows, through keyholes and through transoms*** [595]; підрядним зі сполучником *how little*: англ. *As I drove the 100 miles back home, that's when the thought hit me* ***how little time I've spent really getting to know my Heavenly Father*** [741]; підрядним реченням зі сполучником *how*: англ. *It struck him* ***how foolish his behaviour had been*** [614]; складним словосполученням: англ. *Looking down, I saw gazillions of buildings soaring high into the skies, and the idea* ***of creating a drone series offering a glimpse into the reality of living in one of the most densely populated are as of the world*** *just sprung to my mind* [703]; інфінітивною конструкцією: англ. *It didn't occur to me* ***to leave the keys under the mat*** [602]; *I suppose it never occurred to you* ***to ask the police for help*** [659]; конструкцією непрямого запитання: англ. *One of the questions that does spring to mind is* ***which of these three people have an IQ er four times their chest size, isit A I can' tremember the woman, erm with a thirty two inch chest B I can't remember, Jane Mansfield with a forty three inch chest*** [613]; простим реченням: англ. *The game was all but over. And it hit me:* ***«Jeez, they've actually won this»*** [683]; *The first thought that came to my mind was:* ***«Hey, there's no white men in that cockpit. Are those blacks going to be able to make it?»***[696]; простим питальним реченням: *One question springs to my mind given the government's stance on state school sport:* ***«Do any Olympians leave their sporting success to chance»?*** [703]; простим реченням, ускладненим однорідними присудками: англ. *He shut the door. He sat down. Suddenly, it hit him.* ***«I was shaking and crying»****, he said* [683]; складним складнопідрядним реченням з підрядним означальним: англ. *But really, from the moment I saw you, it flashed*

across my mind, ***«Oh, I think I fancy him»*** [694]. Відповідно до комунікативного рангу учасник ситуації Зміст належить до Центру уваги. Актанта Зміст цієї групи предикатів відносимо до таких таксономічних класів: ІНФОРМАЦІЯ (англ. *However,* ***it*** *soon dawned on me* ***that these people were actually real activists, and their chants were not a form of deliberate irony*** [750]; *But slowly* ***it*** *dawned on me* ***that it was, perhaps, more about the most classic of misbegotten South African stereotypes*** [751]; *Once I pulled up to the bank,* ***it*** *dawned on me* ***that I had forgotten my wallet*** [614]); ЛЮДИНА (англ. *Do I know a good barber?* ***No one*** *comes to mind right now* [614]; *When talking about marking players only* ***one man*** *can possibly spring to mind, Trevor Proby* [613]; ПРОФЕСІЯ (англ.*One analogy which might spring to mind is* ***of an archaeologist who reconstructs a fragmented mosaic*** [613]); АРТЕФАКТ (англ. *When I think of David Bowie, that's* ***the track*** *that immediately springs to mind* [601]; *Monday morning, when this* ***text*** *came to my mind, – If our own hearts condemn,God is greater than our hearts and knoweth all things* [613]); ДІЯ (англ. *It didn't occur to me* ***to leave the keys under the mat*** [601]; *I suppose it never occurred to you* ***to ask the police for help*** [659]; ***To escape from the prison*** *was the best idea which presented itself to the prisoners* [659]); ЗДАТНІСТЬ (англ. ***It*** *even crossed my mind* ***that she might blackmail someone*** [601]; ***It*** *never crossed my mind* ***that I might one day have to fight*** [596]; *When I heard my thirteen-year-old chatting in the bathroom it dawned on me* ***that she may have bought a cellphone by herself*** [712]); ОБРАЗ (англ. *When I was watching the statement, I was struck by the thought* ***that actually David Cameron is quite a good leader*** [703]; *I was struck by the thought* ***that this trembling music was the sound of a man holding his hands in empty air, conducting music out of nothingness*** [703]; ***The image of the guard in his elaborate flowering prison*** *flashes through her head* [607]); ПОДІЯ (англ. *As the crowd roared with laughter, it dawned on me* ***that I haven't written a joke like this in twenty-five years*** [709]; *It dawned on me* ***that something had happened to my sister*** [709]; *A few weeks ago, it dawned on me* ***that I was really graduating*** [709]).

У німецькій мові у ситуації «вияв ірраціонального стану» актант Зміст також займає позицію підмета: нім. ***Diese Äußerung*** *erhellt die ganze Situation* [604]; ***Der Gedanke*** *fuhr ihm durch den Kopf* [605]; ***Ein Gedanke*** *blitzte mir durch den Kopf* [605]; *Plötzlich* ***dämmerte*** *ihm die Erkenntnis* [605]. Синтаксично такий учасник ситуації може бути виражений іменником: нім. ***Ein Gedanke*** *blitzte mir durch den Kopf* [605]; *So war ihm manch wonniger Abend dahingeflogen; kein Wunder, wenn in dem Busen des Jünglings* ***Ahnungen*** *dämmerten und Träume von der höchsten Erdenseligkeit* [749]; займенником: нім. *Jetzt dämmert* ***es*** *ihm* [604]; підрядним означальним реченням: нім. *Vielleicht dämmert in ihm* ***die Erkenntnis, daß der Wahlspruch: «Extra Hangariam non est vita» nicht gut gewählt war für einen Künstler, der in der Weltsprache der Töne spricht*** [702]; *Er stam nächsten Morgen dämmerte* ***es*** *uns,* ***dass es dieses Mal nicht wie bei einem normalen Schneesturm oder sonstigen schlechten*** [702]; сурядним реченням: нім. *Es überwog das Gefühl, ihm sei ein Unrecht widerfahren, aber ganz leise dämmerte auch in seinem jungen Herzen das Bewußtsein irgend einer Schuld:* ***die Mutter ist bös gewesen, und die Mutter ist immer gut, auch wenn sie bös ist*** [702]. Відповідно до комунікативного рангу актант Зміст належить до Центру уваги. Учасника Зміст характеризуємо, послуговуючись такими таксономічними класами: ІНФОРМАЦІЯ (нім. *Wie findet man die wahre* ***Erkenntnis****, die das Rätsel der Welt und des Bösen in ihr sowie das Rätsel des menschlichen Daseins aufhellt, sowie es etwa der Gnostiker Theodotos in einer Art Definition der Gnosis ausgesprochen hat: Freimacht die Erkenntnis (Gnosis) folgender* [604]); ІДЕЯ (нім. ***Eine Ahnung, Vermutung*** *dämmerte ihm* [604]; ***Eine Idee, eine Erinnerung*** *blitzte in ihm auf* [604]); ПОДІЯ (нім. *Er stam nächsten Morgen dämmerte* ***es*** *uns,* ***dass es dieses Mal nicht wie bei einem normalen Schneesturm oder sonstigen schlechten*** [702]; *Es überwog das Gefühl, ihm sei ein Unrecht widerfahren, aber ganz leise dämmerte auch in seinem jungen Herzen das Bewußtsein irgend einer Schuld:* ***die Mutter ist bös gewesen, und die Mutter ist immer gut, auch wenn sie bös ist*** [702]); ОБРАЗ (нім. ***Diese Äußerung*** *erhellt die ganze Situation* [604]); СТАН СПРАВ (нім. ***Dieses Beispiel*** *erhellt die Situation, in der wir uns befinden* [747]).

В українській мові у ситуації «вияв ірраціонального стану» учасник Зміст займає позицію підмета: укр. *Блискавкою сяйнула рятівна* ***думка*** [596]; *Сяйнув страшний* ***здогад****, і Дейвід пожалкував, що з його уст зірвалися саме ці слова* [596]; *І тут, наче кийком по голові, стукнула мене* ***думка****: «Леле!»* [365]; *І тут блискавично приходить Володькові нова* ***думка*** [596]. Актант Зміст синтаксично може бути виражений іменником: укр. *Майнула* ***думка****, що все це – лише гнітючий сон, що насправді такого не може бути, варто прокинутись – і все минеться …* [596]; ***Думки*** *сяйнули раптово* [авт.]; займенником: укр. *Проте в уяві біля себе вона бачила тільки Тура, намагалася скоріше прогнати «дурні» думки, але* ***вони*** *знову негадано приходили, і дівоче серце тугіше стискалося в грудях* [596]; ***Щось*** *стукнуло Кметеві в голову* [596]; підрядним означальним реченням із сполучником *чи*: укр. *А потім майнула думка,* ***чи щиро я бажаю йому поступити до інституту?*** [596]; *На якусь мить у голові майнула думка,* ***чи не образить такий виклик гордого варвара, та він одмахнувсь*** [596]; підрядним означальним із сполучником *як*: укр. *В його голові блиснула щаслива думка,* ***як би йому й самому від смерті врятуватися і всіх звірів позбавити від цього лютого та безумного Ведмедя*** [596]; підрядним означальним із сполучником *що*: укр. *У нього майнула думка,* ***що даремно він витрачає останні сили на пошуки дівчинки, бо її немає, давно вже немає в лісі*** [596]; підрядним означальним із сполучником *щоб*: укр. *В неї майнула думка,* ***щоб Галецька часом не пішла до Дніпра та не заподіяла собі смерті*** [596]; підрядним означальним реченням із сполучником *чом*: укр. *Натомість в неї майнула думка,* ***чом це не виїхав на вокзал їй назустріч Мишук****, бо він передніше частенько з нудьги виїжджав за нею на вокзал…* [596]; підрядним означальним реченням зі сполучником *аби*: укр. *Разів зо два чи зо три провалювався в глибокі ковбані, навіть майнула страхітлива думка:* ***аби не засмоктало драглисте багно*** [596]; інфінітивною конструкцією із залежною від неї членами: укр. *А майнула було, мов блискавка, думка –* ***розрядити пістоля в груди Кара-Мустафі, ударити ятаганом Мурада, а потім, схопивши Златку, тікати*** [596]; *Коли вийшов на ґанок, майнула була думка*

піти до гетьмана**, але він її відкинув* [596]; декількома підрядними означальними реченнями з різними сполучниками: укр. *Майнула думка, **що це витівки тих духів, яким так улесливо кланявся Лукаш**, але що він міг змінити під дощем, в темряві, невідомо в якому місці?* [596]; декількома підрядними означальними реченнями з одним і тим самим сполучником: укр. *Це тоді майнула думка, **що попереду він мав ще два тижні відпустки і що вони обіцяли бути приємними [596]; прямою мовою: укр. *І враз мовби щось сяйнуло в моїй голові: **«Алевенгок»*** [596]; *Стукнуло ж отаке в голову: **«Павлентій!»*** [596]; *«Це кажан», – метнулося дячкові в голові і знову стукнуло в голову: **«Любов»*** [596]; ***«Все-таки»**, – стрельнула думка, – **«Ненормальний, шизофренік, напевно»*** [596]; простим реченням: укр. *І, мов блискавка, сяйнула чітка і незаперечна думка: **«Ольг зрадив!»*** [596]; *Як блискавка, вдарила думка: **«Пропало все!»*** [596]; *«Напевне, Ізабелла теж не буде сидіти вдома в такий час», – майнула думка в голові Нунке* [596]; *І тут приходить думка: **«Або ти стрибнеш, або не бачити тобі цієї дівчини, як своєї потилиці*** [596]; простим ускладненим реченням: укр. *«Це правда. **І туди покладу всю свою душу, усі свої мрії, усі свої поривання, туди – в книжку, в науки, в просвітність рідного краю й темних масі»**, – майнула думка в молодого зятя* [596]; ***«Саня написала до мене лист, перший лист»**, – несподівано блиснула в Комашка думка, і він забув одразу усі тривоги* [596]; *Василеві спадає раптом думка: **«Отут десь, можливо, і я лежатиму»*** [596]; прямою мовою: укр. *Тоді майнула думка: «**Він спитається в людей, як їхати, і йому скажуть**»*[596]; ***«Як він дізнається, що мій батько та мої знайомі пошились в старці та ще й з того промислівства живуть і хліб мають, то ще, борони боже, й спротивиться й одкинеться од мене»**, – майнула думка в Улясі* [596]; ***«Треба б довідатись, що воно за людина»**, – майнула в генерала думка* [596]; ***«Цікаво**, – майнула іронічна думка в Максимовій голові, - **чи це також належить до засобів психічного впливу на нашого брата**?»* [596]; складним безсполучниковим реченням: укр. *І враз ясно, виразно вдарила йому в голову думка: **«Згоріла хата, згорів хліб»*** [596];

*«**У нього заплітається язик, він – п'яний**», – майнула в геолога думка* [596]. Відповідно до комунікативного рангу актант Зміст належить до Центру уваги: укр. *Йому зненацька приходить **якась думка*** [596]; *І раптом мені **ідея** в голову стрельнула* [596]; ***Якась надзвичайна думка** стрельнула йому до голови* [596]. Актанта Зміст цієї групи предикатів відносимо до таких таксономічних класів: СТАН (укр. *Так само, як шахіста, котрий програє вирішальну партію, мене то охоплює відчай, то раптом осяває **просвітління** і я починаю вірити в перемогу або хоч в нічию* [596]; *Ігоря раптом осяває **розуміння**, що цей наївний доторк важить для неї більше, ніж для інших, сучасніших, – всі клятви й зойки кохання, вся потайна відвертість нічних любощів* [596]; *Спочатку Абуль-Хасимові лоскотнуло ніздрі якимось знайомим запахом, потім блиснула думка: «**Живий**»* [596]; *Думаю про себе і пишу найперше, що приходить у голову: «**Сьогодні я собі не належу**»* [596]; *«Все-таки, – стрельнула думка, – ненормальний, шизофренік, напевно»* [596]; *«**Ви були не бадьоріші від колоди**», – майнуло в думці* [596]; *І коли приятель не відповів, йому знову стукнуло в голову: «**Любов**»* [596]; *«**Це і є смерть та безсмертя**», – сліпучою блискавкою вдарила думка* [596]); ІНФОРМАЦІЯ (укр. *«У меня есть валидол, Богданчик», – відповіла завбачлива дружина і вже полізла була до аптечки, аж тут професора сяйнула **думка*** [596]; *Раптом у них сяйнув **відблиск якогось здогаду*** [596]; *Він хотів був зразу заскочити всередину, та раптом помітив під ногами в траві замок – і в його голові сяйнула **чудова ідея*** [596]; *«Це вже гірше – їх двоє», майнула думка* [596]); ЛЮДИНА (укр. *Коли мені хтось говорить про переваги родинного життя, про те, як це важливо - прокидатися з рідною людиною в родинному ліжку, ділитибіди та радощі, я нічого не можу з собою вдіяти, бо мені на думку миттєво спадає **Борис*** [596]);ОРГАН (укр. *З його очей і обличчя було видно, що все його пригноблення, з яким він сидів на судовій розправі, розвіялось тепер, а на його місце ступила велика ясність, бо його туга найшла свою мету, а його **душа** блиснула сяйвом нового пізнання* [596]); ДІЯ (укр. *І тут мені спадає на думку **шубовснути з дуба**, як робив це я чверть сторіччя тому*

[596]; *Поки вашому покірному слузі не стукнуло в голову* ***просвітити цих тупих тварин рентгеном*** [596]; *А він каже: «Закрутив у сарайчику пожежний кран (комусь же стукнуло в голову* ***відкрутити його****!)»* [596]; *Годой се знав, і на якусь мить у голові майнула рятівна думка* ***сховатися за вінок рогу теремного****, та він стримав себе* [596]; *«****Дожену****», – блискає думка Яреськові* [596]; *«****А що, як поїхати в «Зорю»****? – прийшла йому в голову раптова думка* [596]); АРТЕФАКТ (укр. *Правда, в її думці майнув, як картина,* ***гарний дім****, як от вона бачила в панів, багатих священиків або про який читала в книжках* [596]; *«****Мишоловка****», – майнуло в голові у Зоріна; він відчув, як від нестачі кисню сильно калатає серце. Проте цікавість взяла гору* [596]; *«****Один для себе****», майнуло в голові, коли він перезаряджав рушницю* [596]); ОБРАЗ (укр. *В моєму умі майнула думка,* ***що вона небезпечна для мене жінка і треба чим скоріше позбутися її*** [596]; *Майнула думка,* ***що все це – лише гнітючий сон, що насправді такого не може бути, варто прокинутись – і все минеться*** [596]); ПОДІЯ (укр. *Щойно по якімсь часі блиснуло їй у думці,* ***що в сій палаті не було ще ніколи хрещеного султанського сина!*** [596]; *Раптом приходить думка,* ***що більше такої миті не буде, більше не буде неземного, щасливого спокою, який Оля бачить у приємному безпам'ятстві; кутики її рота злегка здригаються*** [596]; *«****Значить, висота наша****!» – майнуло в голові Черниша, і він закричав щосили: «****Наша! Наша!!!****»* [596]); ЗДАТНІСТЬ (укр. *І коли сьогодні задумуєшся над долею світу (а це повинна робити кожна чесна людина), то мимоволі приходиш до думки,* ***що світ можна врятувати, лише впорядкувавши його, внісши в нього вищу доцільність, максимально підвищивши його розумний потенціал*** [596]; *В мою свідомість ледве помітним почуттям приходить думка,* ***що ми ніколи не зможемо порозумітися з Зіною*** [596]; *Холодна моторошна думка* ***про те, що він заблудився і не зможе знайти вихід****, уперше майнула в мозку Володі* [596]); ПРИРОДНА СИЛА (укр. *Краєм туманної свідомості, понад засніженим узліссям, майнувши рудим лисячим хвостом, пробігла вже зовсім неймовірна здогадка* ***про її неземне походження*** [596]; *Нараз ніби* ***блискавка*** *пронизала*

моє єство – все стало ясно. Я зрозумів, чому для них було так важливо, щоб ніхто не знав про їхнє існування [617]); ТВАРИНА (укр.*«**Хорт**», – блиснула думка* [596]); УСТАНОВА (*укр. **Думка про контору, яка здатна омолодити навіть такого плюгавця, як він, Сергій Валентинович**, приємно стрельнула в його запаленому мозку* [596]); ІДЕЯ (укр. *Спочатку планував просто погуляти 3 дні, порибалити, нікуди не їздити, але потім мою голову осінила **ідея** – тачка напрокат* [638]).

В англійській мові у ситуації «вияв ірраціонального стану» виокремлюємо учасника ситуації Експерієнцер, який займає позицію прямого додатка: англ. *He's now able to concentrate solely on his football, and it's beginning to dawn **on him** just how good he really is* [614]; *Once I pulled up to the bank, it dawned **on me** that I had forgotten my wallet* [614]. Синтаксично актант Експерієнцер виражений займенником: англ. *It suddenly dawned on **me** that I had forgotten to tell them about my schedule for the next week* [709]; *...silently, trying to identify the feeling gnawing at her insides. Finally, it hit **her**. She felt helpless. And the recognition that she couldn't stop what...* [683];*...when suddenly it hit **them** – the idea to create and photograph a dress that doubles down a san ...* [683]; іменником: англ. *Slowly the point of Grace's discourse dawned on **the majority*** [595]; *Then the chilling truth dawned on **Captain Gary Snavely*** [602]. Комунікативний ранг актанта Експерієнцер визначаємо за позицією Об'єкта. Цього учасника характеризуємо за такими таксономічними класами: ЛЮДИНА (англ. *Little by little it dawned **on Archie** that his* wife *was not coming back* [605]); ПРОФЕСІЯ (англ. *A possible motive for the crime dawned upon **the detective*** [614]).

У німецькій мові у ситуації «вияв ірраціонального стану» для досліджуваної групи виокремлюємо також актант Експерієнцер, який теж займає позицію прямого додатка: нім. *Jetzt dämmert es **ihm*** [604]; *Jetzt erst dämmerte **mir** auch, wie ich in den Besitz der Tüte gekommen sein mußte* [604]; *Irgendwann dämmerte **ihm**, was man mit ihm machte* [604]. Синтаксично учасник ситуації Експерієнцер може бути виражений неозначеним артиклем: нім. *Jetzt begreift man auch erst die getroffenen Vorsichtsmaßregeln, dämmert **einem** die Erke*

nntnis auf [605]; займенником: нім. *Ein Gedanke blitzte* ***mir*** *durch den Kopf* [605]; *Dann dämmert* ***ihr****, daß irgendwann in diesen Tagen dieser häßliche, dümmliche Schriftsteller, der meint, seine lyrischen Ergüsse seien es wert,auch noch i ns Englische übertragen zu werden, vorbeikommen wollte* [605]; іменником: нім. *Mittlerweile dämmert es* ***den Amerikanern*** *aber doch, daß die Herrscher des High-Techalles andere als unproblematisch sind* [605]; *Ebenso dämmert immer* ***mehr Menschen*** *die Erkenntnis, daß wir nur allzuoft Ursache und Wirkung in höchst fahrlässiger Weise verwechseln* [702]. За комунікативним рангом учасник Експерієнцер представлений як Об'єкт. Актанта Експерієнцер характеризуємо за таксономічним класом ЛЮДИНА: нім. ***Herrn Bonmarché*** *dämmerte plötzlich, daß Suzette gelauscht haben könnte* [605]; *Also, Herr Grieche, Sie können* ***mich*** *aufklären* [726]; *Jetzt dämmertes* ***ihnen****, daß auf Dauer Sicherheit ohne Reformen nicht zu haben war* [605].

В українській мові для предикатів другої групи виокремлюємо також учасника ситуації – Експерієнцер, який у ситуації «вияв ірраціонального стану» займає позицію додатка: укр. *Лиш коли вона сама, перелетівши в найбільшій небезпеці всю хату…, блиснула* ***їй*** *гадка, що вона може туди пішла дещо рятувати там* [596]; *І дивитесь ви на зелене поле, куди аероплан побіжить, і чогось* ***вам*** *на думку спадає шалене бажання самому дременути на зелене поле* [596]. Разом з тим, віднаходимо приклади, у яких Експерієнцер опиняється «за кадром» та не має свого синтаксичного втілення: укр. *Блискавично вдарила думка, чи діждеться його сьогодні син?* [596]; *Блискавкою майнула думка, що в разі, коли комендант захоче і його зіпхнути у прірву, то він прихопить із собою і вождя хашашинів* [596]; *Він повернувся, і світло роз'яснило вилицювате обличчя й чорне волосся дівчини-аборигенки. Майнула божевільна думка, що це – саме та дівчина, яка зникла, коли на водоспаді Какабека загинув Роман Данилець* [596]. Синтаксично учасник ситуації Експерієнцер в українській мові може бути презентований іменником: укр. *І тут уже* ***Івану Івановичу*** *блиснула надія, що його баба хоч правнукові розкриє таємницю волота* [596]; сполученням іменника та прийменника: укр. *Але за мить* ***у***

митаря *майнула страшна думка, що, певно, прибула уповноважена особа* [596]; сполученням особового займенника та прийменника: укр. ***На мене*** *несподівано находить прозріння, що мої стосунки з Настею, Лідою та іншими, які були до них, – це…* [596]; займенником: укр. ***Йому*** *раптом вдарила думка, що якщо він переступить поріг того відділення, то вже звідти ніколи не повернеться* [596]; *Вдарила* ***мене*** *думка: повернутися й піти геть від Ольги* [596]. За комунікативним рангом Експерієнцер представлений як Об'єкт: укр. *Тоді* ***в мені*** *блиснула думка, що люди – гірші звірів* [596]; *…****в неї*** *блиснула думка піти до моря й скочить з скелі в море* [596]; *Я спалахнув;* ***у мене*** *справді блиснула грішна думка поцілувати її підпухлі, свіжі, як вишні, губи* [596]. Учасник ситуації Експерієнцер належить до таксономічного класу ЛЮДИНА: укр. *Зненацька* ***у Володі*** *блискавкою майнула думка, що перед ним радянський берег!* [596]; *На мить* ***у Григорія*** *майнула думка плюнути на всі настанови Думбрайта і податися до Сен-Ремі* [596].

В англійській мові у ситуації «вияв ірраціонального стану» виокремлюємо специфікатор Місце: англ. *It dawned on me* ***in Finks' office*** *that doors opened to those who asked questions* [709]; *But that's where it hit me,* ***out in the ocean*** [726]. Такий учасник ситуації синтаксично може бути виражений сполученням прийменника та іменника: англ. *It's difficult to see it dawned on me* ***in a sentence*** [726].

У німецькій мові у ситуації «вияв ірраціонального стану» також виокремлюємо специфікатор Місце: нім. *Es entdeckt die wirkliche Tiefe –* ***in der Höhe, nämlich in der des hellsten Bewußtseins****, wo noch heller es dämmert* [605]. Синтаксично такий специфікатор може бути виражений сполученням іменника та займенника: нім. *Es dämmert* ***in den Köpfen*** [702]; прийменником та займенником: нім. *Ein Gedanke war* ***in ihm*** *aufgeleuchtet* [605]; *Eine Ahnung leuchtete* ***in ihm*** *auf* [605].

В українській мові у ситуації «вияв ірраціонального стану» для досліджуваної групи предикатів виокремлюємо також специфікатор Місце: укр. *Несамовито закричав Мукудорі, випростуючись* ***під кущем, де йому***

щойно сяйнула ця тепер невідчепна думка [596]; *Та нараз* ***у ту темряву, у вже ніби небуття****, щось вдарило, сяйнуло, спалахнула думка* [596]. Синтаксично цей специфікатор може бути виражений сполученням прийменника та іменника: укр. *Кинувся [Пантелій] назад в приміщення, що вже заповнялося вогнем та димом. Але* ***по дорозі*** *осінила догадка. Знову повернувся назад* [596]; ***Під кулями*** *думки не бувають сподіваними: вони або відсутні, або приходять невідомо звідки* [596]; прислівником: *Під кулями думки не бувають сподіваними: вони або відсутні, або приходять* ***невідомо звідки*** [596].

В англійській мові для досліджуваної групи предикатів також виокремлюємо специфікатор Означеність: англ. *However, it soon dawned on me that* ***these*** *people were actually real activists, and their chants were not a form of deliberate irony* [750]; *It dawned on me that* ***all the*** *riends I had made, all two of them, were nabobs, and both had magnanimity* [750]. Специфікатор Означеність може бути знайомим мовцеві: англ. ***The*** *thought struck terror in our minds* [616]; ***The*** *thought struck me that she had come to borrow money* [616]; ***This*** *thought came to mind recently when a rumor surfaced about a clever elevator trick* [703]; не знайомий слухачеві (Специфічний): *This was staggering* ***new*** *information, and all kinds of ideas were flashing through our minds* [609]; не знайомий ні слухачеві, ні мовцеві (Неозначений): англ. *Narrator: And in this moment,* ***some*** *thing dawned on Andrew* [595]; *And I think at* ***some*** *point it dawned on him that everything he was doing seen to be really parts of the same big picture* [601]. Синтаксично специфікатор Означеність може бути виражений означеним артиклем: англ. ***The*** *thought struck me from out of the blue* [616]; займенником: англ. *And in* ***this*** *moment, something dawned on Andrew* [595]; ***This*** *metaphor leaped to mind as I made my way through another classic – Yehezkel Kaufmann's The Religion of Israel* [703]; *Just restarted, again, and* ***this*** *thought hit me* [491]; *Slowly it dawned on me that* ***some*** *women actually like to sweat* [709]; числівником: англ. *I kind of opened my eyes, and* ***the very first*** *thing that flashed across my mind was* [659]; ***One***

question springs to my mind given the government's stance on state school sport – do any Olympians leave their sporting success to chance?[613].

У німецькій мові специфікатор Означеність характеризуємо так: нім. ***Eine*** *Ahnung, Vermutung dämmerte ihm* [604]; ***Eine*** *Idee, eine Erinnerung blitzte in ihm auf* [604]; ***Diese*** *Äußerung erhellt die ganze Situation* [604]. Специфікатор Означеність може бути знайомий мовцеві: нім. ***Der*** *Gedanke fuhr ihm durch den Kopf* [604]; ***Diese*** *Einsicht dämmerte bei mir auf und der Erfolg meines Lehrbuch es sollte bald ein neues Beispiel für die eben er wähnte Regel geben* [604], не знайомий ні слухачеві, ні мовцеві: нім. ***Ein*** *Gedanke war in ihm aufgeblitzt* [605]; ***Ein*** *Gedanke war in ihm aufgeleuchtet* [605]; ***Eine*** *Ahnung leuchtete inihm auf* [605]; ***Ein*** *Gedanke blitzte ihm durch den Kopf* [612]. Синтаксично такий специфікатор може бути виражений неозначеним артиклем: нім. ***Ein*** *Gedanke blitzte mir durch den Kopf* [612]; означеним артиклем: нім. *Vielleicht dämmert in ihm* ***die*** *Erkenntnis, daß der Wahl spruch…*[702]; займенником: нім. *Dann dämmert ihr, daß irgendwann in* ***diesen*** *Tagen dieser häßliche, dümmliche Schriftsteller* [702]; *In* ***solchen*** *Augen blicken dämmert uns der innere Zusammenhang plötzlich auf* [702]; *Heute dämmert es uns* ***allen****, dass die Einzelaktionen der Vergangenheit angehören, die integrierte und vernetzte Kommunikation* [702]; *Es dämmerte die letzten zehn, zwölf Tage in halber, auch* ***ganzer*** *Bewußtlosigkeit* [702].

З-поміж інших учасників ситуації подаємо також специфікатор Означеність і в українській мові, який може бути знайомий мовцеві (Означений): укр. ***Ця*** *рятівна думка сяйнула Доброчинові щойно несамовито закричав Мукудорі, випростуючись під кущем, де йому щойно сяйнула ця тепер невідчепна думка* [596]; *Може,* ***ця*** *сама думка і йому стрельнула , і тим-то він так і завівся, так натхненно грузить мене подробицями майбутньої угоди, поки я з останніх сил витріщаю очі, намагаючись не згубити бодай основну логічну нитку, ну й де, питається, тут хоч якесь місце для духів* [596]; не знайомий слухачеві (Специфічний): укр. ***Нова*** *думка, як блискавка, сяйнула Даринці в голові: а що, як Лиску [козу] запрягти в возик!* [594]; *О зміні [про зміну] годин і о їх порядку [про їх порядок] не мав [Тимофій] найменшого*

поняття, тому ляпнув мені ***першу-ліпшу*** *цифру, котра прийшла йому на розум* [594]; *Гарне ім'я. Слухай, кидай своїх нещасних учнів, вони за це тільки спасибі тобі скажуть, мені тут спала на думку* ***одна*** *грандіозна ідея, приходь давай* [596]; *І тут блискавично приходить Володькові* ***нова*** *думка* [596]; *І раптом їй приходить* ***особлива*** *думка* [596]; не знайомий ні слухачеві, ні мовцеві (Невизначений): укр. *Раптом у них сяйнув відблиск* ***якогось*** *здогаду* [596]; *Ігореві сяйнула* ***якась*** *думка, він підвівся зі свого «Шерхана», що мав уже добряче потерті, заяложені бильця, поклав серветку коло порожньої тарілки* [596]; *Невпевнено мовив Микола, бо в пам'яті справді сяйнув* ***якийсь*** *спогад* [596]. Специфікатор Означеність синтаксично може бути виражений займенником: укр. ***Ця*** *думка блиснула в Маринки, як блискавка* [596]; *«Ти знаєш, – раптом зупинився він, – мені на поляні блиснула* ***така*** *геніальна мисль, якої існування я й не міг припускати»* [596]; *Всі* ***ці*** *думки блиснули в неї в голові в одну мить, як блискавка: блиснули й згасли* [596]; ***Кому*** *стукнуло в голову висмикнути мене з мого полку і послати сюди не знати ким і не знати навіщо* [596]; *А* ***хоч би кому*** *в голові сяйнуло – бодай шматочок того граніту залишити, бодай пам'ятний знак поставити на честь тих студентів, що тут голодували!* [596]; *Далі блиснула* ***якась*** *рішуча думка* [596]; *«Діамант» повинен виконувати свою функцію: блиснув* ***якийсь*** *промінчик здогадки* [596]; *Йому зненацька приходить* ***якась*** *думка* [596]; ***Якась*** *надзвичайна думка стрельнула йому до голови* [596]; ***Якийсь*** *спогад майнув в його безглуздому погляді* [596]; ***Всі*** *геніальні ідеї спадають на думку несподівано і вражають своєю простотою* [596]; *І тут до його голови приходить* ***інша*** *думка – він живе того, що мусить діждатися письма од тої дівчини, дівки окаянної, що забула про нього* [596]; *Мабуть, в обох майнула* ***одна й та сама*** *думка* [596]; числівником: укр. *У Валі блиснула ще* ***одна*** *нова думка* [596]; *З тим так само, як між дощовими хмарами пробігає блискавка, так і в свідомості блиснула* ***перша*** *думка: а що, як я не повернусь?* [596]; *Всіх разом осяяла* ***одна*** *думка* [596]; прикметником: укр. *І тут*

блискавично приходить Володькові ***нова*** *думка* [596]; *І раптом їй приходить* ***особлива*** *думка* [596].

В англійській мові також віднаходимо приклади для демонстрації специфікатора Темпоральність: англ. ***Around noon*** *it dawned upon me that I had never eaten breakfast* [614]; ***It was several months before*** *the truth finally dawned on me* [614]; ***As I grew up with an atheistic education****, the idea of a fairytale god never dawned on me* [749]; ***Then*** *it be latedly dawned on me that the report was in the future tense and was written to explain what was due to happen that evening* [749]; ***Even later*** *it dawned on me that SF was considered antithetical to Southernism* [749]; ***As the crowd roared with laughter****, it dawned on me that I haven't written a joke like this in twenty-five years* [726]. Специфікатор Темпоральність позначає стан справ, який повторюється: англ. ***Not for the first time*** *in my life, I was struck by the thought that sport is the most unifying and inspiring development and peace tool in the world* [703] або є регулярним: англ. *But ever since —* ***every time I've seen him or talked to him or heard his name, including when I heard yesterday that he had died, aged just sixty-five, of a heart attack*** *— that night, with him at the center of it, has sprung to my mind in vivid colors* [607]; ***Each time I see one of these cocoons hanging from a tree****, all of these marvels flash through my mind* [607]. В англійській мові, як і в українській, власне час представлений у категоріях минулого: англ. ***It was early evening*** *when all this pondering was going on, so naturally my mind leaped to the coming cocktail hour* [703]; ***Once the Aviva fund became available****, the first thing that sprung to my mind was to try and help this place as much as I possibly could* [703]; теперішнього: англ. *Let me tell you of the images that spring to my mind* ***when we talk about water*** [613]; *What images spring to your mind* ***when you think of fire****?* [613]; майбутнього: англ. ***One day*** *it will dawn on you that lying isn't helping your relationships* [713]. Часові орієнтири в англійській мові для специфікатора Темпоральність представлені такими часовими групами, як-от: часовий орієнтир точкового часу: англ. ***At this point*** *it struck me that I hadn't talked with him for months* [659]; *The answer came to me* ***just before the noon*** [659]; *It just*

flashed through my mind ***right now*** [736]; *«**At that moment**», E. Bulver assures us, «there flashed across my opening mind the great truth that refutation is no necessary part of argument»* [601]; часова рамка: англ. ***After a few months****, it dawned on me that I could play the role myself* [709]; *It dawned on me* ***late in the day****, and I got a complete attack of the panics* [709]; *This thought came to mind* ***recently when a rumors urfaced about a clever elevator trick*** [703]; період: англ. ***Driving through the Fabulous Fun Capital of the World (Orlando)****, I was struck by the thought that Florida should probably add to the list a planetary title for human perversity* [703]; ***When I was watching the statement****, I was struck by the thought that actually David Cameron is quite a good leader* [703].Такий специфікатор синтаксично може бути виражений прислівником: англ. *But* ***recently*** *it has dawned on me that scientific research is a career worth pursuing* [750]; *However, it* ***soon*** *dawned on me that these people were actually real activists, and their chants were not a form of deliberate irony* [750]; підрядним обставинним часу: англ. ***When I heard my thirteen-year-old chatting in the bathroom*** *it dawned on me that she may have bought a cellphone by herself* [712]; ***As I pulled into the office parking lot*** *it dawned on me that I'd left my lunch on the kitchen counter at home* [712]; ***As I drove the 100 miles back home, that's when*** *the thought hit me how little time I've spent really getting to know my Heavenly Father* [741]; ***But while I was with Mom*** *the thought hit me: what excuses have I been using to avoid spending time with God?* [741]; сурядним реченням: англ. ***I went to see Wade last night****, and it hit me* [726]; ***I was watching Iron Man 3 on the flight today****, and it hit me* [726]; ***Today I dialed Iryna's number****, and an idea flashed through my mind that a miracle might happen, and I would hear her voice as usual* [726].

У німецькій мові також виокремлюємо специфікатор Темпоральність: нім. ***Irgendwann*** *dämmerte ihm, was man mit ihm machte* [702]. Наводимо приклади, які презентують ні повторюваний, ні регулярний стан справ: нім. ***Erst nach einem Jahr mit Alexander*** *dämmerte es mir* [702]; ***Monate später*** *dämmerte mir die Wichtigkeit dieser Unterscheidung* [702]. Власне час презентований у категоріях минулого часу у таких прикладах: нім. *Erst hat er nur mit grellen*

Filmen ("Das deutsche Kettensägenmassaker") die deutschen Spießer erschreckt und derbleckt, aber ***vor ein paar Jahren*** *dämmerte ihm, daß der wahre Beruf des Künstlers nicht hinter, sondern vor der Kamera liegt, in der sog. Politik* [702]; теперішнього часу: нім. ***Jetzt*** *erst dämmerte mir auch, wie ich in den Besitz der Tüte gekommen sein mußte* [702]; майбутнього часу: нім. ***Wenn die Wünsche aber weniger und letzt endlich transzendiert werden durch die Selbst-Disziplin****, dämmert in uns das intuitive Wissen über das Selbst* [702]. Часові орієнтири специфікатора Темпоральність схарактеризуємо за групами точкового часу: нім. ***Jetzt*** *dämmerte es ihnen, daß auf Dauer Sicherheit ohne Reformen nicht zu haben* [702]; часової рамки: нім. ***Er stam nächsten Morgen*** *dämmerte es uns, dass es dieses Mal nicht wie bei einem normalen Schneesturm oder sonstigen schlechten* [702]; періоду: нім. *Es dämmerte* ***die letzten zehn, zwölf Tage*** *in halber, auch ganzer Bewußtlosigkeit* [702]; ***Ein paar Wochen vor dem Stichtag*** *dämmert mir dann, dass sich der Vortrag doch nicht von selbst schreibt und dass ich ein Thema brauche* [702]. Специфікатор Темпоральність може бути виражений синтаксично прислівником: нім. ***Heute*** *dämmert es uns allen, dass die Einzelaktionen der Vergangenheit angehören, die integrierte und vernetzte Kommunikation* [702]; сурядним реченням: нім. ***Begeistert war ich nicht, als ich den Brief gelesen hatte****, und mir dämmerte, was dieser Marschbefehl bedeutete* [702]; підрядним реченням часу: нім. ***Wenn die Wünsche aber wenig er und letztendlich transzendiert werden durch die Selbst-Disziplin****, dämmert in uns das intuitive Wissen über das Selbst* [702].

В українській мові подаємо також приклади для специфікатора Темпоральність на позначення повторюваного (фреквентативного) стану справ: укр. ***Часом*** *мені на думку спадає зовсім божевільна ідея* [596]; *І от* ***іноді*** *мені спадає дика думка* [596]; так й узуальний, за якого стан справ представлений як такий, що повторюється регулярно: укр. *Невдовзі він завважив, що варто йому замислитися про щось,* ***як рівно за день, о такій же порі****, сама собою спадала на думку потрібна відповідь* [596]; *Одна втіха – найкращі ідеї спадають на думку* ***саме за цим невдячним і монотонним***

заняттям [596]; *А ще йому стало цікаво, невже всім* ***у такі моменти*** *спадає на думку всіляка неважлива дурня* [596]. Разом з тим, стан справ може бути неповторюваним або нерегулярним: *Аж* ***одного разу*** *щось ніби вдарило його, і він почав шукати в селі давно затаєну правду* [596]; *Губернатор Франк був набундючений і самовпевнений,* ***й цієї миті*** *нікому не могла прийти до голови думка, що за два роки він повисне на шибениці* [365]; ***Останньої хвилини*** *тобі спадає щаслива думка* [596]; *Всі ці думки блиснули в неї в голові* ***в одну мить****, як блискавка: блиснули й згасли* [596]; *«Няв», – обізвався кіт, дивлячись на неї розумними очима, і* ***на мить*** *у її голові блиснув просвіток, і Танасиха згадала той страшний сон* [596]. Для аналізованої групи предикатів актуалізованими є приклади, у яких представлений власне час у категоріях минулого: укр. ***Це була мить****, в яку йому сяйнуло догадкою* [596]; ***І тоді ж*** *мені блиснула жахна мисль* [596]; ***Тоді*** *мені блиснула мисль, і я сказала* [596]; теперішнього: укр. *Чи то міркує, чи й справді голосно вимовляє Дмитрик, і* ***тієї ж миті*** *його пронизує усвідомлення…* [596]; *Чи щось подібне, але* ***цієї миті*** *їй на думку спадає чудова ідея* [596]; майбутнього: укр. *І якщо у вашу голову раптом прийде якась «геніальна» думка чи ідея – тоді можете її оприлюднити в коментарях* [718]. Разом із часовими категоріями подають також часові орієнтири трьох основних груп (точковий час, часова рамка, період). У дослідженні наводимо приклади, які демонструють часовий орієнтир точкового часу: укр. ***В тій хвилі*** *блиснула їм несподівана надія: за слідом противників побачили настигаючих своїх одновірців – і руки їх мимоволі вхопили за оружжя* [596]; ***В ту хвилину*** *в думці їй блиснуло : «От тепер я вже зовсім пропала!»* [596]; *А потім нараз ота моральна руїна баронова, ота шалена злість, що блискала в його очах* ***при самій згадці про Анелю*** [596]; часової рамки: укр. *Але буквально* ***наступного дня*** *мозок осінила інша думка: а може це хтось із захисників чи визволителів Кобеляк ще з часів Другої світової війни?* [596]; ***І десь аж удосвіта*** *їй сяйнуло в голові: Ярень!* [596]; ***Аж увечері*** *йому сяйнула щаслива думка: він повинен зробити якесь добро* [596]; періоду: укр. *Думки про самогубство, що*

настирливо приходили ***в найтяжчі хвилини психічного знесилення****, поступалися перед шаленим бажанням перемогти* [596]; ***Коли він сміявся****, то Андрієві чомусь приходив на думку Байда-Вишневецький* [596]. Синтаксично такий учасник може бути представлений прислівником: укр. *А* ***потім*** *сяйнуло їй у голові: господи, це ж коли все палитимуть, то хіба сіно не згорить чи лепешка?* [596]; *Світла думка сяйнула Утані лише* ***згодом****, коли розшарпане скіфами перське військо ледве втекло з-за Дунаю та Боспорської протоки* [596]; *Ця рятівна думка сяйнула Доброчинові* ***щойно*** [596]; дієприслівниковим зворотом: ***Тут навіть садячи часник****, тримаю поруч аркуш і олівець – раптом яка думка прийде в голову* [632]; підрядним обставинним часу: укр. ***Й тільки коли пізньої ночі дістались Ірпня****, Ярополкові сяйнула щаслива думка* [596]; ***Коли він сміявся****, то Андрієві чомусь приходив на думку Байда-Вишневецький, незрівнянний гультяй і зухвалий скалозуб із ворохобної Січі Запорізької* [596]; *Але зараз,* ***коли вона раптом зрозуміла****, що подобається гетьманові, у неї майнула думка – а чи зможуть вони тепер зробити що-небудь для її порятунку?* [596]; ***Коли вийшов на ґанок****, майнула була думка піти до гетьмана, але він її відкинув* [596].

В англійській мові також презентуємо специфікатор Спосіб дії: англ. *The solution* ***finally*** *dawned on him* [609]; *It* ***suddenly*** *dawned on me that I hadn't eaten all day* [707]. Синтаксично такий специфікатор може бути виражений прислівником: англ. ***Over and over*** *it ran through his mind* [607]; ***Simply****... she came into my mind* [726]; *That written, qualifications* ***immediately*** *spring to mind* [607]; *Two other instances of this set of painterly quirks leap* ***instantly*** *to my mind* [703]; *It* ***suddenly*** *dawned on me that I had forgotten to tell them about my schedule for the next week* [709]; прислівником та підсилювальною часткою: англ. *I ask myself a question that came into my mind, you know,****so suddenly*** [726]; *The thought came* ***so fast*** *into my brain* [709]; незалежною дієприкметниковою конструкцією: англ. ***Sitting at her desk****, she was struck by the thought that there had to be something more to life* [601]; порівняльною конструкцією: англ. *The thought hit*

me ***like a train*** [645]; *The past twenty-two months flashed through my mind* ***like film run at high speed****,and suddenly I felt rather tired* [607].

Також для предикатів досліджуваної групи у німецькій мові виокремлюємо специфікатор Спосіб дії: нім. *Er hat* ***ein wenig*** *gedämmert* [604]; *Bis es auch dir* ***endlich*** *dämmerte, daß sie krank ist* [702]. Синтаксично такий учасник ситуації може бути виражений прислівником: нім. ***Jedenfalls*** *dämmerte mir, daß er auf Nicole scharf ist* [702].

У дослідженні виокремлюємо ще один специфікатор Спосіб дії, який вказує на те, в який спосіб здійснюється та чи інша дія предиката: укр. *Я з вдячністю погладив собаку, і* ***раптом*** *мені сяйнула думка: а чому б не використати його для розшуку машини часу?*[596]. Синтаксично специфікатор Спосіб дії може бути виражений іменником: укр. ***Блискавкою*** *сяйнула рятівна думка* [596]; *Згасла Іванова думка блиснула* ***вибухом*** [596]; *Прошибне мене* ***блискавкою*** *думка, мов гострий ніж, і я немов в'яну. На мою душу мов спадає заслона з чорної крепи і закриває всю ясність, що в ній пробивається* [596]; порівняльним зворотом: *І враз,* ***як від блискавки****, сяйнуло їй: той єдиний, кого вона справді могла б кохати, ба навіть давно вже кохає, віддано й безодвітно, ось тут він, перед тобою!* [596]; *І,* ***мов блискавка****, сяйнула чітка і незаперечна думка – Ольг зрадив!* [596]; *Несподіваний здогад,* ***мов блискавка****, сяйнув у голові* [596]; *І тут,* ***наче кийком по голові****, стукнула мене думка: «Леле!»* [596]; *«З тим так само,* ***як між дощовими хмарами пробігає блискавка****, так і в свідомості блиснула перша думка: а що, як я не повернусь?* [596]; *Ця думка вдарила її,* ***мов стрель стрельнув****, і вона трохи не впала* [596]; *З тим так само,* ***як між дощовими хмарами пробігає блискавка****, так і в свідомості блиснула перша думка: а що, як я не повернусь?* [596]; *Прошибне мене блискавкою думка,* ***мов гострий ніж****, і я немов в'яну. На мою душу мов спадає заслона з чорної крепи [112] і закриває всю ясність, що в ній пробивається* [596]; прислівником: укр. *І ось* ***нарешті*** *у голові сяйнула думка: «Отець Василь!»*[596]; ***Там-таки*** *йому і сяйнув задум – стати власником сусії* [596]; *Захаркові й* ***тут*** *сяйнула ідея,*

причому ***несподівано*** *так,* ***випадково****, як і всі геніальні думки, що нечасто навідують людей* [596]; *Літа пригасили горе, та не могли викорчувати думок, згадок: приходили вони до вдови* ***несподівано*** *- в радості, в печалі* [596].

В англійській мові також характерною є ситуація, за якої учасник ситуації представлений як декілька осіб. Відтак, такого учасника презентуємо як специфікатор Кількість, який окреслює точну абсолютну кількість: англ. ***Two*** *flowers which do not readily spring to mind as candidates for cutting, but which make excellent displays, are Sisyrinchium…*[613]; ***One*** *question springs to my mind given the government's stance on state school sport – do any Olympians leave their sporting success to chance?* [703]; ***Two*** *other instances of this set of painterly quirks leap instantly to my mind* [703]; точну відносну кількість: англ. *This was staggering new information, and* ***all kinds of ideas*** *were flashing through our minds* [607]; *I think it dawned on* ***all of us*** *that, All the best, ted* [595]; неточну абсолютну кількість: англ. *There are* ***certain*** *memories and thoughts which hit me sometimes* [741]; *When he started singing,* ***all*** *my problems suddenly leaped to my mind* [659]; неточну відносну кількість: англ. *Slowly the point of Grace's discourse dawned on* ***the majority*** [595]; *As I read the letter* ***a number of*** *things came to my mind* [659]. На відміну від української мови, в англійській мові показником кількості може слугувати також неозначений артикль *a/an*, який вживають лише перед іменниками однини та прирівнюють до числівника *one*: англ. *Just* ***a thought*** *came to my mind while I was reading about our current situation of secularism…* [724]; *But suddenly today a thought struck me* [726]; *When I was standing there wondering if you had decided to let me die,* ***a thought*** *struck me…* [726]; ***An idea*** *just flashed through my mind* [726]; ***An idea*** *came to mind* [721]; *And so, when India was celebrating Mahatma Gandhi's birth centenary in 1969 – at that time I was 15 – an idea came to my mind* [726]. Синтаксично специфікатор Кількість може бути виражений числівником: англ. ***The past twenty-two months*** *flashed through my mind like film run at high speed, and suddenly I felt rather tired* [607]; ***Two other instances*** *of this set of painterly quirks leap instantly to my mind* [703]; іменником:англ. *As I read the letter* ***a number of*** *things came to my mind* [659];

Particular ***examples*** *that spring to mind include Phil Simmons's dismissal at Lord's last year* [613]; *Let me tell you of the* ***images*** *that spring to my mind when we talk about water* [613]; *Slowly the point of Grace's discourse dawned on* ***the majority*** [595]; займенником множини: англ. *No, it's only just dawned on* ***us*** *that it's a thing* [595]; *When suddenly it hit* ***them*** *– the idea to create and photograph a dress that doubles down a san ...* [683]; *I think it dawned on* ***all of us*** *that, All the best, ted* [595]; *Well, it dawned on* ***most of us*** [595]; *I think it dawned on* ***all of us*** *that, All the best, ted* [595]; прикметником: англ. *There are* ***certain*** *memories and thoughts which hit me sometimes* [741]; неозначеним артиклем: англ. *Just* ***a thought*** *came to my mind while I was reading about our current situation of secularism…* [724]; ***A thought*** *hit me* [661]; *But suddenly today a thought struck me* [726].

У німецькій мові, як і в англійській, також виокремлюємо учасника ситуації Кількість: нім. *Es dämmert jetzt vielleicht in* ***fünf, sechs*** *Köpfen, dass Physikauch nur eine Welt-Auslegung und -Zurechtlegung (nach uns)!* [702]. Синтаксично актант Кількість може бути виражений означеним (на позначення однини та множини) або неозначеним (на позначення однини) артиклем: нім. *Aber es gibt – unter mehr als einer Millionen Kombinationsmöglichkeiten –* ***eine*** *Lösung, und bald dämmert einem, warum man beider Namensgebung auf das abschließende "e" verzichtet hat: Swissmad* [702]; *Als ich das zum ersten Mal lese, dämmert mir* ***der*** *Grund für meinen Bewegungsdrang* [702]; числівником: нім. *Da dämmerte uns bereits* ***zum ersten Mal****, dass wir evtl. bei der falschen Gesellschaft gebucht hatten (gut bezahlte Traeger gehen nicht in Streik!)* [702]; словосполученням: нім. ***Ein paar Wochen*** *vor dem Stichtag dämmert mir dann, dass sich der Vortrag doch nicht von selbst schreibt und dass ich ein Thema brauche* [702].

Наводимо приклади ще одного специфікатора Кількість: укр. *Всі ці* ***думки*** *майнули в голові Грушевського блискавично, та рух митрополитової руки був іще швидший, – і професор – видить бог, автоматично – цмокнув* [596]; *Її ілюзорні асиметричні* ***думки*** *пронизували її мозок* [596]; *Всі ці* ***думки*** *блиснули в неї в голові в одну мить, як блискавка: блиснули й згасли* [365].

Синтаксично у дослідженні специфікатор Кількість може бути виражений формою множини іменника: укр. *Геніальні* ***думки*** *завжди приходять несподівано* [596] (детальніше у [164]).

Відтак, для предикатів на позначення вияву ірраціонального стану виокремлюємо актанти Зміст, Експерієнцер, а також специфікатори Місце, Означеність, Темпоральність, Спосіб дії та Кількість.

4.3. Предикати на позначення ірраціональної поведінки

Таку групу предикатів представляють ті одиниці, якими позначають вияви ірраціональної поведінки (зокрема, говорити щось ірраціональне).

В англійській мові предикати досліджуваної групи представлені такими ЛО, як-от: *prate, talk rubbish, talk nonsense, talk though one's hat* (Додаток *Є4*).

У німецькій мові предикати на позначення ірраціональної мовленнєвої діяльності позначають такі ЛО: *delirieren, fantasieren*, *fiebern* (Додаток *Є4*).

В українській мові такі предикати представлені ЛО: *заговорюватися, марити, химерити* (Додаток *Є4*).

Схарактеризуємо актанти та специфікатори для предикатів кожної з досліджуваних мов.

В англійській мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» Експерієнцер займає позицію підмета: англ. ***He*** *talks a lot of rubbish* [614]; *Is it just me or was* ***she*** *talking nonsense in the meeting?*[601]. Синтаксично такий учасник може бути виражений іменником: англ. ***People*** *who talk about authentic costume are talking rubbish* [607]; займенником: англ. ***He****'s talking rubbish* [614]; наказовим способом дієслова: англ. *Don't talk rubbish!* [614]. За комунікативним рангом актант Експерієнцер належить до Центру уваги. Такого учасника характеризуємо за таксономічним класом ЛЮДИНА: англ. ***Lejb Abrahamovich*** *was talking nonsense at the river again* [726].

У німецькій мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» Експерієнцер, як і в українській та англійській, також займає позицію підмета:

нім. ***Die Frau**, die ein teures Kind verloren, deliriert in Mutterfreuden, wer Vermögensverluste erlitten, hält sich für außerordentlich reich, das betrogene Mädchen sieht sich zärtlich geliebt* [605]. Синтаксично такий учасник може бути виражений іменником: нім. ***Der Kranke** fantasierte die ganze Nacht* [604]; *Immer, immer -, ob **die Fürsten** delirieren oder nicht* [605]; займенником: нім. *Fantasierst **du** (redest du Unsinn), oder sagst du die Wahrheit?* [604]; морфологічною формою дієслова: нім. ***Phantasieren**, sich lebhaften Vorstellungen überlassen, auch s.v.w. **delirieren**; in der Musik: über ein beliebiges Themas eine augenblicklichen Empfindungen auf einem Instrument vortragen* [605]. За комунікативним рангом учасник Експерієнцер належить до Центру уваги. Цього актанта характеризуємо за таксономічним класом ЛЮДИНА: нім. *Um neun Uhr fing **Caspar** anzudelirieren* [605].

В українській мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» виокремлюємо учасника Експерієнцер, який займає позицію підмета: укр. *За день жар збільшився, і **Кривоніс** почав уже заговорюватися* [600]. Синтаксично такий актант може бути виражений іменником: укр. *Ганна подумала, що **баба** почала заговорюватися* [596]; займенником: укр. *Гайшук од подиву виплюнув недокурок і покосився на Дибенка: чи не почав **той** часом заговорюватися з горя* [596]; *Іноді хвора впадала в забуття, ніби засинала, тоді **вона** марила* [596]; морфологічною формою дієслова: укр. *Але стала химерити, щовечора мучила мене: «Чи вернеться до нас той чоловік, – це про тебе, – навіщо він нам, ти мене не покинеш, мамо?»* [596]; *Потім почав [пілот] марити, слова мішалися з стогоном, у грудях його все зловісніше булькало, хрипіло* [596]. За комунікативним рангом такий учасник ситуації належить до Центру уваги. Експерієнцера характеризуємо за таксономічним класом ЛЮДИНА: укр. ***Володимир** почав уголос марити* [596]; *Добре було б дати сюди підбори, передок і закоти з малинової шкіри, – химерив **Омелько**, розглядаючи замшу* [596]; ***Хлопчик** почав заговорюватися, поводитися якось незрозуміло* [596].

В англійській мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» також виокремлюємо актант Зміст, який займає позицію прямого додатка: англ. *In evitably there's some caller prating on* ***about the decline in moral standards*** [601]. Синтаксично такий учасник ситуації може бути виражений сполученням прийменника, іменника та прикметника. За комунікативним рангом учасник Зміст належить до Центру уваги. У дослідженні для актанта Зміст виокремлюємо таксономічний клас ПОДІЯ.

У німецькій мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» учасник Зміст також займає позицію прямого додатка: нім. *Ein ehemaliger Wächter Elsers fantasiert* ***über gemeinsame Fluchtpläne aus Sachsenhausen****, während ein SS-Mann aus Dachau meint, endlich die "Wahrheit" über Elsers Tod zu enthüllen* [605]. Синтаксично такий учасник може бути виражений сполученням прийменника та іменника. За комунікативним рангом актант належить до Центру уваги. Учасника Зміст характеризуємо за таксономічним класом ІНФОРМАЦІЯ.

В українській мові для досліджуваної групи предикатів також виокремлюємо учасника Зміст, який у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» займає позицію прямого додатка. Синтаксично такий учасник може бути виражений простим реченням: укр. ***Добре було б дати сюди підбори, передок і закоти з малинової шкіри****, - химерив Омелько, розглядаючи замшу* [596]; складнопідрядним реченням: укр. *Подихавши киснем, він знову почав марити - вимовляв слова,* ***яких син ніколи не чув від нього*** [596]; безсполучником реченням: укр. *Але стала химерити, щовечора мучила мене: «****Чи вернеться до нас той чоловік, - це про тебе, - навіщо він нам, ти мене не покинеш, мамо****?»* [596]. За комунікативним рангом актант Зміст належуть до Центру уваги. Учасника Зміст характеризуємо за такими таксономічними класами: ДІЯ, ЗДАТНІСТЬ, ІНФОРМАЦІЯ.

В англійській мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» також виокремлюємо специфікатор Спосіб дії: англ. *Lejb Abrahamovich was talking nonsense at the river* ***again*** [726]. Синтаксично такий специфікатор

може бути виражений прислівником: англ. ***Inevitably*** *here's some caller prating on about the decline in moral standards* [601]; *No! I* ***always*** *talk nonsense* [654].

У німецькій мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» виокремлюємо специфікатор Спосіб дії: нім. *Die Frau, die ein teures Kind verloren, deliriert* ***in Mutterfreuden****, wer Vermögensverluste erlitten, hält sich für außerordentlich reich, das betrogene Mädchen sieht sich zärtlich geliebt* [605]; *Ich deliriere* ***schon wieder*** [605]. Синтаксично він може бути виражений сполученням іменника з прийменником або прислівником.

Для предикатів цієї групи в українській мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» також виокремлюємо специфікатор Спосіб дії: укр. *За цей короткий час він значно змінився на гірше: якийсь він став жовтий, прозорий, аж світиться і* ***вже зовсім*** *заговорюється* [596]; *Гайшук од подиву виплюнув недокурок і покосився на Дибенка: чи не почав той часом заговорюватися* ***з горя*** [596]. Синтаксично він може бути виражений прислівником: укр. *Володимир почав* ***уголос*** *марити* [596]; дієприслівниковим зворотом: укр. *Добре було б дати сюди підбори, передок і закоти з малинової шкіри, – химерив Омелько,* ***розглядаючи замшу*** [596].

В англійській мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» також виокремлюємо специфікатор Темпоральність, часовий орієнтир якого може бути представлений як період: англ. *Just listen to a copper sit there and talk rubbish* ***for a few minutes*** [613], а стан справ виявляє себе як такий, що повторюється: англ. *You do talk rubbish* ***sometimes****, Jules* [607]. Синтаксично він може бути виражений прислівником.

У німецькій мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» специфікатор Темпоральність визначаємо у таких прикладах: нім. ***Während des Fieberschubs*** *redete er irre* [605]; ***Aber auch später, noch während seines Kampfs gegen David****, er faßt ihn (1. Sam. 19, 24) bei einem wieder umangeblich zufälligen Besuch in Samuels Nabischulen, die Ekstase, so daß er nackt umhergeht, irre redet und einen ganzen Tag in Ohnmacht ist* [605]. Власне час виражений категорією минулого часу, а часовий орієнтир визначаємо як точковий час: нім. ***Um neun***

Uhr *fing Caspar anzudelirieren* [605]; період: нім. *Der Kranke fantasierte* ***die ganze Nacht*** [604] та часова рамка: ***Aber auch später, noch während seines Kampfs gegen David****, er faßt ihn (1. Sam. 19, 24) bei einem wieder umangeblich zufälligen Besuch in Samuels Nabischulen, die Ekstase, so daß er nackt umhergeht, irre redet und einen ganzen Tag in Ohnmacht ist* [605]. Синтаксично специфікатор Темпоральність може бути виражений підрядним реченням: нім. *Er sagte es mir mit einem furchtbaren Gramder Sorgeum mich, und* ***als er dann das Bewußtsein verlor*** *und delirierte, waraus den Worten, die er mit unterhervor stieß, zu erkennen, wie er gequält wurde von der Angst, mich ohne seinen Schutz, unfertig zu verlassen – und von meiner Todesangst muß ich schweigen* [605].

Деякі українськомовні зразки у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» презентують специфікатор Темпоральність. При цьому часовий аспект може позначати повторюваний стан справ: укр. *Іноді хвора впадала в забуття, ніби засинала,* ***тоді*** *вона марила* [596]; регулярний стан справ: укр. *Але стала химерити,* ***щовечора*** *мучила мене: «Чи вернеться до нас той чоловік, - це про тебе, - навіщо він нам, ти мене не покинеш, мамо?»*[596]; неповторюваний та нерегулярний: укр. ***За цей короткий час*** *він значно змінився на гірше: якийсь він став жовтий, прозорий, аж світиться і вже зовсім заговорюється* [596]. Для специфікатора Темпоральність в українській мові віднаходимо приклади, у яких власне час висвітлений лише у категорії минулого часу: укр. *Іноді хвора впадала в забуття, ніби засинала, тоді вона марила* [596]. Часовий орієнтир специфікатора характеризуємо періодом: укр. ***За цей короткий час*** *він значно змінився на гірше: якийсь він став жовтий, прозорий, аж світиться і вже зовсім заговорюється* [596]; часовою рамкою: укр. *Але стала химерити,* ***щовечора*** *мучила мене: «Чи вернеться до нас той чоловік, - це про тебе, - навіщо він нам, ти мене не покинеш, мамо?»*[596] та точковим часом: укр. *Іноді хвора впадала в забуття, ніби засинала,* ***тоді*** *вона марила* [596]. Синтаксично специфікатор Темпоральність може бути виражений прислівником або словосполученням.

В англійській мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» також виокремлюємо специфікатор Місце, який синтаксично може бути виражений сполученням іменника та прийменника: англ. *Is it just me or was she talking nonsense* ***in the meeting****?*[601]; *LejbAbrahamovich was talking nonsense* ***at the river*** *again* [726].

У німецькій мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» специфікатор Місце може бути виражений сполученням іменника та прийменника: нім. *Und der vom Tode schon gestreifte Mann hielt sich an die Arbeit, malte mit schwindender Kraft, bis er fieberglühend, irreredend* ***an der Staffelei*** *zusammenbrach* [605].

В українській мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» подаємо специфікатор Місце, який синтаксично може бути виражений сполученням іменника та прийменника: укр. ***У хаті*** *він знову заговорюється* [авт.] або прислівником: укр. ***Удома*** *вона почала заговорюватися* [авт.].

В англійській мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» також виокремлюємо специфікатор Кількість, який може бути виражений іменником однини чи множини: англ. ***The children*** *babbled excitedly among themselves* [601]; ***She*** *was babbling something about her ring being stolen* [601].

У німецькій мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» також вирізняємо специфікатор Кількість, який синтаксично може бути виражений означеним артиклем однини чи множини: нім. *Ihm folgte der Mann in der Samtjacke,* ***der*** *irre redete, Doktor Wilhelm und, von Matrosen getragen, schließlich der kleine Siegfried Liebling als Leiche nach* [605]; *Immer, immer, ob* ***die Fürsten*** *delirieren oder nicht* [605]; іменником: нім. *Die Haare hätten sich Robert auch dann gesträubt, wenn er mit solcher Lektüre in einem Schaukelstuhl auf einer sonnenbeschienenen Terrasse gesessen hätte, aber er war eine ingesperrter Feuerwächter vor einem flackern den Petroleumlicht in einem niedrigen Verschlag, in dem es nach nur medizinisch Sagbarem stank und in dem* ***hundert*** *vergiftete Männer fieberten und delirierten* [373]; *Und ich fürchte,* ***die Aztekenhäuptlinge*** *delirieren!* [605].

В українській мові у ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність» також наявний специфікатор Кількість, який синтаксично може бути виражений іменником: укр. *Ох, старі* ***голови*** *та розумні; химерять-химерять, та й зроблять з лемеша швайку* [600]; ***Чоловік*** *вже й зовсім химерить та говорить все підряд* [авт.] (детальніше у [167, 185]).

Відтак, для предикатів на позначення ірраціональної поведінки представлено актанти Експерієнцер та Зміст, а також специфікатори Спосіб дії, Темпоральність, Місце та Кількість.

4.4. Предикати на позначення ірраціонального сприйняття

Предикати цієї групи характеризуємо як такі, що позначають ірраціональне сприйняття будь-якої інформації, за якого учасник ситуації спостерігає певні видіння – образи людей, предметів, подій тощо, у своїй уяві або перед очима із незрозумілої причини та у незрозумілий спосіб.

В англійській мові предикати цієї групи схарактеризуємо послуговуючись такими ЛО, як-от: *daydream, fancy, fantasize, hallucinate* (Додаток *Є5*).

У німецькій мові предикати цієї групи подаємо за такими ЛО, як-от: нім. *erträumen, erscheinen, fantasieren, phantasieren, spintisieren, träumen* (Додаток *Є5*).

В українські мові предикати досліджуваної групи представлені ЛО: *видітися, маячити, передбачати, фантазувати* (Додаток *Є5*).

Досліджуємо актанти та специфікатори для предикатів цієї групи у кожній з мов.

В англійській мові у ситуації «ірраціональне зорове сприйняття» учасник ситуації Експерієнцер займає позицію підмета: англ. ***Sylvia*** *had started to hallucinate, seeing creepy-crawlies on her bed, and the houseman had to come and sort her out* [613]. Синтаксично такий учасник може бути виражений іменником: англ. *Yes,* ***people*** *did foresee this pandemic happening* [740] або займенником:

англ. *She wondered if* ***she*** *really could hallucinate a walking, talking nightmare. It couldn't really be him* [613]; *If* ***we*** *daydream while going through the motions of reading we can still recognise words, and perhaps* [613]. За комунікативним рангом Експерієнцер належить до Центру уваги. Цього учасника ситуації характеризуємо за такими таксономічними класами: ЛЮДИНА (англ. *On Friday and Saturday tea-times,* ***we*** *would sometimes fantasize about which pub we ought to go to and what we would eat after wards* [613]; *Look, may – may be* ***I*** *did hallucinate the phone call* [726]; *And when* ***I*** *daydream of its beauty I think, too, of the people I met on Koraloona* [613]); ЧАСТИНА ТІЛА: англ. *The old* ***hands*** *were less excited and settled down today dream the time away until supper* [613].

У німецькій мові у ситуації «ірраціональне зорове сприйняття» актант Експерієнцер також займає позицію підмета: нім. *Kredenzt mir wein, auf das berauscht wie Hafis* ***ich*** *phantasiewild von deiner schönheit* [605]. Синтаксично Експерієнцер може бути виражений іменником: нім. *Dass* ***Poeten*** *phantasieren, ist es dann von nöthen?*[605]; *Etwa* ***eine Frau****, die im Kopf ständig von einem Schauspieler fantasiert* [734]; означеним та неозначеним артиклем: нім. ***Der eine*** *phantasierte sich in seinen Romanen zum omnipotenten Helden und betrog Generationen von Lesern, der andere ist gleich Casanova der Inbegriff leibhaftiger Omnipotenz, der viele Menschen seiner Zeit um Gut und Leben betrog* [605]; займенником: нім. *Habe ich zu gestehen, daß* ***ich*** *mir, wenn ich manchmal über ihr [Cornelias] Schicksal phantasierte, sie nicht gern als Hausfrau, wohl aber als Äbtissin.. gar gern denken mochte* [615]; *Das Beste unsrer Überzeugungen nicht in Worte zufassen.. Die Sprache ist nicht auf alle sein gerichtet und wir wissen oft nicht recht, ob* ***wir*** *endlich sehen, schauen, denken, erinnern, phantasiren oder glauben* [605]; ***Man*** *soll ja nicht über sich spintisieren, und daß an mir kein übermäßig großes Talent verloren gegangen ist, weiß ich auch – aber ich glaube, ich könnte manches, besonders Kleinigkeiten, viel besser und rund ermachen, wenn ich Zeit hätte* [705]. За комунікативним рангом учасник Експерієнцер належить до Центру уваги. Учасника Експерієнцер характеризуємо за такими таксономічними класами: ЛЮДИНА (нім. *In einer anderen Schule wäre dabei*

schwerlich etwas Brauchbares herausgekommen; ***die Sechsjährigen*** *fantasierten munter und gar nicht töricht darauflos, und bewiesen, in welcher Arthier bei Gaudig die kleinsten Geister zum Arbeiten vorgebildet wurden* [605]; *Pech für* ***die kleinen Mädchen und die sensiblen Gemüter (wie mich)****, die über die sinnliche Schönheit des Liebhabers phantasiert haben, über seine Haut wie Regen, seine erfahrenen Hände, seinen perfekten Körper* [605]).

В українській мові у ситуації «ірраціональне зорове сприйнтяття» викремлюємо актант Експерієнцер, який займає позицію підмета: укр. *Всі ці причепки редактора* ***я*** *передбачив, знаючи його погляди на газету і відносини до мене* [601]. Синтаксично Експерієнцер може бути виражений іменником: укр. *Колись* ***Мумі*** *(це один приятель батька) постійно марилася пожежа* [596]; *І* ***Лимареві*** *марилося, що його тіло стає легесеньким і він уже не пливе по воді, а пурхає в повітрі* [596]; займенником: укр. *Всі ці причепки редактора* ***я*** *передбачив, знаючи його погляди на газету і відносини до мене* [600]; ***Вони*** *передбачали лихо* [авт.]; *Вдивляюся перед собою до болю в очах, і вже* ***мені*** *мариться, що все поле ворушиться од диверсантів: повзуть і повзуть, затиснувши кинджали в зубах* [596]; ***Йому*** *лишень походи маряться* [596]. За комунікативним рангом Експерієнцер належить до Центру уваги. Цього учасника ситуації характеризуємо за такими таксономічними класами: ЛЮДИНА (укр. *Син того панства, пан Вацлав, часто заглядав до Солецьких, і* ***люди*** *передбачали, що це закінчиться маріяшом [шлюбом]* [600]); ТВАРИНА (укр. *Отже свій виступ перед шановною аудиторією я почну з того, що нагадаю досить банальну істину:* ***тварина****, керована здебільшого інстинктом, майже не передбачає майбутнього* [596]).

В англійській мові у ситуації «ірраціональне зорове сприйняття» Стимул займає позицію прямого додатка. Синтаксично такий учасник може бути виражений іменником: англ. *The old hands were less excited and settled down to daydream* ***the time*** *away until supper* [613]; *More difficult illusions require the subject to hallucinate* ***objects or people*** *into or out of existence with his eyes open* [613]. За комунікативним рангом актант Стимул належить до Центру уваги.

Цього учасника ситуації характеризуємо за такими таксономічними класами: ОБРАЗ (англ. *She wondered if she really could hallucinate* ***a walking, talking nightmare****. It couldn't really be him* [613]); ЛЮДИНА: англ. *Luke Parker has been feeding Elena some concoction that allows her to hallucinate* ***Damon*** [726]; ДІЯ (англ. *Look, may – maybe I did hallucinate* ***the phone call*** [726]); ЧАС (англ. *The old hands were less excited and settled down to daydream* ***the time*** *away until supper* [613]); ПОДІЯ (англ. *Almost everyone would like to have more money and many people daydream* ***of being millionaires*** [613]).

У німецькій мові у ситуації «ірраціональне зорове сприйняття» учасник Стимул займає позицію прямого додатка: нім. *Die Eltern fantasierten* ***ihre Kinder*** *als engelhafte Unschuldswesen* [604]. Синтаксично такий актант може бути виражений підрядною означальною частиною: нім. *Und wenn Sie das feststellen, werden Sie darüber phantasieren,* ***daß früher die Preise stimmten und die Politiker integer waren*** [615]; часткою *da* та відповідним прийменником: нім. *Im Innersten denkt sie anders (als sie einmal zusammen bricht, fantasiert sie* ***davon****), doch infolge ihrer Pflegeabhängigkeit gibt es keine Möglichkeit, aus dem «Kindspielen» auszubrechen* [605]; іменником: нім. *Die ganze Nacht überhätte ich irre phantasiert -* ***von «Einsatzkräften» und «erhöhter Wachsamkeit»*** [605]; сполученням прийменника та займенника: нім. *An seiner Drehbank phantasierte er* ***von ihr****, erinnerte er sich der mit ihr verlebten Stunden und fieberte neuen entgegen* [605]. За комунікативним рангом учасник Стимул належить до Центру уваги. Актанта Стимул характеризуємо за такими таксономічними класами: ЛЮДИНА (нім. *Die Eltern fantasierten* ***ihre Kinder*** *als engelhafte Unschuldswesen* [605]; *Glaubst du vielleicht, was ein doofer Schwärmer* ***von dir*** *phantasiert?* [605]); ПОДІЯ (нім. *Und wenn Sie das feststellen, werden Sie darüber phantasieren,* ***daß früher die Preise stimmten und die Politiker integer waren*** [605]); ОБРАЗ (нім. *Kredenzt mir wein, auf das berauscht wie Hafis ich phantasiewild* ***von deiner schönheit*** [605]; *Die Fackel [Elektronische Ressource], 2002 [1924] Im «Traumstück» fantasiert sich der gereifte Dichter* ***in allerhand Bilder*** *unserer aufgewühlten Zeit hinein* [605]); ТВІР (нім. *Ich wendete mich an die Nibelungen..*

*ich ..fand die Stelle, wo die Meerfrauen dem kühnen Helden weissagen.. ich phantasirte mir ..**eine für sich bestehende Ballade**..die mich in der Einbildungskraft oft beschäftigte, ob schon ich es nicht dazu brachte sie abzuschließen* [605]).

В українській мові у ситуації «ірраціональне зорове сприйняття» виокремлюємо також ще одного учасника – актанта Стимул, який займає або позицію прямого додатка або підмета: укр. *Павло уникав спогадів про напад ревнощів; намагався забути секунди приголомшливого прозріння, коли він незбагненним чином міг зазирати в чужі душі й передбачати **події близького майбутнього*** [596]; *Колись Мумі (це один приятель батька) постійно марилася **пожежа*** [596]; *А Яремкові все виділася **далека Ганя** – його чудова подруга Бібігуль* [596]. Синтаксично такий учасник ситуації може бути виражений іменником: укр. *Лучче б ти, сину, був зогнив у божевільні, куди тебе засадили розумні люди, що передбачали все це **страхіття*** [596]; *Отже свій виступ перед шановною аудиторією я почну з того, що нагадаю досить банальну істину: тварина, керована здебільшого інстинктом, майже не передбачає **майбутнього*** [596]; *Передбачив **зміни*** [автор.]; неозначеним займенником: укр. *Може, **щось** подібне марилося мені тоді, коли я втікав зі Львова* [596]; з'ясувальною підрядною частиною зі сполучниками *що* та *як*: *І Лимареві марилося, **що його тіло стає легесеньким і він уже не пливе по воді, а пурхає в повітрі*** [596]; *Травіаті мариться, **як досхочу їсть диню*** [596]; безсполучниковою частиною: укр. *Він ще не знав, що на нього чекає, та вже передбачав: **хмари збираються щільніше й щільніше, його оплітає мерзенне плетиво нахабних фальшивок, наклепів*** [596]; *Так вона й передбачала – **сприймуть як цирковий номер*** [596]. За комунікативним рангом актант Стимул належить до Центру уваги. Такого учасника ситуації характеризуємо за такими таксономічними класами: ПОДІЯ (укр. *Павло уникав спогадів про напад ревнощів; намагався забути секунди приголомшливого прозріння, коли він незбагненним чином міг зазирати в чужі душі й передбачати **події близького майбутнього*** [596]); ДІЯ (укр. *Погано без годинника: цілу ніч мариться, **що пора вставати*** [596]; *Травіаті мариться, **як***

досхочу їсть диню [596]); ОБРАЗ: укр. *Лучче б ти, сину, був зогнив у божевільні, куди тебе засадили розумні люди, що передбачали* ***все це страхіття*** [596]; *Маячили в уяві* ***образи*** *якоїсь чудної природи та життя, сум погаслого дня, тихих міст з білими тужно-пустельними стінами* [596]; АРТЕФАКТ: укр. *Згадався вчорашній сон – рік від року однаково мариться* ***купальський під льодом вінок****, що б'ється, шукаючи ополонку, волошки й рум'янок вплетені між вербових гілок, мляво хилитаються течією, «напевно, від матері лист надійде»* [596]; *У дощ мені мариться* ***дача колишньої подруги-докторші*** *і та ніч, коли оцей ось, згорблений і тепер лише з двома волосинами на маківці чоловік, примчався з краю світу, щоб урятувати мене від депресії після невдалого замаху на власне життя* [596]; ТВАРИНА: укр. *А радше йому просто марилася* ***потворна істота****, зображена на килимі у верхівці «піраміди мертвих»* [596].

В англійській мові виокремлюємо специфікатор Місце, який може бути виражений сполученням іменника та прийменника: англ. *Is it normal to hallucinate* ***in the dark****?*[720].

У німецькій мові для цієї групи предикатів також виокремлюємо специфікатор Місце: нім. *Euch erscheint ein Fragezeichen* ***über dem Kopf*** *bei dem Thema "der Goldene Schnitt"?* [675]. Синтаксично він може бути виражений сполученням іменника та прийменника: нім. *Eine Person, die man liebt und die* ***im Traum*** *erscheint, kann verdeutlichen, wie wichtig diese auch im realen Leben für den Träumenden ist* [698]; словосполученням: нім. *Mittlerweile behaupten mehr als 2000 Menschen, dass der Mann* ***in ihren Träumen*** *erscheint* [705]; підрядним обставинним місця: нім. ***Aber dort****, wo er spintisiert,* ***wo er abstrakt malt****, in dem er uns kosmisch oder metaphysisch kommt, wie in seinen "Mond"-Varianten oder im "Gewitter", hat seine Bildgestaltung etwas bewusst Konstruiertes, bewusst Primitives, Kaltes, Nüchternes* [705].

В українській мові у дослідженні виокремлюємо і специфікатор Місце: укр. *Хоч би маленький шматочок м'яса! Явдоха відчуває – м'ясо відживило б її. Воно маячить* ***перед очима*** *– рум'яне, піджарене...* [600]; *Маячили* ***в уяві*** *образи*

якоїсь чудної природи та життя, сум погаслого дня, тихих міст з білими тужно-пустельними стінами [596]. Синтаксично специфікатор Місце може бути виражений словосполученням: укр. *Зігрівшись, Надя дрімала;* ***в нечіткому сниві*** *марився вечір* [596]; *То марилися мені мандри* ***в далекі землі****, то затишне місце* ***на безлюдді над річкою*** [596]; сполученням іменника та прийменника: укр. *Вона мені мариться* ***у снах, в уяві*** [596]; *Нам, тезку, пригадується, і* ***в Америці*** *марилися степові верби та чорнобривці ласкаві, – відповів Байда* [596]; сполученням прийменника та займенника: укр. *Марево старіння відсунулося геть на окраїни свідомості, і* ***переді мною*** *маячило життя, залюднене молодими дівчатами* [596]; сполученням іменника, частки та прийменника: укр. *Вона почала маритися* ***ще в операційній*** *і продовжила* ***вже у палаті****, вилазячи до нескінченості з нічного мороку* [596].

В англійській також виокремлюємо специфікатор Темпоральність: англ. *If we daydream* ***while going through the motions of reading*** *we can still recognise words* [613]; *You cannot hallucinate* ***when you're dead*** [726]. Вказані приклади презентують неповторюваний та неузуальний стан справ, а власне час представлений у категоріях теперішнього часу. Разом з тим, у цих ситуаціях віднаходимо приклади часових орієнтирів періоду: англ. *If we daydream* ***while going through the motions of reading*** *we can still recognise words, and perhaps* [613]; часової рамки: англ. *You cannot hallucinate* ***when you're dead*** [726]. Синтаксично специфікатор Темпоральність може бути виражений підрядною частиною часу або незалежною дієприкметниковою конструкцією.

У німецькій мові також виокремлюємо специфікатор Темпоральність: нім. *Und traumhaft wird die alte Erde mit allen Erlebnissen* ***am Ende*** *vor ihren Augen erscheinen und doch nicht aus dem Gedächtnis weichen, weil [...]* [605]. Подаємо приклади, які презентують повторюваний стан справ для специфікатора Темпоральність: нім. *Das Beste unsrer Überzeugungen nicht in Worte zu fassen. Die Sprache ist nicht auf alles eingerichtet und wir wissen* ***oft*** *nicht recht, ob wir endlich sehen, schauen, denken, erinnern, phantasieren oder glauben* [605] або неповторюваний і нерегулярний стан справ: нім. *Jedenfalls habe ich* ***die***

Nacht durch *phantasiert* [605]. Також відзначаємо ситуації, у яких власне час виражений у таких категоріях теперішнього часу: нім. ***In den Tag*** *hinein träumen* [604]; *Das Beste unsrer Überzeugungen nicht in Worte zu fassen..Die Sprache ist nicht auf alles eingerichtet und wir wissen* ***oft*** *nicht recht, ob wir endlich sehen, schauen, denken, erinnern, phantasieren oder glauben* [605]; минулого часу: нім. *Jedenfalls habe ich* ***die Nacht durch*** *phantasiert* [605]; майбутнього часу: нім. *Und traumhaft wird die alte Erde mit allen Erlebnissen* ***am Ende*** *vor ihren Augen erscheinen und doch nicht aus dem Gedächtnis weichen, weil [...]* [605]. Часові орієнтири специфікатора Темпоральність визначаємо за групами часової рамки: нім. *Und traumhaft wird die alte Erde mit allen Erlebnissen* ***am Ende*** *vor ihren Augen erscheinen und doch nicht aus dem Gedächtnis weichen, weil [...]* [605]; періоду: нім. *Jedenfalls habe ich* ***die Nacht durch*** *phantasiert* [605]; ***Die ganze Nacht*** *über hätte ich irre phantasiert - von «Einsatzkräften» und «erhöhter Wachsamkeit»* [605]. Синтаксично специфікатор Темпоральність може бути виражений сполученням іменника та прийменника або словосполученням.

Для досліджуваної групи предикатів виокремлюємо також специфікатор Темпоральність: укр. *Минуле, навіть відступаючи в людині, не зникає безслідно, воно переплітається з сущим,* ***іноді*** *лиш маячить на обріях свідомості, зринає у болючому спогаді або ж приходить у снах* [596]; *Зліз Мартин з коня, опустився на коліна і поколінкував до Уляни: «Не можу без тебе, ноччу ти мені снишся і* ***удень*** *видишся, уся моя жисть через тебе, проклятущу, буриця…»* [596]. Специфікатор Темпоральність презентує як повторювальний стан справ: укр. ***Інколи*** *марилося і ще одне потаємне жадання – київський княжий стіл* [596], так й узуальний, що повторюється регулярно: укр. ***У дощ*** *мені мариться дача колишньої подруги-докторші і та ніч* [596]; *Темні присмерки ворушкими тінями коливалися між стовбурів, він знав, що,* ***коли темніє****, у лісі завжди мариться, наче хтось ходить за деревами* [596]. Разом з тим, стан справ може бути неповторюваним і нерегулярним: укр. *А* ***хвилинами*** *марилось їй, що того майбутнього й зовсім не буде, що життя її кінчилось, що вона дійшла грані його і путі їй далі немає* [596]. Подаємо також

приклади, у яких представлений власне час у категоріях минулого: укр. ***Інколи*** *марилося і ще одне потаємне жадання – київський княжий стіл* [596]; теперішнього: укр. *Погано без годинника:* ***цілу ніч*** *мариться, що пора вставати* [596]; *Темні присмерки ворушкими тінями коливалися між стовбурів, він знав, що,* ***коли темніє****, у лісі завжди мариться…* [596]. Схарактеризуємо для цього специфікатора часові орієнтири періоду: укр. *Їй* ***весь час*** *марилося, що з-за оксамитних портьєр і камінних стулок, з-за стелажів з книгами та різьблених шаф визирають інші мешканці Вежі, примарні і полохливі* [596]; часової рамки: укр. *Зліз Мартин з коня, опустився на коліна і поколінкував до Уляни: «Не можу без тебе, ноччу ти мені снишся і* ***удень*** *видишся, уся моя жисть через тебе, проклятущу, буриця…»* [596]. Синтаксично такий учасник ситуації може бути виражений іменником, прислівником, сполученням іменника та прийменника, словосполученням, підрядним обставинним часу.

У німецькій мові презентуємо специфікатор Спосіб дії так: нім. *Es spielt mit dem Grauen, es fantasiert* ***groß, zynisch, poetisch*** *– je nach dem Fall – über den Tod* [605]; ***Mit offenen Augen*** *träumen* [604]; *In einer anderen Schule wäre dabei schwerlich etwas Brauchbares herausgekommen; die Sechsjährigen fantasierten* ***munter und gar nicht töricht*** *darauflos, und bewiesen, in welcher Art hier bei Gaudig die kleinsten Geister zum Arbeiten vorgebildet wurden* [604]. Синтаксично такий учасник може бути виражений прислівником або словосполученням.

В англійській мові також виокремлюємо специфікатор Спосіб дії: англ. *Sylvia had started to hallucinate,* ***seeing creepy-crawlies on her bed****, and the houseman had to come and sort her out* [613]; *But is it necessary that he should fantasize about that* ***beforehand****?* [613]; *I am here to do science and math and* ***occasionally*** *hallucinate* [726]. Синтаксично специфікатор Спосіб дії може бути виражений незалежною дієприкметниковою конструкцією або прислівником.

В українській мові також виокремлюємо специфікатор Спосіб дії: укр. *І якось одразу полегшало на душі, все, що трапилося досі, віддалилося,* ***невиразно*** *маячило десь далеко-далеко на обрії свідомості* [596]; *Є в*

розпорядженні фізиків формула гравітаційного радіуса – і на цій теоретичній базі вони фантазують, ***домальовуючи в уяві те****, чого немає в арсеналі науки* [596]; *Є в розпорядженні фізиків формула гравітаційного радіуса – і* ***на цій теоретичній базі*** *вони фантазують, домальовуючи в уяві те, чого немає в арсеналі науки* [596]. Синтаксично такий специфікатор може бути виражений прислівником, дієприслівниковим зворотом, словосполученням.

В англійській мові виокремлений специфікатор Означеність представлений неозначеним артиклем: англ. *If you fantasize about* ***an*** *event or situation that you would like to happen, you give yourself pleasure by imagining that it is happening, although it is untrue or unlikely to happen* [603] або ж означеним: англ. *Look, may - maybe I did hallucinate* ***the*** *phonecall* [726].

В українській мові також виокремлюємо специфікатор Означеність: укр. *Маячили в уяві образи* ***якоїсь*** *чудної природи та життя, сум погаслого дня, тихих міст з білими тужно-пустельними стінами* [596]; *І раптом збоку пролунав сміх –* ***той самий*** *дівчачий голосок, що снився йому, марився, чувся* [596]; *Їй* ***весь*** *час марилося, що з-за оксамитних портьєр і камінних стулок, з-за стелажів з книгами та різьблених шаф визирають інші мешканці Вежі, примарні і полохливі…* [596]; *Погано без годинника:* ***цілу*** *ніч мариться, що пора вставати* [596]. При цьому специфікатор Означеність може бути знайомий мовцеві: укр. ***Всі ці*** *причепки редактора я передбачив, знаючи його погляди на газету і відносини до мене* [591], не знайомий ні Мовцеві, ні Слухачеві: укр. *Лучче б ти, сину, був зогнив у божевільні, куди тебе засадили розумні люди, що передбачали* ***все це*** *страхіття* [596]. Синтаксично такий специфікатор може бути виражений займенником або прикметником (детальніше у [166]).

Відтак, для предикатів на позначення ірраціонального сприйняття виокремлено актанти Експерієнцер, Стимул та специфікатори Місце, Темпоральність, Спосіб дії, Означеність.

4.5. Предикати на позначення зумовленого ірраціонального стану

У дослідженні виокремлюємо предикати, які позначають стан, зумовлений ірраціональністю: впливом деякої інформації – раціональної чи ірраціональної, подій, чиєїсь поведінки тощо.

В англійській мові предикати цієї групи визначаємо за такими ЛО: англ. *crack up, go crazy*, *go mad, lose mind* (Додаток *Є6*).

У німецькій мові предикати цієї групи подаємо так: нім. *durchdrehen, spinnen,verrücken, verrücktspielen, überschanppen* (Додаток *Є6*).

В українській мові предикати цієї групи представлені ЛО: укр. *збожеволіти, обезглуздіти*, *одуріти, отуманітися, ошаленіти, ошаліти, чманіти* (Додаток *Є6*).

Характеризуємо актанти та специфікатори для досліджуваної групи предикатів у кожній з мов.

В англійській мові актант Експерієнцер представляємо за такими прикладами: англ. *Whatever happened **she** mustn't crack up. She couldn't afford to lose this job* [613]; *«I'm afraid,» – I told her, – «**I**'m going to crack up. I feel I've lost everything»*[613]; *I take, only occasionally **I** go mad and let ripe and have quite a few, other times* [613]. Синтаксична роль Експерієнцера представлена підметом. Синтаксично такий учасник ситуації може бути виражений іменником: англ. *«**The locals**'ll go crazy», - I could feel him shaking his head* [613]; ***Humans** will not go crazy. Humans will learn about animals. After some time humans will meet animals* [613]; ***Millie** was losing her mind trying to prepare food and manage the front of the house, but thankfully she was able tohire someone to help* [614]; ***The audience** went crazy when the special guest took the stage* [614]; займенником: англ. *Well, **you**'d go mad if you tried wouldn't ya?* [613]; ***I**'ll go mad if I'ave to lie on that bed any more today* [613]; *At which point **everyone** would crack up with laughter and I'd slide slowly down in my chair with embarrassment* [613]; *I don't want **anybody** here to go crazy* [613]; *But when I say that one little old mayor will die well, then, **everyone** loses their minds* [667]; словосполученням: англ. *An*

indifferent man who made ***your heart*** *go crazy? How real did she want it exactly?* [613]; *I think* ***Jane's grandmother*** *has lost her mind lately* [613]; *They say* ***the old man*** *went crazy after being attacked by a wolf* [614]. За комунікативним рангом Експерієнцер представлений як Суб'єкт. Актанта Експерієнцер характеризуємо за такими таксономічними класами: ЛЮДИНА (англ. *In the bad old days* ***you*** *could go crazy trying to match a driver's configuration to the switch settings on a LAN card* [613]; *And* ***the moms*** *crack up completely: they go out of here wailing. It's understandable* [613]); ТВАРИНА (англ. *Nathan, anxious for a closer look, goes over and the* ***animals*** *go mad* [381]); АРТЕФАКТ (англ. ***Bells*** *go mad, living so near to heaven* [613]); ОБРАЗ (англ. ***Characters from the prose domain*** *never go mad – their dramatic status would not warrant it* [613]); ПРИРОДНА СИЛА (англ. ***The place*** *would go crazy* [613]); УСТАНОВА (англ.*Cash-flow is the barometer of a company's fortunes.* ***Companies*** *go crazy over cash-flow. They screw their suppliers, screw their people and eventually screw themselves* [613]).

У німецькій мові семантичну роль Експерієнцера презентуємо у таких прикладах: нім. ***Er*** *schnappt langsam über* [604]; *Nun spinnen* ***sie*** *vollends, die Weißen!* [605]. Синтаксична роль Експерієнцера представлена підметом. Синтаксично такий учасник ситуації може бути виражений іменником: нім. ***Der Chef*** *spielt heute wieder verrückt* [605]; *Solange Finanzmärkte bei flexiblen Wechselkursen und durch Deflationswettläufe der Staaten die Chanceer halten, ihren eigenen Gesetzen zu folgen, werden Anleger viel Geld gewinnen und bei kleinen Beben gelegentlich verlieren, werden* ***Finanzmärkte*** *verrückt spielen* [605]; займенником: нім. *Vor dem Examen hat* ***sie*** *plötzlich durch gedreht* [600]; *Sehr beliebt sind vor allem in Westdeutschland die Wendungen Ich glaube,* ***du*** *spinnst!* [605]; *Ich dachte,* ***ich*** *spinne* [605]; *Daß mir* ***keiner*** *durch dreht!* [605]. За комунікативним рангом Експерієнцер представлений як Суб'єкт. Актанта Експерієнцер характеризуємо за такими таксономічними класами: ЛЮДИНА (нім. *Hawa dagegen gab zu bedenken, man dürfe nicht vergessen, daß* ***Greise*** *gern durch drehten, wenn so kurz vor dem Tod die Wundmale ihres schlimmsten Lebenstraumas wieder aufbrächen* [605]); АРТЕФАКТ (нім. *Dafür sollten Sie die*

Nase haben, wo's kleckert und knattert, summt und brummt und kohlt oder ***die Technik*** *verrückt spielt, und immer gleich zur Stelle sein* [605]); УСТАНОВА (нім. *Müssen* ***Finanzmärkte*** *so verrückt spielen, daß Anteilscheine an Unternehmen heute um fünfzehn Prozent billiger oder teurer sind als gestern?* [605]); ОБРАЗ (нім. *Aber ist das Grund genug, daß ganz* ***Amerika*** *verrückt spielt?*[605]).

Семантичну роль Експерієнцера в українській мові подаємо так: укр. *Якщо* ***я з тою Алісою*** *не збожеволію, то це буде диво Господнє* [596]. Синтаксична роль Експерієнцера представлена підметом. Синтаксично Експерієнцер цієї групи предикатів може бути виражений іменником: укр. *А це настільки скерувало Дмитрикові думки на інші рейки, аж він не спромігся зауважити, що п'є, а Сава і далі провадив своєї, і від його говоріння* ***Дмитрик*** *чманів?* [596]; *Ось він повертає свою чортопхайку на цвинтар, зупиняв біля дверей дзвіниці і пересохлими східцями гупає до поліцаїв, за ним обережно плигає жовторотий, з кишкуватою шиєю перекладач Ксянда, що десь навчився цвенькати по-німецьки і так густо парфумити своє прилизане волосся, що навіть* ***поліцаї*** *чманіють од нього* [596]; займенником: укр. *Запінившись і хропучи, схарапуджений кінь летів щодуху,* ***він*** *просто ошаленів, став, як дикий, відчувши в себе на хребті незвичайного їздця* [596]; *Особливо зараз, коли* ***вони*** *чманіють від передчуття сенсацій, шукаючи таємниче Ранчо Доута* [596]; *Та тому, що тут не тільки люди слабі на голову, але і* ***все*** *довкола, піддавшись незбагненним флюїдам психотерапії, на місці чманіє і шаленіє* [596]; *Здавалося: не знайди вони Бога собі зараз же, в цю хвилину, – і* ***всі*** *збожеволіють , бо все пропало, всюди загибель* [596]; ***Хтось*** *у цьому місті напевно збожеволів, дістав бзика на кольоровому грунті* [596]; словосполученням: укр. ***Дехто з нукерів*** *збожеволів у воді і сміявся, а хто цілував перед смертю коня у губи, клав на гриву йому свою голову і, зносячись течією, чекав козацького шабельного замаху* [596]; прикметником: укр. *Ну, от і треба створити йому умови, хату знайти чи побудувати, бо він,* ***бідолашний****, у землянці чманіє, те, се зробити, і діло закрутиться колесом* [596]; морфологічною формою дієслова: укр. *В давнину, я читав, як через оце так*

зване кохання стрілилися, вішалися, топилися, гамселили одне одного, різалися, випікали кислотою очі, пробивали черепи, отруювали себе міцними напоями, ковтали дим, божеволіли, дуріли, чманіли і замріювались [596]. За комунікативним рангом учасник Експерієнцер представлений як Суб'єкт. Експерієнцера цієї групи предикатів характеризуємо за такими таксономічними класами: ЛЮДИНА (укр. *Й тут* ***Соболь*** *мов ошалів, ухопивши Опію за плечі, він присадив її, кинув на траву й упав поряд з нею Княгиня заволала несвоїм голосом і дряпала йому руки й вид, але він мов оглух до всього на світі й не переставав тупо та наполегливо домагатися свого* [596]; *Розлютований невдалими походами під Чигирин,* ***Магомет Четвертий*** *ошаленів від такого нечуваного нахабства якихось волоцюг, голодранців, що посміли насміятися з намісника бога на землі* [596]; *Чортеням трималося* ***хлоп'я*** *на тачанці, чманіло від лету, від степових скажених галопів, віжки напинались, мов струни, коли Ягор почував за спиною в себе незвичайного пасажира - самого Нестора Івановича* [596]); ЧАСТИНА ТІЛА (укр. *І хоча це був тільки початок, трагедійний початок війни, коли й* ***мозок*** *чманів од усього, Богдан вірив, що він побачить і кінець її* [596]; ***Серце Андрієве*** *зовсім одуріло* [596]); ТВАРИНА (укр. *Митько спить поруч на розкладачці, а у вікно товчеться і товчеться головою і тому, мабуть, ще більше чманіє* ***настирна муха*** [596]; *У шаблевому бою напруга така, що ці хвилини не витримують навіть* ***коні*** *- вони чманіють і починають зашпортуватися* [596]); КОЛЕКТИВ (укр. ***Увесь театр*** *збожеволів* [596]; *І* ***натовп*** *вкінець ошаленів* [596]; ***Весь полк*** *разом ошаленів, і за мить сотні стволів викидають у небо свинець – а може, не сотні, а тисячі, бо враження таке, що стріляє уся дивізія* [596]); АРТЕФАКТ (укр. ***Компаси*** *наче збожеволіли* [596]); ТРАНСПОРТНИЙ ЗАСІБ (укр. ***Автопілот*** *неначе збожеволів, а потім зовсім завмер* [596]); ОБРАЗ (укр. *Бо не може* ***небесна гармонія*** *збожеволіти какофонією!* [596]).

В англійській мові також презентуємо специфікатор Місце: англ. *You really did lose your mind* ***on that island*** [726]; *You got to lose your mind* ***in Detroit Rock City*** [726]; *Kids go crazy* ***in Adventure Playland****, with all-weather playbarn*

and railway [726]. Синтаксично такий актант може бути виражений сполученням прийменника та іменника: англ. *There were times* ***on Velona*** *where I thought I was losing my mind* [613]; *But I remembered her asking whether I didn't go crazy on my own* ***at The Pightle*** [613]; прислівником: англ. *I'd go crazy* ***here*** [613]; *If you're not really strong in your mind and find things to occupy yourself you can go mad in* ***there****, get taken down to C1 and then to the mad house* [613]; англ. *You could go mad* ***there*** [613]; словосполученням: англ. *I thought to myself: «I'll go mad* ***in that prison****. I'm not ready to go there yet»* [613]; *Who has the right to ordain that I should be the one to go mad* ***in this house****, with a senile old woman of almost ninety years?*[613].

У німецькій мові специфікатор Місце може бути виражений прислівником: нім. *Wir sind alle verrückt* ***hier****, ich bin verrückt, sie sind verrückt* [660].

В українській мові також для цієї групи предикатів виокремлюємо специфікатор Місце: укр. *Тільки ж ковтати щораз важче, я помітно худну, вже й апетиту немає – і до їжі, і до життя, окрім хіба писання, ночами кашель душить, щосили стримуєшся, чманієш* ***під подушкою****, а тоді як прорветься, як вибухне!* [596]; *Ну, от і треба створити йому умови, хату знайти чи побудувати, бо він, бідолашний,* ***у землянці*** *чманіє, те, се зробити, і діло закрутиться колесом* [596]; *Бувши виключним боягузом, як і всі великопанські пачкунці, він замалим не збожеволів* ***у карцері*** [596]. Синтаксично актант Місце може бути виражений сполученням іменника та прийменника: укр. *Вона каже, що ми з дня на день пережовуємо те саме і від наших балачок* ***у корчмі*** *можна збожеволіти* [596]; *Дехто з нукерів збожеволів* ***у воді*** *і сміявся, а хто цілував перед смертю коня у губи, клав на гриву йому свою голову і, зносячись течією, чекав козацького шабельного замаху* [596]; словосполученням: укр. *Я збожеволію* ***між цими трубами і цією дівчиною****!* [596]; *Од цього можна було збожеволіти* ***в безнадійній самотині****, до того ж добровільній* [596].

Для досліджуваної групи предикатів виокремлюємо також специфікатор Темпоральність, для якого стан справ є неповторюваним та нерегулярним: укр. *Мені здається, що професор вельми цінив цю мою рису, тому що я був повною протилежністю його дружині, яка дуже багато говорила, але настільки беззмістовно і нецікаво, що в мене починала боліти голова вже через десять хвилин, а професор, як мені здавалося, чманів навіть* ***через п'ять хвилин*** [596]; ***В той час*** *вона ошаліла* [596]; *Але його преосвященство має доволі клопотів з вельможним панством, яке* ***після погрому від козаків і після смерті короля*** *геть одуріло і казиться од люті й безсилля* [596]. Власне час представлений у таких категоріях минулого: укр. ***В такий день*** *збожеволів Гепнер, Юлій Романович Гепнер – професор Харківського Марксо-ленінського інституту* [596]; ***В день, подібний до того****, в який збожеволів Гепнер, раз замалим не збожеволіла ціла камера* [596]; *Кампіан у* ***цей момент*** *збожеволів* [596]; теперішнього: укр. *Давай поспимо, інакше я* ***зараз*** *збожеволію, – благально протягнула Зоя* [596]; *І жінка відчула: вона* ***зараз*** *умре чи збожеволіє , розбита паралічем власного тіла* [596]; майбутнього: укр. *А чому ж ти не збожеволієш отак хоча б* ***на кілька днів*** *та не мотнешся по всіх усюдах шукати якогось порятунку?* [596]; *Коли ж мені таки судилося вмерти тут, то хай я* ***перед смертю*** *збожеволію й бодай у хорій уяві мрію про своє родинне щастя, до котрого ти на все мені затріснула браму, доле моя!* [596]; *І жінка відчула: вона* ***зараз*** *умре чи збожеволіє, розбита паралічем власного тіла* [596].

В англійській мові виокремлюємо специфікатор Темпоральність: англ. *I think Jane's grandmother has lost her mind* ***lately*** [614]. При цьому специфікатор Темпоральність виявляє повторюваний стан справ: англ. ***Sometimes*** *you have to lose your mind before you come to your senses* [726] або регулярний стан справ: англ. ***The second year*** *you start to lose your mind* [726] чи ні повторюваний, ні регулярний стан справ: англ. *I heard you lost your mind* ***during a storm*** *on the Jade Sea* [657]; *How you two tragically lost your minds* ***at the sight of her mangled body*** [657]. До того ж, власне час може бути представлений у таких категоріях минулого: англ. *They say the old man* ***went crazy after being attacked by a***

wolf [614]; теперішнього: англ. *The kids go crazy* ***when we play that game*** [614]; *They go mad* ***when we start going on about JFK*** [614]; *Characters from the prose domain* ***never*** *go mad – their dramatic status would not warrant it* [614]; майбутнього: англ. *You'll crack up* ***if you carry on working like this*** [613]; *Mr Bishop'll go mad* ***when he sees this lot*** [613]; *You'll go mad* ***some day****'. That was very brutal and hurtful when I felt down* [613]. Разом із часовими категоріями представляємо і приклади різних часових орієнтирів точкового часу: англ. *Only, you don't have to lose your mind* ***on such a delicate moment*** [726]; часової рамки: англ. *I'm bound to crack up* ***soon****, Bryan. It's too good to last* [613]; ***In the bad old days*** *you could go crazy trying to match a driver's configuration to the switch settings on a LAN card* [613]; періоду: англ. *I thought I would go mad* ***when you left France and I returned to an empty house*** [613]; *The audience went crazy* ***when the special guest took the stage*** [614]; *He is embarrassed as well as frustrated when he hears people say he may go mad again* ***when the hot weather comes, when he has maintained his sanity for many*** [613]; *Maybe something happens* ***when you have a kid that*** *makes you completely lose your mind* [667]; *It'd be too much! So* ***when we tour*** *we go crazy!* [613]. Синтаксично цей специфікатор може бути виражений прислівником, словосполученням, підрядним обставинним часу.

У німецькій мові специфікатор Темпоральність може бути виражений словосполученням: нім. *Ich werde* ***jedes Mal*** *verrückt, wenn ich mein 15 stelliges komplexes Passwort eingeben muss, was ich mehrmals am Tag im Büro und noch öfter auf Reisen brauche* [702].

Для досліджуваної групи предикатів і в українській мові виокремлюємо специфікатор Темпоральність. Презентуємо приклади, у яких стан справ є ні повторюваним, ні регулярним: укр. *Мені здається, що професор вельми цінив цю мою рису, тому що я був повною протилежністю його дружині, яка дуже багато говорила, але настільки беззмістовно і нецікаво, що в мене починала боліти голова вже через десять хвилин, а професор, як мені здавалося, чманів навіть* ***через п'ять хвилин*** [596]; ***В той час*** *вона ошаліла* [596]; *Але його преосвященство має доволі клопотів з*

вельможним панством, яке ***після погрому від козаків і після смерті короля*** *геть одуріло і казиться од люті й безсилля* [596]. Власне час представлений у таких категоріях минулого: укр. ***В такий день*** *збожеволів Геппнер, Юлій Романович Геппнер – професор Харківського Марксо-ленінського інституту* [596]; теперішнього: укр. *Давай поспимо, інакше я* ***зараз*** *збожеволію, – благально протягнула Зоя* [596]; *І жінка відчула: вона* ***зараз*** *умре чи збожеволіє, розбита паралічем власного тіла* [596]; майбутнього: укр. *А чому ж ти не збожеволієш отак хоча б* ***на кілька днів*** *та не мотнешся по всіх усюдах шукати якогось порятунку?* [596]; *Коли ж мені таки судилося вмерти тут, то хай я* ***перед смертю*** *збожеволію й бодай у хорій уяві мрію про своє родинне щастя, до котрого ти на все мені затріснула браму, доле моя!* [596]. Разом із часовими категоріями виокремлюємо також часові орієнтири точкового часу: укр. *МАРІЦА НЕ ПАМ'ЯТАЄ, як не збожеволіла* ***тої миті****, коли з самого рана двері в будинку неприродно заскрипіли – і на порозі хати став директор радгоспу, фельдшерка з місцевої амбулаторії й дільничний міліціонер* [596]; часової рамки: укр. *Квятковську обікрали, Котенко горить, а Квітка в жовтий будинок улучив:* ***того ж таки вечора*** *збожеволів* [596]; *Він був свідком, як* ***у полярну ніч*** *збожеволіли двоє його товаришів* [596]; *Він же видужав, поїв запаси, накопав і намив золота, але раптом* ***взимку*** *збожеволів* [596]; *Господи, щоб не збожеволів я* ***в цю ніч****, щоб зосталися сили ще послужити тобі* [596]; ***В день, подібний до того****, в який збожеволів Геппнер, раз замалим не збожеволіла ціла камера* [596]; періоду: укр. ***В той час*** *вона ошаліла* [596]; *А чому ж ти не збожеволієш отак хоча б* ***на кілька днів*** *та не мотнешся по всіх усюдах шукати якогось порятунку?* [596]. Синтаксично такий специфікатор може бути виражений словосполученням: укр. ***В такий день*** *збожеволів Геппнер, Юлій Романович Геппнер – професор Харківського Марксо-ленінського інституту* [596]; прислівником: укр. *Зате ж* ***тепер*** *Новгород мовби збожеволів і гудів лише про те, кого приведе княгинька: про це гомоніли й сперечалися вдома й на торжку* [596]; *Коли б не ти, я б* ***давно*** *збожеволіла* [596]; *Давай поспимо, інакше я* ***зараз*** *збожеволію, –*

благально протягнула Зоя [596]; сполученням іменника та прийменника: укр. *Коли ж мені таки судилося вмерти тут, то хай я* ***перед смертю*** *збожеволію й бодай у хорій уяві мрію про своє родинне щастя, до котрого ти на все мені затріснула браму, доле моя!* [596].

В англійській мові виокремлюємо специфікатор Спосіб дії, який представлений так: англ. *Millie was losing her mind* ***trying to prepare food and manage the front of the house****, but thankfully she was able tohire someone to he lp* [614]; *And the moms crack up* ***completely****: they go out of here wailing. It's understandable* [613]. Синтаксично такий учасник може бути виражений сполученням іменника та прийменника: англ. *At which point everyone would crack up* ***with laughter*** *and I'd slide slowly down in my chair with embarrassment* [613]; *You struck out, and you lost your mind* ***in the process*** [726]; прислівником: англ. *And the moms crack up* ***completely****: they go out of here wailing. It's understandable* [613]; *Nomes didn't* ***often*** *go mad* [613]; *If it were not so we should go mad* ***at once*** [613]; порівняльною конструкцією: англ. *But you can't sell your soul without a hefty penalty and for eternal youth read ever lasting life as every bump and scratch sees the women crack up* ***like second-hand cars*** [613]; словосполученням: англ. *You'd go mad if you couldn't smile at things, you'd go mad* ***without a sense of humour*** [613]; *Did you lose your mind* ***all of a sudden****, or was it a slow, gradual process?* [613]; незалежною дієприкметниковою конструкцією: англ. *He'll go mad* ***trying to get at me*** [381]; *Bells go mad,* ***living so near to heaven*** [613]; *You losing your mind,* ***being alone in your apartment****?*[726].

У німецькій мові також виокремлюємо специфікатор Спосіб дії: нім. *Er ist* ***vor Schmerzen*** *durch gedreht* [605]; *Nun spinnen sie* ***vollends****, die Weißen!* [605]. Синтаксично такий специфікатор може бути виражений прислівником: нім. *Da wäre ich ja* ***fast*** *durch gedreht* [605]; *Der Mensch ist* ***total*** *durch gedreht, werden Sie sagen, Lingen* [605]; сполученням іменника та прийменника: нім. *Die ist mal* ***im Affekt*** *durch gedreht* [605]; *Sie hatte aber die Druckmaschine entdeckt und ließ sich von Claus Otzdorf erklären, wie das da alles funktioniert, so* ***mit Papier*** *durch drehen, wollte sie alles konkret sehen* [605]; словосполученням: нім. ***Auf einem***

unbedeutenden, wirklichen Gründe *spinnt die Einbildung weiter und webt neue Muster* [605].

Також у дослідженні виокремлюємо специфікатор Спосіб дії: укр. *І натовп* ***вкінець*** *ошаленів* [596]; *Весь полк* ***разом*** *ошаленів, і за мить сотні стволів викидають у небо свинець – а може, не сотні, а тисячі, бо враження таке, що стріляє уся дивізія* [596]; *Вбиваєш, вбиваєш голову у сон, а вона* ***тільки*** *чманіє* [596]; *Митько спить поруч на розкладачці, а у вікно товчеться і товчеться головою і тому, мабуть,* ***ще більше*** *чманіє настирна муха* [596]. Синтаксично специфікатор Спосіб дії може бути виражений дієприслівником зворотом: укр. *Той льотчик, Клод Ізерлі, збожеволів,* ***скинувши атомну бомбу на Хіросіму*** [596]; *Й тут Соболь мов ошалів* ***ухопивши Опію за плечі****, він присадив її, кинув на траву й упав поряд з нею Княгиня заволала несвоїм голосом і дряпала йому руки й вид, але він мов оглух до всього на світі й не переставав тупо та наполегливо домагатися свого* [596]; прислівником: укр. *Серце Андрієве* ***зовсім*** *одуріло* [596]; *Якщо не клеїти дурня, можна збожеволіти* ***по-справжньому*** [596].

В англійській мові також для досліджуваної групи предикатів презентуємо специфікатор Означеність: англ. *I change one little thing, and you* ***all*** *lose your minds* [726]; *We'll probably* ***all*** *go mad and diefussing over our food* [613]. Синтаксично цей специфікатор у дослідженні виражений означальним займенником *all*.

У німецькій мові специфікатор Означеність може бути виражений означеним артиклем: нім. *Wenn* ***die*** *Kinder verrückt spielen* [676].

В українській мові виокремлюємо специфікатор Означеність, який може бути виражений неозначено-особовим займенником: укр. *Ми* ***всі*** *божеволіємо і не знаємо про це* [624] або вказівним займенником: укр. ***Ці*** *двоногі нікчеми просто збожеволіли з жаху* [596].

В англійській мові виокремлюємо також учасника Кількість: англ. *And* ***the moms*** *crack up completely: they go out of here wailing. It's understandable* [613]. Синтаксично такий специфікатор він може бути виражений числівником:

англ. ***Two hours*** *on the beach, and I lose my mind* [613]; *How you* ***two*** *tragically lost your minds at the sight of her mangled body* [613]; іменником: англ. *But you can't sell your soul without a hefty penalty and for eternal youth read ever lasting life as every bump and scratch sees* ***the women*** *crack up like second-hand cars* [613]; ***The kids*** *go crazy when we play that game* [614].

У німецькій мові специфікатор Кількість може бути представлений іменником: нім. ***Die Menschen*** *sind so notwendig verrückt, dass nicht verrückt sein nur hieße, verrückt sein nach einer anderen Art von Verrücktheit* [670]; словосполученням: нім. *Kinder, Kinder ...!: Nicht* ***unsere Kinder*** *sind verrückt, sondern die Welt, in der sie leben* [695]; ***Alle Kinder*** *sind verrückt danach und die Eltern versuchen es ihren Kindern auszureden… aber es ist einfach zuuuuu gut* [682].

В українській мові також виокремлюємо специфікатор Кількість, який може бути виражений іменником: укр. ***Люди*** *божеволіють, долаючи труднощі, адже вони вважають, ніби труднощі – це правильно* [739]; *Чи ти пак божеволієш, чи це в тебе новомодна символічна загранична мова! ... За сценою голосні крики юрби: «Слава!» [Івась:] Чуєте, як божеволіють* ***люди****?* [588]; ***Дівчата*** *божеволіють від кохання в такі ночі!* [622] (детальніше у [165]).

Відтак, для предикатів на позначення зумовленого ірраціонального стану схарактеризовано актант Експерієнцер та специфікатори Місце, Темпоральність, Спосіб дії, Означеність та Кількість.

Висновки до Розділу 4

Таким чином, предикатно-актантні моделі у дослідженні представлені відповідно до п’яти виокремлених тематичних груп предикатів в українській, англійській та німецькій мовах із відповідними учасниками ситуації (актантами) та елементами ситуації (специфікаторами). Ці предикатно-актантні моделі схарактеризовані відповідно до синтаксичного вираження, комунікативного рангу й таксономічного класу актантів, а також відповідно до

синтаксичного вираження досліджуваних специфікаторів кожної з тематичних груп у зіставному аспекті. На відміну від української мови, в англійській та німецькій мовах відсутні зразки, де Експерієнцер може бути синтаксично виражений особовою формою дієслова, що пов'язуємо із відповідним правилом англійської та німецької граматик про обов'язкову наявність підмета та присудка у реченні. «Стійкість» граматичних правил англійської та німецької мов, на нашу думку, обмежує і ймовірність зміни комунікативного рангу для учасників ірраціональної ситуації, що натомість відбувається в українській мові у випадку з «діатетичним зсувом» актанта Стимул, коли учасник ситуації Стимул змінює свій комунікативний ранг з Об'єкта на Суб'єкт. Крім того, у дослідженні представлені й різні типи таксономічних класів у кожній з мов для проаналізованих тематичних груп предикатів та актантів, що засвідчує індивідуальність мислення українців, англійців та німців, і визначає явище ірраціональності як феномен, який може осягнути Експерієнцер будь-якого таксономічного класу: ЛЮДИНА, ТВАРИНА, ОБРАЗ, ВІДЧУТТЯ, ПРИРОДНА СИЛА, ЧАСТИНА ТІЛА, МЕЖА, ІДЕЯ, ПОДІЯ, ІНФОРМАЦІЯ, СТАН СПРАВ та ін.

Здійснений аналіз дає змогу виокремити семантичні моделі для кожної з тематичних груп предикатів разом із актантами та наявними специфікаторами. Семантику тематичної групи предикатів набуття ірраціонального стану визначаємо за моделлю «поступове осягнення інформації», що характеризує ірраціональність як явище поступове, коли ірраціональні думки чи рішення спадають на думку Експерієнцеру не блискавично, а займають певний час перш, ніж відбудеться чітке осмислення нової ірраціональної інформації. При цьому, виокремлена нами модель має місце у трьох мовах та функціонує у ситуації «процес набуття ірраціонального стану».

Тематична група предикатів на позначення вияву ірраціонального стану дає можливість виокремити додаткову характеристику ірраціональності, послуговуючись семантичною моделлю «раптове осягнення інформації». Ця модель засвідчує двобічну характеристику досліджуваного феномена, коли

ірраціональний здогад може бути як поступовим (закрадатися у свідомості Експерієнцера неясними відчуттями), так і моментальним, коли має місце ситуація «вияву ірраціонального стану» (спадати на думку ураз із чітко окресленим обсягом інформації: правильне рішення, розгадка, вихід зі складної ситуації).

Для тематичної групи предикатів на позначення ірраціональної поведінки виокремлюємо семантичну модель «мовленнєве вираження ірраціональності» для ситуації «ірраціональна мовленнєва діяльність». Ця семантична модель засвідчує той факт, що ірраціональність може мати не лише ментальне втілення (думка, образ, ідея, рішення, інформація), а й мовленнєве вираження, коли учасник ситуації під впливом ірраціональних виявів починає висловлювати ту ірраціональну інформацію, яку було отримано, або ж висловлювати раціональну інформацію в ірраціональний спосіб.

Аналіз тематичної групи предикатів на позначення ірраціонального сприйняття дає змогу виокремити семантичну модель «візуальне вираження ірраціональності», що презентує ірраціональність як феномен, який можна сприйняти зорово у вигляді марева, видіння, образів тощо. Відтак, ірраціональність виявляємо як явище, яке надходить раптово або поступово та яке можна не лише висловити мовними засобами, а й побачити у свідомому чи безсвідомому стані.

Тематична група предикатів на позначення зумовленого ірраціонального стану дає можливість виокремити семантичну модель «вплив ірраціональності на учасника ситуації», відповідно до якої явище ірраціональності представлене як таке, що може безпосередньо впливати на стан учасника ситуації, позбавляючи його раціональності у поведінці та сприйнятті світу.

Основні положення розділу висвітлено у публікаціях [164, 165, 166, 167,168, 185].

ВИСНОВКИ

1. Відповідно до проаналізованих наукових праць зарубіжних та українських мовознавців зіставне дослідження семантичних моделей ІЛ в українській, англійській та німецькій мовах ґрунтується на загальному принципові антропоцентризму, за яким саме людина стає центром усіх досліджень, що мають на меті виявити зв'язок homosapiens з усіма науковими галузями: філософською, технічною, природничою і навіть філологічною, де проблеми сприйняття світу людиною окреслюють у семантико-когнітивному й семантико-функційному аспектах.

Обидва аспекти мовного дослідження ґрунтуються на твердженні про необхідність моделювання мовних явищ, що дає змогу науковцеві максимально точно й близько відтворити схему функціонування досліджуваного процесу, звертаючи при цьому особливу увагу на кінцевий результат його перебігу. Така властивість моделі наділяє її особливою цінністю у практичному використанні не лише психологами, філософами, культурологами, семіотиками, а й лінгвістами. Схарактеризовано поняття моделі у мовознавстві, де вона представлена як штучно створений конструкт, що ілюструє процес перебігу тієї ситуації, яку моделюють. Основні властивості моделі такі: пояснювальна сила, імітація поведінки та ідеалізація об'єкта. Модель у когнітивній лінгвістиці наділена епістеміологічним та онтологічним статусами, за якими модель представлена як аналітичний науковий конструкт (презентує деяку форму сприйняття, мислення, спосіб збереження і передачі інформації) та експериментальний конструкт (виявляє прогнозовані властивості у процесі експерименту).

Семантико-когнітивні засади мовного дослідження ґрунтуються на твердженні про те, що знання людини можна організувати у певні структури послуговуючись когнітивним моделюванням. Семантико-когнітивний підхід дає можливість з'ясувати співвідношення семантичних процесів з когнітивними. До термінологічного словника цього напряму лінгвістики

належать поняття фрейму, картини світу, пропозиції, чуттєво-емоційного образу, ментального простору, концептуальної інтеграції, метонімії та ін., послуговуючись якими дослідник має змогу організувати когнітивні процеси людської свідомості у вигляді моделі – інструменту знання. У контексті семантико-когнітивного дослідження виокремлюють концептуальні, метафоричні, образ-схематичні, метонімічні моделі тощо.

Семантико-функційні засади передбачають здійснення мовного дослідження від семантичних структур до мовних засобів, де семантичну структуру тлумачать як структуроване і схематизоване розуміння тієї інформації, яку повідомляє мовець. При цьому функційний синтаксис не трактує значення семантичної структури, а навпаки – виокремлює умови, за яких досліджувана семантична структура може або не може бути використана відповідно до таких основних семантичних категорій, як-от: аспектуальність, темпоральність, модальність, суб'єктність, об'єктність, означеність, неозначеність та ін.

2. Матеріалом для конструювання семантико-когнітивних та семантико-функційних моделей можуть слугувати не лише окремі мовні процеси чи явища, а й ЛО специфічного тематичного класу, зокрема, й ірраціональні лексеми. У дослідженні представлено семантичний клас ІЛ, до складу якого належать ЛО на позначення тих аспектів світосприйняття людини, що не пов'язані з раціональним мисленням людини та виникають без участі розуму людини. Семантичний клас ІЛ представлений у трьох мовах (в англійській, німецькій та українській) у зіставному аспекті на предмет дослідження семантики ІЛ у контексті семантико-когнітивних та семантико-функційних моделей.

Семантика ірраціональності, представлена у наукових парадигмах знань, різниться залежно від епохи та підходів до її трактування. До питання ірраціональності у своїх вченнях зверталися ще античні філософи (Демокріт, Аристотель), на думку яких, інтуїтивне осягнення істини знаходило своє відображення саме у мові. З плином часу змінювалося і тлумачення

ірраціонального наступним поколінням філософів Нового часу, які поділяли думку про єдність раціонального та інтуїтивного як доказу розумного пізнання. Філософська традиція Середньовіччя натомість позиціонує ірраціональність з трьох позицій: експлікація інтуїтивного у мові, логіцизм в описі мови та засадниче комбінування душі та розуму як єдиного механізму пізнання світу. Антропоцентричний підхід філософів епохи Відродження засвідчує їхнє бажання дослідити мову та її зв'язок з мисленням (його раціональними та ірраціональними складниками). Пізніші часи окреслюють лише дедалі більший інтерес науковців до явища ірраціональності та його дослідження у мовознавстві, зокрема, послуговуючись поняттями несвідомого мислення, безсвідомого, підсвідомого, вербального та невербального мовлення, нумінозного світу. Структуралістська парадигма лінгвістичної науки трактує ірраціональне як цілком логічне, що є прихованим механізмом знакових систем, тоді як функціоналізм відшуковує раціональне в ірраціональному, презентуючи це явище з позиції його функційного призначення. Схарактеризовано і когнітивну парадигму лінгвістичного знання у контексті дослідження семантики ірраціональності, коли націоналістська й феноменологічна методології позиціонували досвід та інтуїцію як засіб досягнення істини. Відтак, засилля раціонального або ірраціонального у методологічних засадах науки приводить до спотворення результатів дослідження, від чого основою наукової парадигми 21 ст. має стати саме діалогічний плюралізм: реабілітація ірраціональних принципів у поєднанні із вже відомими раціональними у процесі наукового пізнання.

3. Методологічні засади зіставної розвідки семантики ІЛ представлені у контексті семантико-когнітивного й семантико-функційного підходів моделювання відповідно до основних етапів реалізації дисертаційного дослідження: ідентифікації проблеми, опрацювання необхідних наукових джерел, визначення проблеми, термінологічного апарату та групи дослідження, розробки плану, збору й аналізу даних. Крім того, зіставне дослідження здійснено у межах сконструйованої моделі прототипної ірраціональної ситуації

за двома складниками: характером вияву ірраціональної ситуації (локалізація, тривалість, зумовленість, результат, спосіб, ступінь вияву) та характером учасників ірраціональної ситуації (Експерієнцер, Стимул). Методологічні семантико-когнітивні принципи дослідження передбачають моделювання концепту ІРРАЦІОНАЛЬНОСТІ (за структурою З.Попова та Й.Стерніна), виокремлення концептуальних метафор (за класифікацією М.Джонсона та Дж.Лакоффа), образ-схематичних моделей семантики ІЛ (за М.Джонсоном) та моделей семантичної деривації. Концептуальна модель ІРРАЦІОНАЛЬНОСТІ досліджена на предмет конструювання номінативного поля концепту із подальшим виокремленням його ядра, ближньої (внутрішньої і зовнішньої), дальньої та крайньої периферій, здійсненням етимологічного аналізу ключового слова-репрезентанта концепту, вивченням його образного компоненту, інформаційного змісту та інтерпретаційного поля, характеристикою концепту за виокремленими усередині номінативного поля ЛСГ, аналізом деривaційного поля концепту, а також дослідженням гіпо-гіперонімічних та синонімічних відношень усередині концепту.

У дослідженні послуговуємося таким поняттєвим апаратом семантико-когнітивного моделювання: концепт (ментальне утворення, що наділене упорядкованою внутрішньою структурою із комплексною інформацією про предмет, яка представлена у свідомості людини та відношенні соціуму до цього предмета); номінативне поле концепту (сукупність мовних знаків та засобів, які характеризують концепт), ядро (прямі номінації концепту), ключове слово-репрезентант (ЛО, що найбільш повно номінує досліджуваний концепт), ближня внутрішня периферія (ті ЛО, у яких тільки перше значення презентує явище ірраціональності), ближня зовнішня периферія (ті ЛО, у яких тільки друге лексичне значення презентує явище ірраціональності), дальня периферія (ті ЛО, у яких третє лексичне значення презентує явище ірраціональності), крайня периферія (ті ЛО, у яких четверте і наступні лексичні значення позначають явище ірраціональності), етимологічний аналіз (встановлення основного первісного значення ЛО та шляхів її запозичення з мови-основи),

словотвірний аналіз (вивчення моделей утворення ЛО відповідно до способів словотвору), гіпо-гіперонімічний аналіз (визначення родо-видових відношень між ЛО номінативного поля досліджуваного концепту), гіперонім та основний гіпонім (ті ЛО, значення яких є найбільш репрезентативними та узагальненими по відношенню до інших ЛО номінативного поля); співгіпонім (ЛО, значення якої конкретизує узагальнене значення основного гіпоніма); синонімічний аналіз (встановлення синонімічних відношень між ЛО одного номінативного поля); синонімічний ряд (перелік ЛО, що найтісніше пов'язані своїм значенням та об'єднані однією ЛО-домінантою), домінанта синонімічного ряду (ЛО, сполучні властивості якої найбільш точно пов'язані зі сполучними властивостями усієї синонімічної групи в цілому та чиї семантичні властивості найбільш прості); абсолютна частота (кількість слововживань на певний період часу, визначений корпусом), відносна частота (кількість слововживань в ірраціональному значенні відносно інших слів усередині ядра концепту), частотність (кількість слововживань відносно усіх слів корпусу), ранг (позиція ЛО у структурі концепту відповідно до вищевказаних показників), образ-схема (абстрактна модель, яка позначає базові характеристики діяльності/бездіяльності суб'єктів певної ситуації та функціонує на основі загального та повторюваного досвіду власне цього або іншого суб'єкта), концептуальна метафора (когнітивний механізм, який виникає у свідомості людини та реалізований шляхом перенесення властивостей, ознак, характеристик одного явища або предмета на інший), модель семантичної деривації (утворення нового значення ЛО відповідно до специфічних співвідношень (семантичних переходів)).

Методологічні засади семантико-функційного моделювання передбачають виокремлення предикатно-актантних моделей відповідно до презентованих тематичних груп предикатів та подальшою характеристикою учасників ситуації (актантів) за комунікативним рангом, синтаксичним вираженням, таксономічним класом, а також елементів ситуації (специфікаторів) за їхнім синтаксичним вираженням. Термінологічний апарат

семантико-функційного моделювання охоплює такі поняття: предикат (логічний складник висловлювання, який наділений істинним значенням цього висловлювання та визначає відношення суб'єкта з іншими складниками семантичної структури), актант (учасник ситуації, який заповнює валентність предиката за певною семантичною роллю та вступає у відповідні до цієї ролі відношення із предикатом), Експерієнцер (відчуває будь-яке почуття або має певне фізіологічне відчуття), Стимул (об'єкт ірраціонального стану), Зміст (те, про що здогадується, говорить, думає, знає Експерієнцер), специфікатор (елемент ситуації, який може бути вживаний з будь-яким предикатом: Означеність, Спосіб дії, Темпоральність, Місце та ін.).

4. У межах семантико-когнітивних моделей у дослідженні виокремлено модель концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у трьох мовах, де ЛО концепту (загальна кількість 1256) розподілені у такий спосіб: 239 в українській мові, 523 в англійській та 494 – у німецькій. При цьому до ядра концепту належать 552 ЛО (85 в українській, 286 в англійській та 181 у німецькій), до ближньої внутрішньої периферії належать 208 ЛО (53 в українській, 96 в англійській та 59 німецькій), ближньої зовнішньої 156 ЛО (37 в українській, 60 в англійській та 59 німецькій), дальньої – 81 ЛО (33 в українській, 28 в англійській та 20німецькій), крайньої – 47 ЛО (8 в українській, 37 в англійській та 2 німецькій). Ключове слово-репрезентант у трьох мовах представлене ЛО *ірраціональність / irrationality / die Irrationalität.* Етимологічний аналіз ключового слова-репрезентанта концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ засвідчує наявність моделі непрямого запозичення (в українській мові з латинської через західноєвропейські мови).

Складники образного компоненту (перцептивний та когнітивний образи) концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у трьох мовах наділені як спільними (перцептивний образ шостого чуття), так і відмінними рисами (порівняння ірраціональності з органами смаку, слуху та зору в українській мові, смаку та зору – в англійській та дотику – у німецькій). Метафоричний образ концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у трьох мовах виокремлено за метафорою руху, світла,

зору, удару та набуття істини. Інформаційний зміст концепту у зіставлюваних мовах тлумачимо як стан сприймання та/або діяльність Експерієнцера в ірраціональній ситуації, де відсутня функція розуму та логіки. Інтерпретаційне поле концепту у трьох мовах охоплює оцінну зону (загальна позитивна і загальна негативна оцінка), енциклопедичну зону (когнітивні ознаки необґрунтованості і короткотривалості), утилітарну зону (практичний результат вияву ірраціональності), регулятивну зону (слідування або ігнорування ірраціональних проявів), соціально-культурну зону (відображення ірраціональності у текстах пісень, назвах книг, характеристиках персонажів та ін.), пареміологічну зону (фразеологізми, що пов'язані із «серцем» в українській мові, психічним відхиленням – в англійській та внутрішнім переживанням – у німецькій).

Аналіз номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ за частинами мови дає змогу здійснити розподіл ІЛ у трьох мовах на ЛСГ із подальшим виокремленням відповідної домінанти: «Ірраціональний стан суб'єкта» та «Ірраціональний абстрактний об'єкт» (ірраціональні іменники); «Ознака за певним джерелом ірраціональності» та «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності» (ірраціональні прикметники); «Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності» і «Дія, що відбулася як результат впливу ірраціональності» (ірраціональні дієслова); «Спосіб дії за відомим джерелом ірраціональності» та «Спосіб дії за невідомим джерелом ірраціональності» (ірраціональні прислівники).

Аналіз деривaційного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ засвідчує наявність у трьох мовах різних способів словотвору для ІЛ. В українській мові для ірраціональних іменників характерним є простий, афіксальний (префіксально-суфіксальний, суфіксальний) та складний спосіб словотвору, тоді як в англійській – простий, афіксальний (префіксальний, суфіксальний) та складний, а в німецькій – простий, афіксальний (префіксальний, суфіксальний) та складний. Ірраціональні прикметники в українській мові представлені як прості, афіксальні (префіксальний, префіксально-суфіксальний та суфіксальний

способи словотвору), коли в англійській визначені групи простих, афіксальних (префіксальні, суфіксальні) та складних, а в німецькій – простих, афіксальних (префіксальний, суфіксальний) та складних. Встановлено, що спосіб словотвору для ірраціональних дієслів в українській мові представлений як афіксальний (префіксальний, префіксально-суфіксальний та суфіксальний), в англійській – як простий, афіксальний (префіксальний, афіксальний) та складний, у німецькій – простий, афіксальний (префіксальний, суфіксальний) та складний. Українські ірраціональні прислівники, у свою чергу, розподілені на афіксальні (префіксальні та префіксально-суфіксальні) і складні, тоді як англійські ірраціональні прислівники належать до афіксальних (префіксальні та суфіксальні) та складних, а німецькі – до простих, афіксальних (префіксальні, суфіксальні) та складних. Відтак, для української мови, на противагу англійській та німецькій, характерним є використання префіксально-суфіксального способу словотвору для ірраціональних іменників, прикметників, дієслів та прислівників. Семантика виявлених афіксів засвідчує представлення явища ірраціональності в англійській та українській мовах як такого, що надає певну підказку (наближає до певної мети чи рішення), тоді як у німецькій значення словотвірних афіксів характеризують ірраціональність як цілком незвичне та протилежне до раціонального явище.

Відповідно до гіпо-гіперонімічного аналізу номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ визначено гіпероніми для кожної з частин мов: іменники, прикметники, прислівники, дієслова. Разом з тим, у дослідженні представлені основні гіпоніми, а також співгіпоніми для кожної з досліджуваних мов. Результати зіставлення засвідчують, що більш розгалуженою системою родових зв’язків наділена саме українська мова (з огляду на більшу кількість основних гіпонімів), тоді як видові зв’язки охоплюють найбільшу кількість співгіпонімів в англійській мові.

За результатами синонімічного аналізу номінативного поля концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у дослідженні виокремлено синонімічні ряди із домінантою для кожної з частин мови у зіставлюваних мовах. Відтак, в

українській мові виокремлено 10 синонімічних рядів для іменників, 9 синонімічних рядів для прикметників, 9 синонімічних рядів для прислівників, 6 синонімічних рядів для дієслів. В англійській мові кількість синонімічних рядів, на противагу українській, дещо менша: 8 синонімічних рядів для іменників, 8 синонімічних рядів для прикметників, 3 синонімічних ряди для дієслів та 6 синонімічних рядів для прислівників. У німецькій мові натомість спостерігаємо дещо більшу кількість синонімічних рядів для іменників: 9, 7 синонімічних рядів для прикметників, 7 синонімічних рядів для прислівників, 3 синонімічні ряди для дієслів, що пояснюємо більш розгалуженими синонімічними зв'язками в українській мові.

У дослідженні для трьох мов виокремлено структурні, онтологічні та орієнтаційні моделі концептуальних метафор, а також образ-схематичні моделі семантики ІЛ, за якими ірраціональність представлена як циклічне, нелінійне відносно інших явищ, лінійне відносно власної структури, та градуальне явище.

Моделі семантичної деривації, подані у межах концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у досліджуваних мовах, презентують когнітивний, філософський, релігійний, творчий, поведінковий, політичний та оцінний аспект ірраціональності у кожній з мов відповідно до схарактеризованих моделей.

5. У руслі семантико-функційного моделювання для трьох мов представлено п'ять тематичних груп предикатів із подальшою характеристикою учасників ситуації (актантів) та її елементів (специфікаторів) відповідно до їхнього синтаксичного вираження, комунікативного рангу, таксономічного класу (предикати на позначення набуття ірраціонального стану; предикати на позначення вияву ірраціонального стану; предикати на позначення ірраціональної поведінки, предикати на позначення ірраціонального сприйняття, предикати на позначення ірраціонального стану. Відповідно до виокремлених тематичних груп предикатів презентовані також семантичні моделі «поступове осягнення інформації», «раптове осягнення інформації», «мовленнєве вираження ірраціональності», «візуальне вираження

ірраціональності», «вплив ірраціональності на учасника ситуації» у кожній із досліджуваних мов.

6. Таким чином, результати дослідження засвідчують схожість у вираженні явища ірраціональності у трьох мовах, що виявлено у семантико-когнітивних та семантико-функційних моделях із відмінностями у лексичній репрезентативності (кількість дібраних лексем у трьох мовах різниться), а також деяких аспектах кожного з типів моделювання: різні шляхи запозичення ІЛ відповідно до етимологічного аналізу, різні способи словотвору ірраціональних лексем за результатами словотвірного аналізу (семантико-когнітивний підхід), наявність різних таксономічних класів, синтаксичного вираження (семантико-функційний підхід).

Здійснене дослідження окреслює перспективи подальших розвідок на предмет вивчення пареміологічних та фразеологічних ІЛ у зіставному аспекті на матеріалі української, англійської та німецької мов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абаев В. И. Как можно улучшить этимологические словари. *Этимология*. 2004. С. 7–27.

2. Абаев В. И. О принципах этимологического исследования. *Вопросы методики сравнительно-исторического изучения индоевропейских языков*. 1956. С. 286–307.

3. Агапій А. П. Семантичні характеристики ЛСГ дієслів мовлення у сучасній німецькій мові. *Науковий вісник.* 1998. Вип. 41. С. 61–64.

4. Алефиренко Н. Ф. Системность медийного лексико-семантического пространства. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/151225553.pdf (дата обращения 18.10.2020).

5. Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики : монография. Москва : Гнозис, 2005. 326 с.

6. Алиева Н. З. Соотношение рационального и иррационального в современном концепте знания. URL: https://natural-sciences.ru/ru/article/view?id=30580 (дата обращения 18.10.2020).

7. Альтман И. В., Шевчук В. Н. Некоторые результаты сопоставления словообразовательных гнезд с помощью искусственного языка-эталона. *Сопоставительное изучение словообразования славянских языков*. 1987. С. 212–215.

8. Амирова А., Ольховиков Б. А., Рождественский Ю. В. История языкознания : учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2005. 672 с.

9. Апресян Ю. Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики. Москва : Изд-во «Просвещение», 1966. 304 с.

10. Апресян Ю. Д. Избранные труди. Том I. Лексическая семантика. М. : Школа “Языки русской культуры”, Издательская фирма “Восточная литература”, РАН, 1995. 472 с.

11. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. Москва : Школа «Языки русской культуры», издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995. 472 с.

12. Апресян Ю. Д. О валентностях глагола и предиката. *Russian Language Journal*. Vol. 47. No. 156/158. 1993. Pp. 51–61.

13. Апресян Ю. Д. Синонимия ментальных предикатов: группа «считать». *Логический анализ языка: Ментальные действия*. Москва, 1993. С. 7–22.

14. Апресян Ю. Д. Современные методы изучения значений и некоторые проблемы структурной лингвистики. *Проблемы структурной лингвистики*. Москва : Наука, 1963. С. 102–149.

15. Апресян Ю. Д. Типы соответствия семантических и синтаксических актантов. *Проблемы типологии и общей лингвистики*. СПб, 2006. С. 15–27.

16. Апресян Ю. Д. Фундаментальная классификация предикатов и системная лексикография. URL: https://iling.spb.ru/typo/materials/gc03pdf/apresjan_spb2003.pdf (дата обращения 18.10.2020).

17. Апресян Ю. Д. Проблемы грамматического моделирования. Москва : 1973. 193 с.

18. Арсентьева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологический единиц. Казань : Изд-во Казанского университета, 1989. 130 с.

19. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Москва : Языки русской культуры, 1999. 896 с.

20. Астапкина Е. С. Закономерности семантической деривации температурных прилагательных в сопоставительном аспекте (на материале русского, белорусского, английского и немецкого языков). URL: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/100532/1/ (дата обращения 18.10.2020).

21. Багмут І. В. Виділення лексико-семантичного поля звуконайменувань у сучасній українській мові. *Гуманітарна освіта в технічних*

вищих навчальних закладах : зб. наук. праць факультету лінгвістики Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, 2004. Вип. 9. С. 56–64.

22. Баранов А. М. Аспекты теории. М. : Знак, 2008. 656 с.

23. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику : учебное пособие. Москва : Эдиториал УРСС, 2001. 360 с.

24. Басиров Ш. Метафоричні моделі у сфері дієслів розуміння германських і слов'янських мов. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2013. № 2. С. 3–9.

25. Башарина А. К. Понятие «семантическое поле». *Вестник ЯГУ*. 2007. Т. 4. № 1. С. 93–96.

26. Бекон Ф. Сочинения в 2-х томах. Том 2.Москва : Мысль, 1972. 579 с.

27. Белецкий А. А. Принципы этимологических исследований. Киев : Издательство Киевского университета, 1950. 265 с.

28. Бєляєва А. Особливості метафоризації концепту освіта в українській, російській, англійській та німецькій мовах. URL : https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/002.pdf (дата звернення 18.10.2020).

29. Бережан С. Г. Семантическая эквивалентность лексических единиц. Кишинев : Изд-во «Штиинца», 1973. 371 с.

30. Бережан С. Г. Сопоставительное изучение микросистем лексики и обоснование системного характера переводних словарей. *Методы сопоставительного анализа языков*, 1988. С. 32–37.

31. Березович Е. Л. Язык и традиционная культура: Этнолингвистические исследования. Москва : Индрик, 2007. 600 с.

32. Быстрова Л. В., Капатрук Н. Д., Левицкий В. В. К вопросу о принципах и методах выделения ЛСГ слов. *Научные доклады высшей школы. Филологические науки*. 1980. № 6. С. 75–78.

33. Бирвиш М. Семантика. Перевод с английского И. Г. Сабуровой. *Новое в зарубежнойлингвистике. Лингвистическая семантика*. 1981. Выпуск 10. С. 177–199.

34. Бирюкова Е. В., Попова Л. Г. О тенденциях развития современного сравнительно-исторического, типологического, сопоставительного языкознания. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. № 11 (53). С. 40–43.

35. Близнюк К. Р. Лексико-семантичні поля концепту «патріотизм» в українській, російській і польській мовах. *Філологічні науки*. 2012. Кн. 3. С. 125–128.

36. Боговик О. А. Семантико-синтаксична типологія предикатів знання в англійській, українській та російській мовах : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.17. Київ, 2016. 20 с.

37. Бодуэн де Куртене И. А. О задачах языкознания. *Избранные труды по общему языкознанию*. 1963. Т. 1. С. 203–221.

38. Бондар І. М. Моделювання номінативного поля концептосфери ОСВІТА в англійській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. № 43. С. 61–64.

39. Бондарко А. В. Теория функциональной грамматики: Введиние, Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис. Львов : Наука, 1987. 348 с.

40. Бондарко А. В. Функциональная грамматика. Львов : Наука, 1984. 136 с.

41. Бородина М. А., Гак В. Г. К типологии и методике историко-семантических исследований (на материале лексики французького языка). Ленинград : Наука, 1979. 232 с.

42. Бороздина И., Никулина Е. Этимологический метод в изучении английских и русских орнитонимов. *Вестник ТвГУ. Серия «Филология»*. № 4. 2018. С. 26–31.

43. Брагина А. А. Синонимы и их истолкование. *Вопросы языкознания*. 1978. № 6. С. 63–73.

44. Бронникова О. Модусный метаконцепт время/time в русском и английском языках (на материале данных национальных корпусов). URL : https://diss.utmn.ru/upload/iblock/846/Avtoreferat-Bronnikova.pdf (дата обращения 18.10.2020).

45. Будаев Э., Чудинов А. Когнитивная теорія метафоры: нове горизонты. URL : file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/My%20Documents/Downloads/780-1545-1-SM.pdf (дата обращения 18.10.2020).

46. Булик-Верхола С. З., Теглівець Ю. В. Гіперо-гіпонімічні відношення в українській музичній термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2015. № 15. Т. 1. С. 7–9.

47. Бураго С. Б. Мелодия стиха: Мир. Человек. Язык. Поэзия. Киев, 1999. 143 с.

48. Валігура Г. Семантико-синтаксична структура речень з ілокутивними предикатами. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія*. 2009. № 475–477. С. 143–147.

49. Варбот Ж. Ж. Этимология. Русский язык. Энциклопедия. 2-е изд. URL : http://www.philology.ru/linguistics2/varbot-97.htm (дата обращения 18.10.2020).

50. Варбот Ж. Ж., Журавлев А. Ф. Краткий понятийно-терминологический справочник по этимологии и исторической лексикологии. Российская академия наук : Институт руського язика им. В. В. Виноградова РАН, 1998. 54 с.

51. Варуха И. В. Предикаты страха в английском, русском и французском языках : автореф. дис. … канд. филол. наук : 10.02.19. Уфа, 2011. 22 с.

52. Варфоломеева Ю. Н. Классификация глагольных предикатов зрительной перцепции в разговорным описании. *Филология: научные исследования*. 2018. № 3. С. 98–104.

53. Вежбицкая А. Из книги «Семантические примитивы». Введение. *Семиотика*. 1983. С. 225–252.

54. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов: монография. М. : Языки славянская культуры, 2001. 288 с.

55. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков. Москва : Языки русской культуры, 1999. 780 с.

56. Вейнрейх У. О семантической структуре языка. *Новое в лингвистике. Языковые универсалии.* 1970. Выпуск 5. С. 163–249.

57. Великода Т. Топологическая образ-схема как моделирующий формат научного знания (на материале английского языка). URL : https://cyberleninka.ru/article/n/topologicheskaya-obraz-shema-kak-modeliruyuschiy-format-nauchnogo-znaniya-na-materiale-angliyskogo-yazyka/viewer (дата обращения 18.10.2020).

58. Вендина Т. И. Введение в языкознание : учебник для академического бакалавриата. Москва : Издательство Юрайт, 2016. 333 с.

59. Вердиева З. Н. Семантические поля в современном английском языке. Москва : «Высшая школа», 1986. 118 с.

60. Верещагин И. Метафизика точных наук, синергетика. Березники. URL: http://textarchive.ru/c-1642757-pall.html (дата обращения 18.10.2020).

61. Виноградов В. В. Некоторые задачи изучения синтаксиса простого предложения. *ВЯ*. 1954. С. 3–30.

62. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.

63. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова. *Избранные труды. Лексикология и лексикография*. 1977. С. 162–189.

64. Віротченко С. Когнітивно-функціональний підхід до вербалізації руху в комунікативному просторі. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія.* 2017. № 7. с. 80–86.

65. Волоцкая З. М. К сопоставительному изучению языков на словообразовательном уровне (на материале семантической категории локативных номинаций). *Сопоставительное изучение словообразования славянских языков*. 1987. С. 20–26.

66. Вопросы изучения языка в раннем Средневековье. URL : https://myfilology.ru/istoria_lingvisticheskikh_uchenii/voprosy-izucheniya-yazyka-v-rannem-srednevekove/ (дата обращения 18.10.2020).

67. Воробьев В. В. Лингвокультурология. Москва : Изд-во Российского Университета дружбы народов, 2008. 340 с.

68. Гак В. Г. К проблеме семантической синтагматики. *Проблемы структурной лингвистики*. 1972. С. 367–395.

69. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология. Москва : Международные отношения, 1977. 264 с.

70. Гак В. Г. Языковые преобразования. Москва: Языки русской культуры, 1998. 768 с.

71. Гарбера І. Інфологічний етап проектування лінгвістичної бази даних «Концепт «Людина» у фразеології східностепових українських говірок». *Славистика*. 2017. XXI/1–2. С. 112–118.

72. Гарбера І. Донецька граматична школа професора Анатолія Загнітка : хрестоматія / за ред. Ж. Краснобаєвої-Чорної. Вінниця : ТВОРИ, 2021. С. 75–92.

73. Гарбера І. В. До питання дефініції концепту. *Вісник Донецького університету. Серія Б. Гуманітарні науки*. 2015. Вип. 1–2. С. 57–63.

74. Гарбера І. В. Конфліктогенні фразеологізми з компонентами БОГ (ГОСПОДЬ) / БІС (ЧОРТ). *Записки з українського мовознавства*. Одеса. 2021. Вип. 28. С. 297–307.

75. Гарбера І. В. Концепт *людина* в українській літературній фразеології: соматичний код культури. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. 2020. Вип. 1 (43). С. 80–85.

76. Гарбера І. Лінгвістична база даних «Концепт *людина* у фразеології східностепових українських говірок»: структура та функції. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*. 2019. Вип. 37. С. 123–130.

77. Гарбера І. В. Лінгвокультурний концепт *людина*. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук* : колективна монографія. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2021. С. 5–15.

78. Гарбера І. В. Мовноареальне поле концепту *людина*: фразеокодовий рівень і лінгвокомп'ютерне моделювання : монографія. Вінниця : ТОВ «Ніланд-ЛТД», 2018. 172 с.

79. Гарбера І. В. Оцінний складник концепту «людина» у фразеології східностепових українських говірок. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2018. Вип. 34. Т. 1. С. 29–34.

80. Гарбера І. В. Предметний код культури в зоні міжкодових переходів образного складника концепту *людина* у фразеології східностепових українських говірок. *Записки з українського мовознавства*. 2019. Вип. 26. Т. 1. С. 20–27.

81. Гарбера И. Сравнительный лингвокультурный аналіз фразеологизмов русского и украинского языков со структурой «брать / брати + соматизм». *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 30. Т. 2. С. 98–103.

82. Гарбера І. Структурна організація концепту *людина* у фразеології східностепових українських говірок. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*. 2018. Вип. 36. С. 50–54.

83. Гарбера І. В. Субстантивні фразеологізми на позначення людини в лінгвокультурологійному аспекті. *Scientific developments of European countries in*

the area of philological researches : collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. P. 1. Pp. 100–117.

84. Гарбера І. В. Функціонування терміна «концепт» у сучасній лінгвістиці. *Вісник Донецького університету. Серія Б. Гуманітарні науки*. 2014. Вип. 1–2. С. 65–71.

85. Гинзбург Е. Л., Крейдлин Г. Е. Родо-видовые отношения в языке (лексические и семантические варианты видових операторов). *Научно-техническая информация. Серия 2*. 1982. № 10. С. 27–31.

86. Гинзбург Е. Л., Крейдлин Г. Е. Родо-видовые отношения в языке (таксономические операторы). *Научно-техническая информация. Серия 2*. 1982. № 2. С. 24–31.

87. Глебкин В. В. Лексическая семантика: культурно-исторический подход. Москва : Центр гуманитарных инициатив, 2012. 256 с.

88. Глебкин В. В. Смена парадигм в лингвистической семантике : от изоляционизма к социокультурным моделям. М. : Центр гуманитарных инициатив, 2014. 368 с.

89. Гончаров В. І. Проблеми філософського осмислення мови. *Вісник Харківського національного педагогічного університету. Філософія.* 2013. Том 2, № 41. С. 1–12.

90. Головин Б. Н. Значение слова и контекст. *Тезисы докладов межвузовского симпозиума составителей «Словаря М. Горького».* 1966. С. 16–17.

91. Голубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 223 с.

92. Горчаков Г. С. Наука мышления. URL: https://sci-lib.biz/myishleniya-psihologiya/nauka-myishleniya.html (дата обращения 18.10.2020).

93. Государська О. В. Антропоцентризм як провідний принцип відтворення світу свідомістю людини (на матеріалі перекладу французьких

відсоматичних термінів українською мовою). *Science and Education a New Dimension. Philology.* Vol. III (15), Issue : 68. 2015. С. 59–62.

94. Гузиекова С. М. Семантико-когнитивный аспект исследования художественной картины мира. *Ежеквартальный рецензируемый, реферируемый научный журнал «Вестник АГУ»*, № 1 (172), 2016. С. 40–44.

95. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. Москва : Прогресс, 2000. 400 с.

96. Гураль С. Синергетика и линвосинергетика. *Вестник Томского государственного университета*. № 302. 2007. С. 7–9.

97. Гураль С., Петрова Г., Смокотин В. Выразить невыразимое : возможности синергетических усилий лингвистики и философии. *Язык и культура*. 2018. С. 6–18.

98. Гурова Н. В. Концептуальная метафора в моделировании картины мира. URL : https://pgu.ru/upload/iblock/64c/uch_2009_ii_00038.pdf (дата обращения 18.10.2020).

99. Дейк ванн Т. А., Кинч В. Стратегии понимания связного текста. Новое в зарубежной лингвистике. URL : http://philologos.narod.ru/ling/dijk.htm (дата обращения 18.10.2020).

100. Декарт Р. Избранные произведения. Государственное издательство политической литературы, 1950. 701 с.

101. Деменчук О. В. Модель концепту ситуації як основа зіставлення семантики лексики. *Psycholinguistics*. 2018. Vol. 23, Iss. 2. С. 51–65.

102. Деменчук О. В. Динаміка розвитку семантичної парадигми ірраціональної лексики (на матеріалі української та польської мов). *Rossica Olomucensia*. 2017. № 2. С. 53–67.

103. Деменчук О. В. Динамічні моделі перцептивної лексики (на матеріалі української, польської та англійської мов). *Філологічні студії*. 2014. Випуск 11. С. 39–46.

104. Деменчук О. В. Моделі семантичної деривації лексики “ментального занурення” (на матеріалі української, польської та англійської

мов), *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. "Філологія"*. 2015. № 1. С. 49–56.

105. Деменчук О. В.Семантична деривація тактильних перцептивів (на матеріалі української, польської та англійської мов). *Мовознавство*. 2014. № 5. С. 81–86.

106. Деменчук О. В. Стратегії семантичного розвитку ірраціональної лексики. *Мовознавство.* 2017. № 5. С. 21–31.

107. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода. *Вопросы языкознания*. № 4. 1994. С. 17–33.

108. Денисенко В. Н. Семантическое поле как функция. *Филологические науки*. 2002. № 4. С. 44–52.

109. Денисов П. Н. Принципы моделирования языка. Москва: Издательство Московского университета, 1965. 206 с.

110. Десюкевич О. И. Внутренняя и внешняя семантика глаголов социальных отношений (на материале русских глаголов победы и поражения). *Acta Universitatis Lodziensis*. 2019. № 18. С. 71–83.

111. Домброван Т. Синергетична модель розвитку англійської мови : дис. … д-ра філол. наук. Одеса, 2013. 400 с.

112. Дробаха Л. Зіставний аналіз семантики колористичних прикметників української, російської, німецької, англійської та французької мов, *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Сер. Філологія (мовознавство)*. 2008. № 75 (4). С. 63–66.

113. Дротянко Л. Г. Філософські проблеми мовознавства: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : КНЛУ, 2001. 37 с.

114. Елина Е. Н. Когнитивные теории значения : когнитивная грамматика Р. Лангакера. *Лингвистика и литературоведение*. URL : https://docplayer.ru/49308133-Kognitivnye-teorii-znacheniya-kognitivnaya-grammatika-r-langakera.html (дата обращения 10.09.2019).

115. Ельмслев Л. Можно ли считать, что значения слов образуют структуру? *Новое в лингвистике*. 1962. Вып. 2. С. 117–136.

116. Євтушенко Н. І. Контрастивний та зіставний аспекти досліджень у сучасній лінгвістичній науці. *Наукові праці*. 2014. Випуск 209. С. 24–28.

117. Завальнюк І., Іваницька Н. Сема та її варіанти в ієрархії номінацій синонімічних рядів українських словоназв денотатів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство)*. 2021. Вип. 32. С. 93–109.

118. Загнітко А. О. Актуальні виміри лінгвістики тексту. URL : https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1642/1/%d0%97%d0%b0%d0%b3%d0%bd%d1%96%d1%82%d0%ba%d0%be_%d0%9b%d0%a1_41_2021.pdf (дата звернення 28.10.2020).

119. Загнітко А. Мовний простір граматики : [монографія]. Вінниця: ТОВ «Твори», 2018. 448 с.

120. Загнітко А. Формальний і функційний вокатив: комунікативно-граматичні студії. *Slavia (časopis pro slovanskou filologii)*. 2021. Roč. 90. Sešit 2. S. 202–219.

121. Загнітко А., Гнатюк Л. Когнітивно-концептуальні та функційно-прагматичні вияви міжперсональних дискурсів у міжкультурному просторі. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 136 с.

122. Загнітко А. П., Кравченко Е. О. Отношения и связи в поэтонимосфере: типологическая общность и отличие. *Relacjei połączenia w poetonimosferze: cechyws pólneiróżnice, Przegląd Rusycystyczny*. 2021. Nr 4. С. 136–166.

123. Загнітко А., Краснобаєва-Чорна Ж. Емотивний профіль гніву в українській фразеології. *Przegląd Wschodnio europejski*. XI/2. 2020. Pp. 433–444.

124. Загнітко А., Краснобаєва-Чорна Ж. Актуальні виміри організації наукового лінгвістичного середовища: досвід, практика, модифікація. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. 2020. Вип. 40. Т. 1. С. 186–198.

125. Загнітко А., Краснобаєва-Чорна Ж. Іменниково-морфологічні ідентифікатори: структурна типологія (іменниково-морфологічний рід). *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. 2020. Вип. 39. С. 7–22.

126. Загнітко А., Сюта Г., Єрмоленко С.Я. та ін. Інтертекстуальність та інтермедіальність: в просторі української мови, літератури та культури Intertextura a intermedialata: v prostore ukrajinkého jazyka, literatury a kultury: [монографія; гол. ред. Алла Архангельська]. Olomouc: Univerzita Palackeho, 2018. 307 с.

127. Зализняк А. А. Исследования по семантике предикатов внутреннего состояния. Мюнхен : Verlag Otto Sagner, 1992. 203 с.

128. Зализняк А. А. Метафора движения в концептуализации интеллектуальной деятельности. *Логический анализ языка: Языки динамического мира*. 1999. С. 10–23.

129. Звегинцев В. А. Очерки по общему языкознанию. М. : Изд-во МГУ, 1962. 384 с.

130. Іваненко Н. В. Системно-структурна організація лексико-семантичного поля добро в українській та англійській мовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика*. 2007. Вип. 5. С. 60–64.

131. Іваницька Н. Б. Англомовні фільм оніми в українському перекладі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського*. 2021. Том 32 (71). № 4. Частина 2. С. 103–111.

132. Іваницька Н. Б. Взаємодія компонентів у параметрії категорійних значень обставини як другорядного члена речення: теоретичний та практичний аспекти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство)*. 2020. Вип. 30. С. 54–68.

133. Іваницька Н. Б. Використання елементів статистичного методу в практиці аналізу лінгвістичного тексту (на матеріалі аналітичних форм підмета). *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного*

університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія : Філологія (мовознавство). 2017. Вип. 25. С. 76–86.

134. Іваницька Н. Б. Внутрішньомовна параметризація української та англійської дієслівних систем в аспекті контрастивістики. *Проблеми зіставної семантики*. 2011. Вип. 10(1). С. 162-168.

135. Іваницька Н. Б. Двобічний зіставний аналіз української та англійської дієслівних систем: методика проведення. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Філологія. Мовознавство*. 2013. Т. 216. Вип. 204. С. 40–43.

136. Іваницька Н. Б. Зіставне мовознавство в системі лінгвістичних дисциплін. *Нова філологія*. 2014. № 64. С. 219–225.

137. Іваницька Н. Б. Комунікативно-прагматичний потенціал інтерогативів англомовної наукової статті. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2019. Вип. 1. С. 63–69.

138. Іваницька Н. Б. Лексико-семантична парадигма дієслівної мікрокатегорії «дія – мовлення» в українській та англійській мовах. *Мовознавство*. 2010. № 6. С. 55–69.

139. Іваницька Н. Б. Лексико-семантична парадигма дієслівної мікрокатегорії «фізичне пошкодження об'єкта» в українській та англійській мовах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31(70). № 2(3). С. 117–123.

140. Іваницька Н. Б. Лінгвоперекладознавчі аспекти вторинного тексту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов*. 2017. Вип. 15. С. 66–74.

141. Іваницька Н. Б. Міжмовна синтагматика дієслів у проекції на предикативно-адвербіальну реченнєву модель оцінної семантики. *Вісник*

Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. 2017. Вип. 1. С. 40–45.

142. Іваницька Н. Б. Міжмовна специфіка вияву генералізації семантики в англійських та українських дієслово назвах. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія : Філологія (мовознавство)*. 2013. Вип. 17. С. 275–283.

143. Іваницька Н. Б. Модель простого речення дієслівної будови як tertium comparationis синтагматики дієслівних систем української та англійської мов. *Проблеми зіставної семантики*. 2013. Вип. 11. С. 200–206.

144. Іваницька Н. Б. Предикативно-адвербіальна модель локалізованого буття як tertium comparationis дієслівної синтагматики (українсько-англійська паралель). *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія : Філологія (мовознавство)*. 2015. Вип. 22. С. 251–259.

145. Іваницька Н. Б. Про «ключові слова» до статей у збірниках наукових праць із мовознавства. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія : Філологія (мовознавство)*. 2015. Вип. 21. С. 18–24.

146. Іваницька Н. Б. Реалізація комунікативної стратегії переконання в різномовних наукових статтях : зіставний аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського*. 2021. Том 32 (71). № 1. Частина 1. С. 220–228.

147. Іваницька Н. Б. Реалізація констатувально-аргументативної стратегії топікації у вступній частині англомовної наукової статті. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Філологічні науки*. 2019. Вип. 175. С. 293–299.

148. Іваницька Н. Понятійно-термінологічна одиниця «критерій» у науковому та прикладному аспектах. *Наукові записки Вінницького державного*

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство). 2020. Вип. 31. С. 19–33.

149. Іваницька Н. Б. Сучасні моделі перекладу в аспекті контрастивної дискурсології. *Теоретична і дидактична філологія*. 2017. Вип. 25. С. 137–144.

150. Іваницька Н. Б. Tertium comparationis у міжмовному зіставленні дієслівних систем. *Мовознавтсво*. 2009. URL : http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/183123/06-Ivanytska.pdf?sequence=1 (дата звернення 10.09.2019).

151. Іваницька Н. Б. Функціональна палітра поняття домінувальності в жанрових теоріях перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 31(3). С. 125–128.

152. Иванова Л. П. Курс лекций по общему языкознанию. Киев: Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова, 2006. 312 с.

153. Иванова В. А. Антонимия в системе языка. Кишинев : Штиинца, 1982. 163 с.

154. Иомдин Б. Л. Лексика иррационального понимания. М. : Институт русского языка имени В. В. Виноградова, 2002. 24 с.

155. Ирисханова О. К. Культурные модели. URL: http://scodis.ru (дата обращения 18.10.2020).

156. Караваева Д. И. Когнитивные модели семантической деривации субстандартной лексики (на материале романа «The Gold finch» Д. Тартт и его переводы на русский язык). URL: https://elib.utmn.ru/jspui/handle/ru-tsu/12103 (дата обращения 18.10.2020).

157. Карасик В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 331 с.

158. Караулов Ю. Н. Структура лексико-семантического поля. *Филологические науки*. 1972. № 1. С. 57–68.

159. Каслова А. А. Метафорическое моделирование президентських выборов в России и США : дисс. … канд. филол. наук. Екатеринбург, 2003. 207 с.

160. Каспрук Д. И. Антрополингвистические аспекты сопоставительного исследования лексики на примере семантического поля «fitness»: дисс. … канд. филол. наук : 10.02.20, Москва, 2018. 199 с.

161. Кибрик А. А., Кобозева И. М., Секерина И. А. Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления. Москва: Эдиториал УРСС, 2002. 480 с.

162. Киселёва С. В. К вопросу о синонимии. URL: https://www.hse.ru/data/.pdf (дата обращения 18.10.2020).

163. Кислюк Л. Паралелізм лексичної та синтаксичної деривації в термінології. *Термінологічний вісник.* 2013. № 2 (1). С. 210–214.

164. Кінащук А. В. Актанти тематичної групи предикатів на позначення вияву ірраціонального стану в українській, англійській та німецькій мовах. *Нова філологія*. 2021. № 83. С. 112–120.

165. Кінащук А. В. Актанти тематичної групи предикатів на позначення зумовленого ірраціонального стану (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *«Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія» Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2021. № 46. С.41–47.

166. Кінащук А. В. Актанти тематичної групи предикатів на позначення ірраціонального сприйняття (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *«Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2021. № 41. С. 163–169.

167. Кінащук А. В. Актанти тематичної групи предикатів на позначення ірраціональної поведінки в українській, англійській та німецькій мовах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія "Філологія"* № 50. 2021. С. 80–83.

168. Кінащук А. В. Актанти тематичної групи предикатів на позначення процесу набуття ірраціонального стану (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *PNAP. Scientific Journal of Polonia University*.Ченстохова (Республіка Польща). 2021. № 2. С. 76–84.

169. Кінащук А. В. Етимологічний аналіз ключового слова-репрезентанта концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Актуальні проблеми романо-германської філології : матер. IX Міжнародного науково-практичного семінару*. 2020р. С. 75–78.

170. Кінащук А. В. Категорії раціональності та ірраціональності в мовознавчих парадигмах. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. № 3. С. 78–86.

171. Кінащук А. В. Категорія ірраціональності в аспекті синергетичної парадигми мовознавства. *Проблеми лінгвістичної семантики*. 2019. С. 25–29.

172. Кінащук А. В. Категорія ірраціональності : рефлексія мови та філософії. *Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук*. 2019. С. 105–109.

173. Кінащук А. В. Когнітивне моделювання семантики ірраціональної лексики. *Issues of Modern Philology in the Context of the Interaction of Languages and Cultures.* 2019. С.101–105.

174. Кінащук А. В. Лінгвістична модель категорії ірраціональність. *Research of Different Directions of Development of Philological Sciences in Ukraine and EU.* 2019. С. 135–139.

175. Кінащук А. В. Лінгвістичний аспект категорій раціональності та ірраціональності : від порівняльно-історичної до синергетичної парадигми. Мовна концептуалізація ментального простору людини : монографія. Рівне, 2020. С. 6–19.

176. Кінащук А. В. Метафоричне моделювання семантики ірраціональної лексики (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Львівський філологічний часопис*. 2021. № 9. С. 101–111.

177. Кінащук А. В. Міжмовні співвідношення ірраціональних фразеологізмів (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку*. 2018 р. С. 209–211.

178. Кінащук А. В. Моделі семантичного опису лексики. *Проблеми лінгвістичної семантики*. 2018 р. С. 16–20.

179. Кінащук А. В. Модель концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Випуск 29. Том 2. С.67–75.

180. Кінащук А. В. Образ-схематичне моделювання семантики ірраціональної лексики (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *KELM. Scientific Issue of Knowledge, Education, Law and Management*. Люблін (Республіка Польща). 2020. N 3 (31). С. 51–57.

181. Кінащук А. В. Образ-схеми як один з аспектів когнітивного моделювання ірраціональної лексики (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Сучасні тенденції розвитку філології та лінгвістики*. 2020р. С. 77–81.

182. Кінащук А. В. Семантична деривація ірраціональної лексики в українській, англійській та німецькій мовах. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. № 6. С. 143–151.

183. Кінащук А. В. Семантична деривація ірраціональної лексики в українській, англійській та німецькій мовах. *Семантична деривація лексики в типологічному висвітленні* : монографія. Рівне, 2018. С. 73–88.

184. Кінащук А. В. Семантична модель концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (на матеріалі ірраціональних фразеологізмів української, англійської та

німецької мов). *Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики*. 2018. С. 37–43.

185. Кінащук А. В. Специфікатори тематичної групи предикатів на позначення ірраціональної поведінки в англійській, німецькій та українській мовах. *Проблеми лінгвістичної семантики*. 2021. С. 55–57.

186. Кінащук А. В. Стратегії семантичної деривації ірраціональної лексики в українській, англійської та німецької мовах. *Семантична деривація лексики в аспекті міжмовних досліджень* : монографія. Рівне, 2019. С. 90–105.

187. Кінащук А. В. Стратегії семантичної деривації ірраціональної лексики в українській, англійській та німецькій мовах. *Slavia Orientalis*. Краків (Республіка Польща). 2021. № 4. С. 829–849

188. Кінащук А. В. Типи міжмовних співвідношень ірраціональних фразеологізмів (на матеріалі української, англійської, німецької мов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія "Філологія"* № 32/2018. 2018. № 32. С. 229–234.

189. Кінащук А. В. Типи семантичних відповідностей ірраціональної лексики (на матеріалі англійської, німецької та української мов). *Проблеми лінгвістичної семантики*. 2017. С. 43–49.

190. Коваль Л. Конфліктний дискурс: структурно-семантичний і комунікативно-прагматичний аспекти. *Мовознавство*. 2018. Вип. 6. С. 70–73

191. Коваль Л. М. Кореляція семантико-синтаксичних та формально-синтаксичних ознак головного компонента односкладного речення (на матеріалі роману Михайла Стельмаха «Щедрий вечір*»). Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство)*. 2017. Вип. 24 С. 24–32.

192. Коваль Л. М. Міжрівневий вияв категорії головного компонента односкладного інфінітивного речення. *Теорія лінгвістичних парадигм : колективна монографія на пошану професора, член-кореспондента НАН України Анатолія Загнітка*. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. С. 230–280.

193. Коваль Л. Особливості лексичної вербалізації емоційного стану *суму* в епістолярії Василя Стуса. *Наукові запискиВінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2021. Вип. 33. С. 59–66.

194. Коваль Л. М., Домрачева І. Р., Митько Н. А. Інфінітивне речення як виразник комунікативно-модальних інтенцій автора (на матеріалі роману Дари Корній "Зворотній бік світів"). З*акарпатські філологічні студії*. 2021. №17. Том 1. С. 13–17.

195. Комарова З. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике. URL : https://uchebnikfree.com/lingvistika_1406/metodologiya-metod-metodika-tehnologiya.html (дата обращения 31.10.2020р.);

196. Кондратюк І. Концепт ЧАС/TIME в українській та англійській мовах (на матеріалі корпусів). *Мовний простір слов'янського світу*. 2017. С. 41–43.

197. Кондрашов Н. А. Общее языкознание: (Курс лекций). Ч. I. История языкознания. М. : МОПИ им. Н. К. Крупской, 1972. 173 с.

198. Кравченко Е. О. Досвід створення словника власних імен поетичних текстів (на матеріалі творчості Василя Стуса). *Лінгвістичні студії*. 2020. Вип. 40. С.165-176.

199. Кравченко Е. О. Історико-культурні імена у поезії Василя Стуса: зміст, роль, призначення. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія Б. Філологія. Журналістика*. Т. 32 (71). №6. 2021. С.22–28.

200. Кравченко Э. А. Имя как элемент текста и поэтонимосферы: Поэтика связей и отношений: [монография]. Винница : ДонНУ, ГЛОБУС-ПРЕС, 2015. 388 с.

201. Кравченко Е.О. Контексти розпізнавання конотоніма. *Лінгвістичні студії.* 2018. Вип. 35. С. 71–75.

202. Кравченко Е. О. Словник власних імен поетичних текстів Василя Стуса. Т. 1. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 288 с.

203. Кравченко Е. О. Узуальні та оказіональні конотоніми у поетичних текстах Василя Стуса. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. № 52. 2021. С. 98–101.

204. Кравченко Е. О., Карабахцян А. Т. Інтерлінгвальні конотоніми у публіцистичномутексті. *Лінгвістичні студії*. 2020. Вип. 40. С. 177–185.

205. Кравченко Е. О., Павлютенков Р. В. Сюжетообразующая функция поэтонимов в романе Н. Геймана «American Gods». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. *Серія Філологія*. Випуск 39. Т. 3. 2019. С. 32–36.

206. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Вторинна знакова система ціннісної картини світу у фраземіці : [монографія]. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 172 с.

207. Краснобаєва-Чорна Ж. В. До питання про конфліктну комунікацію: специфіка активної вербальної агресії у фразеології. *Slavia Orientalis*.2021. Tom LXX. NR 2. 2021. С. 443–458.

208. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Емотивна картина світу в українській фраземіці: аксіологічний вимір фундаментальних емоцій людини. *Studia Slavica Hung.* 2018. Vol. 63/2. С. 321–332.

209. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Кваліфікація цінності в лінгвістиці. *Przegląd Wschodnio europejski*. X/1.2019. С. 453–462.

210. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Когнітивна лінгвістика та лінгвоконцептологія: навчальний посібник для підготовки здобувачів вищої освіти за ОНП «Філологія Philology» (галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 Філологія Philology) третього (освітньо-наукового (доктор філософії)) рівня). Вінниця, 2020. 165 с.

211. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці). *Українська мова*. 2009. №1. С. 41–52.

212. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Мовна концептуалізація та категоризація знань: концептуальна і ціннісна картини світу. *Граматичні читання*. 2019. № 10. С. 16–19.

213. Краснобаева-Чёрная Ж. В. Пространственный код культуры ценностной картины мира (на материале русской, украинской, английской и немецкой фразеологии). *Сибирский филологический журнал*. 2018. №4. С. 169–180.

214. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Психофізіологічний патерн емоції презирства: Актуалізація інваріантних ознак у фразеології. *Studiaz Filologii Polskieji Slowianskiej*. 2021. №56. Article 2238.

215. Краснобаєва-Чорна Ж. В.Сучасна концептологія: концепт життя в українській фраземіці: [монографія]. Донецьк: ДонНУ, 2009. 201 с.

216. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Термінополе КОНЦЕПТ. *Українська мова*. 2006. №2. С. 67–79.

217. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Типологія вербальної агресії проф. Домініка А. Інфанте: спроба фраземної адаптації. *Записки з українського мовознавства.* 2021. Вип. 28. С. 274–282.

218. Краснова Л. М. Методологічні засади створення типології предикатів. *Філологічні науки*. 2011. С. 37–39.

219. Кретов А. Славянские этимологии. Воронеж : Издательство Воронежского государственного университета, 2009. 364 с.

220. Кронгауз М. А. Семантика. Москва : УРСС, 2001. 399 с.

221. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика. Москва : Эдиториал, УРСС, 2000. 352 с.

222. Коломієць В. Т. Основні аспекти етимологічних досліджень. *Мовознавство*. 1977. № 6. С. 38–47.

223. Комарова З. И. Методология, метод, методика и технология науч-ныхисследований в лингвистике. Екатеринбург : Изд-во Ур-ФУ, 2012. 818 с.

224. Кондашев Н. А. Пражский лингвистический кружок. Москва : «Прогресс»,1967. 560 с.

225. Копанев П. И. Теория и практика письменного перевода : учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков. Минск : Высш. школа, 1986. 269 с.

226. Кормочи Е. А. Язык как предмет философской рефлексии. *Вестник КРАУНЦ. Гуманитарные науки*. № 2 (16). С. 12–29.

227. Корнев В. А., Дедова О. М. Основные виды семантических отношений внутри лексико-семантических группировок. Язык и текст. Том 6. № 3. С.51–55.

228. Корнилова Т. В. Экспериментальная психология. Теория и методы. Москва : Аспект Пресс, 2002. 381 с.

229. Корсакова Ю. С. Синонимия – универсальное языковое явление. URL: https://www.gramota.net/articles/issn_1997-2911_2010_1-2_29.pdf (дата обращения 18.10.2020).

230. Костомаров В. Г. Современный русский литературный язык. Москва : Издательство «Юрайт», 2015. 920 с.

231. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : Академія, 2002. 368 с.

232. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : Академія, 2008. 464 с.

233. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ : Академія, 2006. 424 с.

234. Кретов А. Славянские этимологии. Воронеж : Издательство Воронежского государственного университета, 2009. 364 с.

235. Кубрякова Е. С. О когнитивной лингвистике и семантике термина «когнитивный». *Вестник ВГУ, Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация»*. 2001. № 1. С. 4–10.

236. Кубрякова Е. С. Язык и знание : На пути получений знаний о языке : Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.

237. Кульчицький І. М. Формальна модель відображення семантичних характеристик у словниках. URL:

http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/32_113.pdf (дата звернення 28.10.2020).

238. Кускарова О. И. Понятие иррационального в философии. *Вестник ОГУ*. 2007. № 7. С. 123–127.

239. Кустова Г. И. Типы производных значений и механизмы языкового расширения. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 472 с.

240. Ладо Р. Новое в зарубежной лингвистике. *Контрастивная лингвистика*. 1989. Вып. XXV. С. 32–62

241. Лайонз Дж. Введиние в теоретическую лингвистику. Москва : Прогресс, 1978. 540 с.

242. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи : Что категория языка говорит нам о мышлении. М. : Языки славянской культуры, 2004. 792 с.

243. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. М. : Едиториал, 2004. 256 с.

244. Лахно Н. В. Аспектуальний характер сфери актантного розподілу семантики дієслова. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 3. С. 147–152.

245. Лахно Н. В. Категорія фазовості в системі актантної функціональності. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2017. № 2 (14). С. 196–203.

246. Лахно Н. В. Проблема зв’язку родів дії із системою актантної функціональності. *Науковий вісник ДДПУ імені І.Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2019. № 12. С. 106–111.

247. Лахно Н. В. Особливості актантного розподілу семантики модальних квазіпасивів. URL : http://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3_2020/part_1/7.pdf (дата звернення 28.10.2020).

248. Левченко О. Корпуснобазований підхід до моделювання концептів (на прикладі концепту ТІЛО). *Studia slawistyczne : Etnolingwistyka i komunikacja meidzykulturowa*. 2017. С. 237-262.

249. Ленько Г. Н. Классификация предикатов эмоционального состояния на материале французского, английского и немецкого языков. URL: https://www.hse.ru/data/2013/11/25/1336990285/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F%203.pdf (дата обращения 18.10.2020).

250. Литвинова Л. А. Номинативное поле как предмет лингвистического описания (на матери але концепта «деревня» в русаком языке). *Вестник Челябинского государственного педагогического университета. Филология и искусствоведение.* 2012. № 6. С. 229–242.

251. Лурия А. Р., Виноградова О. С. Объективное исследование динамики семантических систем. *Семантическая структура слова*: *Психологические исследования*. Москва : Наука, 1971. С. 27–63.

252. Лучик А. Компонентний аналіз у зіставних дослідженнях лексичних одиниць. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2009. Вип. 7. С. 258–262.

253. Магомадова Т. *Военная метафора в современноманглийском, немецком и русаком медиадискурсе.* URL : http://vgpu.org/sites/default/files/disfiles/avto-magomadova.pdf (дата обращения 18.10.2020).

254. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология. Киев : Знания, 2004. 326 с.

255. Марчук Ю. Н. Методы моделирования перевода. Москва : Наука, 1985. 202 с.

256. Мединська Н. М. Семантико-граматична диференціація ознакових слів: дис. … д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 451 с.

257. Медникова Э. М. Значение слова и методы его описания. Москва : Высшая школа, 1974. 202 с.

258. Мейе А. Введение в сравнительно еизучение индоевропейских языков. Москва–Ленинград : Госсоцэкгиз, 1938. 510 с.

259. Мейе А. Общеславянский язык. Москва : Издательская группа «Прогресс», 2001. 500 с.

260. Мельничук А. С. Об одном из важних видов этимологических исследований. *Этимология.* 1969. С. 57–68.

261. Мельчук И. А. Язык : от смысла к тексту : монография. Москва : Языки славянской культуры, 2012. 190 с.

262. Меньшикова О. С. Зіставне дослідження категорії емотивності (семантико-синтаксичний аспект) на матеріалі німецької та української мов. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 24. Т. 2. С. 96–98.

263. Мечковская Н. Б., Норман Б. Ю., Плотников Б. А., Супрун А. Е. Общее языкознание. Учебное пособие для филологических факультетов вузов. Минск : Высшая школа, 1983. 456 с.

264. Мирошниченко М. Актуальність етимологічних досліджень на сучасному рівні розвитку мовознавства. URL: http://eprints.library.odeku.edu.ua/3621/1/Miroshnichenko_M_I_Aktualnist_etumolog_doslidj.pdf (дата звернення 28.10.2020).

265. Михайлова Т. В. Гіпонімія як лексико-семантична категорія. *Лінгвістичні дослідження*. 2015. Вип. 41. С. 57–66.

266. Мишутинская Е. Семантическая деривация как один из основополагающих способов создания эвфемизмов. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2016. № 7 (61). С. 141–144.

267. Моисеев А. И. Словообразовательная цеп как разновидность словообразовательной парадигмы. *Русская словообразовательная синтагматика и парадигматика :* сб. науч. тр. Краснодар, 1991. С. 84–91.

268. Молчкова Л. В. Типология фразеологических моделей (на материале русского и английского языков). URL: http://scjournal.ru/articles/issn_1997-2911_2013_7-2_33.pdf (дата обращения 28.10.2020).

269. Молчкова Л. В. Фразеологические модели : единичные ряды или система? URL: https://www.imi-samara.ru/wp-content/uploads/2015/05/20_Molchkova_126-129.pdf (дата обращения 28.10.2020).

270. Морозов А. Ю. Проблема інтуїції у «вічній філософії». *Наукові записки КНУКіМ.* 2014. Випуск 15. С. 49–57.

271. Москович В. А. Статистика и семантика: опит статистического анализа семантического поля. Москва : Наука, 1969. 305 с.

272. Мудрагей Н. С. Рациональное и иррациональное – философская проблема (читая А. Шопенгауэра). URL : https://kph.ffs.npu.edu.ua/!e-book/clasik/data/vopros/41.html (дата обращения 28.10.2020).

273. Музика М. П. Феноменологія як пошук нових іррaціоналістичних тенденцій в осмисленні прав. *Університетські наукові записки*. 2008. № 65. С. 136–149.

274. Мустайоки А. Теория функционального синтаксиса. Москва : Языки славянской культуры, 2006. 512 с.

275. Мягкова Е. Ю. Проблемы исследования метафоры. URL: https://iling-ran.ru/library/psylingva/sborniki/Book1998/articles/2_8.htm (дата обращения 28.10.2020).

276. Неуймин Я. Г. Модели в науке и технике. История, теория, практика. Л. : Паука, 1984. 190 с.

277. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики. СПб. : Научный центр проблем диалога, 2007. 760 с.

278. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения. Москва : Высшая школа, 1988. 168 с.

279. Норман Б. Ю. Функционализм в языке, лингвистике и в лингводидактике. *Slavica Helsingiensia*. 2008. № 35. С. 262–276.

280. Ольховская А. Полисемия как проблема общей и словарной лексикологии. URL : https://ozlib.com/818560/literatura/polisemiya_kak_problema_obschey_i_slovarnoy_leksikologii (дата обращения 28.10.2020).

281. Откупщиков Ю. В. Из истории индоевропейского словообразования. URL:https://sci.house/inostrannyie-yazyiki-scibook/printsipyi-etimologicheskogo-analiza-16454.html (дата обращения 28.10.2020).

282. Откупщиков Ю. В. К истокам слова. Рассказы о науке этимологии. Спб. : «Авалон», 2005. 352 с.

283. Откупщиков Ю. В. Очерки по этимологии. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2001. 479 с.

284. Павлова О. І. Українське зіставне термінознавство : сучасний стан і перспективи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми української термінології»*. 2018. № 890. URL : http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk890/TK_wisnyk890_1_pavlova.htm (дата звернення 28.10.2020).

285. Падучева Е. В. Динамические модели в семантике лексики. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 608 с.

286. Падучева Е. В. К аспектуальным свойствам ментальных глаголов : перфектные видовые пары. Логический анализ языка : Ментальные действия. Москва, 1993. 375 с.

287. Падучева Е. В. Парадигма регулярной многозначности глаголов звука. *Вопросы языкознания*. 1998. № 5. С. 3–24;

288. Палевская М. Ф. Синонимы в русаком языке. Москва : Наука, 1964. 127 с.

289. Панкратова О. А. Проблема соотношения рационального и иррационального в познавательной деятельности: авторефер. дис. … канд. фил. наук : 09.00.01. Саратов, 2015. 21 с.

290. Пархоменко Т. К вопросу о семантической деривации. *Вестник Кемеровского государственного университета*. 2012. № 4 (54). С. 87–90.

291. Пащенко Ю. А. Предикативность и предикат в лингвистике и логике. *Гуманитарные науки. Вестник ТГПИ*. URL : https://cyberleninka.ru/article/n/predikativnost-i-predikat-v-lingvistike-i-logike/viewer (дата обращения 25.10.2020);

292. Пивоев В. М. Философия и методология. Петрозаводск : Издательство ПетрГУ, 2013. 322 с.

293. Пизани В. Этимология. История — проблемы — метод. Москва : Изд-во иностраннойлитературы, 1956. 186 с.

294. Плотникова А. М. Когнитивные аспекты изучения семантики (на материале русских глаголов). Екатеринбург : Издательство Уральского университета, 2005. 140 с.

295. Попова З., Стернин И. Когнитивная лингвистика : учебное издание. Москва : АСТ «Восток-Запад», 2007. 226 с.

296. Попова З. Д., Стернин И. А. Лексическая система языка: Внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы описания : учеб. пособие. 2-е изд., исправ. и доп. Москва : Книжный дом "ЛИБРОКОМ", 2010. 176 с.

297. Попова З. Д., Стернин И. А. Семантико-когнитивный анализ языка. Воронеж : Издательство «Истоки», 2007. 250 с.

298. Попович М. В. Философские вопросы семантики. Киев : Наукова думка, 1975. 300 с.

299. Порожнюк А. Л. Міжмовні семантичні співвідношення фразеологізмів, що характеризують людину в українській, російській та німецькій мовах. URL : http://zum.onu.edu.ua/index.php/main/article/view/66(дата звернення 28.10.2020).

300. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. Акад. наук СССР. Отд-ние лит. и яз. / общ. ред., предисл. и вступит. ст. чл.-корр. АН СССР В. И. Борковского. Москва : Учпедгиз, 1958. Т. 1–2. С. 523–533.

301. Пянковська І. В. Безособово-інфінітивні конструкції зі словами категорії стану німецької й української мов. *Наукові записки. Випуск 89 (4). Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2010. С.175–179.

302. Пянковська І. В. Граматичні особливості категорії стану в українській і німецькій мовах. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії. Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету*. 2005. Вип.13. С. 124–128.

303. Пянковська І. В. До проблеми категорії стану в українській і німецькій мовах. *Лінгвістика: Збірник наукових праць*. 2005. Випуск 1. С.112–116.

304. Пянковська І. В. Кореляція семантичної й формально-граматичної структури речення з предикатами стану. *Нова філологія*. 2007. С. 133–137.

305. Пянковська І. В. Лексико-семантичні особливості категорії стану в українській і німецькій мовах. *Наукові записки. Випуск 59. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2005. С. 341–349.

306. Пянковська І. В. Поняття модальності та засоби її репрезентації в сучасній німецькій мові. *Наукові записки. Випуск 96 (2). Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2011. С. 71–75.

307. Пянковська І. В. Репрезентація суб'єкта в конструкціях із предикатами стану в німецькій й українській мовах. *Наукові записки. Випуск 75 (2). Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2008. С. 104–107.

308. Пянковська І. В. Семантико-синтаксична структура речень із категорією стану в українській та німецькій мовах. *Гуманітарний вісник. Серія: Ін. філологія*. 2007. С. 449–453.

309. Пянковська І. В. Структурні моделі конструкцій з іменними предикатами стану в українській і німецькій мовах. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: Зб. наук. праць*. 2007. Вип. 3. С. 149–152.

310. Пянковська І. В. Формально-синтаксична структура речення з категорією стану в німецькій і українській мовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Лінгвістика": Збірник наукових праць*. 2006. Випуск III. С. 64–69.

311. Радіонова К. С. Типи міжмовної семантичної кореляції стійких компаративних одиниць в англійській, французькій, українській, російській мовах (на прикладі компаративем на позначення здібностей людини) URL : http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v19/part_1/35.pdf (дата звернення 28.10.2020).

312. Райхштейн А. Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии. М. : Высшая школа, 1980. 143 с.

313. Разумное. Доброе. Вечное. История лингвистических учений : Веды и грамматика Панини. URL : https://myfilology.ru/istoria_lingvisticheskikh_uchenii/vedy-i-grammatika-panini/ (дата звернення 28.10.2020).

314. Рахилина Е. В. Когнитивная семантика: История, Персоналии, Идеи, Результаты. *Семиотика и информатика*. 1998. № 36. С. 274–322.

315. Рахилина Е. В., Плунгян В. А. О лексико-семантической типологии. *Глаголы движения в воде: лексическая типология*. 2007. С. 9–26.

316. Ревзин И. И. Метод моделирования и типология славянских языков. Москва : Издательство АН СССР, 1967. 301 с.

317. Ревзин И. И. Модели языка. Москва : Издательство АН СССР, 1962. 192 с.

318. Ревзин И. И. Современная структурная лингвистика. Проблемы и методы. Москва : Издательство «Наука», 1977. 263 с.

319. Резанова З. И., Катунин Д. А., Мишанкина Н. А. Метафорическое моделирование в языковой картине мира (к обоснованию методов исследования). URL : http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/277/image/277-164.pdf (дата звернення 28.10.2020).

320. Резанова З. И. Когнитивная лингвистика в парадигмах лингвистического функционализма и интегральных концепций сознания. URL : http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/334/image/334-195.pdf (дата звернення 28.10.2020).

321. Резникова Е. Образ-схема как модель осмысления денотата и модель семантического развития слов, репрезентирующих его образ (на примере образ-схемы «конфигурация круга»). URL : https://cyberleninka.ru/article/n/obraz-shema-kak-model-osmysleniya-denotata-i-model-semanticheskogo-razvitiya-slov-reprezentiruyuschih-ego-obraz-na-primere-obraz-shemy/viewer (дата обращения 25.10.2020);

322. Ремхе И. Н. Статус модели в лингвистических науках и ее реализация в когнитивном моделировании языка. URL : https://cyberleninka.ru/article/n/status-modeli-v-lingvisticheskih-naukah-i-ee-realizatsiya-v-kognitivnom-modelirovanii-yazyka/viewer (дата звернення 28.10.2020).

323. Реформатский А. А. Введение в языкознание. Москва : Аспент Пресс, 1996. 275 с.

324. Розенталь Д. Э., Голуб И. Б., Теленкова М. А. Современный русский язык. URL: https://classes.ru/grammar/126.Rosental-modern-russian-language/c5-p13.htm (дата звернення 28.10.2020).

325. Розина Р. И. Категориальный сдвиг актантов в семантической деривации. *Вопросы языкознания*. 2002. № 2. С. 3–16.

326. Романова Т. В. Моделирование как метод верификации в когнитивной лингвистике. URL : https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/o9xydk1z48/direct/122391920 (дата звернення 28.10.2020).

327. Рудика Н. С. Метод компонентного аналізу в зіставних дослідженнях. *МАЇСТЕРІУМ. Мовознавчі студії.* 2016. Вип. 62. С. 74–76.

328. Руженцева Н. Б. Семантические модели предложений с предикатами созидания. *Лексическая семантика*. 1991. С. 86–93.

329. Русская грамматика. Семантическая структура простого предложения. URL : http://rusgram.narod.ru/1960-1984.html (дата звернення 28.10.2020).

330. Руссо Ж.-Ж. Избранные сочинения в 3 томах. Том 1-3. Москва : Государственное издательство художественной литературы, 1961. 728 с.

331. Рябоконь Н. В. Философия: учебно-методический комплекс. Минск : Изд-во МИУ, 2009. 423 с.

332. Сааринен Э. О метатеории и методологии семантики. Перевод с английского А. Л. Блинова. *Новое в зарубежной лингвистике. Логический анализ естественного языка*. 1986. Выпуск 18. С. 121–138.

333. Сабитова З. К. Синтаксические способы репрезентации ситуации действительности. *Cuademos de Rusistica Espanola*. 2005. № 1. С. 123–128.

334. Самигуллина А. Понятие «образ-схема» в современных исследованиях по когнитивной лингвистике. *Вестник Челябинского гос. у-та. Серия : Филология. Искусствоведение*. 2008. № 11. С.101–106.

335. Сарбаш О. Лексична репрезентація концепту ЗАДОВОЛЕННЯ в англійській, українській та новогрецькій мовах. *Лінгвістичні студії*. 2011. С. 159–161.

336. Самигуллина А. Понятие «образ-схема» в современных исследованиях по когнитивной лингвистике. URL : https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-obraz-shema-v-sovremennyh-issledovaniya-po-kognitivnoy-lingvistike/viewer (дата обращения 25.10.2020);

337. Селіванова О. О. Засади сучасної лінгвометодології. *Наукові конференції*. URL : http://oldconf.neasmo.org.ua/node/581 (дата звернення 28.10.2020).

338. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля. 2011. 844 с.

339. Селиверстова О. Н. Компонентный анализ многозначних слов. Москва : Наука, 1975. 240 с.

340. Селиверстова О. Н. Труды по семантике. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 960 с.

341. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.

342. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

343. Серебренников Б. А. Общее языкознание. Внутренняя структура языка. Москва : Наука, 1972. 564 с.

344. Серова И. А., Ягодина А. Ю. Иррациональное в науке. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/irratsionalnoe-v-nauke/viewer (дата обращения 28.10.2021).

345. Скнар В. Ф. Глагольные соматические фразеологизмы современного английского языка (в сопоставлении с однотипными единицами украинского языка) : автореф. дис. … канд. филол. наук. Нежин, 1978. 25 с.

346. Слюсарева Н. А. Проблемы лингвистической семантики. *Вопросы языкознания*. 1973. № 5. С. 13–23.

347. Смирницкий А. И. Значение слова. *Вопросы языкознания*. 1955. № 2. С. 79–89.

348. Смирнова Н. В., Спиридонов Д. В. Актантно-предикатные отношения в семантике телескопных лексических единиц (на материале французского языка). *Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке*. 2021. № 2. С. 5-11.

349. Соколовская Ж. П. Система в лексической семантике. Киев : Вища школа, 1979. 190 с.

350. Сомов Г. Ю. Знаковые системы як объект науки: модели «глобальной семиотики» и другие модели для построения семиотики архитектуры. URL : http://gsomov.com/sign-systems-as-object-science-models-global-semiotics-and-other-models-for-architecture-semiotics/ (дата обращения 28.10.2021).

351. Сорокина Т. С. Функциональные основы теории грамматической синонимии. *Вопросы языкознания*. 2003. №3. С. 95–112.

352. Соссюр де Ф. Труды по языкознанию. Москва : Прогресс, 1977. 696 с.

353. Старостин С. А. Сравнительное языкознание и этимологические базы данных. *Труды по языкознанию*. 2007. С. 770–778.

354. Стернин И. А. Проблемы анализа структуры значения слова : монография. Москва–Берлин : Direct-Media, 2015. 212 с.

355. Супрун А. Е. Общее языкознание. Минск : Высшая школа, 1983. 456 с.

356. Супрун А. Е. Принципы сопоставительного изучения лексики. *Методы сопоставительног оизучения языков*. 1988. С. 26–31.

357. Сурмач О. Я. Номінативне поле концепту Reichtum у німецькій мові. *Studia linguistica*. 2017. № 11. С. 175–183.

358. Сусов И. П. Семантическая структура предложения. *Тульский государственный педагогический институт им. Л. Н. Толстого*.1973. С. 141–152.

359. Таджибова Р.Семантическая деривация в русском и английском языках: сопоставительный аспект. *Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С.Пушкина*. 2015. № 1. С. 116-124.

360. Тараненко А. А. Языковая семантика в ее динамических аспектах : монография. Київ : Наукова думка, 1989. 256 с.

361. Телия В. Н. Семантический аспект сочетаемости слов и фразеологическая сочетаемость. *Принципы и методы семантических исследований*. 1976. С. 244–267.

362. Толстая С. М. Пространство слова. Лексическая семантика в общеславянской перспективе. Москва : «Индрик», 2008. 528 с.

363. Топоров В. Н. Исследования по этимологии и семантике. Т. 1: Теория и некоторые частные ее приложения. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 816 с.

364. Топоров В. Н. Исследования по этимологии и семантике. Т. 2: Индоевропейские языки и индоевропеистика. Москва : Языки славянской культуры, 2006. 544 с.

365. Трубачёв О. Н. Этимологические исследования и лексическая семантика. Москва : Языки славянской культуры, 1976. 179 с.

366. Туровский В. В. О соотношении значений многозначного слова. *Семантика и информатика*. 1985. № 26. С. 83–105.

367. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка. Москва : Издательство «Наука», 1968. 272 с.

368. Уфимцева А. А.Типы словесних знаков. 2-е изд. Москва : УРСС, 2004. 208 с.

369. Фатьянова І. В. Лексико-семантична парцеляція номінативного простору та моделювання концептуальної структури концепту ТЕРОРИЗМ у сучасній англійській мові. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. URL : https://cyberleninka.ru/article/n/leksiko-semantichna-partselyatsiya-nominativnogo-prostoru-ta-modelyuvannya-kontseptualnoyi-strukturi-kontseptu-terorizm-u-suchasniy/viewer (дата звернення 28.10.2021).

370. Федорінчик А. С. Стратегії кодування ядерних дієслівних актантів. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Одеса, 2017. 23 с.

371. Фоллесдаль Д. Понимание и рациональность. *Новое в зарубежной лингвистике. Логический анализ естественного языка*. Выпуск XVII. 1986. С. 47–58.

372. Фриз Ч. Значение и лингвистический анализ. *Новое в лингвистике*. 1962. Вып. 2. С. 98–116.

373. Харитончик З. А. Семантические особенности производных признаковых слов. *Вопросы языкознания*. 1984. № 4. С. 124–134.

374. Холодная М. А. Психология интеллекта : Парадоксы исследования. URL : http://www.intellect-invest.org.ua/content/userfiles/files/library/Holodnaya_Psihologiya_intellekta.pdf (дата обращения 28.10.2021).

375. Холодьон О. Синтаксична й семантична валентність дієслів : діалект vs літературна мова. *Мовознавство*. 2021. № 1. С. 141–156.

376. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике. Современная американская лингвистика : фундаментальные направления. 2002. С. 340–366.

377. Черненко Н. А., Голубовська І. О. Фреймове моделювання концепту ДОБРОЧЕСНІСТЬ: зіставний аспект (на матеріалі латинської, французької, англійської та української мов). *Мовознавство*. 2017. № 1. С. 3–18.

378. Чорна О. Особливості функціонування метафори в політичному дискурсі сучасної публіцистики (на матеріалі української та чеської періодики).

URL : file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/My%20Documents/Downloads/PhSt_2013_9_94.pdf (дата звернення 18.10.2020).

379. Чорна А. М. Проблема співвідношення раціонального та ірраціонального філософських концепціях розвитку історії. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний університет». Філософія. Психологія. Педагогіка*. URL : http://novyn.kpi.ua/2008-3/19_Cherna.pdf (дата звернення 18.10.2020).

380. Шведова Н. Ю. О соотношении грамматических и семантических характеристик предложения. URL : https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/120830/SpisyFF_180-1973-1_10.pdf?sequence=1(дата обращения 18.10.2020).

381. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики : на материале русского языка. Москва : Наука, 1973. 280 с.

382. Шеин А. И. Типология гипонимических преобразований при переводе с английского на русский. дис…. канд. филол. наук. Москва, 2009. 184 с.

383. Шемиченко Т. И., Тюрина А. А. Современный русский язык. Ухта : УГТУ, 2006. 104 с.

384. Шепель Ю. Становление метафоры в свете когнитивной теории. URL : file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/My%20Documents/Downloads/vdumo_2010_18_16_62.pdf (дата обращения 18.10.2020);

385. Штанько В. И. Философия и методология науки: учебное пособие для аспирантов и магистрантов естественнонаучных и технических вузов. Харьков : ХНУРЭ, 2002. 292 с.

386. Штомпель Г. Контрастивний аналіз лексико-семантичної групи дієслів “знання” на рівні фразеологічної одиниці в українській, російській, німецькій та англійській мовах. *Наукові записки*. 2009. № 9. С. 64–67.

387. Шумейкіна А. В. Сучасний підхід до аналізу семантичної структури багатозначного слова. *Рідний край*. № 1. 2009. С. 62–68.

388. Шухардт Г. Избранные статьи по языкознанию. Москва: Издательство иностранной литературы, 1950. 292 с.

389. Щур Г. С. Теории поля в лингвистике. Москва : Наука, 1974. 256 с.

390. Якобсон Р. Избранные труды. Москва : «Прогресс», 1985. 460 с.

391. Яроцька О., Пономаренко Т. Метафоричне моделювання концепту ЄВРОПА в українському медіадискурсі. *Діалог: медіа-студії*. 2020. № 26. С. 208–225.

392. Abutaha S. Irrationalität beim Prozess der Kaufentscheidung. Wie können Unternehmen die Kaufentscheidungen der Verbraucher beeinflussen und davon profitieren? 2019. URL : https://www.grin.com/document/494111 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

393. Aenlich B. Einführung in die Lexikologie. URL: https://www.gw.uni-jena.de/phifakmedia/fakultaet/einrichtungen/institute/institut-fuer-germanistische-sprachwissenschaft/fotos-barbara/folien-einfuehrung-in-die-lexikologie-aehnlich.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

394. Ackerman S. Wir wollen und wir wollen nicht. Psychologie Heute. Gesellschaft. 2021. URL : https://www.psychologie-heute.de/gesellschaft/artikel-detailansicht/41401-wir-wollen-und-wir-wollen-nicht.html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

395. Antunes G., Goldblum S., Pineau N. Rationalität und Formen des Irrationalen im deutschen Sprachraum: Vom Mittelalter bis zur Gegenwart. 2013. Convergences, Band 77. 251 p.

396. Allbriton D. When Metaphors Function as Schemas: Some Cognitive Effects of Conceptual Metaphors. URL : https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/s15327868ms1001_4 (date of application 28.10.2020).

397. Arkadiev P. Linguistic Typology: The Oxford Handbook. *De Gruyter Mouton*. № 20 (1). 2016. Pp. 179-195.

398. Bajic J. D. Metaphors of Mobile Communication. Belgrad, 2017. 346 p.

399. Bazell C. E. Logical and Linguistic Syntax. Istanbul : Litera, 1955. Pp. 32–34.

400. Balode I. Deutsch-lettische Lexikographie. Max Niemeyer Verlag. 2002. 200 p.

401. Bamidele O. Conceptual Metaphor Theory in Bible Translation and Interpretation. 2021. URL : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3890316 (date of application 28.10.2020).

402. Beavers J. The structure of lexical meaning : why semantics really matters. *Language*. 2010. № 86 (4). Pp. 821-864.

403. Bechberger L. Four Psychological Theories about Concepts. 2020. URL : https://lucas-bechberger.de/2020/07/17/four-psychological-theories-about-concepts/ (date of application 28.10.2020).

404. Bergler R. Irrationalität und Risiko : gesundheitliche Risikofaktoren und deren naturwissenschaftliche und psychologische Bewertung. Kölner Univ.-Verl. 2000. 339 p.

405. Björkholm A.-B. Semantisch-lexikalische Beschreibung eines Wortfeldes am Beispiel von “abschwächen”. *Vaasan yliopisto*. 2020. 108 p.

406. Blankenship D. Steps of the Research Process. URL: https://us.humankinetics.com/blogs/excerpt/steps-of-the-research-process (date of application 28.10.2020).

407. Bloomfield L. Linguistic Aspects of Science. Chicago : University of Chicago press, 1944. 59 p.

408. Bresnan J. Lexical-Functional Syntax. Copyright, 2004. 456 p.

409. Boteram F. Semantische Relationen in Dokumentationssprachen – vom Thesaurus zum semantischen Netz. Kölner Arbeitspapiere zur Bibliotheks- und Informationswissenschaft. 2008. 96 p.

410. Bundgaard Peer F. The structure of our concepts: A critical assessment of Conceptual Metaphor Theory as a theory of concepts. Cognitive Semiotics. 2019.

URL : https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/cogsem-2019-2010/html (date of application 28.10.2020).

411. Bultakov A. Das Konzept der Sprachwissenschaft. 2019. URL: https://www.grin.com/document/910041 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

412. Busse D. Wortarten und semantische Typen. Tübingen: Niemeyer 1997, 240 p.

413. Bödeker P. Warum wir dumme oder unsinnige Dinge tun: 3 faszinierende Gründe für irrationales Verhalten. Guten Morgen Gazette. 2022. URL : https://www.blueprints.de/selbsterkenntnis/gruende-fuer-irrationales-verhalten.html (Datum der Bewerbung 20.01.2022).

414. Böckle J. „Der Herr ist mein Hirte“ – Konzeptuelle Metapher als Lebenswirklichkeit. *OTE*. 2021. № 34/1. Pp. 189–217.

415. Canart P. Syudies in Comparative Semantics. Queensland : University of Queensland Press, 1979. 166 p.

416. Charteris-Black J. Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor. Palgrave Macmillan : Basingstoke, 2006. 256 p.

417. Cherkhava O. O. The concept of water and its metaphorization in texts of religious popular discourse (based on English and German languages). 2014. URL : http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2485/Cherkhava.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of application 28.10.2020).

418. Chomsky N. Topics in the Theory of Generative Grammar. The Hague. Paris : Mouton, 1978. 95 p.

419. Ciecierski T., Grabarczyk P. Introduction: Individual Concepts in Language and Thought. Topoi. 2020. No. 39. URL : https://link.springer.com/article/10.1007/s11245-019-09635-8 (date of application 28.10.2020).

420. Claas J. The Grounds and the Components of Concepts. *Erkenntnis*. 2021. URL : https://link.springer.com/article/10.1007/s10670-021-00460-3 (date of application 28.10.2021).

421. Cruse D. A. Lexical Semantics. Cambridge, New York : Cambridge University Press, 1997. 321 p.

422. Dalrymple M. Syntax and Semantics. Lexical Functional Grammar. United Kingdom – North America – Japan – India – Malaysia – China : Emerald. 2001. 486 p.

423. Daniel M. Linguistic Typology and the Study of Language. The Oxford Handbook of Linguistic Typology. New York : Oxford University Press, 2011. 754 p.

424. Dietrich R. Semantik (Semiologie). Dorsch. Lexikon der Psychologie. 2019. URL : https://dorsch.hogrefe.com/stichwort/semantik-semiologie (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

425. Duerr H. Der Wissenschaftler und das Irrationale [4 Bd.e]. EVA Taschenbücher, Bd.56-59, Der Wissenschaftler und das Irrationale. Beiträge aus Ethnologie und Anthropolgie-aus der Psychologie-aus der Philosophie. Syndikat, 1985. 155 s.

426. Dürr M., Schlobinski P. Deskriptive Linguistik. Grundlagen und Methoden. BoD, 2021. 302 p.

427. Eriksson I. Retaining or losing the conceptual metaphor. Institute for Interpreting and Translation Studies. Master's Thesis, 2019. 61 p.

428. Fan L. Literature Review on the Cognitive Approach to Metaphor. 8th International Congress of Information and Communicative Technology. 2018. Pp. 925–928.

429. Fauconnier G. Mental Spaces. Cambridge : Cambridge University Press, 1994. 190 p.

430. Fauconnier G., Turner M. Metaphor, Metonymy, and binding, Metaphor and metonymy in comparison and contrasted. URL : https://markturner.org/metmet.html (date of application 28.10.2020).

431. Fillmore C. J. The Case for the Case. Universals in Linguistic Theory, 1968. 88 p.

432. Fillmore C. J. The Case for Case Reopened. *Grammatical Relations*. 1977. Pp. 59–81.

433. Fraas C., Hass-Zumkehr U. Vom Wörterbuch zum lexikalischen Informationssystem LEKSIS – ein neues Projekt des Instituts für deutsche Sprache. *Deutsche Sprache*. 26/4, Pp. 289–303.

434. Frederike J. Irrationalität als Wagnis. Velbrück Wissenschaft, Weilerswist, 2019. 400 p.

435. Földes C. Lexik und Semantik in einem Spagat zwischen zwei Sprachen und Kulturen. Befunde und Erkenntnisse einer kontaktlinguistischen Feldforschung. *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik*. 2006. Bd 73. Pp. 129–160.

436. Försterling F., Spörrle M. Irrationale und rationale Kognitionen als Determinanten positiver Emotionen. *Tagung experimentell arbeitender Psychologen*. 2003. URL : https://epub.ub.uni-muenchen.de/1401/1/TeaP03_posemo.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

437. Gandolfo S. Metaphors of Metaphors: Reflections on the Use of Conceptual Metaphor Theory in Premodern Chinese Texts. 2019. URL : https://d-nb.info/1202217079/34 (date of application 28.10.2020).

438. Garbera I. Person concept in the phraseology of the eastern Ukrainian dialects. *Лінгвокомп'ютерні дослідження*. 2016. Вип. 9. С. 9–13.

439. Gardt A. Textsemantik. Methoden der Bedeutungserschließung. 2007. URL : file:///C:/Users/uzer/Downloads/Gardt_Textsemantik.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

440. Gärdenfors P. Cognitively Oriented Theories of Meaning. Linguistics. 2017. URL : https://oxfordre.com/linguistics/view/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-306 (date of application 28.10.2020).

441. Ge M., Mao R., Cambria E. Explainable Metaphor Identification Inspired by Conceptual Metaphor Theory. *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence*. 2022. Vol. 36. No.10. Pp. 10681–10689.

442. Glinz H. „Die innere Form des Deutschen" von Hans Glinz: Rezeption, Wirkung und sprachtheoretische Zuordnung. 2018. URL : https://docserv.uni-

duesseldorf.de/servlets/DerivateServlet/Derivate-49190/Druckversion_PDF_A-1b.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

443. Goddard C., Wierzbicka A. Introducing Lexical Primitives. *Semantic and Lexical Universals: Theory and empirical findings* / eds. Goddard C., Wierzbicka A. Amsterdam–Philadelphia : John Benjamins, 1994. Pp. 31–54.

444. Goldberg A. A Construction Grammar Approach to Argument Structure (Cognitive Theory of Language and Culture Series). Press Chicago, 1995. 271 p.

445. Golubeva K. Semantische Struktur des lexikalischen Elements “Nachhaltigkeit”. Sprachzentrum "ELVIDA". 2021. URL : https://gfds.de/events/semantische-struktur-des-lexikalischen-elements-nachhaltigkeit/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

446. Goodenough W. Componential Analysis and the Study of Meaning. *Language. Journal of the linguistic society of America. Baltimore*. 1956. Vol. 32. № 1. Pp. 195–216.

447. Grabowski J., Harras G., Hermann T. Bedeutung. Konzepte. Bedeutungskonzepte. Theorie und Anwendung in Linguistik und Psychologie. 1996. URL : https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-322-86544-1 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

448. Greimann D. Zum Realitätsbereich der Semantik: Skizze einer Theorie der "Semantischen Verpflichtung". *Zeitschrift für philosophische Forschung*. Bd. 57, H. 2 (Apr. - Jun., 2003), Pp. 188-210.

449. Gutova M. Lexikalisch-semantische Gruppe der Substantive mit der Bedeutung “Geiz”. 2013. URL : https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/69-72_25.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

450. Haas J. Die strukturelle Semantik als Teildisziplin des Strukturalismus. Erschließung der Wortbedeutung anhand der Semanalyse. 2016. URL : https://www.grin.com/document/416705 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

451. Harbera I. Definition of Linguistic ConflictologyanditsImplementation. *Лінгвокомп’ютерні дослідження*. 2021. Вип. 14. С. 34–36.

452. Harbera I. English Phraseological Units Denoting CRIME and PUNISHMENT: an Ideographic Classification. *Лінгвокомп'ютерні дослідження*. 2022. Вип. 15. С. 31–33.

453. Harbera I. Linguistic Database «The Concept Human in the Phraseology of Eastern Steppe Ukrainian Dialects»: Structure and Functions. *Phraseology in Interdisciplinary Dimension: Tradition and Innovation* : collective monograph / ed. by T. Kovalevska. 2020. Pp. 28–74.

454. Harbera I. Representation of the Concept *Conflict* in Lexicographic Discourse.*Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 20. С. 82–85.

455. Harbera I. Theoretical and methodological fundamentals of linguoconflictology as a field of applied linguistics. *Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції 13–14 травня 2021 року*. 2021. С. 127-129.

456. Harbera I. Phraseme-ideographic Model of Concept *Human* in the Ukrainian Eastern-steppe Dialects. *Лінгвокомп'ютерні дослідження*. 2020. Вип. 13. С. 25–29.

457. Harbera I. V. Phraseme-ideographic model of concept "Person" in the Ukrainian eastern-steppe dialects as the basis of linguistic database. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація»*. 2017. Вип. 3. С. 120–124.

458. Harbera I., Krasnobaieva-Chorna Zh. Secondary Sign System of the Value Picture of the World in Phraseology, Vinnytsia: TVORY, 2020; 172 p. Vasyl' Stus Donetsk National University. *PRZEGLĄD WSCHODNIO EUROPEJSKI*. 2021. XII/1. Pp. 429–431.

459. Harsieber R. Das Irrationale gehört zum Menschen. 2017. URL : https://harsieberverst.wordpress.com/2017/08/09/wenn-atheisten-und-religioese-zum-psychologen-gehen/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

460. Hartung W. Tätigkeitsorientierte Konzepte in der Linguistik. URL : https://www.jstor.org/stable/23974608 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

461. Helbig H. Die semantische Struktur natürlicher Sprache. 2001. URL : https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-662-04311-0 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

462. Hentschell E., Weydt H. Syntaxmodelle. 2021. URL : https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110629651-012/pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

463. Herberg D. Synonymische Beziehungen im Wortschatz und Wörterbucheinträge. *Hermes journal of linguistics*. 1989. Nummer 3, Pp. 143-160.

464. Hoffmeister T. Das Konzept DEUTSCHE SPRACHE in der Öffentlichkeit. 2021. URL : https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110749489-008/html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

465. Hoipova S. M. Theory of concept in cognitive linguistics. *Молодой ученый*. 2019. № 16 (254). Pp. 304–305.

466. Huseinova A. Sh. Different Approaches to the Structure of Lexical Components. *Мир науки, культуры, образования*. 2018. № 6 (73). Pp. 687–869.

467. Humar M. Die konzeptionelle Metapher im Griechischunterricht – zum didaktischen Potential der kognitiven Metapherntheorie. *Pegasus-Onlinezeitschrift*. 2019-2020. № XIX. Pp. 1-23.

468. Ivanytska N. Ukrainian and English Verbs: Bilateral Contrastive Cross-linguistic Perspective. *Advanced Education*. 2018. Issue 9. Pp. 213-218.

469. Ivanytska N., Dovhan L., Tymoschuk N., Osaulchyk O., Havryliuk N., Assessment of Flipped Learning as an Innovative Method of Teaching English: A Case Study. *Arab World English Journal (AWEJ)*. 2021. Volume 12, № 4. Pp. 476–486.

470. Jackson H. Lexicography. An Introduction. London : Routledge, 2013. 200 p.

471. Jackson H., Amvela Zé E. Words, Meaning and Vocabulary: an Introduction to Modern English Lexicology. London–New-York : Cassel, 2000. 216 p.

472. Johnson M. *The Body in the Mind*. Chicago and London : The University of Chicago Press, 1987. 233 p.

473. Joode de J. Conceptual Metaphor Theory: A Pragmatic Synthesis. Metaphorical Landscapes and the Theology of the Book of Job. 2018. Pp. 12–45.

474. Kelih E. Probleme der empirischen Lehnwortforschung: Lehnwörter im Basiswortschatz (Slowenisch) und ein frequenzbasierter Ansatz (Kroatisch). 2015. URL : https://homepage.univie.ac.at/emmerich.kelih/wp-content/uploads/2015p_EK_emp_LW.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

475. Kindermann D. Einfuhrung in die formale Semantik. 2018. URL : http://www.dirkkindermann.com/Semantik%20Einfuehrung%20Skript%20Kindermann.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

476. Kiseleva S. V., Trofimova N. A. Metaphor as a device for understanding cognitive concepts. *Revista de Lenguas para Fines Especificos*. 2017. No. 23.2. Pp. 226–246.

477. Krasnobaieva-Chorna Zh. Correlation of Qualification Features of Translation with the Translator's Tasks in the Modern Scientific Paradigm. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. 2021. Вип. 41. С. 331–341.

478. Krasnobaieva-Chorna Zh. Mind Value: Semantics, Structure, Pragmatics (on the Material of English, German, Ukrainian and Russian Phraseology). *Лінгвістичні студії. Linguistic Studies*. 2017. Вип. 34. С. 79–87.

479. Krasnobaieva-Chorna Zh. The concept human: New achievements and prospects. Iryna Harbera, "Movnoareal'ne pole kontseptu liudyna: Frazeokodovyĭ riven' i linhvokomp'iuterne modeliuvannia" (tov "nilan-ltd", vinnytsia 2018, ss. 170) | Koncepcja człowieka: nowe osiągnięcia i perspektywy. Iryna Harbera, Movnoareal′ne pole kontseptu liudyna: Frazeokodovyĭ riven′ i linhvokomp′iuterne modeliuvannia (TOV Nilan-LTD, Vinnytsia 2018, ss. 170). *Cognitive Studies | Études cognitives*. 2021. №21. Pp. 169–180.

480. Krasnobaieva-Chorna Zh., Harbera I. Features of modern pandemic text translation: Psycholinguistic experiment. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 2022. 18(1), Pp. 633-642.

481. Kravets L. V., Siuta H. M., Struhanets L. V., Struhanets Y. B. Cognitive (Conceptual) Metaphor in the Ukrainian Poetic Discourse. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2021. Vol. 17. Pp. 1308-1319.

482. Krause M. Konzepte zwischen Wort und Diskurs: Überlegungen zu Theorie und Methode der Konzeptforschung. In: Kosta P., Weiss D. (Hrsg.) *Slavistische Linguistik*. 2006/07. Pp. 267–280.

483. Krepel V. Diskutables in der Theorie der Wortarten. 2018. URL : http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

484. Koch H., Hercus L. Obscure vs. Transparent Cognates in Linguistic Reconstruction. *Lexical and Structural Etymology*. 2013. Pp. 33–52.

485. Koch P. Lexical Typology from a Cognitive and Linguistic Point of View. *Language typology and languageuniversals. Sprachtypologie und sprachliche Universalien.* Berlin–New-York : Walter de Gruyter, 2001. V. 2. Pp. 1142–1177.

486. Komenda-Earle B. Kognitive Wissenschaft und Kognitive Linguistik der Paradigmenwesel, Perspektiven und Grenzen am Beispiel der Phraseologie und Idiomatik. *Probleme der angewandten Wissenschaften*. 2013. Nummer 1. Pp. 175–188.

487. Konovalova A. Die Sprache des Marketings und ihre Übersetzung: morphologische und semantische Aspekte der Terminologie. URL : file:///C:/Users/uzer/Downloads/318611-Texto%20del%20art%C3%ADculo-453086-1-10-20170214.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

488. Kopocz M. Nudging: Wir handeln irrational und werden arm. 2017. URL : https://www.kleingeldhelden.com/2017/11/wir-handeln-irrational-und-werden-dadurch-arm/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

489. Korol A. Lexikologie der deutschen Sprache: Lehrbuch. Chernivtsi : Knyhy, 2017. 112 p.

490. Kosmeda T., Zahnitko A., Krasnobaieva-Chorna Zh. Delineation of Linguopersonology and Linguoaxiology. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2019. 254 p.

491. Kotorova E. Deutsch im typologischen Vergleich: lexikalisch-semantische Aspekte. *Zeitschrift des Verbandes Polnischer Germanisten*. 2015. URL : https://www.academia.edu/18754618/Deutsch_im_typologischen_Vergleich_lexikalisch_semantische_Aspekte (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

492. Koval I. I. Die Konzeptualisierung der Menschensch önheit mit den Phraseologischen Einheiten der Deutschen Sprache. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2020. № 1 (19). С. 286–293.

493. Kozlovskyi V. V. Die Semantische Struktur des Linguakulturellen Kozepts (Anhand der Deutschen Gegenwartssprache). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 43. Том 2. С. 126–129.

494. Kövecses Z. Conceptual metaphor theory. URL: https://www.researchgate.net/publication/311403391_Conceptual_metaphor_theory (date of application 28.10.2020).

495. Kövecses Z. Metaphor in Media Language and Cognition: a Perspective from Conceptual Metaphor Theory. *Lege Artis*. 2018. No. 1. Pp. 124–141.

496. Lacoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. 1980. Philosophy in the Flesh. 1999. 242 p.

497. Lakoff G., Johnson M. Philosophy in the Flash: the Embodied Mind & its Challenge to Western Thought. NY : Basic Books, 1999. 624 p.

498. Langacker R. W. An overview of cognitive grammar. B. Rudzka-Ostyn (ed.). Topics in Cognitive Linguistics. Amsterdam; Philadelphia, 1988. Pp. 127–161.

499. Langacker R. W.Cognitive Grammar. A basic introduction. Oxford University Press, 2008. 573 p.

500. Langner J. Lexikalische Kategorisierung: Semantisch-konzeptueller Ansatz nach Ronald W. Langacker. 2006. Term Paper (Advanced Seminar). 23 p.

501. Leech G. Semantics : The Study of Meaning. Pelican Books. Penguin, 1985. 383 p.

502. Lehrer A. Semantic Fields and Lexical Structure. Amsterdam : North Holland, 1974. 225 p.

503. Liberman A. Word Origins And How We Know Them : Etymology for Everyone. Oxford University Press, 2009. 223 p.

504. Lipavic A. Grundlagen der Semantik. 2019. University of Maribor Press. 90 p.

505. Lipkowski E. Sprache und Unterricht Eine Beschreibung der deutschen Sprache für Lehrerinnen und Lehrer. Universität Duisburg-Essen. 2012. URL: https://www.uni-due.de/imperia/md/content/prodaz/sprache_und_unterricht_lipkowski.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

506. Lyons J. Language, Meaning and Context. London : Fontana, 1981. 256 p.

507. Lyons J. Semantics Volume 1. Cambridge : Cambridge University press, 1996. 388 p.

508. Löpp V. Irrationalität bei der behördlichen Personalauswahl. Wie trifft man rationale Personalentscheidungen? GRIN Verlag. 2019. 46 p.

509. Mackay D.Lexical insertion, inflection, and derivation : Creative process in word production. *Journal of Psycholinguistic Research*. 1979. № 5. Pp. 477–498.

510. Maier M. 10 Gründe, warum wir manchmal "irrationale" Entscheidungen treffen. URL : https://www.laeuft.eu/10-irrationalitaeten/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

511. Malkiel Y. Essays on Linguistic Themes. Berkley and Los Angeles : Univ. of California press, 1968. 417 p.

512. Malkiel Y. Etymology. Cambridge : Cambridge univ. Press, 1993. 227 p.

513. Manakin V. Universals in Linguistic Semantics. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2009. Вип. 81 (1).С. 3–7.

514. Mandler J., Pagan C. In defining image schemas. *Language and Cognition*. 2014. No. 14. p. 1–23.

515. Markert K. Lexikalische Semantik: elektronische Wörterbücher, Wortbedeutung. Institut fur Computerlinguistik Uni Heidelberg, 2019. 33 p.

516. Mazurkiewicz-Sokolowska J., Sulikowska A., Westphal W. Konzeptualisierung, Sprache und Diskurs. *PHILOLOGIA – Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse*. Band 183. 2014. 264 p.

517. Miesler L. Irrational gleich unvorhersehbar? Erkenntnisse aus Behavioural Economics und Psychologie für das Marketing. URL : https://www.esst.ch/getattachment/ed6178b4-f18c-4bd1-9ae3-7cff4b33f6a3/Dr-Linda-Miesler.aspx (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

518. Mizin K., Letiucha L., Petrov O. Deutsche linguokulturelle Konzepte im Lichte der germanisch-ostslawischen Kontraste: Methode zur Feststellung spezischer bzw. unikaler Bedeutungen. *Germanoslavica*. 2019. Nummer 1. Pp. 49–70.

519. Motsch W. Semantische Grundlagen der Wortbildung. Harras, Gisela (Hrsg.). 1995. Pp. 193–226.

520. Müller-Freienfels R. Rationales und irrationales Erkennen. (Zugleich ein Beitrag zur Psychologie und Kritik der Sprache). *Annalen der Philosophie*. *Springer*. 2. Bd., H. 1.1921, Pp. 1–41.

521. Nickel Y., Wagner K. Contrastive linguistics and language teaching. 2009. URL : https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/iral.1968.6.1-4.233/pdf (date of application 28.10.2020).

522. Neitemeier K. Warum haben wir irrationale Ängste? *Jetzt. Gesundheit*. 2018. URL : https://www.jetzt.de/gesundheit/woher-kommen-irrationale-aengste (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

523. Omelchenko N. Semantik und Syntax der Deutschen Dimensionsadjektive “lang” und “kurz”. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2018. № 165. Pp. 164–170.

524. Papadimitraki Ch. Zur Semantik statischer Lokalisationen im Griechischen und Deutschen. 2017. URL : https://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/23677/1/Dissertation_Papadimitraki_Final_Published_PDFA.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

525. Pawłowski G. Zum Gegenstand der linguistischen Semantik. 2012. URL : file:///C:/Users/uzer/Downloads/2012_14%20(1).pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

526. Peker H., Eren G., Torlak M. A Critical Review of the Concept-Oriented Approach in Second Language Acquisition: Strenghts, Weaknesses, and Misconceptions. *Turkish Online Journal of English Language Teaching*. 2020. Volume 5. No. 2. Pp. 61-78.

527. Petrov O. O., Yumrukuz A. A. Notional component of the concept AGREEMENT in English, German and Turkish languages. 2019. URL : https://www.researchgate.net/publication/334187282_NOTIONAL_COMPONENT_OF_THE_CONCEPT_AGREEMENT_IN_ENGLISH_GERMAN_AND_TURKISH_LANGUAGES (date of application 28.10.2020).

528. Piankovska I. V. Bilateral interpreting: some ways of analysis (German-Ukrainian/Ukrainian-German) Bilous, O; Piankovska, I; Stepanenko, A; Taranukha, T; та ін. *AD Alta-Journal of interdisciplinary research*. Том Випуск 1. Спеціальний випуск: 16. 2021. С. 6–11.

529. Piankovska I. V. Deutsch in Luxemburg. *Moderne Germanistik auf der Suche nach einer neuen Identität: матеріали XXVI Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів*. 2019. С.121–123.

530. Piankovska I. V. Deutsche und ukrainische Jugendsprache. *Німецька мова в Україні: Традиції, успіхи, завдання: Матеріали XXV Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів*. 2018. С. 134–136.

531. Piankovska I. V. Textkompetenz als Bestandteil der Sprachkompetenz. *Наукові записки*. 2018. Випуск 165. С. 542–548.

532. Piankovska I. W. Vorlesungen in theoretischer Grammatik der deutschen Sprache. URL : https://www.cuspu.edu.ua/images/inmov/kaf__nim-mova/Vorlesungen_in_theoretischer_Grammatik.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

533. Piankovska I. W. Übungstypen zum Leseverstehen im Fremdsprachenunterricht. *Освітній вимір*. 2020. Вип. 2 (54). С. 84–97.

534. Podbregar N. Irrational und transzendent. Scinexx das Wissenmagazin. 2014. URL : https://www.scinexx.de/dossierartikel/irrational-und-transzendent/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

535. Poitou J. Prototypentheorie und lexikalische Semantik. 2004. HAL Open Science. 25 p.

536. Pustejovsky J., Batiukova O. Lexicon in Linguistic Theory. 2019. URL : https://www.linguisticsociety.org/sites/default/files/e-learning/2019-Lecture3.pdf (date of application 28.10.2020).

537. Raymond W., Gibbs Jr. Evaluating Conceptual Metaphor Theory. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0163853X.2011.606103 (date of application 28.10.2020).

538. Raymond W., Steen G. Metaphor in Cognitive Linguistics. URL :https://books.google.com.ua/books (date of application 28.10.2020).

539. Robert S. Words and their Meaning: Principles of Variation and Stabilization. *From Polysemy to Semantic Change: Towards a typology of lexical semantic associations*. 2008. Pp. 55–92.

540. Rumpf J. Irrational rational: Warum Menschen unvernünftige (Kauf-) Entscheidungen treffen**.** Konversionskraft. 2019. URL : https://www.konversionskraft.de/behavior-patterns/dan-ariely-irrational-rational.html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

541. Santos-Pinto L. Rationales und irrationales Konsumverhalten. URL : https://dievolkswirtschaft.ch/de/2016/03/santos-pinto/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

542. Schmalev G. Mögliche Metaphern in der Fachsprache. Elad-Silda. 2019. Nummer 2. URL : https://publications-prairial.fr/elad-silda/index.php?id=513&lang=en?id=513&lang=en#text (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

543. Schmitt R., Schröder J., Pfaller L. Metaphern und metaphorische Konzepte – kognitive Linguistik nach Lakoff und Johnson. 2018. URL : https://www.springerprofessional.de/metaphern-und-metaphorische-konzepte-kognitive-linguistik-nach-l/15813346 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

544. Schumann S. 7 Gründe, warum du fast nie die optimale Entscheidung triffst. 2021. URL : https://www.brigitte.de/liebe/persoenlichkeit/verhaltensoekonomie--darum-triffst-du-oft-irrationale-entscheidungen-12254866.html (Datum der Bewerbung 20.10.2021).

545. Shmelev A. Semantic shifts as sources of enantiosemy. URL : https://books.google.com.ua/books?id=LeHVDAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk (date of application 28.10.2020).

546. Siegler R., DeLoache J., Eisenberg N. Entwicklung der Sprache. *Entwicklungspsychologie des Kindes- und Jugendalters*. 2005. Pp.295–328.

547. Staniewski P. Pejorative Lexik im Bereich der Wahrnehmung – eine lexikographische Analyse des Deutschen und Polnischen. Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny (Wrocław). 2021. 26 p.

548. Stanovich K. Wir brauchen mehr Sinn für Rationalität. *Spektrum.de*. 2020. URL : https://www.spektrum.de/magazin/intelligenz-schuetzt-nicht-vor-irrationalitaet/1711508 (Datum der Bewerbung 20.10.2021).

549. Stawikowska-Marcinkowska A. Konzeptuelle Metapher am Beispiel der Deutschen Börsenberichte im Rahmen des Fachsprachenunterrichts der Lodzer Germatistik. 2020. URL : https://dspace.uni.lodz.pl/bitstream/handle/11089/35241/99-113-stawikowska.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

550. Stejskalová K. Typische lexikalisch-semantische Fehler der tschechischen Deutschlernenden. Brno. Masaryk-Universität. 2016. 94 p.

551. Stemper D. Stressfrei und entspannt statt irrationale Überzeugungen. URL : https://www.praxis-psychologie-berlin.de/irrationale-ueberzeugungen/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

552. Stepaniszewa D. Konzeptuelle Metaphern in den Bezeichnungen der Teekompositionen. *GERMANICA WRATISLAVIENSIA*. 2018. No. 3835. Pp. 329-340.

553. Stepaniszewa D. Konzeptuelle Metaphern in den Texten Ausgewählter Lieder aus den Deutschen, Polnischen und Russischen Musikalischen Charts 2015. URL : file:///C:/Users/uzer/Downloads/04_stepaniszczewa.d.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

554. Stielow A. Semantische und formal-lexikalische Wortgenerierungsleistungen bei Kindern, Jugendlichen und jungen Erwachsenen. 2017. URL : https://www.forschung-sprache.eu/fileadmin/user_upload/Dateien/Heftausgaben/2017-2/FS_2_2017_Stielow_129.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

555. Stiglitz J. E. Der Irrationalität zu Ehren. Project Syndicate. The world's opnion page. 2002. URL : https://www.project-syndicate.org/commentary/celebrating-the-irrational/german (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

556. Stocker D. Sprache und Recht. Eine interdisziplinäre Beschreibung der linguistisch-juristischen Semantik im Bereich der Textauslegungsarbeit. Karl-Franzens-Universität Graz, 2011. 151 p.

557. Storjohann P. Sinnrelationen in Wörterbüchern – Neue Ansätze und Perspektiven. ELiSe: Essener Linguistische Skripte elektronisch Jahrgang 5. Heft 2. 2005. Pp. 35–61.

558. Storypa J. Die parallelen Prädikat-Argumentstrukturen der gemeinsamen deutsch-dänischen Wortbildungsmuster und ihre Anwendung im Dänischunterricht. *Glottododactica*. 2014. Nummer XLI. Pp. 101–112.

559. Strietz M., Kopchuk L. Metaphern in Deutsch als Fremdsprache. URL : https://edoc.hu-berlin.de/bitstream/handle/18452/14064/26OUV05BPJMI.pdf?sequence=1 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

560. Sulikowska A. M. Embodiment und Un-Höflichkeit. Kognitive Aspekte kulturell geprägter Konzepte. *Germanica Wratislaviensia*. 2019. Pp. 247–260.

561. Sweetser E. E. From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure. Cambridge Univ. Press, 1998. 177 p.

562. Ulrich W. Zur lexikalischen Semantik des Deutschen. 2010. URL : https://www.researchgate.net/publication/262547167_Zur_lexikalischen_Semantik_des_Deutschen/fulltext/0399bd3c0cf2f321f131c3ad/Zur-lexikalischen-Semantik-des-Deutschen.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

563. Tesnière L. Éléments de syntaxes tructurale. Paris : Klincksieck, 1976. 208 p.

564. Traugott E.Regularity in semantic change. Cambridge, 2001. 341 p.

565. Turner M.,Fauconnier G. Conceptual Integration and Formal Expression. *Journal of Metaphor and Symbolic Activity*. 1993. Vol. 10. № 3. Pp. 57–86.

566. Turner M. Animage-schematic constraint on metaphor. *Conceptualizations and Mental Processing in Language*. 1993. Pp. 291–306.

567. Turner M. As imagination bodies forth the forms of things unknown (review of Raymond W. Gibbs, Jr. The poetics of Mind : Figurative thought, Language and understanding. 1994. *Pragmatics and cognition*. 1995. Vol.3. No 1. Pp.179–185.

568. Vandermeeren S. Eine kognitiv-semantische Untersuchung der Metaphorik in teilchenphysikalischer Sprache. 2020. URL : https://www.germanistik.uni-kiel.de/de/lehrbereiche/deutsch-als-fremdsprache/daf-studienordnung/vandermeeren-2020-eine-kognitiv-semantische.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

569. Vokhidova N. Überlegungen zur Erweiterung lexikalisch-semantischer Ressourcen durch die Graduonymie. *Gesellschaft für Linguistische Datenverarbeitung*. 2013. Nummer 1. Pp. 1-21.

570. Vollmer A. In Metaphern Denken. Lakoff und Johnsons konzeptuelle Metapherntheorie. URL : https://www.grin.com/document/470221(Datum der Bewerbung 20.10.2020).

571. Vowinkel H. Du wirst verführt – ob Du willst oder nicht. Welt. Wissen. 2008. URL : https://www.welt.de/wissenschaft/article2459957/Du-wirst-verfuehrt-ob-Du-willst-oder-nicht.html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

572. Vylchynska T. Word in the perspective of cognitive linguistics. 2018. URL : http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17391/1/4.1._The_word_Vilchynska.pdf (date of application 28.10.2020).

573. Wallis Ch. Concepts, Language, Meanings, and Definitions. 2020. URL : https://home.csulb.edu/~cwallis/170/text/concepts.pdf (date of application 28.10.2020).

574. Way I. Irrationalität ist wunderbar. Jüdische Allgemeine. 2022. https://www.juedische-allgemeine.de/kultur/irrationalitaet-ist-wunderbar/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

575. Wedyan H. Conceptual Metaphor Theory and Translation: a Cognitive Linguistic Analysis of English FEAR Metaphors and Metonymies into Arabic. URL : http://eprints.nottingham.ac.uk/67110/ (date of application 28.10.2020).

576. Weininger A. Grundlagen, Funktionen und kognitive Potentiale alltagssprachlicher Metaphern im Fremdsprachenunterricht. *Didaktik und Methodik im Bereich Deutsch als Fremdsprache*. 2013. Nummer 1. Pp. 21–34.

577. Weinreich U. Language in Contact. Paris, 1970. 401 p.

578. Weissberg J. Theoretische Grundlagen der deutschen Grammatik. Siegen, 2003. 234 p.

579. Wierzbicka A. Lexicography and Conceptual Analysis. *Journal of English Linguistics.* Ann Arbor : Karoma, 1985. № 22 (2). Pp. 249–250.

580. Wierzbicka A. Semantics, Culture and Cognition. Universal Human Concepts in Culture. Specific Configurations. New-York : Oxford, 1992. Pp. 17–38.

581. Wiese H. Die Verknüpfung sprachlichen und konzeptuellen Wissens: Eine Diskussion mentaler Module. Wachsmuth, Ipke / Jung, Bernhard, eds., 1999: KogWis99. Proceedings der 4. Fachtagung der Gesellschaft für

Kognitionswissenschaft Bielefeld, 28.September – 1.Oktober 1999. St. Augustin: Infix-Verlag. Pp.92–97.

582. Wiggenbröker C. Darum sind unsere Entscheidungen oft irrational. Quark. 2021. URL : https://www.quarks.de/gesellschaft/psychologie/darum-sind-unsere-entscheidungen-oft-irrational/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

583. Wolfer S., Kämper H. Wörterbücher als semantische Netze. *Sprachreport Jg*. 31 (2015). H. 4. Pp. 1–11.

584. Zahnitko A. P., Shportun O. N., Overchuk V. A., Kushnir J. V., Pedorenko V. N. Study of the Influence of Katathym-Imaginative Therapy on Correction of Mental Disorders in Neurotic Conditions. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2020. Volume 11. Issue 2. Pp. 33–56.

585. Zalizniak A. A. A Catalogue of Semantic Shifts: Towards a Typology of Semantic Derivation. *From Polysemy to Semantic Change: Towards a typology of lexical semantic associations* / Vanhove Martine (editor). Amsterdam–Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. 2008. Pp. 217–232.

586. Zavgorodnia A. Strukturelle, semantische, funktionale und stilistische Parameter der verbalen Innovationen der Deutschen Sprache. *Scientific Journal of Polonia University*. Nummer 40(3). Pp. 109-114.

587. Ziem A. (Konzeptuelle) Metaphern in der Kognitiven Konstruktionsgrammatik. 2020. URL : file:///C:/Users/uzer/Downloads/10.1515_9783110369120.51.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

588. Ziem A. Konzeptuelle Metaphern zwischen Sprachsystem und Diskurs. *BRILL. Over three centuries of scholarly publishing*. 2020. Pp.153–169.

589. Zima E. Einführung in die gebrauchsbasierte Kognitive Linguistik. De Gruyter Studium. 2021. 349 p.

590. Yicun J. On a Chomskyan postulation in conceptual metaphor theory. *Chinese Semiotic Studies*. Volume 17. No. 3. 2021. Pp. 355–369.

591. Yong Zh. Metapher: ein kognitives Modell der Wortbedeutungsentfaltung. 2018. URL : file:///C:/Users/uzer/Downloads/86618-Artikeltext-231807-1-10-20220208.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

592. Zhang X. Development and Critiques of Conceptual Metaphor Theory. *Theory and Practice in Language Studies*. Vol. 1. No. 11. Pp. 1487–1491.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

593. Вікісловник. URL : https://uk.wiktionary.org/wiki (дата звернення 20.10.2020).

594. Етимологічний словник. URL : https://goroh.pp.ua (дата звернення 20.10.2020).

595. Контекстный русско-англо-русский словарь на «Карте слов». URL : https://en.kartaslov.ru/ (дата обращения 20.10.2020).

596. Корпус української мови. URL : http://www.mova.info/corpus.aspx (дата звернення 20.10.2020).

597. Контекстный русско-англо-русский словарь. URL : https://en.kartaslov.ru (дата обращения 20.10.2020).

598. Лингвистический энциклопедический словарь URL : http://tapemark.narod.ru/les/304a.html (дата обращения 20.10.2020).

599. Словник. URL : https://slova.com.ua/ (дата звернення 20.10.2020).

600. Словник української мови.URL : http://sum.in.ua/ (дата звернення 20.10.2020).

601. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18044 (дата звернення 28.10.2020).

602. Cambridge Dictionary. URL : https://dictionary.cambridge.org/ru (date of application 20.10.2020).

603. Collins Dictionary. URL : https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/dawn-on (date of application 20.10.2020).

604. Die deutsche Rechtschreibung. URL : https://www.duden.de/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

605. Digitales Wörterbucher der Deutschen Sprache: URL : https://www.dwds.de/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

606. Lexico.com. URL : https://www.lexico.com/ (date of application 20.10.2020).

607. Longman. URL : https://www.ldoceonline.com/dictionary/go-run-flash-etc-through-somebody-s-mind (date of application 20.10.2020).

608. Macimillan Dictionary. URL :https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/dawn-on (date of application 20.10.2020).

609. Merriam-Webster Learner's Dictionary. URL : https://www.learnersdictionary.com/definition/dawn (date of application 20.10.2020).

610. Online Etymology Dictionary. URL : https://www.etymonline.com/ (date of application 20.10.2020).

611. Oxford English Dictionary, Second Edition on CD-ROM URL : https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/ (date of application 22.03.2020).

612. Slovnik.sk.URL : https://slovnik.aktuality.sk/preklad/nemecko-slovensky/?q=ein+Gedanke+blitzte+ihm+durch (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

613. The British National Corpus. URL : https://www.english-corpora.org/bnc/ (date of application 20.10.2020).

614. The Free Dictionary : Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus.URL : https://www.thefreedictionary.com/ (date of application 20.10.2020).

615. Wörterbuchnetz. URL : http://www.woerterbuchnetz.de/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

616. Баранецька М. «Роблю те, що підказує внутрішній голос»: косівський різьбяр розповів про свою творчість. URL : https://gk-

press.if.ua/roblyu-te-shho-pidkazuye-vnutrishnij-golos-kosivskyj-rizbyar-rozpoviv-pro-svoyu-tvorchist/ (дата звернення 20.10.2020).

617. Бонзельс В. Небесний народ. URL : http://m.smartks.gointeractive.com.ua/books/27541/read/5?book_toc_val=true (дата звернення 20.10.2020).

618. Вілсон К. Паразити свідомості. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Vilson_Kolin/Parazyty_svidomosti.htm?PHPSESSID=ctvotg1kfp4q5q13j1a781hkk6 (дата звернення 20.10.2020).

619. Власенко А. Шляхи віри: чи повинен християнин слухати внутрішній голос. URL : https://www.segodnya.ua/ua/religion/sunday_school/puti-very-dolzhen-li-hristianin-slushat-li-vnutrenniy-golos-740174.html (дата звернення 20.10.2020).

620. Внутрішній голос. URL : http://pravdu.com.ua/vnutrishnij-golos/ (дата звернення 20.10.2020).

621. Волинь. URL : https://www.volyn.com.ua/news/122164-koly-proponuiut-bery-bo-to-tvoi-narodni-hroshi-ale-holosui-iak-sertse-pidkazuie (дата звернення 20.10.2020).

622. Гончар О. Собор. URL : http://bukvoid.com.ua/library/oles_gonchar/sobor/6.html (дата звернення 20.10.2020).

623. Дашкієв М. Голос бринить у моїй підсвідомості. URL : https://nemaloknig.net/read-29174/?page=4 (дата звернення 20.10.2020).

624. Дзвінка М. Чому я щаслива. URL : https://tribuna.sumy.ua/chomu-ya-shhaslyva/ (дата звернення 20.10.2020).

625. Дудар М. Чорним по білому. URL : http://dubrlibr.rv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=77:marta-dudar&catid=51:tvorchi-osobu&Itemid=82&limitstart=8 (дата звернення 20.10.2020).

626. Інтуїція – вища форма інтелекту. URL : https://www.navitv.net/yntuytsyya-vysshaya-forma-yntellekta/ (дата звернення 20.10.2020).

627. Ірен Роздобудько: мій теперішній стан – щасливе божевілля. URL :https://vsiknygy.net.ua/interview/155/ (дата звернення 20.10.2020).

628. Калинова алея слави в честь земляків – захисників України. URL : http://te.gov.ua/tchortkivska/ua/news/print/124684.htm(дата звернення 20.10.2020).

629. Кетіль Б. Ріка. URL :https://books.google.com.ua/books (дата звернення 20.10.2020).

630. Кобилянська О. Земля. URL :http://sites.utoronto.ca/elul/Kobylianska/Zemlia/zemlia25.html (дата звернення 20.10.2020).

631. Надзвичайні новини. Вибух у Києві: батут, від якого тільки-но відійшли діти, завалило уламками бетону та металу. URL : https://nnovosti.info/stories/vibuh_u_kijevi_batut_vid_jakogo_tilki_no_vidijshli_diti_zavalilo_ulamkami_betonu_ta_metalu_video-10741.html (дата звернення 20.10.2020).

632. Ніконов С. Лохвицький край. URL : https://m.facebook.com/Lohv.kray/photos/a.305653272864951/770237256406548/?type=3&locale2=es_LA (дата звернення 20.10.2020).

633. Робінсон Л. Книга – компас душі. URL : https://www.yakaboo.ua/ua/kompas-dushi.html (дата звернення 20.10.2020).

634. Солтис-Смирнова А. Світ казки. Звірята. URL : http://talesworld.org.ua/taxonomy/term/1/0?page=10 (дата звернення 20.10.2020).

635. Стецюк В. Чувасько-германські мовні відповідності. URL : https://www.v-stetsyuk.name/uk/Alterling/Germanic/ChuvGer.html (дата звернення 20.10.2020).

636. Твори з мови. URL : https://school.ege-essay.ru/ekologichna-katastrofa-ce-shhe-ne-povna-zagibel/ (дата звернення 20.10.2020).

637. Трохимчук О. Літератори Житомирщини: публікації в альманахах, збірниках, складнях. URL : http://zlitera.blogspot.com/2020/01/15-2010_19.html (дата звернення 20.10.2020).

638. Форумы. Европа. URL : http://eurotourist.club/viewtopic.php?f=138&t=98839 (дата обращения 20.10.2020).

639. Целан П. Мак і пам'ять. URL : http://litakcent.com/2013/03/15/paul-celan-mak-i-pamjat/ (дата звернення 20.10.2020).

640. Чубаров Е. Усніє Хайредінова: «Із сімох дітей нас залишилося тільки троє». URL:https://ua.krymr.com/a/29400766.html (дата звернення 20.10.2020).

641. Antilla A., Woitinski S. Jung, chaotisch und erleuchtet – So hab ich mir das nicht vorgestellt. URL : https://books.apple.com/it/book/jung-chaotisch-und-erleuchtet-so-hab-ich-mir-das-nicht/id931359585?ign-gact=1 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

642. Ariely D. A Taste of Irrationality: Sample Chapters from Predictably Irrational and Upside of Irrationality. URL : https://www.amazon.com/Taste-Irrationality-chapters-Predictably-Irrational-ebook/dp/B003WJRE7I (data of application 28.10.2020).

643. Aphorismen.de. URL : https://www.facebook.com/Aphorismen/posts/thema-intuitionwir-haben-einen-punkt-erreicht-wo-nur-intuition-uns-weiterhelfen-/3455779147766691/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

644. AzQuotes. URL : https://www.azquotes.com/quote/567832 (data of application 28.10.2020).

645. Azlyrics. URL : https://www.azlyrics.com/lyrics/toddrundgren/hitmelikeatrain.html (data of application 28.10.2020).

646. BaumKreis. URL : https://www.baumkreis.de/keltischer-lebensbaum-buche/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

647. Bisafans.de. URL : https://bisaboard.bisafans.de/index.php?thread/158246-pflicht-und-ehre/&postID=6331258 (data of application 28.10.2020).

648. Booth J. 6 weird, paranormal things dogs can sense that most humans can't, URL : https://www.bustle.com/p/6-weird-paranormal-things-dogs-can-sense-that-most-humans-cant-8662856 (data of application 28.10.2020).

649. Bred S. Wie geht "Wünsche von den Lippen lesen"? URL : http://beziehungsblog.bred.at/wie-geht-wunsche-von-den-lippen-lesen/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

650. Burns L. C. What Happens When You Ignore Your Intuition in Love? URL : https://www.acinglife.com/what-happens-when-you-ignore-your-intuition-in-love/ (data of application 28.10.2020).

651. Bustle. URL : https://www.bustle.com/wellness/signs-your-intuition-is-on-point-you-need-to-listen-to-it (data of application 28.10.2020).

652. Classes.ru. URL : https://classes.ru/context-german-russian-term-1642655.htm (data of application 28.10.2020).

653. Collins D. Why my intuition sometimes escapes me: getting very real today with Shanti Falla. URL : https://faceyogaexpert.com/how-to-be-intuitive/ (data of application 28.10.2020).

654. Contdict.com. URL : https://ru.contdict.com/ (data of application 28.10.2020).

655. Delves-Yates C. Essentials of Nursing Practice: https://books.google.com.ua (data of application 28.10.2020).

656. Dudas A. Leuchtendes Vorbild: Wie Sie mit Strahlkraft Ihr Unternehmen und die Welt. URL: https://books.google.com.ua/books (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

657. English Grammar. URL : https://english-grammar.biz/dictionary/en-ru/lose+your+mind.html (data of application 28.10.2020).

658. English idioms explained. URL : http://www.idioms4you.com/complete-idioms/it-hit-me.html (data of application 28.10.2020).

659. English Synonyms.URL : http://synonymstips.blogspot.com/2009/07/ways-of-saying-that-thought-came-into.html (data of application 28.10.2020).

660. Etsy. URL : https://www.etsy.com/at/listing/513799238/were-all-mad-here-im-mad-youre-mad (data of application 28.10.2020).

661. Facebook. URL : https://www.facebook.com/kochutjewelry/photos (data of application 28.10.2020).

662. Friedrich K., Ursula M. Sehen ohne Augen: Intuition und Wahrnehmung im Alltag entfalten. Books on Demand, 162 p.

663. Fashion-Zitat : Oscar Wilde. URL : https://glamoursister.com/fashion-zitat-oscar-wilde-8/ (data of application 28.10.2020).

664. Forum.Domik.ua. URL : https://forum.domik.ua/gde-dno-t259-3240.html (data of application 28.10.2020).

665. Gendler R. J. URL : Quotes. https://www.goodreads.com/author/quotes/169964.J_Ruth_Gendler (data of application 28.10.2020).

666. Georg-August-Universität Göttingen. URL : https://www.uni-goettingen.de/de/brauchtum+und+mythologie/56400.html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

667. Glosbe. URL :https://ru.glosbe.com/en/ru/lose%20one's%20mind (data of application 28.10.2020).

668. Gordon L. Your Happiness Way. URL: http://loranegordon.com/yourhappinessway/intuition-intellect/ (data of application 28.10.2020).

669. Got Questions. URL : https://www.gotquestions.org/Bible-intuition.html (data of application 28.10.2020)

670. Gottwald P., Schaub H.-A. Empowerment als Hilfe zue Lebensbewältigung. URL : http://oops.uni-oldenburg.de/148/1/roeemp05.pdf (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

671. Goodreads.URL :https://www.goodreads.com/quotes/286720-come-from-the-heart-the-true-heart-not-the-head (data of application 28.10.2020).

672. Grieger-Langer S. Profiler. URL : https://www.facebook.com/ProfilerSuzanne (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

673. Grubzeller J. Die Stärke der Intuition: Höre auf dein Bauchgefühl und verstehe deine innere Stimme. URL : https://www.amazon.de/Die-St%C3%A4rke-Intuition-Bauchgef%C3%BChl-verstehe/dp/1070264210 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

674. Gute Zitate. URL : https://gutezitate.com/zitat/140659 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

675. Günther A. Wieso Intuition ein besserer Ratgeber ist als du denkst. URL : https://www.7mind.de/magazin/wieso-intuition-ein-besserer-ratgeber-ist-als-du-denkst (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

676. Hamburger Abendblatt. URL : https://www.abendblatt.de/region/norderstedt/article106970831/Wenn-die-Kinder-verrueckt-spielen.html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

677. HelloBetter. URL : https://hellobetter.de/blog/wie-wir-unangenehme-gefuehle-fuer-uns-nutzen-koennen/ (data of application 28.10.2020).

678. Helpster. Die Ratgeber-Redaktion. URL : https://www.helpster.de/wenn-eine-person-in-deinen-traeumen-erscheint-bedeutung_193167 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

679. Hermann R., Min D. Is that Gut Feeling a Message from God? URL : https://outlawbiblestudent.org/is-that-gut-feeling-a-message-from-god/ (data of application 28.10.2020).

680. HerzbisKopf. URL : https://herzbiskopf.de/folge-deiner-inneren-stimme-es-macht-spass/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

681. Hosmai. URL : https://diendan.hocmai.vn/threads/luyen-tap-sentence-transformation-advanced.731227/page-2 (data of application 28.10.2020).

682. Hotel Kaiser in Tirol. URL :https://www.facebook.com/HotelKaiserInTirol/posts/10157485919829106 (data of application 28.10.2020).

683. Idioms4you.com. URL : http://www.idioms4you.com/complete-idioms/it-hit-me.html (data of application 28.10.2020).

684. In Südthüringen.de. URL : https://www.insuedthueringen.de/leben/gesundheitfitness/dpa/gesundheit/berichte/art661138,7332154 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

685. Intuition – Prägonition. URL : http://www.positives-denken.org/html/intuition.html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

686. Janus L. Die Seele fühlt von Anfang an: Wie pränatale Erfahrungen unsere Beziehungsfähigkeit prägen. Mit einem Vorwort von Ludwig Janus. URL : https://www.amazon.de/Die-Seele-f%C3%BChlt-Anfang-Beziehungsf%C3%A4higkeit/dp/3466306760 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

687. Jepsen B. People discuss the terrifying moment that bad feeling in their gut proved to be right. URL : https://www.mamamia.com.au/gut-feeling-something-wrong/ (data of application 28.10.2020).

688. Jones S. What do you mean by intuitive? URL : https://inspiringyou.co/what-do-you-mean-by-intuitive.html (date of application 20.10.2020).

689. Joubert J. Der Verstand kann uns sagen, was wir unterlassen sollen, aber das Herz kann uns sagen, was wir tun müssen. URL : http://www.ohg-sb.de/typo3n/index.php?id=239 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

690. Kabir H. Going with Your Gut: How to Tell the Difference between Fear and Intuition. URL : https://www.happify.com/hd/tell-the-difference-between-fear-and-intuition/ (date of application 20.10.2020).

691. Kastrinos N. The Knowledge Future: intelligent policy choises for Europe 2050. URL :https://ec.europa.eu/futurium/en/content/knowledge-future-intelligent-policy-choices-europe-2050.html (date of application 20.10.2020).

692. Ketteler J. How to Get Your Intuition Back (When It's Hijacked by Life). URL : https://www.nytimes.com/2018/07/17/well/intuition-gut-instinct-psychology-midlife-crisis.html (date of application 20.10.2020).

693. Kirchner E. Kinder, Kinder…! Nicht unsere Kinder sind verrückt, sondern die Welt, in der sie leben. https://www.amazon.de/Kinder-unsere-verr%C3%BCckt-sondern-Wissen/dp/3867391041 (date of application 20.10.2020).

694. Kohlenberg B. Stigma and Medicine. URL : https://books.google.com.ua/books (date of application 20.10.2020).

695. Langbein L. Die Rettung des Eltenprinzen. Engelsdorfer Verlag, 2011. 229 s.

696. Lee W. Die Erfahrung des Lebens. Living Stream Ministry, 2020. 404 p.

697. Lehwald J. Irrational rational: Warum Menschen unvernünftige (Kauf)Entscheidungen treffen. URL : https://www.konversionskraft.de/conversion-optimierung/dan-ariely-irrational-rational.html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

698. Lexokon. URL : https://traum-deutung.de/person/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

699. Luxemburger Wort. In sich hineinhorchen: Bauchgefühl ist trainierbar. URL :https://www.wort.lu/de/lifestyle/in-sich-hineinhorchen-bauchgefuehl-ist-trainierbar-5f227626da2cc1784e362ba3 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

700. Limberg-Strohmaier S. Die holistische Dimension der Intuition. URL : https://www.balance-system.world/die-holistische-dimension-der-intuition/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

701. LingQuotes. URL : http://www.lingquotes.com/de/autoren/steve-jobs-de/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

702. Linguee. URL : https://www.linguee.com/german-english/translation/d%C3%A4mmert+uns.html (date of application 20.10.2020).

703. Ludwig.guru. URL : https://ludwig.guru/s/leaped+to+my+mind (date of application 20.10.2020).

704. Maher M. Is that my gut or fear talking? How to tell the difference. URL : https://www.melissamahercoaching.com/2014/08/is-that-my-gut-or-fear-talking-how-to-tell-the-difference/ (date of application 20.10.2020).

705. Merkur.de. URL : https://www.merkur.de/multimedia/tausende-traeumen-diesem-mann-zr-505007.html (date of application 20.10.2020).

706. Musin. URL: https://musin.zp.ua/uk/zaporozhe/theatres/gidke-kachenya (date of application 20.10.2020).

707. MyEnglishNotes. URL : https://learningenglishonmyown.blogspot.com/2013/05/it-dawned-on-me.html (date of application 20.10.2020).

708. MyMonk. Forschung: 3 Gründe, warum Du Deiner Intuition vertrauen solltest. URL : https://mymonk.de/bauchgefuehl/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

709. NativeEnglish. URL : https://www.native-english.ru/idioms/dawn-on-someone (date of application 20.10.2020).

710. NativeEnglish. Ichachanet. Webdictionary. URL : https://eng.ichacha.net/hy/zaoju.aspx?q=it%20dawned%20on%20me&p=2 (date of application 20.10.2020).

711. Nussbaumer N. Drei Leben, durchkreuzt. URL : https://www.meinbeitrag.at/site/meinbeitrag/neu/stories/gottinallendingen/article/143940.html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

712. OysterEnglish. URL :https://www.oysterenglish.com/idiom-dawn-on-someone.html (date of application 20.10.2020).

713. Ozeh L. Always Trust Your Instincts: They are Messages from Your Soul. URL : https://medium.com/@ozehlaw/always-trust-your-instincts-they-are-messages-from-your-soul-416b545a963 (date of application 20.10.2020).

714. Parlow I. Bauch und Seele. URL : https://www.zartbesaitet.net/bauch-und-seele-zartbesaitet/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

715. Pathela A. This is How You Follow Your Intuition: Take Power From the Inner Critic. URL : https://medium.com/@ashmipathela/this-is-how-you-follow-your-intuition-7da6ab25abb8 (date of application 20.10.2020).

716. Pinterest. URL : https://www.pinterest.com/ (date of application 20.10.2020).

717. PoemHunter.com. URL : https://www.poemhunter.com/poems/sweet-unconsciousness/ (date of application 20.10.2020).

718. Portal Bilokurakyne. URL : https://m.facebook.com/headeruser/photos/gm.972808433150858/628257937808686/?fs=7 (date of application 20.10.2020).

719. Prompt.One. URL : https://www.translate.ru/ (date of application 20.10.2020).

720. Quora. URL : https://www.quora.com/Have-you-ever-had-a-bad-gut-feeling-about-someone-and-it-was-right (date of application 20.10.2020).

721. QuotebyErikPevernagie. URL : https://www.goodreads.com/quotes/9041765-when-the-rusty-shackles-of-our-emotions-are-being-unchained (date of application 20.10.2020).

722. Quotefancy. URL : https://quotefancy.com/quote/1003053/Malcolm-Gladwell-Insight-is-not-a-lightbulb-that-goes-off-inside-our-heads-It-is-a (date of application 20.10.2020).

723. Rassek A. Intuition: Vorteile +6 Tipps für unbewusste Entscheidungen. URL : https://karrierebibel.de/intuition/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

724. Reddit. URL : https://www.reddit.com/r/Thetruthishere/comments/83djd3/strange_feeling_of_danger_in_job_interview/ (date of application 20.10.2020).

725. RegionNews. News Agency. URL : https://regionnews.net.ua/2018/10/30/zyavylosya-video-z-zaly-zasidannya-de-oby/ (date of application 20.10.2020).

726. Reverso.Context. URL :https://context.reverso.net (date of application 20.10.2020).

727. RTL.de. URL : https://www.rtl.de/cms/bauchgefuehl-in-der-liebe-das-beziehungs-urteil-faellen-wir-unbewusst-1722380.html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

728. RoadHeart den Weg des Herzens Gehen. URL : https://cdn.fs.teachablecdn.com/Y3iNhsFrQWSKlfQaI4xJ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

729. Sachs W. Psychic Capital: Laura Day Has Made Millions With Her Superpower And Wants To Teach You How. URL : https://www.forbes.com/sites/wendysachs/2020/01/19/psychic-capital-laura-day-has-made-millions-with-her-superpower-and-wants-to-teach-you-how/?sh=169036412383 (date of application 20.10.2020).

730. SearchSentences. URL :https://searchsentences.com/words/unconsciousness-in-a-sentence (date of application 20.10.2020).

731. Self-realizationFellowship. URL : https://yogananda.org/de/intuition-wegweiser-der-seele (date of application 20.10.2020).

732. SinnSucher. URL : https://www.sinnsucher.de/blog/intuition-wie-wir-lernen-besser-auf-unseren-bauch-zu-hoeren (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

733. Schülke C. Hunde verfügen über einen sechsten Sinn. URL : https://www.welt.de/wissenschaft/article127392647/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

734. Schweizer Illustrierte. URL : https://www.schweizer-illustrierte.ch/people/swiss-stars/die-fantasie-darf-nicht-der-massstab-sein-fur-die-realitat (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

735. Schragenheim E. Common sense – combining intuition and logic. URL :https://elischragenheim.com/2015/06/26/common-sense-combining-intuition-and-logic/ (date of application 20.10.2020).

736. Steemit. URL : https://steemit.com/commedyopenmic/@williams21/it-just-flashed-through-my-mind-right-now (date of application 20.10.2020).

737. Tacket D. Yearbook provides magic spell to the past. URL: https://www.lincolncourier.com/article/20160123/NEWS/160129868 (date of application 20.10.2020).

738. Tekin M. Die Magie positiver Gedanken: Eine Sammlung buddhistischer Weisheiten. Edicion en Aleman, URL : https://www.amazon.es/Die-Magie-positiver-Gedanken-buddhistischer-ebook/dp/B07RMJD633 (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

739. Terra Incognita. URL : https://m.facebook.com/TerraIncognitaUA/posts/1744909705678656?locale2=ru_RU (date of application 20.10.2020).

740. The Mercury News.URL : https://www.mercurynews.com/ (date of application 20.10.2020).

741. The Thought Hit Me. URL :https://thethoughthitme.wordpress.com/ (date of application 20.10.2020).

742. Trotta J. How to recognize when your intuition is trying to tell you something? URL : https://www.leadersedgeinc.com/blog/how-to-recognize-when-your-intuition-is-trying-to-tell-you-something (date of application 20.10.2020).

743. Villemot-Kienzle C. Der Körper als Sprachorgan unserer Intuition. URL : https://socialarchitect.de/der-koerper-als-sprachorgan-unserer-intuition/ (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

744. Vinnai G. Die Lehrer – ich kann sie nicht leiden. URL:https://www.researchgate.net/publication/251361332_Die_Lehrer_-_ich_kann_sie_nicht_leiden (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

745. Voss J. The intuitive investor: Why intuition is important.URL : https://blogs.cfainstitute.org/investor/2014/06/24/the-intuitive-investor/ (date of application 20.10.2020).

746. Waitzkin J. The Art of Learning Project. URL: https://theartoflearningproject.org/resources/art-of-introspection/develop-the-internal-compass/ (date of application 20.10.2020).

747. Waismann F., Baker G. The Voices of Wittgenstein. Routledge, 2013. 612 p.

748. Wikideck. URL : https://wq-uk.wikideck.com/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82 (date of application 20.10.2020).

749. Wikisource. URL : https://en.wikisource.org/wiki/Page:Blaise_Pascal_works.djvu/16 (date of application 20.10.2020).

750. Word.Hippo.URL :https://www.wordhippo.com/ (date of application 20.10.2020).

751. Wooordhut. URL : https://wooordhunt.ru/word/in%20your%20mind (date of application 20.10.2020).

752. Woxikon. URL :https://zitate.woxikon.de/geld/401-william-somerset-maugham-geld-ist-der-sechste-sinn-der-mensch-muss-ihn-haben-denn-ohne-ihn-kann-er-die-anderen-fuenf-nicht (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

753. Wunderlich J. Grenzen der Intuition. URL: https://www.perspektive-mittelstand.de/Grenzen-der-Intuition-Warum-das-eigene-Bauchgefuehl-bisweilen-taeuscht/management-wissen/2159.html (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

754. ZeitOnline. URL : https://www.zeit.de/zustimmung?url=https%3A%2F%2Fwww.zeit.de%2Fzeit-wissen%2F2018%2F01%2Fpsychologie-schlechtes-gewissen-persoenlichkeit-werte (Datum der Bewerbung 20.10.2020).

755. Zitate.de. URL : https://www.zitate.de/kategorie/Intuition (Datum der Bewerbung 20.10.2020)

ДОДАТКИ

СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Ядро концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ в англійській мові

Р	ЛО	АЧ	ВЧ×10^{-4}	Ч×10^{-4}
1.	unexpected	1995	505	0,1995
2.	ridiculous	1761	446	0,1761
3.	casual	1704	431	0,1704
4.	insight	1397	353	0,1397
5.	predict	1328	336	0,1328
6.	bizarre	1002	253	0,1002
7.	strangely	946	239	0,0946
8.	unclear	930	235	0,093
9.	absurd	906	229	0,0906
10.	confusing	887	224	0,0887
11.	nuts	869	220	0,0869
12.	abnormal	796	201	0,0796
13.	anticipation	778	197	0,0778
14.	accidental	713	180	0,0713
15.	impulse	713	180	0,0713
16.	unpredictable	672	170	0,0672
17.	meaningless	633	160	0,0633
18.	daft	622	157	0,0622
19.	instinctively	580	146	0,058
20.	reckless	546	138	0,0546
21.	accidentally	521	131	0,0131
22.	irrational	490	124	0,049
23.	instinctive	476	120	0,0476
24.	rash	435	110	0,0435
25.	intuition	419	106	0,0419
26.	cuckoo	409	103	0,0409
27.	unwise	399	101	0,0399
28.	randomly	365	92	0,0365
29.	puzzling	355	89	0,0355
30.	unthinkable	350	88	0,035
31.	unconsciously	347	87	0,0347

32.	batty	341	86	0,0341
33.	incomprehensible	340	86	0,034
34.	supernatural	340	86	0,034
35.	miraculous	304	77	0,0304
36.	prophecy	295	74	0,0295
37.	subconscious	287	72	0,0287
38.	stupidity	281	71	0,0281
39.	foresee	271	68	0,0271
40.	enigmatic	262	66	0,0262
41.	haphazard	261	66	0,0261
42.	bewildering	251	63	0,0251
43.	absurdity	241	61	0,0241
44.	unforeseen	241	61	0,0241
45.	inexplicable	240	60	0,024
46.	enigma	220	55	0,022
47.	uncanny	220	55	0,022
48.	illogical	219	55	0,0219
49.	superstition	218	55	0,0218
50.	mystic	215	54	0,0215
51.	esoteric	212	53	0,0212
52.	crux	211	53	0,0211
53.	insanity	208	52	0,0208
54.	unfounded	207	52	0,0207
55.	providence	206	52	0,0206
56.	illusory	202	51	0,0202
57.	foresight	200	50	0,02
58.	impulsive	195	49	0,0195
59.	potty	184	46	0,0184
60.	ridiculously	182	46	0,0182
61.	foolishly	177	44	0,0177
62.	recklessly	172	43	0,0172
63.	unnaturally	171	43	0,0171
64.	unwarranted	164	41	0,0164
65.	demented	161	40	0,0161

66.	puzzlement	156	39	0,0156
67.	omen	151	38	0,0151
68.	abnormally	149	37	0,0149
69.	fruity	148	37	0,0148
70.	unintended	144	36	0,0144
71.	loony	140	35	0,014
72.	unplanned	135	34	0,0135
73.	subconsciously	134	33,9	0,0134
74.	unintelligible	130	32,9	0,013
75.	unimaginable	129	32,6	0,0129
76.	transcendental	128	32,4	0,0128
77.	visceral	127	32	0,0127
78.	unwary	126	31,9	0,0126
79.	fortuitous	121	30	0,0121
80.	reverie	121	30	0,0121
81.	inexplicably	117	29,6	0,0117
82.	arcane	113	28,6	0,0113
83.	sorcery	113	28,6	0,0113
84.	inscrutable	112	28,3	0,0112
85.	acumen	111	28,1	0,0111
86.	baffling	110	27,8	0,011
87.	superhuman	110	27,8	0,011
88.	aimlessly	108	27,3	0,0108
89.	unawares	104	26	0,0104
90.	farcical	102	25,8	0,0102
91.	irrationality	100	25,3	0,01
92.	unintentional	99	25	0,0099
93.	deranged	98	24	0,0098
94.	unanticipated	98	24	0,0098
95.	wacky	94	23,8	0,0094
96.	thoughtless	93	23	0,0093
97.	unthinking	93	23	0,0093
98.	premonition	88	22,2	0,0088
99.	jerky	87	22	0,0087

100.	idiotic	86	21,7	0,0086
101.	unintentionally	85	21	0,0085
102.	haphazardly	85	21	0,0085
103.	unwitting	82	20,7	0,0082
104.	groundless	81	20,5	0,0081
105.	unwisely	80	20,2	0,008
106.	foolishness	79	20	0,0079
107.	perplexing	79	20	0,0079
108.	ill-advised	78	19,7	0,0078
109.	impetuous	76	19,2	0,0076
110.	inadvertent	75	18,9	0,0075
111.	fatuous	71	17,9	0,0071
112.	erratically	69	17	0,0069
113.	aimless	63	15,9	0,0063
114.	rashly	61	15	0,0061
115.	mystification	57	14,4	0,0057
116.	sixth sense	57	14,4	0,0057
117.	indiscreet	56	14,1	0,0056
118.	telepathic	54	13,6	0,0054
119.	unfathomable	54	13,6	0,0054
120.	subliminal	53	13,4	0,0053
121.	heedless	52	13	0,0052
122.	unknowable	52	13	0,0052
123.	imprudent	50	12	0,005
124.	bonkers	47	11,9	0,0047
125.	oddness	44	11	0,0044
126.	ill-considered	44	11	0,0044
127.	paranormal	44	11	0,0044
128.	irrationally	43	10,8	0,0043
129.	augur	42	10,6	0,0042
130.	flaky	42	10,6	0,0042
131.	prophesy	42	10,6	0,0042
132.	thoughtlessly	42	10,6	0,0042
133.	breakneck	41	10,3	0,0041

134.	madcap	41	10,3	0,0041
135.	portent	41	10,3	0,0041
136.	whimsy	40	10	0,004
137.	abstruse	39	9,8	0,0039
138.	divination	39	9,8	0,0039
139.	idiocy	39	9,8	0,0039
140.	misgiving	38	9,6	0,0038
141.	witless	37	9,3	0,0037
142.	ambiguously	36	9,1	0,0036
143.	inconsiderate	36	9,1	0,0036
144.	brainless	35	8,8	0,0035
145.	ill-judged	35	8,8	0,0035
146.	unconsidered	35	8,8	0,0035
147.	mystifying	34	8,6	0,0034
148.	baseless	33	8,3	0,0033
149.	foreshadowing	32	8	0,0032
150.	foretell	32	8	0,0032
151.	incautious	32	8	0,0032
152.	injudicious	32	8	0,0032
153.	slipshod	31	7,8	0,0031
154.	incantation	31	7,8	0,0031
155.	illogically	31	7,8	0,0031
156.	illogicality	31	7,8	0,0031
157.	purposeless	31	7,8	0,0031
158.	blurry	30	7,5	0,003
159.	craziness	29	7,3	0,0029
160.	devil-may-care	28	7	0,0028
161.	prescience	28	7	0,0028
162.	clairvoyance	27	6,8	0,0027
163.	gut reaction	27	6,8	0,0027
164.	unreasoning	27	6,8	0,0027
165.	freakish	25	6,3	0,0025
166.	dippy	24	6	0,0024
167.	presage	24	6	0,0024

168.	unimaginably	23	5,8	0,0023
169.	helter-skelter	22	5,5	0,0022
170.	Second sight	21	5,3	0,0021
171.	chaotically	20	5	0,002
172.	impetuously	20	5	0,002
173.	unpremeditated	20	5	0,002
174.	improvident	19	4,8	0,0019
175.	derangement	18	4,5	0,0018
176.	half-witted	18	4,5	0,0018
177.	inanity	18	4,5	0,0018
178.	recondite	17	4,3	0,0017
179.	indistinctly	16	4	0,0016
180.	incautiously	16	4	0,0016
181.	foreshadow	15	3,7	0,0015
182.	precognition	15	3,7	0,0015
183.	feble-minded	14	3,5	0,0014
184.	portend	14	3,5	0,0014
185.	unprompted	14	3,5	0,0014
186.	augury	13	3,2	0,0013
187.	bewitchment	13	3,2	0,0013
188.	numinous	13	3,2	0,0013
189.	perspicacity	13	3,2	0,0013
190.	queerly	13	3,2	0,0013
191.	intuit	12	3	0,0012
192.	kooky	12	3	0,0012
193.	poppycock	12	3	0,0012
194.	slapdash	12	3	0,0012
195.	asinine	11	2,7	0,0011
196.	imprudence	11	2,7	0,0011
197.	tomfoolery	11	2,7	0,0011
198.	offhandedly	11	2,7	0,0011
199.	inexplainable	10	2,5	0,001
200.	ill-advisedly	10	2,5	0,001
201.	innate knowledge	10	2,5	0,001

202.	inscrutability	10	2,5	0,001
203.	unexplainable	10	2,5	0,001
204.	foreknowledge	9	2,2	0,0009
205.	imprudently	9	2,2	0,0009
206.	insensibly	9	2,2	0,0009
207.	inscrutably	9	2,2	0,0009
208.	harebrained	9	2,2	0,0009
209.	presentiment	9	2,2	0,0009
210.	unreflecting	9	2,2	0,0009
211.	unpredicted	9	2,2	0,0009
212.	foretelling	8	2	0,0008
213.	fortune-telling	8	2	0,0008
214.	imbecility	8	2	0,0008
215.	inexplicit	8	2	0,0008
216.	preternatural	8	2	0,0008
217.	screwball	8	2	0,0008
218.	ridiculousness	8	2	0,0008
219.	witchery	8	2	0,0008
220.	antic	7	1,7	0,0007
221.	chimerical	7	1,7	0,0007
222.	heedlessly	7	1,7	0,0007
223.	inexpedient	7	1,7	0,0007
224.	fluky	6	1,5	0,0006
225.	ludicrousness	6	1,5	0,0006
226.	prognostication	6	1,5	0,0006
227.	screwy	6	1,5	0,0006
228.	senselessly	6	1,5	0,0006
229.	unintelligibly	6	1,5	0,0006
230.	unlooked for	6	1,5	0,0006
231.	unmindful	6	1,5	0,0006
232.	indiscreetly	5	1,2	0,0005
233.	disquietude	4	1	0,0004
234.	sibylline	4	1	0,0004
235.	soothsaying	4	1	0,0004

236.	supernaturally	4	1	0,0004
237.	unclearly	4	1	0,0004
238.	abstruseness	3	0,7	0,0003
239.	causeless	3	0,7	0,0003
240.	insensate	3	0,7	0,0003
241.	outre	3	0,7	0,0003
242.	senselessness	3	0,7	0,0003
243.	sphinxlike	3	0,7	0,0003
244.	tommyrot	3	0,7	0,0003
245.	undesigned	3	0,7	0,0003
246.	enigmatical	2	0,5	0,0002
247.	foolery	2	0,5	0,0002
248.	overhasty	2	0,5	0,0002
249.	prognosticate	2	0,5	0,0002
250.	wackiness	2	0,5	0,0002
251.	feather-brain	1	0,2	0,0001
252.	flapdoodle	1	0,2	0,0001
253.	fool-hardy	1	0,2	0,0001
254.	fortunetelling	1	0,2	0,0001
255.	foundationless	1	0,2	0,0001
256.	preposterousness	1	0,2	0,0001
257.	prevision	1	0,2	0,0001
258.	unmeant	1	0,2	0,0001
259.	absurdness	0	0	0
260.	asininity	0	0	0
261.	cockamamie	0	0	0
262.	foreboding	0	0	0
263.	foretoken	0	0	0
264.	grok	0	0	0
265.	groundlessly	0	0	0
266.	illogicalness	0	0	0
267.	incogitable	0	0	0
268.	intuitional	0	0	0
269.	intuitionally	0	0	0

270.	irreflective	0	0	0
271.	mysterial	0	0	0
272.	overhastily	0	0	0
273.	reasonless	0	0	0
274.	sagaciousness	0	0	0
275.	sooth-say	0	0	0
276.	second-nature	0	0	0
277.	temerarious	0	0	0
278.	thaumaturgy	0	0	0
279.	unmindfully	0	0	0
280.	unreasonability	0	0	0
281.	unwisenesss	0	0	0
282.	vaticinate	0	0	0
283.	witlessness	0	0	0

Умовні позначення: Р – ранг, ЛО – лексична одиниця, АЧ – абсолютна частота, ВЧ – відносна частота, Ч – частотність

Периферії концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ в англійській мові

	Ближня						Дальня			Крайня		
	Внутрішня			Зовнішня								
Р	ЛО	АЧ	Ч $\times 10^{-4}$	ЛО	АЧ	Ч$\times 10^{-4}$	ЛО	АЧ	Ч$\times 10^{-4}$	ЛО	АЧ	Ч$\times 10^{-4}$
1.	sense	21199	2,1199	vision	4066	0,4066	feel	25069	2,5069	care	24178	2,4178
2.	feeling	12308	1,2308	magic	3075	0,3075	mental	5684	0,5684	sense	21199	2,1199
3.	suddenly	10919	1,0919	mad	2921	0,2921	notion	3560	0,356	idea	20821	2,0821
4.	strange	6196	0,6196	touched	2788	0,2788	blind	3018	0,3018	chance	12626	1,2626
5.	odd	4255	0,4255	regardless	1519	0,1519	surprise-ngly	2513	0,2513	feeling	12308	1,2308
6.	sudden	4083	0,4083	divine	1348	0,1348	random	2250	0,225	immedia-tely	10013	1,0013
7.	unusual	3977	0,3977	fantasy	1257	0,1257	mystery	2171	0,2171	hit	9441	0,9441
8.	stupid	3050	0,3050	instinct	1057	0,1057	irregular	717	0,0717	understa-nding	9316	0,9316
9.	guess	2865	0,2865	illusion	885	0,0885	contin-gent	671	0,0671	strike	5429	0,5429
10.	extra-ordinary	2818	0,2818	hastily	801	0,0801	careless	544	0,0544	secret	5415	0,5415
11.	silly	2620	0,2620	incredibly	767	0,0767	singular	464	0,0464	nose	3981	0,3981
12.	confused	2321	0,2321	madness	767	0,0767	shadowy	376	0,0376	dawn	2316	0,2316
13.	random	2250	0,2250	anticipate	724	0,0724	metaphy-sical	364	0,0364	forecast	1502	0,1502
14.	spiritual	2281	0,2281	casually	701	0,0701	phenol-menal	308	0,0308	charm	1343	0,1343
15.	mystery	2171	0,2171	nutty	529	0,0529	un-certainly	254	0,0254	flash	1315	0,1315
16.	per-ception	2143	0,2143	unbelie-vable	526	0,0526	carelessly	204	0,0204	in-spiration	1307	0,1307
17.	crazy	1675	0,1675	psychic	487	0,0487	indiscri-minate	192	0,0192	urge	1297	0,1297
18.	suspicion	1544	0,1544	spontane-ously	441	0,0441	unwary	126	0,0126	drift	1235	0,1235
19.	vague	1432	0,1432	infer	317	0,0317	bottom-less	95	0,0095	un-expected	1195	0,1195
20.	peculiar	1378	0,1378	hasty	316	0,0316	sphinx	87	0,0087	penetra-tion	559	0,0559
21.	un-conscious	1361	0,1361	riddle	310	0,031	surmise	83	0,0083	penetrate	525	0,0525
22.	divine	1348	0,1348	inadveren-tly	308	0,0308	unearthy	65	0,0065	clumsy	449	0,0449
23.	myste-rious	1271	0,1271	unin-tentionally	293	0,0293	hallucinat ion	51	0,0051	unwise	399	0,0399
24.	in-credible	1174	0,1174	myste-riously	273	0,0273	presage	24	0,0024	puzzling	355	0,0355
25.	abruptly	1146	0,1146	un-foreseen	241	0,0241	eccentric-cally	13	0,0013	esoteric	212	0,0212
26.	fantastic	1113	0,1113	hazy	220	0,022	devilry	12	0,0012	cryptic	175	0,0175
27.	foolish	1088	0,1088	headlong	210	0,021	unsubs-tantial	4	0,0004	sticker	167	0,0167
28.	weird	1036	0,1036	disconne-cted	192	0,0192	deviltry	0	0	un-thinking	93	0,0093
29.	sponta-neous	1018	0,1018	impenet-rable	185	0,0185				perple-xing	79	0,0079
30.	un-reasona-ble	974	0,0974	intangible	181	0,0181				sudden-ness	75	0,0075
31.	folly	967	0,0967	incorehent	165	0,0165				unreason-nableness	62	0,0062

32.	unusually	965	0,0965	enchant-ment	158	0,0158				ill-consi-dered	44	0,0044
33.	unclear	930	0,093	unbelief-vably	158	0,0158				mysti-fying	34	0,0034
34.	perceive	889	0,0889	unsuppor-ted	112	0,0112				mumbo jumbo	11	0,0011
35.	imagina-ry	716	0,0716	unsound	107	0,0107				secrecy	1	0,0001
36.	oddly	691	0,0691	un-anticipa-ted	98	0,0098				zaniness	0	0
37.	apprehen sion	505	0,0505	apprehend	92	0,0092						
38.	abrupt	481	0,0481	alchemy	81	0,0081						
39.	intuitive	422	0,0422	willy-nilly	62	0,0062						
40.	erratic	388	0,0388	jerkily	55	0,0055						
41.	incidental	361	0,0361	heedless	52	0,0052						
42.	insane	360	0,036	un-knowable	52	0,0052						
43.	invulon-tary	359	0,0359	chimera	46	0,0046						
44.	in-compre-hensible	340	0,034	insanely	37	0,0037						
45.	queer	313	0,0313	jive	32	0,0032						
46.	peculiar-ly	295	0,0295	stickler	25	0,0025						
47.	grotesque	287	0,0287	insensible	24	0,0024						
48.	unreal	287	0,0287	fathom-less	23	0,0023						
49.	un-reasona-bly	261	0,0261	off-the-wall	14	0,0014						
50.	inconcei-vable	254	0,0254	bewitch-ment	13	0,0013						
51.	ghostly	245	0,0245	ineptly	10	0,001						
52.	whim	238	0,0238	rabidly	8	0,0008						
53.	mindless	237	0,0237	unlookedf or	6	0,0006						
54.	occult	229	0,0229	adumbrate	6	0,0006						
55.	un-balanced	208	0,0208	headily	5	0,0005						
56.	insanity	208	0,0208	inconse-quent	2	0,0002						
57.	carelessly	204	0,0204	apple-sauce	1	0,0001						
58.	intuiti-vely	184	0,0184	non-sense	1	0,0001						
59.	madly	181	0,0181	sortilege	0	0						
60.	foolishly	177	0,0177	unantici-patedly	0	0						
61.	cryptic	175	0,0175									
62.	stupidly	135	0,0135									
63.	preposte-rous	133	0,0133									
64.	instinc-tual	122	0,0122									
65.	negligen-	115	0,0115									

	tly											
66.	hunch	114	0,0114									
67.	phobia	103	0,0103									
68.	be-witched	88	0,0088									
69.	impulse-vely	86	0,0086									
70.	surmise	83	0,0083									
71.	lunacy	79	0,0079									
72.	un-accoun-table	75	0,0075									
73.	conun-drum	73	0,0073									
74.	balmy	68	0,0068									
75.	perplexi-ty	68	0,0068									
76.	uncom-monly	63	0,0063									
77.	indiscre-tion	62	0,0062									
78.	unthinki-ngly	59	0,0059									
79.	crazily	59	0,0059									
80.	fantasti-cally	56	0,0056									
81.	unfatho-mable	54	0,0054									
82.	silliness	45	0,0045									
83.	clair-voyant	40	0,004									
84.	fortuous-ly	38	0,0038									
85.	goofy	31	0,0031									
86.	daffy	28	0,0028									
87.	income-prehen-sibly	17	0,0017									
88.	insensibi-lity	15	0,0015									
89.	necro-mancy	15	0,0015									
90.	vagary	2	0,0002									
91.	un-reasona-bility	0	0									
92.	percep-tivity	0	0									
93.	forebode	0	0									
94.	forespeak	0	0									
95.	intuiti-veness	0	0									
96.	non-sensically	0	0									

Умовні позначення: Р – ранг, ЛО – лексична одиниця, АЧ – абсолютна частота, Ч – частотність

Ядро концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у німецькій мові

Р	ЛО	АЧ	ВЧ×10-4	Ч×10-4
1.	plötzlich	20501	0,3301	1,7084
2.	zufällig	4351	0,07	0,3625
3.	dieEinsicht	4330	0,0697	0,36
4.	unerwartet	1694	0,0272	0,1411
5.	unwillkürlich	1522	0,0245	0,1268
6.	die Empfindung	1226	0,0197	0,1021
7.	gewahren	1192	0,0191	0,0993
8.	rätselhaft	1105	0,0177	0,092
9.	unbegreiflich	1022	0,0164	0,0851
10.	absurd	961	0,0154	0,08
11.	voraussehen	897	0,0144	0,0747
12.	unvermittelt	890	0,0143	0,0741
13.	irrational	881	0,0141	0,0734
14.	die Vermutung	706	0,0113	0,0588
15.	unversehens	639	0,0102	0,0532
16.	der Anreiz	591	0,0095	0,0492
17.	voraussagen	587	0,0094	0,4891
18.	verworren	570	0,0091	0,0475
19.	prophezeien	521	0,0083	0,0434
20.	dieUnklarheit	491	0,0079	0,0409
21.	dieIntuition	484	0,0077	0,0403
22.	intuitiv	450	0,0072	0,0375
23.	die Gesinnung	445	0,0071	0,037
24.	unvernünftig	435	0,007	0,0362
25.	fahrlässig	423	0,0068	0,0352
26.	unvermutet	416	0,0067	0,0346
27.	kurzerhand	413	0,0066	0,0344
28.	die Befürchtung	397	0,0063	0,033
29.	die Utopie	382	0,0061	0,0318
30.	chaotisch	374	0,006	0,0311
31.	die Emotion	352	0,0056	0,0293
32.	die Voraussage	352	0,0056	0,0293
33.	unvorsichtig	348	0,0056	0,029
34.	voreilig	341	0,0054	0,0281
35.	überstürzt	333	0,0053	0,0277
36.	das Empfinden	331	0,0053	0,0275
37.	abwegig	320	0,0051	0,0266
38.	unübersichtlich	315	0,005	0,0262
39.	mysteriös	312	0,005	0,026
40.	unvorhergesehen	295	0,0047	0,0245
41.	schlagartig	284	0,0045	0,0236
42.	blödsinnig	283	0,0045	0,0235
43.	die Vision	273	0,0043	0,0227
44.	versehentlich	272	0,0043	0,0226
45.	unverhofft	270	0,0043	0,0225
46.	die Psyche	257	0,0041	0,0214
47.	die Vorhersage	246	0,0039	0,0205
48.	dieSinnlosigkeit	245	0,0039	0,0204
49.	widersinnig	243	0,0039	0,0202
50.	idiotisch	231	0,0037	0,0192
51.	übereilt	227	0,0036	0,0189
52.	unklug	218	0,0035	0,0181
53.	unbedacht	217	0,0034	0,018
54.	der Schwung	215	0,0034	0,0179
55.	dieIrrationalität	214	0,0034	0,0178
56.	vorhersagen	210	0,0033	0,0175
57.	wahnwitzig	189	0,003	0,0157
58.	die Halluzination	187	0,003	0,0155
59.	vorschnell	185	0,0029	0,0154
60.	der Unsinn	180	0,0028	0,015
61.	der Wahn	180	0,0028	0,015

62.	triebhaft	179	0,0028	0,0149
63.	unüberlegt	178	0,0028	0,0148
64.	derAnsporn	177	0,0028	0,0147
65.	die Aufhellung	161	0,0025	0,0134
66.	unlogisch	160	0,0025	0,013
67.	impulsiv	159	0,0025	0,0132
68.	urplötzlich	148	0,0023	0,0123
69.	unbeabsichtigt	142	0,0022	0,0118
70.	die Gemütsbewegung	140	0,0022	0,0116
71.	die Einbildung	136	0,0021	0,0113
72.	unabsichtlich	136	0,0021	0,0113
73.	die Prophetie	131	0,0021	0,0109
74.	geistlos	125	0,002	0,0104
75.	das Orakel	125	0,002	0,0104
76.	das Trugbild	118	0,0019	0,0098
77.	vorhersehen	115	0,0018	0,0095
78.	unvorhersehbar	111	0,0017	0,0092
79.	abstrus	110	0,0017	0,0091
80.	mutmaßen	108	0,0017	0,009
81.	der Wahnwitz	106	0,0017	0,0088
82.	die Prophezeiung	96	0,0015	0,008
83.	unterbewusst	94	0,0015	0,0078
84.	absichtslos	93	0,0014	0,0077
85.	die Erleuchtung	92	0,0014	0,0076
86.	die Weissagung	86	0,0013	0,0071
87.	unbesonnen	84	0,0013	0,007
88.	die Sinnestäuschung	81	0,0013	0,0067
89.	die Imagination	81	0,0013	0,0067
90.	aberwitzig	72	0,0011	0,006
91.	prognostizieren	64	0,001	0,0053
92.	vorhersehbar	64	0,001	0,0053
93.	die Spinnerei	59	0,0009	0,0049
94.	die Zauberei	55	0,0008	0,0045
95.	die Innenwelt	52	0,0008	0,0043
96.	dasSensorium	51	0,0008	0,0042
97.	der Unvernunft	48	0,0007	0,004
98.	die Eingebung	47	0,0007	0,0039
99.	die Unwirklichkeit	47	0,0007	0,0039
100.	uneinsichtig	46	0,0007	0,0038
101.	vorausbestimmen	45	0,0007	0,0037
102.	instinktmäßig	44	0,0007	0,0036
103.	der Elan	43	0,0006	0,0035
104.	überhastet	43	0,0006	0,0035
105.	crazy	42	0,0006	0,0035
106.	sinnwidrig	38	0,0006	0,0031
107.	leichtherzig	33	0,0005	0,0027
108.	sinnfrei	32	0,0005	0,0026
109.	der Trug	31	0,0004	0,0025
110.	hirnverbrannt	30	0,0004	0,0025
111.	der Sinngehalt	30	0,0004	0,0025
112.	orakeln	29	0,0004	0,0024
113.	die Schimäre	28	0,0004	0,0023
114.	vernunftwidrig	28	0,0004	0,0023
115.	irrationell	26	0,0004	0,0022
116.	ungeplant	26	0,0004	0,0021
117.	das Wahngebilde	26	0,0004	0,0021
118.	die Fata Morgana	25	0,0004	0,002
119.	die Vorahnung	23	0,0003	0,0019
120.	sinnentleert	22	0,0003	0,0018
121.	die Hexerei	20	0,0003	0,0016
122.	die Zauberkraft	20	0,0003	0,0016
123.	das Vorgefühl	19	0,0003	0,0015
124.	bekloppt	18	0,0002	0,0015
125.	hellsehen	18	0,0002	0,0015
126.	hirnrissig	17	0,0002	0,0014
127.	vorhersagbar	17	0,0002	0,0014

128.	wahrsagen	16	0,0002	0,0013
129.	instinkthaft	15	0,0002	0,0012
130.	kurzentschlossen	15	0,0002	0,0012
131.	das Sentiment	15	0,0002	0,0012
132.	das Ungestüm	15	0,0002	0,0012
133.	der Schmiss	14	0,0002	0,001
134.	die Irrealität	13	0,0002	0,001
135.	das Gespür	12	0,0001	0,001
136.	die Widersinnigkeit	12	0,0001	0,001
137.	die Gefühlswelt	11	0,0001	0,0009
138.	die Unvernünftigkeit	11	0,0001	0,0009
139.	die Divination	10	0,0001	0,0008
140.	die Gemütslage	10	0,0001	0,0008
141.	der Aberwitz	9	0,0001	0,0007
142.	behämmert	9	0,0001	0,0007
143.	das Feingefühl	8	0,0001	0,0006
144.	paradoxal	7	0,0001	0,0005
145.	das Bauchgefühl	6	0	0,0005
146.	enigmatisch	5	0	0,0004
147.	die Wahrsagung	5	0	0,0004
148.	der Spurius	4	0	0,0003
149.	der Irrwitz	3	0	0,0002
150.	die Verve	3	0	0,0002
151.	augurieren	2	0	0,0001
152.	instinktgesteuert	2	0	0,0001
153.	irrsinnigerweise	2	0	0,0001
154.	die Hexenkunst	2	0	0,0001
155.	der Sensus	2	0	0,0001
156.	triebbedingt	2	0	0,0001
157.	das Fantasiebild	1	0	0
158.	das Gaukelbild	1	0	0
159.	der Gefühlseindruck	1	0	0
160.	die Stimulanz	1	0	0
161.	triebgesteuert	1	0	0
162.	die Wahnwitzigkeit	1	0	0
163.	die Witzlosigkeit	1	0	0
164.	abersinnig	0	0	0
165.	die Anwaldung	0	0	0
166.	die Augenblicksidee	0	0	0
167.	das Fantasiegebilde	0	0	0
168.	die Fantasievorstellung	0	0	0
169.	saulblöd	0	0	0
170.	gefühlsmäßig	0	0	0
171.	das Hirngespinst	0	0	0
172.	die Hirnrissigkeit	0	0	0
173.	die Hirnverbranntheit	0	0	0
174.	die Kopfgeburt	0	0	0
175.	das Kopfkino	0	0	0
176.	der Motivationsschub	0	0	0
177.	das Presentiment	0	0	0
178.	die Teufelkunst	0	0	0
179.	die Trugwahrnehmung	0	0	0
180.	der Vorshclag	0	0	0
181.	die Wahnvostellung	0	0	0

Умовні позначення: Р – ранг, ЛО – лексична одиниця, АЧ – абсолютна частота, ВЧ – відносна частота, Ч – частотність

Периферії концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ у німецькій мові

	Ближня						Дальня			Крайня		
	Внутрішня			Зовнішня								
Р	ЛО	АЧ	Ч×10^{-4}	ЛО	АЧ	Ч×10^{-4}	ЛО	АЧ	Ч×10^{-4}	ЛО	АЧ	Ч×10^{-4}
1.	versprechen	6372	0,531	der Sinn	37300	3,1083	dasGefühl	15468	1,289	fühlen	21093	1,7577
2.	die Seele	6182	0,5151	fühlen	21093	1,7577	die Idee	6056	0,5046	augen-blick-lich	2328	0,194
3.	die Stimmung	5590	0,4658	das Gefühl	15468	1,289	die Nase	5826	0,4855			
4.	dumm	4625	0,3854	dieVor-stellung	13698	1,1415	dieStimmung	5590	0,4658			
5.	dieAnregung	3480	0,29	spüren	7239	0,6032	verkünden	3298	0,3273			
6.	derBauch	2751	0,2292	ver-sprechen	6732	0,561	der Bauch	2751	0,2292			
7.	sinnlos	2468	0,2057	absehen	6722	0,5601	augen-blicklich	2328	0,194			
8.	der Trieb	2240	0,1866	krank	5063	0,4219	die Erschei-nung	2274	0,1895			
9.	andeuten	2202	0,1835	der Inhalt	4581	0,3817	dieSchau	1543	0,1286			
10.	jäh	1676	0,1396	dieEinsicht	4330	0,3608	erhellen	1028	0,0856			
11.	spontan	1546	0,1288	ahnen	4074	0,3395	töricht	1196	0,0996			
12.	derImpuls	1535	0,1279	die Erkenntnis	3980	0,3316	dieWitterung	787	0,0656			
13.	das Empfinden	1492	0,1243	lächerlich	2864	0,2386	wittern	727	0,0605			
14.	der Drang	1349	0,1124	die Ahnung	2777	0,2314	die Leiden-schaft	700	0,0583			
15.	verspüren	1059	0,0882	unbewusst	2616	0,218	aben-teuerlich	629	0,0524			
16.	albern	933	0,0777	verrückt	2561	0,2134	der Anstoss	430	0,0358			
17.	unsinnig	928	0,0773	derInstinkt	1698	0,1415	dieEmotion	352	0,0293			
18.	der Reiz	892	0,0743	unverständ-lich	1595	0,1329	blitzartig	191	0,0159			
19.	momentan	872	0,0726	aufklären	1522	0,1268	ruckartig	164	0,0136			
20.	paradox	658	0,0548	unklar	1524	0,127	auflichten	1	0			
21.	leichtfertig	560	0,0466	das Empfinden	1402	0,1168						
22.	zwecklos	556	0,0463	der Antrieb	1402	0,1168						
23.	leichtsinnig	528	0,044	das Verständnis	1390	0,1158						
24.	gedankenlos	478	0,0398	irre	1272	0,106						
25.	bizarr	419	0,0349	das Inneres	1100	0,0917						
26.	närrisch	364	0,0303	verspüren	1059	0,0882						
27.	die Voraussage	352	0,0293	wahnsinnig	993	0,0827						
28.	irrsinnig	321	0,0267	wirr	957	0,0797						
29.	die Fantasie	320	0,0266	die Regung	903	0,0753						

30.	das Paradox	288	0,024	instinktiv	757	0,063						
31.	abrupt	287	0,0239	die Magie	657	0,0548						
32.	dieSpontaneität	269	0,0224	unfreiwillig	433	0,036						
33.	unergründlich	253	0,021	der Zauber	415	0,0345						
34.	die Fiktion	239	0,0199	sorglos	390	0,0325						
35.	affektiv	234	0,0195	der Wahnsinn	316	0,0263						
36.	abgründig	151	0,0125	sprunghaft	314	0,0261						
37.	derIrrationalismus	146	0,0122	dämlich	310	0,0258						
38.	eilfertig	145	0,012	aufhellen	280	0,0233						
39.	die Anziehungskraft	130	0,0108	pervers	248	0,0206						
40.	stupid	102	0,0085	bedenkenlos	179	0,0149						
41.	der Drive	92	0,0076	jählings	174	0,0145						
42.	das Innenleben	83	0,0069	schwachsinnig	170	0,0141						
43.	die Inspiration	77	0,0064	die Aufhellung	161	0,0134						
44.	das Phantom	72	0,006	der Stimulus	160	0,0133						
45.	dümmlich	65	0,0054	weissagen	131	0,0109						
46.	bescheuert	64	0,0053	kopflos	126	0,0105						
47.	derImpetus	45	0,0037	aufblitzen	112	0,0093						
48.	lachhaft	43	0,0035	abseitig	108	0,009						
49.	die Unsinnigkeit	27	0,0022	der Spürsinn	94	0,0078						
50.	die Spürnase	21	0,0017	ungereimt	92	0,0007						
51.	irrwitzig	16	0,0013	der Riecher	43	0,0035						
52.	die Phantasmagorie	16	0,0013	das Flair	38	0,0031						
53.	beknackt	7	0,0005	witzlos	14	0,0011						
54.	abfühlen	6	0,0005	fantasieren	10	0,0008						
55.	präsumieren	4	0,0003	das Feeling	10	0,0008						
56.	dieIrrsinnigkeit	1	0	die Zauberkunst	8	0,0006						
57.	verrücktspielen	0	0	abfühlen	6	0,0005						
58.	der Pep	0	0	der Animus	4	0,0003						
59.	die Nigromantie	0	0	wahnwinnig	0	0						

Умовні позначення: Р – ранг, ЛО – лексична одиниця, АЧ – абсолютна частота, Ч – частотність

Ядро концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ в українській мові

Р	ЛО	АЧ	ВЧ×10^{-4}	Ч×10^{-4}
1.	загадковий	2060	0,1211	41,2
2.	передчуття	1771	0,1041	35,42
3.	безглуздий	1765	0,1038	35,3
4.	видіння	959	0,0564	19,18
5.	віщувати	883	0,0519	17,66
6.	нісенітниця	763	0,0448	15,26
7.	інтуїція	625	0,0367	12,5
8.	нерозумний	625	0,0367	12,5
9.	передчувати	618	0,0363	12,36
10.	безглуздя	557	0,0327	11,14
11.	мана	543	0,0319	10,86
12.	підсвідомо	465	0,0273	9,3
13.	сновидіння	448	0,0263	8,96
14.	підсвідомість	431	0,0253	8,62
15.	підсвідомий	379	0,0222	7,58
16.	абсурд	347	0,0204	6,94
17.	необачний	316	0,0185	6,32
18.	інтуїтивно	261	0,0153	5,22
19.	абсурдний	235	0,0138	4,7
20.	очманіти	212	0,0124	4,24
21.	безпідставний	193	0,0113	3,86
22.	необережний	177	0,0104	3,54
23.	ілюзорний	157	0,0092	3,14
24.	загадковість	155	0,0091	3,1
25.	безглуздість	148	0,0087	2,96
26.	безпричинний	136	0,008	2,72
27.	спонтанний	124	0,0072	2,48
28.	нонсенс	113	0,0066	2,26
29.	необачний	109	0,0064	2,18
30.	неусвідомлений	103	0,006	2,06
31.	ошаліти	100	0,0058	2
32.	нерозважливий	81	0,0047	1,62
33.	ірраціональний	77	0,0045	1,54
34.	необдуманий	69	0,004	1,38
35.	одуріти	65	0,0038	1,3
36.	інтуїтивний	62	0,0036	1,24
37.	чманіти	53	0,0031	1,06
38.	непояснимий	51	0,003	1,02
39.	імпульсивний	46	0,0027	0,92
40.	ненавмисний	45	0,0026	0,9
41.	несвідомість	43	0,0025	0,86
42.	непоясненний	42	0,0024	0,84

43.	раж	41	0,0024	0,82
44.	нестримність	39	0,0022	0,78
45.	спонтанність	39	0,0022	0,78
46.	ясновидіння	37	0,0021	0,74
47.	позасвідомий	35	0,002	0,7
48.	нерозсудливий	33	0,0019	0,66
49.	безрозсудний	32	0,0018	0,64
50.	ошаленіти	30	0,0017	0,6
51.	сновиддя	27	0,0015	0,54
52.	нерозум	25	0,0014	0,5
53.	прозорливість	23	0,0013	0,46
54.	тороплений	23	0,0013	0,46
55.	передчування	20	0,0011	0,4
56.	прозорливий	20	0,0011	0,4
57.	очамрілий	19	0,0011	0,38
58.	нерозсудливість	18	0,001	0,36
59.	ілюзорність	16	0,0009	0,32
60.	ошаленілий	16	0,0009	0,32
61.	прозірливий	15	0,0008	0,3
62.	безрозсудно	14	0,0008	0,28
63.	ясновидющий	12	0,0007	0,24
64.	імпульсивність	11	0,0006	0,22
65.	ірраціональність	10	0,0005	0,2
66.	очмана	10	0,0005	0,2
67.	отуманілий	8	0,0004	016
68.	інсайт	7	0,0004	0,14
69.	очманість	7	0,0004	0,14
70.	необачливий	5	0,0002	0,1
71.	необачливість	3	0,0001	0,06
72.	дивовиддя	2	0,0001	0,04
73.	непоясненність	2	0,0001	0,04
74.	нісенітність	2	0,0001	0,04
75.	ошалість	2	0,0001	0,04
76.	безтямно-радісний	1	0	0,02
77.	бредня	1	0	0,02
78.	неусвідомлено	1	0	0,02
79.	обезглуздіти	1	0	0,02
80.	очмарілий	1	0	0,02
81.	необмірковано	0	0	0
82.	несусвітний	0	0	0
83.	пречувати	0	0	0
84.	ошаленість	0	0	0
85.	шосте чуття	0	0	0

Умовні позначення: Р – ранг, ЛО – лексична одиниця, АЧ – абсолютна частота, ВЧ – відносна частота, Ч – частотність

Периферії концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ в українській мові

	Ближня						Дальня			Крайня		
	Внутрішня			Зовнішня								
Р	ЛО	АЧ	Ч×10^{-4}	ЛО	АЧ	Ч×10^{-4}	ЛО	АЧ	Ч×10^{-4}	ЛО	АЧ	Ч×10^{-4}
1.	незрозумілий	3040	60,8	раптом	30291	605,82	відчувати	17906	358,13	чути	42631	852,62
2.	несамовито	1117	22	зненацька	4068	81,36	несподіваний	4489	89,78	серце	34378	687,56
3.	казковий	1314	26,28	дурниця	2763	55,26	несподіванка	2862	57,24	химерний	2143	42,86
4.	фантастичний	1166	23,32	шалений	2520	50,4	сліпий	2773	55,46	кошмар	549	10,98
5.	чудесницький	1125	22,5	чуття	1418	28,36	фантазія	1616	32,32	притьмом	403	8,06
6.	незбагненний	1080	21,6	марити	1000	20	раптовий	1981	39,62	чути	203	4,06
7.	ненароком	1057	21,14	інстинкт	1088	21,76	нутро	907	18,14	притьма	129	2,58
8.	віщувати	883	21	передбачати	971	19,42	неясний	697	13,94	угадувати	49	0,98
9.	примара	868	17,36	примара	868	17,36	чари	592	11,84	химерність	48	0,96
10.	нестримний	786	17	маячня	676	13,52	маячити	335	6,7			
11.	примарний	759	15,18	марення	667	13,34	стихійний	298	5,96			
12.	наглий	698	13,96	видиво	538	10,76	прозирати	206	4,12			
13.	химера	509	10,18	інстинктивно	527	10,54	осявати	153	3,06			
14.	несвідомо	433	18,66	нюх	455	9,1	неконтрольований	107	2,14			
15.	імпульс	427	8,54	сумяття	364	7,28	нерозважний	56	1,12			
16.	легковажний	414	8,28	очманілий	284	5,68	відчування	51	1,02			
17.	мимовільний	406	8,12	пророкувати	222	4,44	привиддя	48	0,96			
18.	необережний	367	7,34	прозріти	220	4,4	навіжено	43	0,86			
19.	сум'яття	364	7,28	таїнство	182	3,64	осіняти	36	0,72			
20.	безтямно	352	7,04	ошалілий	168	3,36	недолюдність	33	0,66			
21.	несвідомий	344	6,88	провіщати	138	2,76	чарівництво	31	0,62			
22.	фантастика	305	6,1	ефемерний	132	2,64	заговорюватися	31	0,62			
23.	безтямний	293	5,86	туманність	107	2,14	неясність	22	0,44			
24.	шаленство	263	5,26	безпам'ятство	102	2,04	стихійність	15	0,3			
25.	омана	219	4,38	прозрівати	71	1,42	відчувати	12	0,24			
26.	оманливий	192	3,84	інстинктивний	67	1,34	навіженість	8	0,16			
27.	легковажність	187	3,74	маячіння	55	1,1	нерозважність	8	0,16			
28.	небилиця	137	2,74	пророчити	52	1,04	знебачки	4	0,08			
29.	дурощі	112	2,24	фантастагоричний	49	0,98	відьмити	2	0,04			
30.	несосвітенний	90	1,8	проріkати	46	0,92	чорнокнижництво	2	0,04			
31.	чародійство	73	1,46	прочувати	41	0,82	налопом	1	0,02			
32.	несамовитість	62	1,24	казковість	29	0,58	навіженство	0	0			
33.	раптовість	57	1,14	безконтрольно	19	0,38	осявати	0	0			

34.	знетямле-ний	55	1,1	звіщати	16	0,32	блискави-чно	0	0			
35.	незбагнен-ність	42	0,84	ефемерність	8	0,16						
36.	нерозумі-лість	26	0,52	непоміркова ність	3	0,06						
37.	вимисел	25	0,5	знетяма	3	0,06						
38.	шаленість	23	0,46	отуманювати ся	0	0						
39.	перед-віщати	21	0,42									
40.	безтямні-сть	20	0,4									
41.	нерозваж-ливість	20	0,4									
42.	наглість	16	0,32									
43.	провидіти	15	0,3									
44.	фата-моргана	14	0,28									
45.	навіжені-сть	8	0,16									
46.	чудесна-цтво	8	0,16									
47.	несамови-тий	3	0,06									
48.	рефлекси-вний	3	0,06									
49.	отумане-ння	3	0,06									
50.	неподоб-ність	1	0,02									
51.	отуманю-вати	1	0,02									
52.	інстинкто-вий	0	0									
53.	несосвіте-нність	0	0									
54.	несусвіт-ність	0	0									

Умовні позначення: Р – ранг, ЛО – лексична одиниця, АЧ – абсолютна частота, Ч – частотність

Додаток Б1

ЛСГ іменників «Ірраціональний стан суб'єкта» в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	care	24178	16.	sorcery	113	31.	insensibility	15
2.	insight	1397	17.	acumen	111	32.	bewitchment	13
3.	charm	1343	18.	irrationality	100	33.	imprudence	11
4.	urge	1297	19.	sphinx	87	34.	tomfoolery	11
5.	drift	1235	20.	lunacy	79	35.	imbecility	8
6.	perception	2143	21.	perplexity	68	36.	disquietude	4
7.	inspiration	1307	22.	indiscretion	62	37.	foolery	2
8.	madness	767	23.	unreasonableness	62	38.	asininity	0
9.	penetration	559	24.	oddness	44	39.	intuitiveness	0
10.	apprehension	505	25.	silliness	45	40.	perceptivity	0
11.	stupidity	281	26.	idiocy	39	41.	sagaciousness	0
12.	insanity	208	27.	craziness	29	42.	unreasonability	0
13.	enchantment	158	28.	clairvoyance	27	43.	unwiseness	0
14.	puzzlement	156	29.	derangement	18	44.	witlessness	0
15.	reverie	121	30.	inanity	18	45.	zaniness	0

Додаток Б2

ЛСГ іменників «Ірраціональний абстрактний об'єкт» в англійській мові

№ п/п	Лексичнаодиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	sense	21199	32.	sticker	167	63.	devilry	12
2.	idea	20821	33.	omen	151	64.	mumbo jumbo	11
3.	chance	12626	34.	hunch	114	65.	innate knowledge	10
4.	feeling	12308	35.	phobia	103	66.	foreknowledge	9
5.	understanding	9316	36.	premonition	88	67.	presentiment	9
6.	secret	5415	37.	alchemy	81	68.	foretelling	8
7.	vision	4066	38.	foolishness	79	69.	fortune-telling	8
8.	dream	4408	39.	suddenness	75	70.	ridiculousness	8
9.	nose	3981	40.	conundrum	73	71.	witchery	8
10	notion	3560	41.	mystification	57	72.	ludicrousness	6
11	magic магія	3075	42.	sixth sense	57	73.	prognostication	6
12	mystery	2171	43.	hallucination	51	74.	soothsaying	4
13	suspicion	1544	44.	chimera	46	75.	abstruseness	3
14	forecast	1502	45.	portent	41	76.	senselessness	3
15	flash спалах	1315	46.	whimsy	40	77.	tommyrot	3
16	fantasy	1257	47.	divination	39	78.	vagary	2
17	instinct	1057	48.	misgiving	38	79.	wackiness	2
18	folly	967	49.	foreshadowing	32	80.	flapdoodle	1
19	illusion	885	50.	jive	32	81.	applesauce	1
20	anticipation	778	51.	illogicality	31	82.	fortunetelling	1
21	impulse	713	52.	incantation	31	83.	preposterousness	1
22	intuition	419	53.	prescience	28	84.	prevision	1
23	riddle	310	54.	gut reaction	27	85.	secresy	1
24	prophecy	295	55.	stickler	25	86.	absurdness	0
25	absurdity	241	56.	presage	24	87.	deviltry	0
26	whim	238	57.	second sight	21	88.	foreboding	0
27	enigma	220	58.	necromancy	15	89.	foretoken	0
28	superstition	218	59.	precognition	15	90.	illogicalness	0
29	crux	211	60.	perspicacity	13	91.	sortilege	0
30	providence	206	61.	augury	13	92	thaumaturgy	0
31	foresight	200	62.	poppycock	12			

Додаток Б3

ЛСГ іменників «Ірраціональний стан суб'єкта»в німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	die Stimmung	5590	11.	der Wahnsinn	316	21.	die Inspiration	77
2.	die Anregung	3480	12.	die Spontaneität	269	22.	der Impetus	45
3.	die Erscheinung	2274	13.	die Irrationalität	214	23.	die Unsinnigkeit	27
4.	der Impuls	1535	14.	der Ansporn	177	24.	dieUnvernünftigkeit	11
5.	der Antrieb	1402	15.	der Stimulus	160	25.	die Stimulanz	1
6.	das Verständnis	1390	16.	der Irrationalismus	146	26.	die Irrsinnigkeit	1
7.	der Drang	1349	17.	die Gemütsbewegung	140			
8.	die Leidenschaft	700	18.	der Wahnwitz	106			
9.	der Anreiz	591	19.	die Erleuchtung	92			
10.	die Emotion	352	20.	der Drive	92			

Додаток Б4

ЛСГ іменників «Ірраціональний абстрактний об'єкт»в німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частотавживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частотавживання
1.	der Sinn	37300	41.	der Unsinn	180	81.	die Irrealität	13
2.	das Gefühl	15468	42.	er Wahn	180	82.	das Gespür	12
3.	die Vorstellung	13698	43.	die Aufhellung	161	83.	die Widersinnigkeit	12
4.	die Seele	6182	44.	die Einbildung	136	84.	die Gefühlswelt	11
5.	die Idee	6056	45.	die Prophetie	131	85.	die Divination	10
6.	die Nase	5826	46.	die Anziehungskraft	130	86.	das Feeling	10
7.	der Inhalt	4581	47.	das Orakel	125	87.	die Gemütslage	10
8.	dieEinsicht	4330	48.	das Trugbild	118	88.	der Aberwitz	9
9.	die Erkenntnis	3980	49.	die Prophezeiung	96	89.	das Feingefühl	8
10.	die Ahnung	2777	50.	der Spürsinn	94	90.	die Zauberkunst	8
11.	der Bauch	2751	51.	die Weissagung	86	91.	das Bauchgefühl	6
12.	der Trieb	2240	52.	das Innenleben	83	92.	die Wahrsagung	5
13.	der Instinkt	1698	53.	die Imagination	81	93.	der Animus	4
14.	die Schau	1543	54.	die Sinnestäuschung	81	94.	der Spurius	4
15.	das Empfinden	1402	55.	das Phantom	72	95.	der Irrwitz	3
16.	die Empfindung	1226	56.	die Spinnerei	59	96.	die Verve	3
17.	das Inneres	1100	57.	die Zauberei	55	97.	die Hexenkunst	2
18.	die Regung	903	58.	die Innenwelt	52	98.	der Sensus	2
19.	der Reiz	892	59.	das Sensorium	51	99.	das Gaukelbild	1
20.	die Witterung	787	60.	der Unvernunft	48	100.	der Gefühlseindruck	1
21.	die Vermutung	706	61.	die Eingebung	47	101.	das Fantasiebild	1
22.	die Magie	657	62.	die Unwirklichkeit	47	102.	die Wahnwitzigkeit	1
23.	dieUnklarheit	491	63.	der Elan	43	103.	die Witzlosigkeit	1
24.	die Intuition	484	64.	der Riecher	43	104.	die Anwaldung	0
25.	die Gesinnung	445	65.	das Flair	38	105.	die Augenblicksidee	0
26.	der Anstoss	430	66.	das Phantasma	36	106.	die Fantasievorstellung	0
27.	der Zauber	415	67.	der Trug	31	107.	das Fantasiegebilde	0
28.	die Befürchtung	397	68.	der Sinngehalt	30	108.	das Hirngespinst	0
29.	die Utopie	382	69.	die Schimäre	28	109.	die Hirnrissigkeit	0
30.	die Voraussage	352	70.	das Wahngebilde	26	110.	die Hirnverbranntheit	0
31.	das Empfinden	331	71.	die Fata Morgana	25	111.	die Kopfgeburt	0
32.	die Fantasie	320	72.	die Vorahnung	23	112.	das Kopfkino	0
33.	das Paradox	288	73.	die Spürnase	21	113.	der Motivationsschub	0
34.	die Vision	273	74.	die Hexerei	20	114.	die Nigromantie	0
35.	die Psyche	257	75.	die Zauberkraft	20	115.	der Pep	0
36.	die Vorhersage	246	76.	das Vorgefühl	19	116.	das Presentiment	0
37.	die Sinnlosigkeit	245	77.	die Phantasmagorie	16	117.	die Teufelkunst	0
38.	die Fiktion	239	78.	das Sentiment	15	118.	die Trugwahrnehmung	0
39.	der Schwung	215	79.	das Ungestüm	15	119.	der Vorshclag	0
40.	die Halluzination	187	80.	der Schmiss	14	120.	die Wahnvostellung	0

Додаток Б5

ЛСГ іменників «Ірраціональний стан» в українськіймові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вжива-ння	№ п/п	Лексична одиниця	Час-тота вжива-ння	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вжива-ння
1.	інстинкт	1088	16.	несвідомість	43	31.	навіженість	8
2.	маячня	676	17.	раж	41	32.	нерозважність	8
3.	марення	667	18.	нестримність	39	33.	інсайт	7
4.	безглуздя	557	19.	ясновидіння	37	34.	очманілість	7
5.	мана	543	20.	нерозум	25	35.	знетяма	3
6.	підсвідомість	431	21.	прозорливість	23	36.	необачливість	3
7.	імпульс	427	22.	шаленість	23	37.	непоміркованість	3
8.	сум'яття	364	23.	безтямність	20	38.	отуманення	3
9.	шаленство	263	24.	нерозважливість	20	39.	дивовиддя	2
10.	легковажність	187	25.	нерозсудливість	18	40.	ошалілість	2
11.	необережність	177	26.	наглість	16	41.	бредня	1
12.	необачність	109	27.	стихійність	15	42.	навіженство	0
13.	несамовитість	62	28.	імпульсивність	11	43.	ошаленілість	0
14.	маячіння	55	29.	ірраціональність	10			
15.	відчування	51	30.	очмана	10			

Додаток Б6

ЛСГ іменників «Ірраціональний абстрактний об'єкт» в українськіймові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вжива-ння	№ п/п	Лексична одиниця	Час-тота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	серце	34378	16.	омана	219	31.	незрозумілість	26
2.	несподіванка	2862	17.	загадковість	155	32.	вимисел	25
3.	дурниця	2763	18.	безглуздість	148	33.	неясність	22
4.	передчуття	1771	19.	небилиця	137	34.	передчування	20
5.	видіння	959	20.	нонсенс	113	35.	ілюзорність	16
6.	нутро	907	21.	дурощі	112	36.	фата-моргана	14
7.	примара	868	22.	туманність	107	37.	ефемерність	8
8.	нісенітниця	763	23.	раптовість	57	38.	чудернацтво	8
9.	інтуїція	625	24.	привиддя	48	39.	непоясненність	2
10.	кошмар	549	25.	химерність	48	40.	нісенітність	2
11.	химера	509	26.	незбагненність	42	41.	неподобність	1
12.	нюх	455	27.	спонтанність	39	42.	несусвітенність	0
13.	сновидіння	448	28.	недоладність	33	43.	несусвітність	0
14.	абсурд	347	29.	казковість	29	44.	шосте чуття	0
15.	фантастика	305	30.	сновиддя	27			

Додаток Б7

ЛСГ прикметників «Ознака за певним джерелом ірраціональності» в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	mental	5684	26.	batty	341	51.	balmy	68
2.	stupid	3050	27.	supernatural	340	52.	telepathic	54
3.	mad	2921	28.	queer	313	53.	subliminal	53
4.	touched	2788	29.	miraculous	304	54.	bonkers	47
5.	silly	2620	30.	grotesque	287	55.	clairvoyant	40
6.	spiritual	2281	31.	bewildering	251	56.	mystifying	34
7.	crazy	1675	32.	ghostly	245	57.	goofy	31
8.	mysterious	1271	33.	uncanny	220	58.	daffy	28
9.	fantastic	1113	34.	esoteric	212	59.	dippy	24
10.	foolish	1088	35.	unbalanced	208	60.	half-witted	18
11.	weird	1036	36.	impulsive	195	61.	feeble-minded	14
12.	confusing	887	37.	potty	184	62.	off-the-wall	14
13.	spontaneous	1018	38.	cryptic	175	63.	numinous	13
14.	nuts	869	39.	demented	161	64.	kooky	12
15.	imaginary	716	40.	fruity	148	65.	asinine	11
16.	daft	622	41.	loony	140	66.	harebrained	9
17.	nutty	529	42.	visceral	127	67.	chimerical	7
18.	irrational	490	43.	instinctual	122	68.	screwy	6
19.	abrupt	481	44.	baffling	110	69.	cockeyed	5
20.	psychic	478	45.	bewitched	88	70.	sibylline	4
21.	instinctive	476	46.	jerky	87	71.	sphinxlike	3
22.	intuitive	422	47.	idiotic	86	72.	enigmatical	2
23.	cuckoo	409	48.	perplexing	79	73.	featherbrain	1
24.	insane	360	49.	impetuous	76	74.	cockamamie	0
25.	puzzling	355	50.	fatuous	71	75.	intuitional	0

Додаток Б8

ЛСГ прикметників «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності» в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Часто-та вжива-ння	№ п/п	Лексична одиниця	Час-тота вжива-ння	№ п/п	Лексична одиниця	Час-тота вжива-ння
1.	strange	6196	51.	hazy	220	101.	abstruse	39
2.	odd	4255	52.	illogical	219	102.	witless	37
3.	sudden	4083	53.	mystic	215	103.	inconsiderate	36
4.	unusual	3977	54.	headlong	210	104.	unconsidered	35
5.	blind	3018	55.	unfounded	207	105.	brainless	35
6.	extraordinary	2819	56.	illusory	202	106.	ill-judged	35
7.	confused	2391	57.	disconnected	192	107.	baseless	33
8.	random	2250	58.	indiscriminate	192	108.	incautious	32
9.	unexpected	1995	59.	impenetrable	185	109.	injudicious	32
10.	ridiculous	1761	60.	intangible	181	110.	slipshod	31
11.	casual	1704	61.	senseless	175	111.	purposeless	31
12.	regardless	1519	62.	incoherent	165	112.	blurry	30
13.	vague	1432	63.	unwarranted	164	113.	devil-may-care	28
14.	peculiar	1378	64.	unintended	144	114.	unreasoning	27
15.	unconscious	1361	65.	unplanned	135	115.	freakish	25
16.	incredible	1174	66.	preposterous	133	116.	insensible	24
17.	obscure	1159	67.	unintelligible	130	117.	fathomless	23
18.	bizarre	1002	68.	unimaginable	129	118.	helter-skelter	22
19.	unreasonable	974	69.	transcendental	128	119.	unpremeditated	20
20.	unclear	930	70.	fortuitous	121	120.	improvident	19
21.	abnormal	796	71.	arcane	113	121.	recondite	17
22.	irregular	717	72.	inscrutable	112	122.	unprompted	14
23.	accidental	713	73.	unsupported	112	123.	slapdash	12
24.	unpredictable	672	74.	superhuman	110	124.	inexplainable	10
25.	contingent	671	75.	unsound	107	125.	unexplainable	10
26.	meaningless	633	76.	farcical	102	126.	unreflecting	9
27.	reckless	546	77.	unintentional	99	127.	inexplicit	8
28.	careless	544	78.	unanticipated	98	128.	screwball	8
29.	singular	464	79.	deranged	98	129.	antic	7
30.	clumsy	449	80.	bottomless	95	130.	inexpedient	7
31.	rash	435	81.	wacky	94	131.	fluky	6
32.	unwise	399	82.	thoughtless	93	132.	unlooked-for	6
33.	erratic	388	83.	unthinking	93	133.	unmindful	6
34.	shadowy	376	84.	unwitting	82	134.	unsubstantial	4
35.	metaphysical	364	85.	groundless	81	135.	causeless	3
36.	incidental	361	86.	ill-advised	78	136.	insensate	3
37.	involuntary	359	87.	inadvertent	75	137.	outre	3
38.	unthinkable	350	88.	unaccountable	75	138.	undesigned	3
39.	incomprehensible	340	89.	unearthly	65	139.	inconsequent	2
40.	hasty	316	90.	aimless	63	140.	fool-hardy	1
41.	phenomenal	308	91.	indiscreet	56	141.	foundationless	1
42.	subconscious	287	92.	unfathomable	54	142.	non-sensical	1
43.	unreal	287	93.	heedless	52	143.	unmeant	1
44.	enigmatic	262	94.	unknowable	52	144.	incogitable	0
45.	haphazard	261	95.	imprudent	50	145.	irreflective	0
46.	inconceivable	254	96.	ill-considered	44	146.	mysterial	0
47.	unforeseen	241	97.	paranormal	44	147.	reasonless	0
48.	inexplicable	240	98.	flaky	42	148.	second-nature	0
49.	mindless	237	99.	breakneck	41	149.	temerarious	0
50.	occult	229	100.	madcap	41			

Додаток Б9

ЛСГ прикметників «Ознака за певним джерелом ірраціональності» у німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	krank	5063	24.	pervers	248	47.	sinnentleert	22
2.	dumm	4625	25.	widersinnig	243	48.	bekloppt	18
3.	lächerlich	2864	26.	affektiv	234	49.	hirnrissig	17
4.	verrückt	2561	27.	idiotisch	231	50.	vorhersagbar	17
5.	spontan	1546	28.	blitzartig	191	51.	irrwitzig	16
6.	irre	1272	29.	wahnwitzig	189	52.	instinkthaft	15
7.	rätselhaft	1105	30.	triebhaft	179	53.	behämmert	9
8.	wahnsinnig	993	31.	schwachsinnig	170	54.	beknackt	7
9.	absurd	961	32.	impulsiv	159	55.	paradoxal	7
10.	albern	933	33.	vorherzusehen	115	56.	enigmatisch	5
11.	vorauszusehen	897	34.	abseitig	108	57.	instinktgesteuert	2
12.	irrational	881	35.	stupid	102	58.	irrsinnigerweise	2
13.	instinktiv	757	36.	aberwitzig	72	59.	triebbedingt	2
14.	leichtfertig	560	37.	dümmlich	65	60.	triebgesteuert	1
15.	intuitiv	450	38.	lachhaft	43	61.	gefühlsmäßig	0
16.	chaotisch	374	39.	crazy	42	62.	gefühlsmäßig	0
17.	närrisch	364	40.	vorhersehbar	64	63.	saulblöd	0
18.	irrsinnig	321	41.	instinktmäßig	44	64.	wahnwinnig	0
19.	abwegig	320	42.	lachhaft	43			
20.	sprunghaft	314	43.	sinnwidrig	38			
21.	mysteriös	312	44.	leichtherzig	33			
22.	dämlich	310	45.	hirnverbrannt	30			
23.	blödsinnig	283	46.	irrationell	26			

Додаток Б10

ЛСГ прикметників «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності» в німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	plötzlich	20501	24.	unfreiwillig	433	47.	ruckartig	164
2.	zufällig	4351	25.	fahrlässig	423	48.	unlogisch	160
3.	unbewusst	2616	26.	bizarr	419	49.	abgründig	151
4.	sinnlos	2468	27.	unvermutet	416	50.	urplötzlich	148
5.	augenblicklich	2328	28.	kurzerhand	413	51.	eilfertig	145
6.	unerwartet	1694	29.	sorglos	390	52.	unbeabsichtigt	142
7.	jäh	1676	30.	unvorsichtig	348	53.	unabsichtlich	136
8.	unverständlich	1595	31.	voreilig	341	54.	kopflos	126
9.	unklar	1524	32.	überstürzt	333	55.	geistlos	125
10.	unwillkürlich	1522	33.	unübersichtlich	315	56.	unvorhersehbar	111
11.	töricht	1196	34.	unvorhergesehen	295	57.	abstrus	110
12.	unbegreiflich	1022	35.	abrupt	287	58.	unterbewusst	94
13.	wirr	957	36.	schlagartig	284	59.	absichtslos	93
14.	unsinnig	928	37.	versehentlich	272	60.	ungereimt	92
15.	unvermittelt	890	38.	unverhofft	270	61.	unbesonnen	84
16.	momentan	872	39.	unergründlich	253	62.	uneinsichtig	46
17.	paradox	658	40.	übereilt	227	63.	überhastet	43
18.	unversehens	639	41.	unklug	218	64.	sinnfrei	32
19.	verworren	570	42.	unbedacht	217	65.	vernunftwidrig	28
20.	zwecklos	556	43.	vorschnell	185	66.	ungeplant	26
21.	leichtsinnig	528	44.	bedenkenlos	179	67.	kurzentschlossen	15
22.	gedankenlos	478	45.	unüberlegt	178	68.	witzlos	14
23.	unvernünftig	435	46.	jählings	174			

Додаток Б11

ЛСГ прикметників «Ознака за певним джерелом ірраціональності» в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	химерний	2143	10.	оманливий	192	19.	прозорливий	20
2.	казковий	1314	11.	ошалілий	168	20.	ошаленілий	16
3.	фантастичний	1166	12.	ілюзорний	157	21.	прозірливий	15
4.	чудернацький	1025	13.	ефемерний	132	22.	ясновидющий	12
5.	примарний	759	14.	ірраціональний	77	23.	несамовитий	3
6.	підсвідомий	379	15.	інстинктивний	67	24.	рефлективний	3
7.	стихійний	298	16.	інтуїтивний	62	25.	інстинктовий	0
8.	очманілий	284	17.	імпульсивний	46			
9.	абсурдний	235	18.	позасвідомий	35			

Додаток Б12

ЛСГ прикметників «Ознака за невідомим джерелом ірраціональності» в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	несподіваний	4489	14.	необережний	367	27.	знетямлений	55
2.	незрозумілий	3040	15.	несвідомий	344	28.	непояснимий	51
3.	сліпий	2773	16.	необачний	316	29.	ненавмисний	45
4.	загадковий	2060	17.	безтямний	293	30.	непоясненний	42
5.	безглуздий	1675	18.	безпідставний	193	31.	нерозсудливий	33
6.	раптовий	1481	19.	безпричинний	136	32.	безрозсудний	32
7.	незбагненний	1080	20.	спонтанний	124	33.	тороплений	23
8.	нестримний	786	21.	неконтрольований	107	34.	очамрілий	19
9.	наглий	698	22.	неусвідомлений	103	35.	отуманілий	8
10.	неясний	697	23.	несосвітенний	90	36.	необачливий	5
11.	нерозумний	625	24.	нерозважливий	81	37.	безтямно-радісний	1
12.	легковажний	414	25.	необдуманий	69	38.	очмарілий	1
13.	мимовільний	406	26.	нерозважний	56	39.	несусвітний	0

Додаток Б13

ЛСГ дієслів «Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності» в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	guess	2865	8.	prophesy	42	15.	prognosticate	2
2.	divine	1348	9	augur	42	16.	forebode	0
3.	predict	1328	10.	foretell	32	17.	forespeak	0
4.	anticipate	724	11.	presage	24	18.	sooth-say	0
5.	foresee	271	12.	foreshadow	15	19.	vaticinate	0
6.	omen	151	13.	portend	14			
7.	surmise	83	14.	adumbrate	6			

Додаток Б14

ЛСГ дієслів «Дія, що відбулася як результат впливу ірраціональності» в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вжива-ння	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	feel	25069	5.	dawn	2316	9.	infer	317
2.	sense	21199	6.	flash	1315	10.	apprehend	92
3.	hit	9441	7.	perceive	889	11.	intuit	12
4.	strike	5429	8.	penetrate	525	12.	grok	0

Додаток Б15

ЛСГ дієслів «Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності» у німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вжива-ння	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	absehen	6722	8.	voraussagen	587	15.	vorausbestimmen	45
2.	versprechen	6372	9.	prophezeien	521	16.	orakeln	29
3.	ahnen	4074	10.	vorhersagen	210	17.	wahrsagen	16
4.	verkünden	3298	11.	weissagen	131	18.	präsumieren	4
5.	andeuten	2202	12.	vorhersehen	115	19.	augurieren	2
6.	gewahren	1992	13.	mutmaßen	108			
7.	voraussehen	897	14.	prognostizieren	64			

Додаток Б16

ЛСГ дієслів «Дія, що відбулася як результат впливу ірраціональності» у німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вжива-ння	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	fühlen	21093	6.	wittern	727	11.	abfühlen	6
2.	spüren	7239	7.	aufhellen	280	12.	auflichten	1
3.	aufklären	1522	8.	aufblitzen	112	13.	verrücktspielen	0
4.	verspüren	1059	9.	hellsehen	18			
5.	erhellen	1028	10.	fantasieren	10			

Додаток Б17

ЛСГ дієслів «Дія, яка відбудеться під впливом ірраціональності» в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	марити	1000	6.	провіщати	138	11.	провидіти	15
2.	віщувати	883	7.	пророкати	46	12.	пречувати	0
3.	передчувати	618	8.	прочувати	41	13.	отуманюватися	0
4.	маячити	335	9.	заговорюватися	31			
5.	пророкувати	222	10.	передвіщати	21			

Додаток Б18

ЛСГ дієслів «Дія, що відбулася як результат впливу ірраціональності» в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	прозріти	220	5.	одуріти	65	9.	отуманювати	1
2.	очманіти	212	6.	чманіти	53	10.	обезглуздіти	1
3.	чути	203	7.	ошаленіти	30	11.	осявати	0
4.	ошаліти	100	8.	відчувати	12			

Додаток Б19

ЛСГ прислівників «Спосіб дії за відомим джерелом ірраціональності» в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	surprisingly	2513	7.	madly	181	13.	jerkily	55
2.	instinctively	580	8.	stupidly	135	14.	irrationally	43
3.	spontaneously	441	9.	subconsciously	134	15.	fortuitously	38
4.	mysteriously	273	10.	impulsively	86	16.	eccentrically	13
5.	intuitively	184	11.	rashly	61	17.	supernaturally	4
6.	ridiculously	182	12.	fantastically	56	18.	intuitionally	0

Додаток Б20

ЛСГ прислівників «Спосіб дії за невідомим джерелом ірраціональності» в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	suddenly	10919	26.	unwary	126	51.	offhandedly	11
2.	immediately	10013	27.	inexplicably	117	52.	ill-advisedly	10
3.	abruptly	1146	28.	negligently	115	53.	ineptly	10
4.	unusually	965	29.	aimlessly	108	54.	imprudently	9
5.	strangely	946	30.	unawares	104	55.	inscrutably	9
6.	hastily	801	31.	haphazardly	85	56.	insensibly	9
7.	incredibly	767	32.	unintentionally	85	57.	rabidly	8
8.	casually	701	33.	unwisely	80	58.	heedlessly	7
9.	oddly	691	34.	erratically	69	59.	senselessly	6
10.	extraordinarily	539	35.	uncommonly	63	60.	unintelligibly	6
11.	accidentally	521	36.	willy-nilly	62	61.	indiscreetly	5
12.	randomly	365	37.	crazily	59	62.	headily	5
13.	unconsciously	347	38.	unthinkingly	59	63.	unclearly	4
14.	inadvertently	308	39.	thoughtlessly	42	64.	overhasty	2
15.	peculiarly	295	40.	insanely	37	65.	fool-hardy	1
16.	unwittingly	293	41.	ambiguously	36	66.	groundlessly	0
17.	unreasonably	261	42.	illogically	31	67.	non-sensically	0
18.	uncertainly	254	43.	unimaginably	23	68.	overhastily	0
19.	headlong	210	44.	chaotically	20	69.	unanticipatedly	0
20.	carelessly	204	45.	impetuously	20	70.	unmindfully	0
21.	foolishly	177	46.	incomprehensibly	17			
22.	recklessly	172	47.	incautiously	16			
23.	unnaturally	171	48.	indistinctly	16			
24.	unbelievably	158	49.	queerly	13			
25.	abnormally	149	50.	slapdash	12			

Додаток Б21

ЛСГ прислівників «Спосіб дії за певним джерелом ірраціональності» у німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	krank	5063	26.	widersinnig	243	51.	vorhersagbar	17
2.	dumm	4625	27.	affektiv	234	52.	irrwitzig	16
3.	lächerlich	2864	28.	idiotisch	231	53.	instinkthaft	15
4.	verrückt	2561	29.	blitzartig	191	54.	behämmert	9
5.	spontan	1546	30.	wahnwitzig	189	55.	beknackt	7
6.	irre	1272	31.	triebhaft	179	56.	paradoxal	7
7.	rätselhaft	1105	32.	schwachsinnig	170	57.	enigmatisch	5
8.	wahnsinnig	993	33.	impulsiv	159	58.	instinktgesteuert	2
9.	absurd	961	34.	vorherzusehen	115	59.	irrsinnigerweise	2
10.	albern	933	35.	abseitig	108	60.	triebbedingt	2
11.	vorauszusehen	897	36.	stupid	102	61.	triebgesteuert	1
12.	irrational	881	37.	aberwitzig	72	62.	abersinnig	0
13.	instinktiv	757	38.	dümmlich	65	63.	gefühlmässig	0
14.	abenteuerlich	629	39.	bescheuert	64	64.	saulblöd	0
15.	leichtfertig	560	40.	vorhersehbar	64	65.	wahnwinnig	0
16.	intuitiv	450	41.	instinktmäßig	44			
17.	chaotisch	374	42.	lachhaft	43			
18.	närrisch	364	43.	crazy	42			
19.	irrsinnig	321	44.	sinnwidrig	38			
20.	abwegig	320	45.	leichtherzig	33			
21.	sprunghaft	314	46.	hirnverbrannt	30			
22.	mysteriös	312	47.	irrationell	26			
23.	dämlich	310	48.	sinnentleert	22			
24.	blödsinnig	283	49.	bekloppt	18			
25.	pervers	248	50.	hirnrissig	17			

Додаток Б22

ЛСГ прислівників «Спосіб дії за невідомим джерелом ірраціональності» в німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	plötzlich	20501	25.	unfreiwillig	433	49.	unlogisch	160
2.	zufällig	4351	26.	fahrlässig	423	50.	abgründig	151
3.	auf einmal	4114	27.	bizarr	419	51.	urplötzlich	148
4.	unbewusst	2616	28.	unvermutet	416	52.	eilfertig	145
5.	sinnlos	2468	29.	kurzerhand	413	53.	unbeabsichtigt	142
6.	augenblicklich	2328	30.	sorglos	390	54.	unabsichtlich	136
7.	unerwartet	1694	31.	unvorsichtig	348	55.	kopflos	126
8.	jäh	1676	32.	voreilig	341	56.	geistlos	125
9.	unverständlich	1535	33.	überstürzt	333	57.	unvorhersehbar	111
10.	unklar	1524	34.	unübersichtlich	315	58.	abstrus	110
11.	unwillkürlich	1522	35.	unvorhergesehen	295	59.	unterbewusst	94
12.	töricht	1196	36.	abrupt	287	60.	absichtslos	93
13.	unbegreiflich	1022	37.	schlagartig	284	61.	ungereimt	92
14.	wirr	957	38.	versehentlich	272	62.	unbesonnen	84
15.	unsinnig	928	39.	unverhofft	270	63.	uneinsichtig	46
16.	paradox	658	40.	unergründlich	253	64.	überhastet	43
17.	leichtsinnig	528	41.	übereilt	227	65.	sinnfrei	32
18.	unvermittelt	890	42.	unklug	218	66.	vernunftwidrig	28
19.	momentan	872	43.	unbedacht	217	67.	ungeplant	26
20.	unversehens	639	44.	vorschnell	185	68.	witzlos	14
21.	verworren	570	45.	bedenkenlos	179	69.	kurzentschlossen	15
22.	zwecklos	556	46.	unüberlegt	178			
23.	gedankenlos	478	47.	jählings	174			
24.	unvernünftig	435	48.	ruckartig	164			

Додаток Б23

ЛСГ прислівників «Спосіб дії за відомим джерелом ірраціональності» в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	несамовито	1117	8.	фантастично	154	15.	позасвідомо	10
2.	інстинктивно	527	9.	божевільно	113	16.	ефемерно	4
3.	підсвідомо	465	10.	казково	101	17.	рефлективно	2
4.	нестримно	369	11.	очманіло	51	18.	чудернацько	1
5.	інтуїтивно	261	12.	примхливо	45	19.	знавісніло	0
6.	химерно	254	13.	примарно	37			
7.	хаотично	166	14.	імпульсивно	27			

Додаток Б24

ЛСГ прислівників «Спосіб дії за невідомим джерелом ірраціональності» в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання	№ п/п	Лексична одиниця	Частота вживання
1.	несподівано	9745	16.	безтямно	352	31.	наздогад	34
2.	випадково	3607	17.	необачно	321	32.	навздогад	32
3.	мимоволі	3484	18.	необережно	214	33.	недоброхіть	31
4.	даремно	2494	19.	легковажно	210	34.	необдумано	26
5.	раптово	2340	20.	нерозумно	205	35.	безрозсудно	14
6.	миттєво	1523	21.	мимовільно	204	36.	нерозсудливо	13
7.	ненароком	1057	22.	нереально	173	37.	наугад	8
8.	мимохіть	816	23.	нестямно	127	38.	необачливо	4
9.	нагло	764	24.	невтямки	113	39.	несосвітенно	3
10.	навмання	745	25.	незбагненно	112	40.	непогамовано	2
11.	безглуздо	634	26.	ненавмисне	99	41.	неусвідомлено	1
12.	знехотя	604	27.	спонтанно	99	42.	хоч-не-хоч	1
13.	незрозуміло	594	28.	ненавмисно	79	43.	блискавично	0
14.	несамохіть	469	29.	стихійно	79	44.	навдалу	0
15.	несвідомо	433	30.	нерозважливо	41	45.	необмірковано	0

Додаток В1

ЛСГ ірраціональної лексики в українській мові за частинами мови

Додаток В2

ЛСГ ірраціональної лексики в англійській мові за частинами мови

Додаток В3

ЛСГ ірраціональної лексики у німецькій мові за частинами мови

Додаток В4

Відсоткове співвідношення ірраціональних іменників у трьох мовах

Додаток В5

Відсоткове співвідношення ірраціональних прикметників у трьох мовах

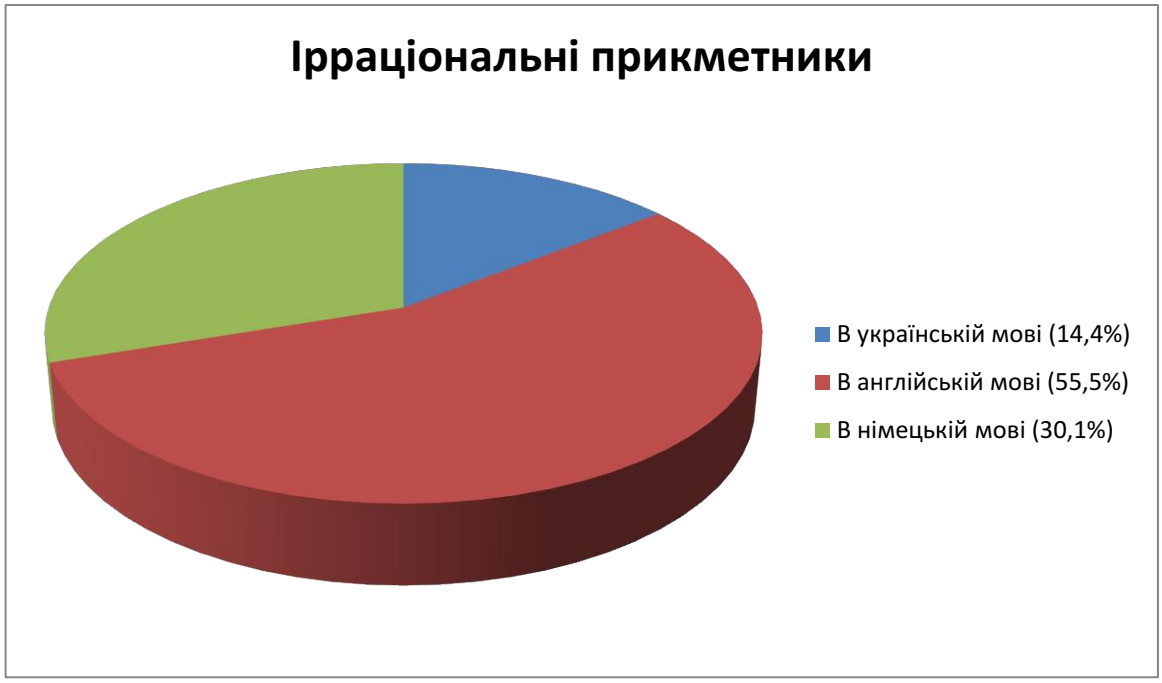

Додаток В6

Відсоткове співвідношення ірраціональних дієслів у трьох мовах

Додаток В7

Відсоткове співвідношення ірраціональних прислівників у трьох мовах

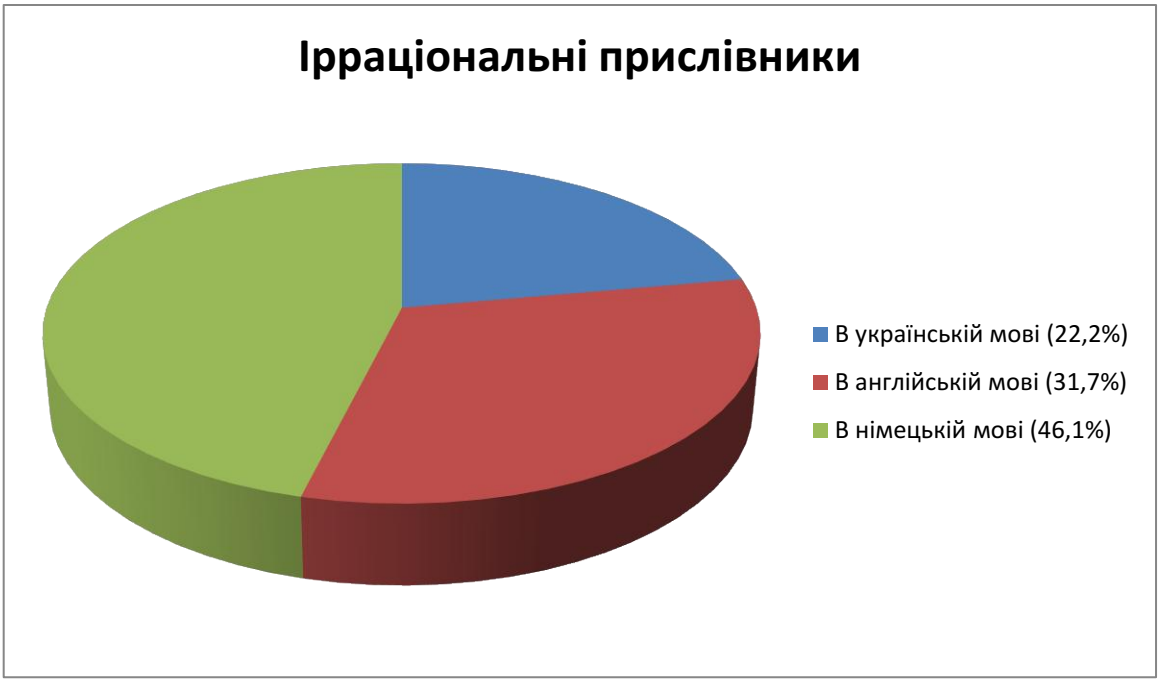

Додаток Г1

Прості слова (іменники) в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа
1.	alchemy	alchemy	16.	illusion	illusion	31.	riddle	riddle
2.	absurd	absurd	17.	impulse	impulse	32.	secret	secret
3.	apprehension	apprehension	18.	hunch	hunch	33.	sense	sense
4.	augury	augury	19.	instinct	instinct	34.	sphinx	sphinx
5.	care	care	20.	magic	magic	35.	thaumaturgy	thaumaturgy
6.	caution	caution	21.	mystery	mystery	36.	incantation	incantation
7.	charm	charm	22.	nose	nose	37.	mumbo jumbo	mumbo jumbo
8.	chance	chance	23.	folly	folly	38.	omen	omen
9.	chimera	chimera	24.	jive	jive	39.	portent	portent
10.	flash	flash	25.	enigma	enigma	40.	sortilege	sortilege
11.	fantasy	fantasy	26.	conundrum	conundrum	41.	vagary	vagary
12.	vision	vision	27.	crux	crux	42.	urge	urge
13.	drift	drift	28.	providence	providence	43.	whim	whim
14.	dream	dream	29.	phobia	phobia			
15.	idea	idea	30.	reverie	reverie			

Додаток Г2

Афіксальна слова (іменники) в англійській мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	impractibility	-practibility	im-	13.	foreboding	-boding	fore-
2.	impellent	-pellent	im-	14.	forecast	-cast	fore-
3.	imprudence	-prudence	im-	15.	foreknowledge	-knowledge	fore-
4.	insensibility	-sensibility	in-	16.	foretelling	-telling	fore-
5.	insight	-sight	in-	17.	foretoken	-token	fore-
6.	acumen	-men	acu-	18.	foresight	-sight	fore-
7.	precognition	-cognition	pre-	19.	foreshadowing	-shadowing	fore-
8.	premonition	-monition	pre-	20.	misgiving	-giving	mis-
9.	presage	-sage	pre-	21.	indiscretion	-discretion	in-
10.	prescience	-science	pre-	22.	unreasonability	-reasonability	un-
11.	presentiment	-sentiment	pre-	23.	unwiseness	-wiseness	un-

Додаток Г3

Афіксальна слова (іменники) в англійській мові (суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	anticipation	anticipate-	-ion	35.	irrationality	irrational-	-ity
2.	intuition	intuit-	-ion	36.	perplexity	perplex-	-ity
3.	prognostication	prognosticat-	-ion	37.	stupidity	stupid-	-ity
4.	vibration	vibrate-	-ion	38.	perceptivity	percept-	-ivity
5.	suspicion	suspect-	-cion	39.	bewitchment	bewitch-	-ment
6.	understanding	understand-	-ing	40.	derangement	derange-	-ment
7.	feeling	feel-	-ing	41.	enchantment	enchant-	-ment
8.	soothsaying	soothsay-	-ing	42.	puzzlement	puzzle-	-ment
9.	deviltry	devilt-	-ry	43.	abstruseness	abstruse-	-ness
10.	devilry	devil-	-ry	44.	absurdeness	absurd-	-ness
11.	idiocy	idiot-	-cy	45.	carefulness	careful-	-ness
12.	lunacy	lunatic-	-cy	46.	illogicalness	illogical-	-ness
13.	necromancy	necroman-	-cy	47.	madness	mad-	-ness
14.	secrecy	secret-	-cy	48.	sagaciousness	sagacious-	-ness
15.	sorcery	sorce-	-cy	49.	intuitiveness	intuitive-	-ness
16.	perspicacity	perspicacit-	-y	50.	foolishness	foolish-	-ness
17.	prophecy	prophec-	-y	51.	craziness	crazy-	-ness
18.	whimsy	whim-	-sy	52.	ludicrousness	ludicrous	-ness
19.	divination	divin-	-ation	53.	oddness	odd	-ness
20.	inspiration	inspire-	-ation	54.	preposterousness	preposterous-	-ness
21.	hallucination	hallucinate-	-ion	55.	ridiculousness	ridiculous-	-ness
22.	notion	note-	-ion	56.	silliness	silly-	-ness
23.	mystification	mystificate-	-ion	57.	senselessness	senseless-	-ness
24.	penetration	penetrat-	-ion	58.	suddenness	sudden-	-ness
25.	perception	percept-	-ion	59.	unreasonableness	unreasonable-	-ness
26.	prognostication	prognosticate-	-ion	60.	zaniness	zany-	-ness
27.	absurdity	absurd-	-ity	61.	wackiness	wacky-	-ness
28.	asininity	asinine-	-ity	62.	witlessness	witless-	-ness
29.	imbecility	imbecile-	-ity	63.	sticker	stick-	-er
30.	inanity	inane-	-ity	64.	stickler	stickle-	-er

31.	improbability	improbable-	-ity	65.	tomfoolery	tomfool-	-ery
32.	insanity	insane-	-ity	66.	foolery	fool-	-ery
33.	inscrutability	inscrutable-	-ity	67.	witchery	witch-	-ery
34.	illogicality	illogical-	-ity	68.	disquietude	disquiet-	-tude

Додаток Г4

Складні слова (іменники) в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	applesauce	apple-, -sauce		8.	second sight	second, sight	
2.	cockamamie	cock-, mamie	-a-	9.	sixth sense	sixth, sense	
3.	clairvoyance	clair-, -voyance		10.	tommyrot	Tommy-, -rot	
4.	gut reaction	gut, reaction		11.	flapdoodle	flap-, -doodle	
5.	fortunetelling	fortune-, -telling		12.	superstition	super-, -stare	
6.	innate knowledge	innate, knowledge		13.	long-sightedeness	long-,sightedeness	
7.	poppycock	poppy-, -cock					

Додаток Г5

Прості слова (прикметники)в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	abrupt	abrupt	-	24.	mental	mental	-
2.	abstruse	abstruse	-	25.	mystic	mystic	-
3.	asinine	asinine	-	26.	negligent	negligent	-
4.	audacious	audacious	-	27.	obscure	obscure	-
5.	antic	antic	-	28.	occult	occult	-
6.	arcane	arcane	-	29.	odd	odd	-
7.	bizarre	bizarre	-	30.	phantom	phantom	-
8.	blind	blind	-	31.	peculiar	peculiar	-
9.	casual	casual	-	32.	queer	queer	-
10.	clumsy	clumsy	-	33.	random	random	-
11.	contingent	contingent	-	34.	rash	rash	-
12.	cuckoo	cuckoo	-	35.	recondite	recondite	-
13.	daft	daft	-	36.	silly	silly	-
14.	daffy	daffy	-	37.	singular	singular	-
15.	dim	dim	-	38.	spontaneous	spontaneous	-
16.	esoteric	esoteric	-	39.	strange	strange	-
17.	erratic	erratic	-	40.	stupid	stupid	-
18.	fatuous	fatuous	-	41.	sudden	sudden	-
19.	hazy	hazy	-	42.	tenebrous	tenebrous	-
20.	imprudent	imprudent	-	43.	outre	outre	-
21.	illusory	illusory	-	44.	vague	vague	-
22.	jerky	jerky	-	45.	vain	vain	-
23.	mad	mad	-	46.	weird	weird	-

Додаток Г6

Афіксальні слова (прикметники) в англійській мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	abnormal	-normal	ab-	47.	unanticipated	-anticipated	un-
2.	disconcerting	-concerting	dis-	48.	unbelievable	-believable	un-
3.	disconnected	-connected	dis-	49.	unbalanced	-balanced	un-
4.	impenetrable	-penetrable	im-	50.	uncanny	-canny	un-
5.	impossible	-possible	im-	51.	unclear	-clear	un-
6.	improvident	-provident	im-	52.	uncertain	-certain	un-
7.	non-sensional	-sensional	non-	53.	unconscious	-conscious	un-
8.	non-sensical	-sensical	non-	54.	unconsidered	-considered	un-
9.	inadvertent	-advertent	in-	55.	undesigned	-designed	un-
10.	incogitable	-cogitable	in-	56.	unearthly	-earthly	un-
11.	incomprehensible	-comprehensible	in-	57.	unexpected	-expected	un-
12.	indecipherable	-decipherable	in-	58.	unexplainable	-explainable	un-
13.	indiscreet	-discreet	in-	59.	unfathomable	-fathomable	un-
14.	indiscriminate	-discriminate	in-	60.	unfounded	-founded	un-
15.	incautious	-cautious	in-	61.	unimaginable	-imaginable	un-
16.	incoherent	-coherent	in-	62.	unknown	-known	un-
17.	inconceivable	-conceivable	in-	63.	unmindful	-mindful	un-
18.	incomprehensible	-comprehensible	in-	64.	unintended	-intended	un-
19.	inconsequent	-consequent	in-	65.	unintentional	-intentional	un-
20.	incredible	-credible	in-	66.	unintelligible	-intelligible	un-
21.	inconsiderate	-considerate	in-	67.	unforeseen	-foreseen	un-
22.	inexpedient	-expedient	in-	68.	unknowable	-knowable	un-
23.	inexplicable	-explicable	in-	69.	unmeant	-meant	un-
24.	inexplicit	-explicit	in-	70.	unplanned	-planned	un-
25.	inexplainable	-explainable	in-	71.	unpremeditated	-premeditated	un-
26.	injudicious	-judicious	in-	72.	unpredictable	-predictable	un-
27.	insane	-sane	in-	73.	unprompted	-prompted	un-
28.	insensate	-sensate	in-	74.	unprovoked	-provoked	un-
29.	insensible	-sensible	in-	75.	unreal	-real	un-

30.	inscrutable	-scrutable	in-	76.	unreasonable	-reasonable	un-
31.	intangible	-tangible	in-	77.	unreadable	-readable	un-
32.	invisible	-visible	in-	78.	unreasoning	-reasoning	un-
33.	involuntary	-voluntary	in-	79.	unsupported	-supported	un-
34.	irrational	-rational	ir-	80.	unpredicted	-predicted	un-
35.	irregular	-regular	ir-	81.	unreflecting	-reflecting	un-
36.	irreflective	-reflective	ir-	82.	unsound	-unsound	un-
37.	illogical	-logical	il-	83.	unsubstantial	-substantial	un-
38.	preposterous	-posterous	pre-	84.	unsure	-sure	un-
39.	paranormal	-normal	para-	85.	unthinkable	-thinkable	un-
40.	preternatural	-natural	preter-	86.	unthinking	-thinking	un-
41.	bewitched	-bewitch	-ed	87.	unusual	-usual	un-
42.	confused	confuse-	-ed	88.	unwarranted	-warranted	un-
43.	deranged	derange-	-ed	89.	unwitting	-witting	un-
44.	demented	dement-	-ed	90.	unwise	-wise	un-
45.	touched	touch-	-ed	91.	subconscious	-conscious	sub-

Додаток Г7

Афіксальні слова (прикметники) в англійській мові (суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	accidental	accident-	-al	43.	ridiculous	ridicule-	-ous
2.	coincidental	coincident-	-al	44.	temerarious	temerity-	-arious
3.	chimerical	chimeric-	-al	45.	idiotic	idiot-	-ic
4.	enigmatical	enigmatic-	-al	46.	cryptic	crypt-	-ic
5.	incidental	incident-	-al	47.	psychic	psyche-	-ic
6.	intuitional	intuition-	-al	48.	telepathic	telepathy-	-ic
7.	metaphysical	metaphysic-	-al	49.	enigmatic	enigma-	-tic
8.	mysterial	-mystery	-al	50.	sibylline	sibyl-	-line
9.	occasional	occasion-	-al	51.	nutty	nut-	-ty
10.	phenomenal	phenomenon-	-al	52.	balmy	balm-	-y
11.	transcendental	transcendent-	-al	53.	blurry	blur-	-y
12.	subliminal	sublime-	-al	54.	crazy	craze-	-y
13.	visceral	viscera-	-al	55.	dippy	dip-	-y
14.	baffling	baffle-	-ing	56.	flaky	flake-	-y
15.	confusing	confuse-	-ing	57.	fluky	fluke-	-y
16.	mystifying	mystify-	-ing	58.	fruity	fruit-	-y
17.	perplexing	perplex-	-ing	59.	goofy	goof-	-y
18.	puzzling	puzzle-	-ing	60.	hasty	haste-	-y
19.	bewildering	bewilder-	-ing	61.	kooky	kook-	-y
20.	aimless	aim-	-less	62.	loony	loon-	-y
21.	baseless	base-	-less	63.	screwy	screw-	-y
22.	brainless	brain-	-less	64.	shadowy	shadow-	-y
23.	bottomless	bottom-	-less	65.	wacky	whack-	-y
24.	careless	care-	-less	66.	bonkers	bonker-	-s
25.	causeless	cause-	-less	67.	nuts	nut-	-s
26.	groundless	ground-	-less	68.	batty	bat-	-ty
27.	fathomless	fathom-	-less	69.	potty	pot-	-ty
28.	foundationless	foundation-	-less	70.	fortuitous	forte-	-uitous
29.	heedless	heed-	-less	71.	imaginative	imagine-	-tive

30.	meaningless	meaning-	-less	72.	impulsive	impulse-	-ive
31.	mindless	mind-	-less	73.	instinctive	instinct-	-ive
32.	purposeless	purpose-	-less	74.	intuitive	intuit-	-ive
33.	reasonless	reason-	-less	75.	fantastic	fantasy-	-tic
34.	reckless	reck-	-less	76.	freakish	freak-	-ish
35.	regardless	regard-	-less	77.	foolish	fool-	-ish
36.	senseless	sense-	-less	78.	farcical	farce-	-ical
37.	thoughtless	thought-	-less	79.	instinctual	instinct-	-ual
38.	witless	wit-	-less	80.	spiritual	spirit-	-ual
39.	impetuous	impetus-	-ous	81.	grotesque	grotto-	-esque
40.	miraculous	miracle-	-ous	82.	ghostly	ghost-	-ly
41.	mysterious	mystery-	-ous	83.	imaginary	imagine-	-ary

Додаток Г8

Складні слова (прикметники) в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	breakneck	break-, -neck	-	15.	ill-advised	ill-, -advised	-
2.	clairvoyant	clair-, -voyant		16.	ill-considered	ill-, -considered	
3.	cockeyed	cock-, -eyed		17.	ill-judged	ill-, -judged	
4.	cockamamie	cock-, -mamie		18.	madcap	mad-, -cap	-
5.	devil-may-care	devil-, -may-, -care	-	19.	off-the-wall	off-, -wall	the
6.	extraordinary	extra-, -ordinary		20.	screwball	screw-, -ball	
7.	featherbrain	feather-, -brain		21.	slapdash	slap-, -dash	-
8.	feeble-minded	feeble-, -minded		22.	second-nature	second-, -nature	
9.	fool-hardy	fool-, -hardy	-	23.	slipshod	slip-, -shod	
10.	half-witted	half-, -witted		24.	sphinxlike	sphinx-, -like	
11.	haphazard	hap-, -hazard	-	25.	superhuman	super-, -human	
12.	harebrained	hare-, -brained	-	26.	supernatural	super-, -natural	
13.	headlong	head-, -long	-	27.	unlooked for	unlooked-, for	

Додаток Г9

Прості слова (дієслова) в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	adumbrate	adumbrate-	-	12.	feel	feel	-
2.	apprehend	apprehend-	-	13.	omen	omen-	-
3.	augur	augur-	-	14.	penetrate	penetrate-	-
4.	dawn	dawn-	-	15.	perceive	perceive-	-
5.	divine	divine-	-	16.	prophesy	prophecy-	-
6.	grok	grok-	-	17.	sense	sense-	-
7.	guess	guess-	-	18.	strike	strike-	-
8.	hit	hit-	-	19.	suggest	suggest-	-
9.	infer	infer-	-	20.	surmise	surmise-	-
10.	fathom	fathom-	-	21.	vaticinate	vaticinate-	-

Додаток Г10

Афіксальні слова (дієслова) в англійській мові (безафіксний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	anticipate	anticipation-	back-formation	3.	predict	prediction-	back-formation
2.	intuit	intuition-	back-formation	4.	prognosticate	prognostication-	back-formation

Додаток Г11

Афіксальні слова (дієслова) в англійській мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	forebode	bode-	fore-	5.	foretell	-tell	fore-
2.	forecast	cast-	fore-	6.	foreshadow	-shadow	fore-
3.	foresee	see-	fore-	7.	presage	-sage	pre-
4.	forespeak	speak-	fore-	8.	portend	-tend	por-

Додаток Г12

Складні слова (дієслова) в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	psych-out	psych-	-out
2.	sooth-say	sooth-, -say	-

Додаток Г13

Афіксальні слова (прислівники) в англійській мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	inadvertently	-advertently	in-	17.	unbelievably	-believably	un-
2.	incautiously	-cautiously	in-	18.	uncertainly	-certainly	un-
3.	incomprehensibly	-comprehensibly	in-	19.	unconsciously	-consciously	un-
4.	incredibly	-credibly	in-	20.	unclearly	-clearly	un-
5.	indiscreetly	-discreetly	in-	21.	unintelligibly	-intelligibly	un-
6.	indistinctly	-distinctly	in-	22.	unintentionally	-intentionally	un-
7.	inexplicably	-explicably	in-	23.	unimaginably	-imaginably	un-
8.	insanely	-sanely	in-	24.	unknowing	-knowing	un-
9.	inscrutably	-scrutably	in-	25.	unmindfully	-mindfully	un-
10.	insensibly	-sensibly	in-	26.	unnaturally	-naturally	un-
11.	subconsciously	-consciously	sub-	27.	unreasonably	-reasonably	un-
12.	non-sensically	-sensically	non-	28.	unthinkingly	-thinkingly	un-
13.	overhasty	-hasty	over-	29.	unusually	-usually	un-
14.	unanticipatedly	-anticipatedly	un-	30.	unwittingly	-wittingly	un-
15.	unaware	-aware	un-	31.	unwary	-wary	un-
16.	unawares	-awares	un-	32.	unwisely	-wisely	un-

Додаток Г14

Афіксальні слова (прислівники) в англійській мові (суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	abnormally	abnormal-	-ly	28.	imprudently	imprudent-	-ly
2.	abruptly	abrupt-	-ly	29.	impulsively	impulsive-	-ly
3.	ambiguously	ambiguous	-ly	30.	instinctively	instinctive-	-ly
4.	aimlessly	aimless-	-ly	31.	intuitively	intuitive-	-ly
5.	accidentally	accidental-	-ly	32.	irrationally	irrational-	-ly
6.	carelessly	careless-	-ly	33.	jerkily	jerky-	-ly
7.	casually	casual-	-ly	34.	madly	mad-	-ly
8.	chaotically	chaotical-	-ly	35.	mysteriously	mysterious-	-ly
9.	crazily	crazy-	-ly	36.	negligently	negligent-	-ly
10.	eccentrically	eccentrical-	-ly	37.	oddly	odd-	-ly
11.	erratically	erratical-	-ly	38.	overhastily	overhasty-	-ly
12.	extraordinarily	extraordinary-	-ly	39.	queerly	queer-	-ly
13.	fabulously	fabulous-	-ly	40.	peculiarly	peculiar-	-ly
14.	fantastically	fantastical-	-ly	41.	rabidly	rabid-	-ly
15.	fortuitously	fortuitous-	-ly	42.	randomly	random-	-ly
16.	foolishly	foolish-	-ly	43.	rashly	rash-	-ly
17.	groundlessly	groundless-	-ly	44.	recklessly	reckless-	-ly
18.	haphazardly	haphazard-	-ly	45.	ridiculously	ridiculous-	-ly
19.	hastily	hasty-	-ly	46.	senselessly	senseless-	-ly
20.	headily	heady-	-ly	47.	spontaneously	spontaneous-	-ly
21.	heedlessly	heedless-	-ly	48.	strangely	strange-	-ly
22.	illogically	illogical-	-ly	49.	stupidly	stupid-	-ly
23.	ineptly	inept-	-ly	50.	suddenly	sudden-	-ly
24.	incidentally	incidental-	-ly	51.	supernaturally	supernatural-	-ly
25.	intuitionally	intuitional-	-ly	52.	surprisingly	surprising-	-ly
26.	immediately	immediate-	-ly	53.	thoughtlessly	thoughtless-	-ly
27.	impetuously	impetuous-	-ly	54.	uncommonly	-commonly	-ly

Додаток Г15

Складні слова (прислівники) в англійській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	headlong	head-, -long	-	5.	offhandedly	off-, handedly	-
2.	helter-skelter	helter-, -skelter	-	6.	slapdash	slap-, -dash	-
3.	fool-hardy	fool-, -hardy	-	7.	willy-nilly	willy-, -nilly	-
4.	ill-advisedly	ill-, -advisedly	-				

Додаток Г16

Прості слова (іменники) у німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	der Animus	animus	-	29.	die Halluzination	halluzination	-
2.	der Bauch	bauch	-	30.	der Reiz	reiz	-
3.	die Divination	divination	-	31.	die Regung	regung	-
4.	der Drang	drang	-	32.	der Riecher	riecher	-
5.	der Drive	drive	-	33.	die Seele	seele	-
6.	die Idee	idee	-	34.	das Sensorium	sensorium	-
7.	der Inhalt	inhalt	-	35.	der Sensus	sensus-	-
8.	die Imagination	imagination	-	36.	das Sentiment	sentiment	-
9.	der Impetus	impetus	-	37.	der Sinn	sinn	-
10.	der Impuls	impuls	-	38.	die Schimäre	schimäre	-
11.	die Intuition	intuition	-	39.	der Schmiss	schmiss	-
12.	der Instinkt	instinkt	-	40.	der Schwung	schwung	-
13.	die Inspiration	inspiration	-	41.	der Stimulus	stimulus	-
14.	das Feeling	feeling	-	42.	der Spurius	spurius	-
15.	die Fantasie	fantasie	-	43.	der Trieb	trieb	-
16.	der (das) Flair	flair	-	44.	der Trug	trug	-
17.	der Elan	elan	-	45.	das Orakel	orakel	-
18.	das Empfinden	empfinden	-	46.	das Paradox	paradox	-
19.	die Emotion	emotion	-	47.	die Psyche	psyche	-
20.	die Fiktion	fiktion	-	48.	die Prophetie	prophetie	-
21.	die Magie	magie	-	49.	die Schau	schau	-
22.	die Nase	nase	-	50.	das Ungestüm	ungestüm	-

23.	die Nigromantie	nigromantie	-	51.	die Verve	verve	-
24.	der Pep	pep	-	52.	die Vision	vision	-
25.	das Phantom	phantom	-	53.	die Utopie	utopie	-
26.	das Phantasma	phantasma	-	54.	der Wahn	wahn	-
27.	die Phantasmagorie	phantasmagorie	-	55.	der Zauber	zauber	-

Додаток Г17

Афіксальні слова (іменники) у німецькій мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	der Antrieb	-trieb	an-	17.	das Gespür	-spür	ge-
2.	der Anstoss	-stoss	an-	18.	das Vorgefühl	-gefühl	vor-
3.	die Anregung	-regung	an-	19.	die Vorahnung	-ahnung	vor-
4.	der Anreiz	-reiz	an-	20.	der Vorshclag	-schlag	vor-
5.	der Ansporn	-sporn	an-	21.	die Vorstellung	-stellung	vor-
6.	die Anwaldung	-waldung	an-	22.	die Voraussage	-sage	voraus-
7.	die Aufhellung	-hellung	auf-	23.	die Vorhersage	-sage	vorher-
8.	die Einsicht	-sicht	ein-	24.	der Unsinn	-sinn	un-
9.	die Eingebung	-gebung	ein-	25.	dieUnklarheit	-klarheit	un-
10.	die Einbildung	-bildung	ein-	26.	der Unvernunft	-vernunft	un-
11.	die Erkenntnis	-kenntnis	er-	27.	die Unvernünftigkeit	-vernünftigkeit	un-
12.	die Erleuchtung	-leuchtung	er-	28.	die Unwirklichkeit	-wirklichkeit	un-
13.	die Erscheinung	-scheinung	er-	29.	der Irrwitz	-witz	irr-
14.	das Empfinden	-finden	emp-	30.	die Irrealität	-realität	ir-
15.	die Empfindung	-fundung	emp-	31.	die Irrationalität	-rationalität	ir-

Додаток Г18

Афіксальні слова (іменники) у німецькій мові (суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	die Spontaneität	-spontan	-eität	13.	die Unsinnigkeit	unsinnig-	-keit
2.	der Irrationalismus	irrational	-ismus	14.	die Leidenschaft	leiden-	-schaft
3.	die Hexerei	hex-	-erei	15.	die Ahnung	ahn-	-ung
4.	die Spinnerei	-spinn	-erei	16.	die Befürchtung	befürcht-	-ung
5.	die Zauberei	Zauber-	-erei	17.	die Gesinnung	gesinn-	-ung
6.	das Inneres	inner-	-es	18.	die Prophezeiung	prophezei-	-ung
7.	das Verständnis	verstehen	-nis	19.	die Stimmung	stimm-	-ung
8.	die Stimulanz	stimul-	-anz	20.	die Vermutung	vermuten-	-ung
9.	die Hirnverbranntheit	hirnverbrannt-	-heit	21.	die Wahrsagung	wahrsag-	-ung
10.	die Irrsinnigkeit	irrsinnig-	-keit	22.	die Weissagung	weissag-	-ung
11.	die Hirnrissigkeit	hirnrissig	-keit	23.	die Witterung	wittern-	-ung

Додаток Г19

Складні слова (іменники) у німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	der Aberwitz	aber-, -witz	-	20.	das Kopfkino	kopf-, -kino	-
2.	die Anziehungskraft	anziehung-, -kraft	-s-	21.	die Motivationsschub	motivations-, -schub	-
3.	die Augenblicksidee	augen-, blick-, -idee	-s-	22.	der Sinngehalt	sinn-, -gehalt	-
4.	das Bauchgefühl	bauch-, -gefühl	-	23.	die Sinnestäuschung	sinnes-, -täuschung	-
5.	das Gaukelbild	gaukel-, -bild	-	24.	die Spürnase	spür-, -nase	-
6.	der Gefühlseindruck	gefühl-, -eindruck	-s-	25.	der Spürsinn	spür-, -sinn	-
7.	dieGefühlswelt	gefühl-, -welt	-s-	26.	die Teufelkunst	teufel-, -kunst	-
8.	die Gemütsbewegung	gemüts-, -bewegung	-	27.	das Trugbild	trug-, -bild	-
9.	die Gemütslage	gemüt-, -lage	-s-	28.	die Trugwahrnehmung	trug-, -wahrnehmung	-
10.	die Fata Morgana	Fata-, -Morgana	-	29.	die Zauberkunst	zauber-, -kunst	-
11.	die Fantasiebild	fantasie-, -bild	-	30.	die Zauberkraft	zauber-, -kraft	-
12.	das Fantasiegebilde	fantasie-, -gebilde	-	31.	die Wahnvostellung	wahn-, -vorstellung	-
13.	die Fantasievorstellung	fantasie-, -vorstellung	-	32.	das Wahngebilde	wahn-, -gebilde	-
14.	das Feingefühl	fein-, -gefühl	-	33.	der Wahnwitz	wahn-, -witz	-

15.	die Hexenkunst	hexen-, -kunst	-	34.	der Wahnsinn	wahn-, -sinn	-
16.	die Hirngespinst	hirn-, -gespinst	-	35.	die Wahnwitzigkeit	wahn-, -witzigkeit	-
17.	das Innenleben	innen-, -leben	-	36.	die Widersinnigkeit	wider-, -sinnigkeit	-
18.	die Innenwelt	innen-, -welt	-	37.	die Witzlosigkeit	witz-, -losigkeit	-
19.	die Kopfgeburt	kopf-, -geburt	-				

Додаток Г20

Прості слова (прикметники) у німецькіймові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	abstrus	abstrus	-	12.	hirnrissig	hirnrissig	-
2.	absurd	absurd	-	13.	jäh	jäh	-
3.	abrupt	abrupt	-	14.	krank	krank	-
4.	abwegig	abwegig	-	15.	momentan	momentan	-
5.	albern	albern	-	16.	paradox	paradox	-
6.	behämmert	behämmert	-	17.	pervers	pervers	-
7.	bizarr	bizarr	-	18.	spontan	spontan	-
8.	crazy	crazy	-	19.	stupid	stupid	-
9.	dumm	dumm	-	20.	töricht	töricht	-
10.	idiotisch	idiotisch	-	21.	verworren	verworren	-
11.	irre	irre	-	22.	wirr	wirr	-

Додаток Г21

Афіксальні слова (прикметники) у німецькій мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	abgründig	-gründig	ab-	22.	ungeplannt	-geplannt	un-
2.	abseitig	-seitig	ab-	23.	unfreiwillig	-freiwillig	un-
3.	abwegig	-wegig	ab-	24.	unklar	-klar	un-
4.	beknackt	-knackt	be-	25.	unklug	-klug	un-
5.	bekloppt	-kloppt	be-	26.	unlogisch	-logisch	un-
6.	bescheuert	-scheuert	be-	27.	unsinnig	-sinnig	un-
7.	irrwitzig	witzig	irr-	28.	unvernünftig	-vernünftig	un-

8.	irrational	-rational	ir-	29.	unverhofft	-verhofft	un-
9.	verrückt	-rückt	ver-	30.	unversehens	-versehens	un-
10.	voreilig	-eilig	vor-	31.	unverständlich	-verständlich	un-
11.	vorschnell	-schnell	vor-	32.	unvermittelt	-vermittelt	un-
12.	unabsichtlich	-absichtlich	un-	33.	unvermutet	-vermutet	un-
13.	unbeabsichtigt	-beabsichtigt	un-	34.	unvorhergesehen	-vorhergesehen	un-
14.	unbedacht	-bedacht	un-	35.	unvorhersehbar	-vorhersehbar	un-
15.	unbegreiflich	-begreiflich	un-	36.	unvorsichtig	-vorsichtig	un-
16.	unbesonnen	-besonnen	un-	37.	unwillkürlich	-willkürlich	un-
17.	unbewusst	-bewusst	un-	38.	unterbewusst	-bewusst	unter-
18.	uneinsichtig	-einsichtig	un-	39.	unübersichtlich	-übersichtlich	un-
19.	unergründlich	-ergründlich	un-	40.	unüberlegt	-überlegt	un-
20.	unerwartet	-erwartet	un-	41.	urplötzlich	-plötzlich	ur-

Додаток Г22

Афіксальні слова (прикметники) у німецькій мові (суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	absichtslos	-absichts	-los	18.	versehentlich	versehent-	-lich
2.	bedenkenlos	bedenken-	-los	19.	vorhersehbar	vorherseh-	-bar
3.	gedankenlos	gedanken-	-los	20.	instinkthaft	instinkt-	-haft
4.	geistlos	geist-	-los	21.	lachhaft	lach-	-haft
5.	kopflos	kopf-	-los	22.	sprunghaft	sprung-	-haft
6.	sinnlos	sinn-	-los	23.	rätselhaft	rätsel-	-haft
7.	sorglos	sorg-	-los	24.	jählings	jäh-	-lings
8.	zwecklos	zweck-	-los	25.	abenteuerlich	abenteuer-	-lich
9.	witzlos	witz-	-los	26.	augenblicklich	augenblick-	-lich
10.	affektiv	affekt-	-iv	27.	dümmlich	dümm-	-lich
11.	impulsiv	impuls-	-iv	28.	lächerlich	lächer-	-lich
12.	intuitiv	intuit-	-iv	29.	irrationel	irration-	-el
13.	instinktiv	instinkt-	-iv	30.	zufällig	zufäll-	-ig
14.	paradoxal	paradox-	-al	31.	irrsinnig	irrsin-	-ig
15.	närrisch	närr-	-isch	32.	chaotisch	chao-	-tisch
16.	dämlich	däm-	-lich	33.	enigmatisch	enigma-	-tisch

17.	plötzlich	plötz-	-lich	34.	mysteriös	myster-	-iös

Додаток Г23

Складні слова (прикметники) у німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	abersinnig	aber-, -sinnig	-	20.	sinnentleert	sinn-, -entleert	-
2.	aberwitzig	aber-, -witzig	-	21.	sinnwidrig	sinn-, -widrig	-
3.	blitzartig	blitz-, -artig	-	22.	schlagartig	schlag-, -artig	-
4.	blödsinnig	blöd-, -sinnig	-	23.	schwachsinnig	schwach-, -sinnig	-
5.	hirnverbrannt	hirn-, -verbrannt	-	24.	triebbedingt	trieb-, -bedingt	-
6.	eilfertig	eil-, -fertig	-	25.	triebhaft	trieb-, -haft	-
7.	instinktmässig	instinkt-, -mässig	-	26.	triebgesteuert	trieb-, -gesteuert	-
8.	instinktgesteuert	instinkt-, -gesteuert	-	27.	vernunftwidrig	vernunft-, -widrig	-
9.	irrsinnigerweise	irrsinniger-, -weise	-	28.	vorauszusehen	voraus-, -sehen	-zu-
10.	fahrlässig	fahr-, -lässig	-	29.	vorhersagbar	vorher-, -sagbar	-
11.	gefühlmässig	gefühl-, -mässig	-	30.	vorherzusehen	vorher-, -sehen	-zu-
12.	kurzerhand	kurzer-, -hand	-	31.	überhastet	über-, -hastet	-
13.	kurzentschlossen	kurz-, -entschlossen	-	32.	überstürzt	über-, -stürzt	-
14.	leichtherzig	leicht-, -herzig	-	33.	übereilt	über-, -eilt	-
15.	leichtfertig	leicht-, -fertig	-	34.	wahnwinnig	wahn-, -winnig	-
16.	leichtsinnig	leicht-, -sinnig	-	35.	wahnwitzig	wahn-, -witzig	-
17.	ruckartig	ruck-, -artig	-	36.	widersinnig	wider-, -sinnig	-
18.	saulblöd	saul-, -blöd	-	37.	wahnsinnig	wahn-,-sinnig	-
19.	sinnfrei	sinn-, -frei	-				

Додаток Г24

Прості слова (дієслова) у німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	ahnen	ahnen	-	5.	prophezeien	prophezeien	-
2.	fühlen	fühlen	-	6.	spüren	spüren	-
3.	mutmassen	mutmassen	-	7.	wittern	wittern	-
4.	orakeln	orakeln	-				

Додаток Г25

Афіксальні слова (дієслова) у німецькій мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	abfühlen	-fühlen	ab-	7.	aufklären	-klären	auf-
2.	absehen	-sehen	ab-	8.	erhellen	-hellen	er-
3.	andeuten	-deuten	an-	9.	gewahren	-wahren	ge-
4.	aufblitzen	-blitzen	auf-	10.	verkünden	-künden	ver-
5.	auflichten	-flichten	auf-	11.	verspüren	-spüren	ver-
6.	aufhellen	-hellen	auf-	12.	versprechen	-sprechen	ver-

Додаток Г26

Афіксальні слова (дієслова) у німецькій мові (суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	augurieren	augur-	-ieren	3.	präsumieren	präsum-	-ieren
2.	fantasieren	fantas-	-ieren	4.	prognostizieren	prognostiz-	-ieren

Додаток Г27

Складні слова (дієслова) у німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	hellsehen	hell-, -sehen	-	6.	vorhersagen	vorher-, -sagen	-
2.	vorausbestimmen	voraus-, -bestimmen	-	7.	vorhersehen	vorher-, -sehen	-
3.	voraussagen	voraus-, -sagen	-	8.	verrücktspielen	verrückt-, -spielen	-
4.	voraussahen	voraus-, -sahen	-	9.	wahrsagen	wahr-, -sagen	-
5.	voraussehen	voraus-, -sehen	-	10.	weissagen	weis-, -sagen	-

Додаток Г28

Прості слова (прислівники) у німецькіймові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	abstrus	abstrus	-	12.	hirnrissig	hirnrissig	-
2.	absurd	absurd	-	13.	jäh	jäh	-
3.	abrupt	abrupt	-	14.	krank	krank	-
4.	abwegig	abwegig	-	15.	momentan	momentan	-
5.	albern	albern	-	16.	paradox	paradox	-
6.	behämmert	behämmert	-	17.	pervers	pervers	-
7.	bizarr	bizarr	-	18.	spontan	spontan	-
8.	crazy	crazy	-	19.	stupid	stupid	-
9.	dumm	dumm	-	20.	töricht	töricht	-
10.	idiotisch	idiotisch	-	21.	verworren	verworren	-
11.	irre	irre	-	22.	wirr	wirr	-

Додаток Г29

Афіксальні слова (прислівники) у німецькій мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	abgründig	-gründig	ab-	22.	ungeplannt	-geplannt	un-
2.	abseitig	-seitig	ab-	23.	unfreiwillig	-freiwillig	un-
3.	abwegig	-wegig	ab-	24.	unklar	-klar	un-
4.	beknackt	-knackt	be-	25.	unklug	-klug	un-
5.	bekloppt	-kloppt	be-	26.	unlogisch	-logisch	un-
6.	bescheuert	-scheuert	be-	27.	unsinnig	-sinnig	un-
7.	irrwitzig	witzig	irr-	28.	unvernünftig	-vernünftig	un-
8.	irrational	-rational	ir-	29.	unverhofft	-verhofft	un-
9.	verrückt	-rückt	ver-	30.	unversehens	-versehens	un-
10.	voreilig	-eilig	vor-	31.	unverständlich	-verständlich	un-
11.	vorschnell	-schnell	vor-	32.	unvermittelt	-vermittelt	un-
12.	unabsichtlich	-absichtlich	un-	33.	unvermutet	-vermutet	un-
13.	unbeabsichtigt	-beabsichtigt	un-	34.	unvorhergesehen	-vorhergesehen	un-
14.	unbedacht	-bedacht	un-	35.	unvorhersehbar	-vorhersehbar	un-

15.	unbegreiflich	-begreiflich	un-	36.	unvorsichtig	-vorsichtig	un-
16.	unbesonnen	-besonnen	un-	37.	unwillkürlich	-willkürlich	un-
17.	unbewusst	-bewusst	un-	38.	unterbewusst	-bewusst	unter-
18.	uneinsichtig	-einsichtig	un-	39.	unübersichtlich	-übersichtlich	un-
19.	unergründlich	-ergründlich	un-	40.	unüberlegt	-überlegt	un-
20.	unerwartet	-erwartet	un-	41.	urplötzlich	-plötzlich	ur-
21.	ungereimt	-gereimt	un-				

Додаток Г30

Афіксальні слова (прислівники) у німецькій мові (суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	absichtslos	-absichts	-los	18.	versehentlich	versehent-	-lich
2.	bedenkenlos	bedenken-	-los	19.	vorhersehbar	vorherseh-	-bar
3.	gedankenlos	gedanken-	-los	20.	instinkthaft	instinkt-	-haft
4.	geistlos	geist-	-los	21.	lachhaft	lach-	-haft
5.	kopflos	kopf-	-los	22.	sprunghaft	sprung-	-haft
6.	sinnlos	sinn-	-los	23.	rätzelhaft	rätzel-	-haft
7.	sorglos	sorg-	-los	24.	jählings	jäh-	-lings
8.	zwecklos	zweck-	-los	25.	abenteuerlich	abenteuer-	-lich
9.	witzlos	witz-	-los	26.	augenblicklich	augenblick-	-lich
10.	affektiv	affekt-	-iv	27.	dümmlich	dümm-	-lich
11.	impulsiv	impuls-	-iv	28.	lächerlich	lächer-	-lich
12.	intuitiv	intuit-	-iv	29.	irrationel	irration-	-el
13.	instinktiv	instinkt-	-iv	30.	zufällig	zufäll-	-ig
14.	paradoxal	paradox-	-al	31.	irrsinnig	irrsin-	-ig
15.	närrisch	närr-	-isch	32.	chaotisch	chao-	-tisch
16.	dämlich	däm-	-lich	33.	enigmatisch	enigma-	-tisch
17.	plötzlich	plötz-	-lich	34.	mysteriös	myster-	-iös

Додаток Г31

Складні слова (прислівники) у німецькій мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	abersinnig	aber-, -sinnig	-	20.	sinnfrei	sinn-, -frei	-
2.	aberwitzig	aber-, -witzig	-	21.	sinnentleert	sinn-, -entleert	-
3.	auf einmal	auf, -einmal	-	22.	sinnwidrig	sinn-, -widrig	-
4.	blitzartig	blitz-, -artig	-	23.	schlagartig	schlag-, -artig	-
5.	blödsinnig	blöd-, -sinnig	-	24.	schwachsinnig	schwach-, -sinnig	-
6.	hirnverbrannt	hirn-, -verbrannt	-	25.	triebbedingt	trieb-, -bedingt	-
7.	eilfertig	eil-, -fertig	-	26.	triebhaft	trieb-, -haft	-
8.	instinktmässig	instinkt-, -mässig	-	27.	triebgesteuert	trieb-, -gesteuert	-
9.	instinktgesteuert	instinkt-, -gesteuert	-	28.	vernunftwidrig	vernunft-, -widrig	-
10.	irrsinnigerweise	irrsinniger-, -weise	-	29.	vorauszusehen	voraus-, -sehen	-zu-
11.	fahrlässig	fahr-, -lässig	-	30.	vorhersagbar	vorher-, -sagbar	-
12.	gefühlmässig	gefühl-, -mässig	-	31.	vorherzusehen	vorher-, -sehen	-zu-
13.	kurzerhand	kurzer-, -hand	-	32.	überhastet	über-, -hastet	-
14.	kurzentschlossen	kurz-, -entschlossen	-	33.	überstürzt	über-, -stürzt	-
15.	leichtherzig	leicht-, -herzig	-	34.	übereilt	über-, -eilt	-
16.	leichtfertig	leicht-, -fertig	-	35.	wahnwinnig	wahn-, -winnig	-
17.	leichtsinnig	leicht-, -sinnig	-	36.	wahnwitzig	wahn-, -witzig	-
18.	ruckartig	ruck-, -artig	-	37.	widersinnig	wider-, -sinnig	-
19.	saulblöd	saul-, -blöd	-	38.	wahnsinnig	wahn-,-sinnig	-

Додаток Г32

Прості слова (іменники) в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	абсурд	абсурд	-	8.	кошмар	кошмар	-
2.	імпульс	імпульс	-	9.	фата-моргана	фата-моргана	-
3.	інстинкт	інстинкт	-	10.	нюх	нюх	-
4.	інтуїція	інтуїці-	-	11.	серце	серц-	-
5.	мана	ман-	-	12.	химера	химер-	-
6.	нонсенс	нонсенс	-	13.	раж	раж	-

7.	нутро	нутр-	-	14.	інсайт	інсайт	-

Додаток Г33

Афіксальні слова (іменники) в українській мові (суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	безглуздість	безглузд-	-ість	28.	неясність	неясн-	-ість
2.	безтямність	безтямн-	-ість	29.	нісенітність	нісенітн-	-ість
3.	ефемерність	ефемерн-	-ість	30.	очманілість	очманіл-	-ість
4.	загадковість	загадков-	-ість	31.	ошалілість	ошаліл-	-ість
5.	ілюзорність	ілюзорн-	-ість	32.	ошаленілість	ошаленіл-	-ість
6.	імпульсивність	імпульсивн-	-ість	33.	прозорливість	прозорлив-	-ість
7.	казковість	казков-	-ість	34.	раптовість	раптов-	-ість
8.	легковажність	легковажн-	-ість	35.	спонтанність	спонтанн-	-ість
9.	навіженість	навіжен-	-ість	36.	стихійність	стихійн-	-ість
10.	наглість	нагл-	-ість	37.	туманність	туманн-	-ість
11.	недоладність	недоладн-	-ість	38.	химерність	химерн-	-ість
12.	незбагненність	незбагненн-	-ість	39.	шаленість	шален-	-ість
13.	незрозумілість	незрозуміл-	-ість	40.	дурощі	дур-	-ощ-
14.	необачливість	необачлив-	-ість	41.	видіння	вид-	-інн-
15.	необачність	необачн-	-ість	42.	передчування	передчув-	-анн-
16.	необережність	необережн-	-ість	43.	бредня	бред-	-н-
17.	неподобність	неподобн-	-ість	44.	маячня	маяч-	-н-
18.	непоміркованість	непоміркован-	-ість	45.	дурниця	дурн-	-иц-
19.	непоясненність	непоясненн-	-ість	46.	нісенітниця	нісенітн-	-иц-
20.	нерозважливість	нерозважлив-	-ість	47.	маячіння	маяч-	-інн-
21.	нерозважність	нерозважн-	-ість	48.	марення	мар-	-енн-
22.	нерозсудливість	нерозсудлив-	-ість	49.	фантастика	фантаст-	-ик-
23.	несамовитість	несамовит-	-ість	50.	навіжентсво	навіжен-	-ств-
24.	нестримність	нестримн-	-ість	51.	шаленство	шален-	-ств-
25.	несусвітенність	несусвітенн-	-ість	52.	чудернацтво	чудерна-	-цтв-
26.	несусвітність	несусвітн-	-ість	53.	сум'яття	сум-	-ят-
27.	отуманення	-туман-	о-, -енн-				

Додаток Г34

Афіксальні слова (іменники) в українській мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	знетяма	тяма	зне-	6.	нерозум	розум	не-
2.	примара	мара	при-	7.	підсвідомість	свідомість	під-
3.	омана	мана	о-	8.	ірраціональність	раціональність	ір-
4.	очмана	мана	оч-	9.	передчуття	чуття	перед-
5.	несвідомість	свідомість	не-				

Додаток Г35

Афіксальні слова (іменники) в українській мові (префіксально-суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	привиддя	-вид-	при-, -д-	5.	несподіванка	-сподів-	не-, -анк-
2.	вимисел	-мисл-	ви-, -ел	6.	відчування	-чув-	від-, -анн-
3.	безглуздя	-глузд-	без-, -я-	7.	отуманення	-туман-	о-, -енн-
4.	небилиця	-бил-	не-, -иц-				

Додаток Г36

Складні слова (іменники) в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	сновиддя	сон, вид-	-о-	4.	дивовиддя	див-, видіти	-о-
2.	сновидіння	сон-, -видіння	-о-				
3.	ясновидіння	ясн-, видіння	-о-				

Додаток Г37

Прості слова (прикметники) в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	сліпий	сліп-	-
2.	наглий	нагл-	-
3.	спонтанний	спонтанн-	-

Додаток Г38

Афіксальні слова (прикметники) в українській мові

(префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	незбагненний	збагненний	не-	14.	несвідомий	свідомий	не-
2.	незрозумілий	зрозумілий	не-	15.	несподіваний	сподіваний	не-
3.	неконтрольований	контрольований	не-	16.	нестримний	стриманий	не-
4.	ненавмисний	навмисний	не-	17.	неусвідомлений	усвідомлений	не-
5.	необачний	обачний	не-	18.	неясний	ясний	не-
6.	необачливий	обачливий	не-	19.	оманливий	манливий	о-
7.	необережний	обережний	не-	20.	ошаленілий	шаленілий	о-
8.	необдуманий	обдуманий	не-	21.	підсвідомий	свідомий	під-
9.	непоясненний	поясненний	не-	22.	безрозсудний	розсудний	без-
10.	нерозважний	розважний	не-	23.	ірраціональний	раціональний	ірр-
11.	нерозважливий	розважливий	не-	24.	позасвідомий	свідомий	поза-
12.	нерозсудливий	розсудливий	не-				
13.	нерозумний	розумний	не-				

Додаток Г39

Афіксальні слова (прикметники) в українській мові

(суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	інстинктивний	інстинкт	-ивн-	16.	фантастичний	фантаст-	-ичн-
2.	імпульсивний	імпульс	-ивн-	17.	чудернацький	чудерн-	-ацьк-
3.	ілюзорний	ілюзі-	-орн-	18.	прозірливий	прозір-	-лив-
4.	абсурдний	абсурд-	-н-	19.	прозорливий	прозор-	-лив-
5.	ефемерний	ефемер-	-н-	20.	знетямлений	знетям-	-лен-
6.	інтуїтивний	інтуїтив-	-н-	21.	тороплений	тороп-	-лен-
7.	легковажний	легковаж-	-н-	22.	отуманілий	отумані-	-л-
8.	примарний	примар-	-н-	23.	очамрілий	очамрі-	-л-
9.	стихійний	стихій-	-н-	24.	очманілий	очмані-	-л-
10.	химерний	химер-	-н-	25.	очмарілий	очмарі-	-л-

11.	мимовільний	мимовіль-	-н-	26.	ошалілий	ошалі-	-л-
12.	інстинктовий	інстинкт-	-ов-	27.	рефлективний	рефлек-	-тивн-
13.	загадковий	загадк-	-ов-	28.	ясновидющий	ясновид-	-ющ-
14.	казковий	казк-	-ов-	29.	непояснимий	поясн-	не-, -им-

Додаток Г40

Афіксальні слова (прикметники) в українській мові

(префіксально-суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	несамовитий	-сам-	не-, -вит-	4.	безтямний	-тям-	без-, -н-
2.	безглуздий	-глузд-	без-, -и-	5.	несосвітенний	-світ-	несо-, -енн-
3.	безпідставний	-підстав-	без-, -н-	6.	несусвітний	-світ-	несу-, -н-

Додаток Г41

Складні прикметники в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	безтямно-радісний	безтямний, радісний	-о-

Додаток Г42

Афіксальні слова (дієслова) в українській мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	передчувати	-чувати	перед-	8.	пророкувати	-рокувати	про-
2.	передвіщати	-віщати	перед-	9.	прочувати	-чувати	про-
3.	пречувати	-чувати	пре-	10.	одуріти	-дуріти	о-
4.	провіщати	-віщати	про-	11.	отуманіти	-туманіти	о-
5.	провидіти	-видіти	про-	12.	ошаленіти	-шаленіти	о-
6.	прозріти	-зріти	про-	13.	ошаліти	-шаліти	о-
7.	прорікати	-рікати	про-	14.	очманіти	-чманіти	о-

Додаток Г43

Афіксальні слова (дієслова) в українській мові (суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	маячити	маяч-	-и-	5.	заговорюватися	заговорювати-	-ся

2.	марити	мар-	-и-	6.	отуманюватися	отуманювати-	-ся
3.	чманіти	чман-	-і-	7.	чути	чу-	-ти
4.	віщувати	віщ-	-ува-				

Додаток Г44

Афіксальні слова (дієслова) в українській мові (префіксально-суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	осявати	-сяяти-	о-, -вати
2.	відчувати	-чу-	від-, -вати
3.	обезглуздіти	глузді-	обез-, -ти

Додаток Г45

Афіксальні слова (прислівники) в українській мові (префіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	навздогад	-здогад	нав-	13.	нерозсудливо	-розсудливо	не-
2.	безрозсудно	-розсудно	без-	14.	несамохіть	-самохіть	не-
3.	наздогад	-здогад	на-	15.	ненароком	-нароком	не-
4.	знехотя	-хотя	зне-	16.	несвідомо	-свідомо	не-
5.	недоброхіть	-доброхіть	не-	17.	нестямно	-стямно	не-
6.	незрозуміло	зрозуміло-	не-	18.	необдумано	-обдумано	не-
7.	ненавмисне	-навмисне	не-	19.	неусвідомлено	-усвідомлено	не-
8.	ненавмисно	-навмисно	не-	20.	позасвідомо	-свідомо	поза-
9.	необачно	-обачно	не-	21.	мимовільно	-вільно	мимо-
10.	необережно	-обережно	не-	22.	мимохіть	-хіть	мимо-
11.	необмірковано	-обмірковано	не-	23.	підсвідомо	-свідомо	під-
12.	нерозважливо	-розважливо	не-	24.	наугад	угад-	на-

Додаток Г46

Афіксальні слова (прислівники) в українській мові (суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	божевільно	божевільн-	-о	18.	раптово	раптов-	-о
2.	випадково	випадков-	-о	19.	рефлективно	рефлективн-	-о

3.	знавісніло	знавісніл-	-о	20.	спонтанно	спонтанн-	-о
4.	ефемерно	ефемерн-	-о	21.	стихійно	стихійн-	-о
5.	імпульсивно	імпульсивн-	-о	22.	нагло	нагл-	-о
6.	інтуїтивно	інтуїтивн-	-о	23.	несподівано	несподіван-	-о
7.	інстинктивно	інстиктивн-	-о	24.	миттєво	миттєв-	-о
8.	казково	казков-	-о	25.	блискавично	блискавичн-	-о
9.	легковажно	легковажн-	-о	26.	нерозумно	нерозумн-	-о
10.	незбагненно	незбагненн-	-о	27.	необмірковано	необміркован-	-о
11.	необачливо	необачлив-	-о	28.	несамовито	несамовит-	-о
12.	нереально	нереальн-	-о	29.	безглуздо	безглузд-	-о
13.	несосвітенно	несосвітенн-	-о	30.	даремно	даремн-	-о
14.	нестримно	-стримно	-о	31.	фантастично	фантастичн-	-о
15.	очманіло	очманіл-	-о	32.	хаотично	хаотичн-	-о
16.	примарно	примарн-	-о	33.	химерно	химерн-	-о
17.	примхливо	примхлив-	-о	34.	чудернацько	чудернацьк-	-о

Додаток Г47

Афіксальні слова (прислівники) в українській мові (префіксально-суфіксальний спосіб)

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс	№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	невтямки	-тямок-	нев-, -и	4.	навдалу	-вдал-	на-, -у
2.	непогамовано	-погамован-	не-, -о	5.	навмання	-ман-	нав-, -нн-
3.	мимоволі	-вол-	мимо-, -і	6.	безтямно	-тям-	без-, -но

Додаток Г48

Складні слова (прислівники) в українській мові

№ п/п	Лексична одиниця	Твірна основа	Афікс
1.	хоч-не-хоч	-хоч-	-не-

Додаток Ґ1

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ
в українській мові для іменників

Додаток Ґ2

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ
в українській мові для прикметників

Додаток Ґ3

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ
в українській мові для дієслів

Додаток Ґ4

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ
в українській мові для прислівників

Додаток Ґ5

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ
в англійській мові для іменників

Додаток Ґ6

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ
в англійській мові для прикметників

Додаток Ґ7

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ
в англійській мові для дієслів

Додаток Ґ8

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ
в англійській мові для прислівників

Додаток Ґ9

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ у німецькій мові для іменників

Додаток Ґ10

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ у німецькій мові для прикметників

Додаток Ґ11

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ

у німецькій мові для дієслів

Додаток Ґ12

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ

у німецькій мові для прислівників

Додаток Ґ13

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ

в українській мові для усіх частин мови

Додаток Ґ14

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ

в англійській мові для усіх частин мови

Додаток Г15

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ

у німецькій мові для усіх частин мови

Додаток Г16

Відсоткове співвідношення способів словотвору ІЛ у трьох мовах

Додаток Д1

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні іменники) в англійській мові

Гіперонім	Irrationality				
Основний гіпонім	feeling	unconsciousness	vision	mystery	craziness
Спів-гіпонім	insight	drift	divination	illogicality	absurdity
	acumen	unreasonableness	foreknowledge	illogicalness	folly
	intuition	devilry	sagaciousness	improbability	foolishness
	penetration	deviltry	clairvoyance	enigma	idiocy
	perception	indicretion	premonition	conundrum	insanity
	perceptivity	lunacy	presentiment	crux	silliness
	instinct	imprudence	prophecy	mystification	stupidity
	hunch	insensibility	progrnostication	puzzlement	applesauce
	perspicacity	unreasonability	forecast	riddle	inanity
	inspiration	vagary	foretelling	secret	jive
	nose	phobia	presage	sphinx	ridiculousness
	gut reaction	phobia	prevision	sticker	senselessness
	innate knowledge		soothsaying	superstition	flapdoodle
	intuitiveness		foresight	alchemy	ludicrousness
	second sight		precognition	bewitchment	notion
	sixth sense		prescience	enchantment	oddness
	anticipation		providence	incantation	absurdeness
	misgiving		long-sightedeness	necromancy	foolery
	vibrations		foreboding	thaumaturgy	impractibility
	urge		omen	witchery	poppycock
	flash		portent	mumbo jumbo	tommyrot
			anticipation	idea	unwiseness
			foretoken	witchcraft	preposterousness
			augury	magic	witlessness
			fortune-telling	secrecy	asininity
			sortilege	inscrutability	imbecility
			foreshadowing	stickler	abstruseness
			hallucination	whimsy	madness
			fantasy	whim	derangement
			reverie	chance	tomfoolery
			chimera	suddenness	wackiness
			illusion		

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативномуполі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні прикметники) в англійській мові

Гіперонім		Irrational					
Основний гіпонім	feeling	unclear	un-conscious	predicted	mysterious		crazy
Спів-гіпонім	impulsive	obscure	heedless	illusory	improvident	mystic	ridiculous
	confused	vague	haphazard	chimerical	abstruse	occult	bizarre
	shadowy	blurry	reckless	imaginary	odd	phantom	foolish
	disconcerting	dim	thoughtless	clairvoyant	accidental	abnormal	goofy
	instinctive	intangible	ill-advised	imaginative	casual	numinous	preposterous
	intuitive	baffling	imprudent	foreseen	contingent	paranormal	silly
	visceral	perplexing	breakneck	foretold	fluky	phenomenal	wacky
	instinctual	unknown	devil-may-care		fortuitous	preternatural	daffy
	intuitional	disconnected	helter-skelter		irregular	supranatural	farcical
		incomprehensible	incautious		occasional	unearthly	fool-headed
		impenetrable	inconsiderate		random	enigmatical	grotesque
		insensate	indiscreet		sudden	recondite	harebrained
		unfathomble	madcap		abrupt	sphinxlike	jerky
		unintelligible	mindless		hasty	sudden	nutty
		fathomless	rash		unforeseen	peculiar	freakish
		inscrutable	regardless		unusual	strange	weird
		unknowable	temerarious		headlong	illogical	off-the-wall
		invisible	unthinking		impetuous	inconsequent	foolhardy
		indecipherable	involuntary		rash	unsubstantial	kooky
		inexplicable	unthinkable		fantastic	unfounded	insane
		uncertain	inconceivable		impossible	baseless	loony
		unaccountable	unreasonable		incredible	unreal	brainless
		inexplainable	incogitable		antic	bottomless	cockamamie
		unexplainable	transcendental		outré	vain	demented
		meaningless	aimless		queer	upredictable	nonsensional
		inexplicit	indiscriminate		singular	unprompted	cockeyed
		tenebrous	unconsidered		hazy	unintended	fatuous
		unreadable	purposeless		mystifying	undesigned	mad
		unwarranted	groundless		coincidental	unmeant	screwy
		fouled-up	senseless		unexpected	incoherent	impolitic
		unknown	inadvertent		contingent	arcane	injudicious
			unwitting		reasonless	esoteric	stupid
			unintentional		unreasoning	mysterial	nonsensical
			negligent		spontaneous	causeless	asinine
			unheeding		unpremeditated	foundationless	balmy
			unmindful		unbelievable	unprovoked	featherbrain
			ill-considered		unimaginable	half-baked	witless
			ill-judged		enigmatic	spiritual	nuts
			unreflecting		sibylline	erratic	cuckoo
			irreflective		supernatural	cryptic	potty
			subliminal		ghostly	curious	screwball
			subconscious		miraculous	unanticipated	batty
			telepathic		psychic	bewitched	bonkers
			foot-in-mouth		superhuman	unpredicted	daft
			insensible		uncanny	puzzling	deranged

Додаток Д3

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативномуполі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні прислівники) в англійській мові

Гіперонім	Irrationally				
Основний гіпонім	intuitively	unclearly	unconsciously	mysteriously	crazily
Спів-гіпонім	impulsively	illogically	unintentionally	suddenly	foolishly
	intuitionally	ambiguously	inadvertently	abruptly	senselessly
	instinctively	chaotically	involuntary	unanticipatedly	madly
	intuitively	incomprehensibly	unthinkingly	unawares	unwisely
		indistinctly	unwittingly	strangely	stupidly
		uncertainly	haphazardly	abnormally	ineptly
		unintelligibly	carelessly	curiously	jerkily
		inexplicably	thoughtlessly	peculiarly	ridiculously
		inscrutably	recklessly	surprisingly	nonsensically
		groundlessly	heedlessly	unusually	foolhardy
			rashly	queerly	insanely
			subconsciously	fantastically	
			impetuously	unnaturally	
			hastily	accidentally	
			aimlessly	incidentally	
			headlong	fortuitously	
			ill-advisedly	casually	
			imprudently	randomly	
			incautiously	eccentrically	
			indiscreetly	erratically	
			unreasonably	supernaturally	
			negligently	oddly	
			offhandedly	spontaneously	
			unmindfully	immediately	
			helter-skelter	extraordinarily	
			slapdash	incredibly	
			willy-nilly	fabulously	
			headily	uncommonly	
			insensibly	unbelievably	
			overhasty	unimaginably	
			overhastily		
			rabidly		

Додаток Д4

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативномуполіконцепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні дієслова) в англійській мові

Гіперонім	Irrationalize		
Основний гіпонім	feel	guess	predict
Спів-гіпонім	intuit	infer	anticipate
	sense	penetrate	forecast
		apprehend	foresee
		perceive	adumbrate
		flash	augur
		sense	forebode
		grok	foretell
		hit	foreshadow
		suggest	divine
		strike	omen
		dawn	portend
			presage
			prognosticate
			prophesy
			surmise
			vaticinate
			forespeak
			soothsay

Додаток Д5

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативного поля концепту «ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ» (ірраціональні іменники) у німецькій мові

Гіперонім	die Irrationalität				
Основний гіпонім	das Gefühl	die Einsicht	die Vision	die Magie	die Sinnlosigkeit
Спів-гіпонім	das Empfinden	die Erleuchtung	das Orakel	die Spinnerei	der Irrwitz
	das Gespür	die Erkenntnis	die Prophezeiung	die Unwirklichkeit	die Unsinnigkeit
	das Inneres	die Eingebung	die Vorhersage	die Utopie	der Wahnwitz
	der Instinkt	die Inspiration	die Wahrsagung	die Irrealität	die Wahnwitzigkeit
	der Bauch	die Augenblicksidee	die Weissagung	das Paradox	der Aberwitz
	die Ahnung	die Idee	die Prophetie	die Spontaneität	die Witzlosigkeit
	die Anwandlung	das Verständnis	die Voraussage	der Irrationalismus	der Wahn
	der Impuls	die Aufhellung	die Halluzination	die Hexenkunst	der Unsinn
	der Sinn		die Einbildung	die Hexerei	der Wahnsinn
	die Anregung		die Fata Morgana	die Teufelkunst	die Widersinnigkeit
	der Anstoss		das Phantom	der Zauber	die Hirnrissigkeit
	der Antrieb		die Sinnestäuschung	die Zauberei	die Hirnverbranntheit
	die Stimulanz		das Trugbild	die Zauuberkunst	die Irrsinnigkeit
	der Stimulus		die Trugwahrnehmung	die Nigromantie	die Unvernünftigkeit
	das Sensorium		die Wahnvorstellung	die Zauberkraft	
	die Nase		das Gaukelbild	die Anziehungskraft	
	der Riecher		die Phantasmagorie	die Unvernunft	
	die Spürnase		die Schimäre		
	die Witterung		die Hirngespinst		
	der Spurius		das Phantasma		
	die Motivationsschub		die Erscheinung		
	der Spürsinn		das Fantasiegebilde		
	der Sensus		die Fantasievorstellung		
	das Bauchgefühl		die Imagination		
	die Befürchtung		der Trug		
	die Intuition		die Fantasiebild		
	die Vorahnung		die Divination		
	das Vorgefühl		der Animus		
	das Presentiment		das Kopfkino		
	der Trieb		die Kopfgeburt		
	der Drang				
	der Drive				
	der Impetus				
	der Schmiss				
	der Elan				
	die Verve				
	der Schwung				
	der Pep				
	das Ungestüm				
	das Feingefühl				
	das Sentiment				
	das Feeling				
	die Seele				
	die Psyche				
	die Regung				
	der Anreiz				
	der Reiz				
	die Empfindung				
	der (das) Flair				
	der Gefühlseindruck				
	die Schau				

Додаток Д6

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні прикметники) у німецькій мові

Гіперонім	Irrational					
Основний гіпонім	gefühlmässig	unklar	unbewusst	vorhersehbar	mysteriös	sinnlos
Спів-гіпонім	intuitiv	kraus	fahrlässig	vorhersagbar	unwillkürlich	absurd
	triebhaft	abstrus	unterbewusst	vorauszusehen	unvermutet	irrwitzig
	instinktiv	unbegreiflich	kurzerhand	vorherzusehen	unerwartet	unsinnig
	instinktmässig	unergründlich	bedenkenlos		unverhofft	unvernünftig
	impulsiv	unübersichtlich	kurz entschlossen		unversehens	wahnwitzig
	instinktgesteuert	unverständlich	kurzweg		unvorhergesehen	widersinnig
	instinkthaft	verworren	geistlos		schlagartig	aberwitzig
	triebbedingt	wirr	gedankenlos		abrupt	blödsinnig
	triebgesteuert	uneinsichtig	kopflos		plötzlich	verrückt
			leichtherzig		unvermittelt	hirnrissig
			leichtsinnig		jäh	krank
			sorglos		jählings	töricht
			übereilt		urplötzlich	hirnverbrannt
			überhastet		unlogisch	idiotisch
			überstürzt		vernunftwidrig	schwachsinnig
			unbedacht		paradoxal	pervers
			unbesonnen		ruckartig	närrisch
			unvorsichtig		sprunghaft	unklug
			voreilig		ungeplannt	wahnwinnig
			vorschnel		irrationel	ungereimt
			eilfertig		spontan	albern
			leichtfertig		abenteuerlich	dümmlich
			absichtslos		abgründig	dumm
			unabsichtlich		unvorhersehbar	stupide
			unbeabsichtigt		chaotisch	abwegig
			unfreiwillig		rätselhaft	sinnwidrig
			versehentlich		enigmatisch	paradox
			zufällig		bizarr	behämmert
			affektiv		augenblicklich	bekloppt
					momentan	beknackt
					blitzartig	bescheuert
						saulblöd
						abersinnig
						abseitig
						abwegig
						lachhaft
						sinnfrei
						sinnentleert
						zwecklos
						dämlich
						witzlos
						irrsinnigerweise
						irre
						crazy

Додаток Д7

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні прислівники) у німецькій мові

Гіперонім	Irrational					
Основний гіпонім	gefühl-mässig	unklar	unbewusst	vorher-sehbar	mysteriös	sinnlos
Спів-гіпонім	intuitiv	kraus	fahrlässig	vorhersagbar	rubbeldiekatz	absurd
	triebhaft	abstrus	unterbewusst	vorauszusehen	unwillkürlich	irrwitzig
	instinktiv	unbegreiflich	kurzerhand	vorherzusehen	unvermutet	sinnlos
	instinktmässig	unergründlich	bedenkenlos		unerwartet	unsinnig
	impulsiv	unübersichtlich	kurz entschlossen		unverhofft	unvernünftig
	instinktgesteuert	unverständlich	kurzweg		unversehens	wahnwitzig
	instinkthaft	verworren	geistlos		unvorhergesehen	widersinnig
	triebbedingt	wirr	gedankenlos		schlagartig	aberwitzig
	triebgesteuert	uneinsichtig	kopflos		abrupt	blödsinnig
			leichtherzig		plötzlich	verrückt
			leichtsinnig		unvermittelt	hirnrissig
			sorglos		Jäh	krank
			übereilt		jählings	töricht
			überhastet		urplötzlich	hirnverbrannt
			überstürzt		unlogisch	idiotisch
			unbedacht		vernunftwidrig	schwachsinnig
			unbesonnen		paradoxal	pervers
			unvorsichtig		ruckartig	närrisch
			voreilig		sprunghaft	unklug
			vorschnell		ungeplannt	wahnwinnig
			eilfertig		irrationel	ungereimt
			leichtfertig		spontan	albern
			absichtslos		abenteuerlich	dümmlich
			unabsichtlich		abgründig	dumm
			unbeabsichtigt		unvorhersehbar	stupide
			unfreiwillig		chaotisch	abwegig
			versehentlich		rätselhaft	sinnwidrig
			zufällig		enigmatisch	paradox
			affektiv		bizarr	behämmert
					augenblicklich	bekloppt
					momentan	beknackt
					blitzartig	bescheuert
						saulblöd
						abersinnig
						abseitig
						abwegig
						lachhaft
						sinnfrei
						sinnentleert
						zwecklos
						dämlich
						witzlos
						irrsinnigerweise
						irre
						crazy

Додаток Д8

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативномуполі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні дієслова) у німецькій мові

Гіперонім	irrationalisieren		
Основний гіпонім	fühlen	erleuchten	voraussagen
Співгіпонім	verspüren	aufhellen	voraussahen
	spüren	erhellen	absehen
	abfühlen	aufklären	ahnen
	wittern	auflichten	hellsehen
		aufblitzen	orakeln
			prophezeien
			vorausbestimmen
			voraussehen
			vorhersagen
			vorhersehen
			weissagen
			prognostizieren
			augurieren
			gewahren
			wahrsagen
			präsumieren
			andeuten
			fantasieren
			voraussagen

Додаток Д9

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні іменники) в українській мові

Гіперонім	Ірраціональність					
Основний гіпонім	перед-чуття	незрозу-мілість	несвідомість	видіння	загадко-вість	нерозум
Спів-гіпонім	прочуття	безпідставність	підсвідомість	мана	несподіванка	абсурд
	передчування	неясність	позасвідомість	привид	раптовість	бредня
	пречуття	незбагненність	надсвідомість	примара	нагліть	нісенітниця
	нюх	туманність	навіженство	привиддя	казковість	небилиця
	шосте чуття	непоясненність	навіженість	маячня	химерність	дурниця
	нутро	безпричинність	шаленство	маячіння	фантастика	нонсенс
	серце	безпідставність	шаленість	марення	чудернацтво	несосвітенність
	неспокій		нерозважливість	сновиддя	спонтанність	несусвітність
	відчування		нерозважність	ілюзорність		нісенітність
	інстинкт		знетяма	ефемерність		безглуздя
	імпульс		отуманення	омана		недоладність
	інтуїція		легковажність	химера		неподобність
			непоміркованість	ясновидіння		
			ошалілість	прозорливість		
			очманілість	передбачення		
			необачливість	пророцтво		
			необачність	передбачливість		
			необережність			
			несамовитість			
			стихійність			
			нестримність			
			імпульсивність			

Додаток Д10

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні прикметники) в українській мові

Гіперонім	Ірраціональний					
Основний гіпонім	перед-чуттєвий	не-зрозумілий	несвідомий	при-марний	загадко-вий	не-розум-ний
Спів-гіпонім	інстинктивний	неясний	нерозважливий	химерний	безпідставний	нісенітний
	рефлективний	незбагненний	нерозсудливий	ілюзорний	безпричинний	абсурдний
	імпульсивний	непоясненний	нерозважний	ефемерний	раптовий	безглуздий
	інтуїтивний	непояснимий	підсвідомий	оманливий	наглий	
	інстинктовий	примарний	позасвідомий		несподіваний	
	прозірливий		надсвідомий		спонтанний	
	прозорливий		мимовільний		чудернацький	
	ясновидющий		неконтрольований		фантастичний	
			нестримний		казковий	
			стихійний			
			сліпий			
			несамовитий			
			необачний			
			необережний			
			необачливий			
			очманілий			
			очамрілий			
			очмарілий			
			ошалілий			
			отуманілий			
			тороплений			
			знетямлений			
			непоміркований			
			легковажний			
			неусвідомлений			

Додаток Д11

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному поліконцепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні прислівники) в українській мові

Гіперонім	Ірраціонально					
Основний гіпонім	перед-чуттєво	незрозуміло	несвідомо	при-марно	загадково	нерозумно
Спів-гіпонім	інстинктивно	непоясненно	необмірковано	прозорливо	раптово	безглуздо
	рефлективно	хаотично	несамохіть	прозірливо	нагло	невтямки
	інтуїтивно	незбагненно	мимоволі	нереально	несподівано	божевільно
	імпульсивно	несосвітенно	ненароком	химерно	миттєво	
		навздогад	мимовільно	чудернацько	блискавично	
		наздогад	підсвідомо	ефемерно	випадково	
		непояснимо	недоброхіть		спонтанно	
			знехотя		примхливо	
			мимохіть		фантастично	
			недоброхіть		казково	
			позасвідомо			
			надсвідомо			
			ненавмисно			
			ненавмисне			
			необачно			
			необережно			
			очманіло			
			нерозважливо			
			нерозсудливо			
			легковажно			
			необачливо			
			стихійно			
			нестримно			
			хоч-не-хоч			
			навдалу			
			навмання			
			безтямно			
			незтямно			
			знавісніло			

Додаток Д12

Гіпо-гіперонімічні відношення у номінативному полі концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ (ірраціональні дієслова) в українській мові

Гіперонім	Ірраціоналізувати				
Основний гіпонім	передчувати	не усвідом-лювати	провіщати	марити	обезглуздіти
Спів-гіпонім	прочувати	отуманюватися	віщувати	маячити	одуріти
	пречувати	отуманіти	пророкати		
		заговорюватися	пророкувати		
		ошаліти	передвіщати		
		чманіти	провидіти		
		ошаленіти	прозріти		
			прозрівати		
			прозирати		

Додаток Е1

Синонімічні ряди ІЛ (іменники) в англійській мові

				witlessness	1										
				unwiseness	1										
				preposterousness	1							thaumatugry	0		
				flapdoodle	1							sortilege	0		
				impractivility	1							deviltry	0		
				asininity	1							witchery	8		
intuitiveness	0			applesause	1							inscrutability	10	long-sightedeness	0
sagaciousness	0			foolery	2							mumbo jumbo	11	foretoken	0
perceptivity	0			absurdeness	2							devilry	12	prevision	1
presentiment	9			tommyrot	3							bewitchment	13	soothsaying	4
innate knowledge	10			ludicrousness	6							necromancy	15	prognostication	6
perspicacity	13			ridiculousness	8							incantation	31	fortune-telling	8
second sight	21			imbecility	8							improbability	41	foreknowledge	9
gut reaction	27			poppycock	12							mystification	57	augury	13
clairvoyance	27			inanity	18							perplexity	68	precognition	15
misgiving	38			derangement	18							conundrum	73	presage	24
sixth sense	57			craziness	29	unreasonability	0					alchemy	81	prescience	28
premonition	88			jive	32	vagary	2					sphinx	87	foreshadowing	32
acumen	111			idiocy	39	senselessness	3					puzzlement	156	divination	39
hunch	114			silliness	45	disquietude	4					sticker	167	foreboding	119
vibrations	322			lunacy	79	tomfoolery	11					crux	211	foresight	200
intuition	419			foolishness	79	imprudence	11	illogicalness	0			superstition	218	providence	206
penetration	559	whimsy	40	insanity	208	insensibility	15	abstruseness	3			witchcraft	283	prophecy	295
anticipation	778	chimera	46	whim	238	carefulness	16	stickler	25			riddle	310	apprehension	505
instinct	1057	hallucination	51	absurdity	241	unreasonableness	62	illogicality	31			secrecy	657	caution	1285
drift	1235	reverie	121	stupidity	281	indiscreation	62	portent	41	guts	447	charm	1343	forecast	1502
insight	1397	illusion	885	madness	767	irrationality	100	oddness	44	soul	2855	magic	3075	inspiration	1307
perception	2143	fantasy	1257	folly	967	phobia	103	omen	151	nose	3981	secret	5415	understanding	9316
feeling	12308	vision	4066	notion	3560	enchantment	158	enigma	220	heart	13162	chance	12626	idea	20281
ірраціона-льне відчуття	**АЧ**	**ірраціона-льний образ**	**АЧ**	**ірраціональна думка**	**АЧ**	**ірраціональ-ний стан**	**АЧ**	**ірраціона-льне явище**	**АЧ**	**джерело ірраціо-нально-сті**	**АЧ**	**таємничість**	**АЧ**	**ірраціональне припущення**	**АЧ**

Компоненти значення ірраціональності

Синонімічні ряди ІЛ (прикметники) в англійській мові

Додаток Е2

				cockamamie	0										
				moonstuck	0	temerarious	0								
				nonsensional	0	second-nature	0								
				foolhardy	1	irreflective	0								
				featherbrain	1	foolheaded	0	incogitable	0						
				insensate	3	unmeant	1	outre	3						
				cockeyed	5	inconsequent	2	unsubstantial	4						
				screwy	6	undesigned	3	inexplicit	8						
				antic	7	unmindful	6	preternatural	8						
				screwball	8	unheeding	6	unexplainable	10						
				impolitic	10	unreflecting	9	off-the-wall	14						
				asinine	11	harebrained	9	recondite	17						
				kooky	12	unpremeditated	20	fathomless	23						
				feeble-minded	14	helter-skelter	22	insensible	24						
				half-witted	18	devil-may-care	28	freakish	25						
				dippy	24	purposeless	31	blurry	30						
				daffy	28	incautious	33	flaky	42						
				goofy	31	injudicious	32	paranormal	44						
				brainless	35	baseless	33	unknowable	52						
				witless	37	unconsidered	35	unearthly	65						
				madcap	41	ill-judged	35	unaccountable	75						
				bonkers	47	inconsiderate	36	groundless	81						
				balmy	68	breakneck	41	unsound	107						
				fatuous	71	ill-considered	44	superhuman	110						
				idiotic	86	imprudent	50	baffling	110						
				jerky	87	heedless	52	inscrutable	112						
				nonsensical	90	subliminal	53	transcendental	128						
				wacky	94	indiscreet	56	unimaginable	129						
				deranged	98	aimless	63	unintelligible	130						
				farcical	102	inadvertent	75	incoherent	165						
				loony	140	ill-advised	78	impenetrable	185	reasonless	0				
				demented	161	unwitting	82	disconnected	192	mysterial	0				
				fruity	148	unthinking	93	unfounded	207	foundationless	1				
				potty	184	thoughtless	93	illogical	219	enigmatical	2				
				unbalanced	208	unintentional	99	hazy	220	sphinxlike	3				
				mindless	237	senseless	164	inexplicable	240	causeless	3				
				grotesque	287	unwarranted	175	uncertain	254	sibylline	4				
				batty	341	indiscriminate	192	phenomenal	308	numinous	13	fluky	6		
				insane	360	headlong	210	queer	313	unreasoning	27	unpredicted	9		
				unwise	399	bewildering	251	incomprehensible	340	mystifying	34	unprompted	14		
				cuckoo	409	inconceivable	254	supernatural	340	abstruse	39	improvident	19		
intuitional	0			nutty	529	haphazard	261	shadowy	376	bewitched	88	unanticipated	98		
impetuous	76			daft	622	subconscious	287	erratic	388	bottomless	95	fortuitous	121		
perplexing	79	chimerical	7	nuts	869	hasty	316	abnormal	796	arcane	113	unintended	144		
instinctual	122	illusory	202	foolish	1088	unthinkable	350	unclear	930	cryptic	175	unforeseen	241		
visceral	127	ghostly	245	peculiar	1378	negligent	356	unreasonable	974	esoteric	212	abrupt	481		
impulsive	195	phantom	259	crazy	1675	involuntary	359	bizarre	1002	mystic	215	contingent	671		
intuitive	422	unreal	287	ridiculous	1761	rash	435	weird	1036	uncanny	220	accidental	713		
instinctive	476	miraculous	304	mad	2491	irrational	490	obscure	1159	occult	229	spontaneous	1018		
psychic	478	imaginary	716	silly	2620	reckless	546	incredible	1174	enigmatic	262	casual	1704		
confusing	887	vain	806	touched	2788	meaningless	633	vague	1432	puzzling	355	unexpected	1995		
spiritual	2281	imaginative	1017	stupid	3050	unconscious	1361	unusual	3977	irregular	717	random	2250	clairvoyant	40
confused	2391	fantastic	1113	odd	4255	regardless	1519	strange	6196	mysterious	1271	sudden	4083	telepathic	54
який стосується ірраціональ-ного відчуття	**АЧ**	**який стосується ірраціона-льного образу**	**АЧ**	**який стосується ірраціональної думки**	**АЧ**	**який стосується ірраціональ-ного стану**	**АЧ**	**який стосується ірраціонального явища**	**АЧ**	**який характеризує таємничість**	**АЧ**	**який характеризує раптовість**	**АЧ**	**який характеризує ірраціональне припущення**	**АЧ**
Компоненти значення ірраціональності															

Синонімічні ряди ІЛ (прислівники) в англійській мові

Додаток Е3

				unmindfully	0						
				overhastily	0						
				overhasty	2						
				indiscreetly	5						
				headily	5						
				senselessly	6						
				heedlessly	7						
				rabidly	8	groundlessly	0				
				imprudently	9	supernaturally	4				
				offhandedly	11	unintelligibly	6				
				slapdash	12	inscrutably	9				
				incautiously	16	queerly	13				
				thoughtlessly	42	eccentrically	13				
				irrationally	43	indistinctly	16				
				unthinkingly	59	incomprehensibly	17				
				rashly	61	chaotically	20				
				willy-nilly	62	unimaginably	23				
				unintentionally	85	ambiguously	36				
				unawares	104	jerkily	55				
				aimlessly	108	uncommonly	63				
				negligently	115	erratically	69				
				subconsciously	134	inexplicably	117			unanticipatedly	0
				recklessly	172	abnormally	149			helter-skelter	22
		ineptly	10	carelessly	204	unbelievably	158			fortuitously	38
		insanely	37	headlong	210	uncertainly	254			haphazardly	85
		crazily	59	unreasonably	261	peculiarly	295			randomly	365
intuitionally	0	unwisely	80	unwittingly	293	extraordinarily	539			spontaneously	441
impetuously	20	stupidly	135	inadvertently	308	oddly	691			accidentally	521
impulsively	86	foolishly	177	unconsciously	347	incredibly	767	fantastically	56	abruptly	1146
intuitively	184	madly	181	involuntary	359	strangely	946	unnaturally	171	surprisingly	2513
instinctively	580	ridiculously	182	hastily	801	unusually	965	mysteriously	273	suddenly	10919
спосіб дії запринадлежністю до неясного відчуття	**АЧ**	**безглуздо**	**АЧ**	**спосіб дії за незрозумілим станом**	**АЧ**	**незрозуміло**	**АЧ**	**загадково**	**АЧ**	**раптово**	**АЧ**

Компоненти значення ірраціональності

Синонімічні ряди ІЛ (дієслова) в англійській мові

				vaticinate	0
				forespeak	0
				forebode	0
				prognosticate	2
				adumbrate	6
				portend	14
				foreshadow	15
				presage	24
				foretell	32
				prophesy	42
				augur	42
				surmise	83
				foresee	271
				infer	317
intuit	12			anticipate	724
apprehend	92	flash	1315	predict	1328
penetrate	525	dawn	2316	divine	1348
perceive	889	strike	5429	forecast	1502
sense	21199	hit	9441	guess	2865
дія відповідно до ірраціонального відчуття	**АЧ**	**дія відповідно до ірраціонального стану**	**АЧ**	**дія відповідно до ірраціонального припущення**	**АЧ**
Компоненти значення ірраціональності					

Синонімічні ряди ІЛ (іменники) у німецькій мові

Додаток Е5

das Presentiment	0																
die Motivationsschub	1																
das Bauchgefühl	1																
die Stimulanz	3																
der Spurius	4																
der Gefühlseindruck	5																
das Feeling	10																
der Sensus	12																
der Animus	15																
der Pep	16																
die Spürnase	21																
der (das) Flair	38																
die Verve	45																
der Impetus	45																
das Sensorium	51																
der Drive	92																
der Spürsinn	94																
das Sentiment	97																
der Schmiss	98																
das Feingefühl	108																
das Vorgefühl	110																
das Gespür	113																
die Vorahnung	132																
der Stimulus	160																
die Anwandlung	173																
der Ansporn	177																
der Elan	225	die Trugwahrnehmung	1														
die Intuition	484	das Kopfkino	1														
der Anreiz	591	das Gaukelbild	1														
die Witterung	787	die Fantasievorstellung	1														
die Regung	903	das Fantasiegebilde	1														
die Befürchtung	1083	die Fantasiebild	1														
das Inneres	1100	die Kopfgeburt	7														
der Schwung	1289	die Schimäre	28														
der Anstoss	1312	die Phantasmagorie	52						die Augenblicksidee	1							
der Drang	1349	die Wahnvorstellung	72						die Irrealität	34							
der Antrieb	1401	die Sinnestäuschung	81	die Hirnverbranntheit	0				die Unwirklichkeit	121							
das Empfinden	1402	das Trugbild	118	die Hirnrissigkeit	0				der Irrationalismus	146							
der Impuls	1535	die FataMorgana	130	die Wahnwitzigkeit	1				die Aufhellung	161							
die Schau	1543	das Phantasma	140	die Irrsinnigkeit	1				die Eingebung	268					die Zauuberkunst	0	
der Instinkt	1698	die Hirngespinst	141	die Witzlosigkeit	2				die Inspiration	270					die Teufelkunst	0	die Wahrsagung	16
der Trieb	2240	die Imagination	185	der Irrwitz	7	das Ungestüm	138	das Paradox	288					die Nigromantie	1	die Divination	28
die Ahnung	2777	die Halluzination	187	die Unvernünftigkeit	11	die Unvernunft	159	die Erleuchtung	331					die Hexenkunst	12	die Weissagung	218
die Anregung	3480	der Trug	210	die Widersinnigkeit	12	die Spinnerei	177	die Utopie	1378	der Riecher	43			die Zauberkraft	64	die Vorhersage	246
die Empfindung	3879	das Phantom	287	der Aberwitz	34	die Irrationalität	214	die Einsicht	4330	die Psyche	643			die Hexerei	90	die Prophetie	329
der Reiz	4236	die Einbildung	500	die Unsinnigkeit	50	die Sinnlosigkeit	245	die Erkenntnis	10902	der Bauch	2751	die Magie	657	die Zauberei	233	das Orakel	341
das Gefühl	15486	der Wahn	574	der Wahnwitz	106	der Wahnsinn	1144	die Erscheinung	11197	die Nase	5826	der Zauber	1195	die Spontaneität	269	die Voraussage	352
der Sinn	37300	die Vision	1135	der Unsinn	1753	das Verständnis	6497	die Idee	15323	die Seele	14730	das Geheimnis	4350	die Anziehungskraft	532	die Prophezeiung	381
ірраціональне відчуття	**АЧ**	**ірраціональний образ**	**АЧ**	**ірраціональна думка**	**АЧ**	**ірраціональний стан**	**АЧ**	**ірраціональне явище**	**АЧ**	**джерело ірраціональності**	**АЧ**	**таємничість**	**АЧ**	**раптовість**	**АЧ**	**ірраціональне припущення**	**АЧ**

Компоненти значення ірраціональності

Синонімічні ряди ІЛ (прикметники) у німецькій мові *Додаток Е6*

		wahnwinnig	0										
		saulblöd	0										
		abersinnig	0										
		irrsinnigerweise	2										
		beknackt	7										
		behämmert	7										
		witzlos	14										
		irrwitzig	16										
		hirnrissig	17										
		bekloppt	18										
		sinnentleert	22										
		hirnverbrannt	30	a limine	2								
		sinnfrei	32	leichtherzig	33								
		sinnwidrig	38	überhastet	43								
		crazy	42	unbesonnen	84								
		lachhaft	43	kurzweg	93								
		uneinsichtig	46	absichtslos	93								
		bescheuert	64	unterbewusst	94								
		dümmlich	65	kurz entschlossen	109								
		aberwitzig	72	kopflos	126								
		stupide	104	unabsichtlich	136								
		abseitig	109	unbeabsichtigt	142	irrationell	0						
		geistlos	125	eilfertig	145	paradoxal	7						
		schwachsinnig	170	ruckartig	164	vernunftwidrig	28						
		unklug	218	bedenkenlos	179	ungereimt	92			ungeplant	0		
		idiotisch	231	vorschnell	185	abstrus	110			ex abrupto	0		
		affektiv	234	wahnwitzig	189	unvorhersehbar	111			ad hoc	0		
		widersinnig	243	unbedacht	217	unlogisch	160			urplötzlich	148		
		pervers	248	übereilt	227	unergründlich	253			jählings	174		
		blödsinnig	283	sprunghaft	314	versehentlich	272			blitzartig	191		
		dämlich	310	überstürzt	333	unübersichtlich	315			unverhofft	270		
		abwegig	320	voreilig	341	chaotisch	374			schlagartig	284		
		närrisch	364	unvorsichtig	348	bizarr	419			abrupt	287		
instinktmäßig	0	zwecklos	556	sorglos	390	kraus	455			unvorhergesehen	295		
gefühlsmäßig	0	unsinnig	928	kurzerhand	413	verworren	570			unvermutet	416		
triebgesteuert	1	albern	935	fahrlässig	423	abenteuerlich	629			unversehens	639		
instinktgesteuert	2	absurd	961	unfreiwillig	433	paradox	658			momentan	872		
triebbedingt	2	töricht	1196	unvernünftig	435	irrational	881			unvermittelt	890		
instinkthaft	15	irre	1272	gedankenlos	478	wirr	957			spontan	1546		
impulsiv	159	sinnlos	2468	leichtsinnig	528	unbegreiflich	1022	enigmatisch	5	jäh	1677	vorhersagbar	17
triebhaft	179	verrückt	2561	leichtfertig	559	unklar	1524	abgründig	151	unerwartet	1694	vorhersehbar	64
intuitiv	450	dumm	4630	unwillkürlich	1523	unverständlich	1535	mysteriös	312	augenblicklich	2328	vorherzusehen	115
instinktiv	757	krank	5064	unbewusst	2616	zufällig	4351	rätselhaft	1104	plötzlich	20499	vorauszusehen	897
який стосується ірраціонального відчуття	**АЧ**	**який стосується ірраціональної думки**	**АЧ**	**який стосується ірраціонального стану**	**АЧ**	**який стосується ірраціонального явища**	**АЧ**	**який стосується таємниці**	**АЧ**	**який стосується раптовості**	**АЧ**	**який стосується ірраціонального припущення**	**АЧ**
Компоненти значення ірраціональності													

Синонімічні ряди ІЛ (прислівники) у німецькій мові *Додаток Е7*

		wahnwinnig	0										
		saulblöd	0										
		abersinnig	0										
		irrsinnigerweise	2										
		beknackt	7										
		behämmert	7										
		witzlos	14										
		irrwitzig	16										
		hirnrissig	17										
		bekloppt	18										
		sinnentleert	22										
		hirnverbrannt	30										
		lachhaft	32										
		sinnfrei	32										
		sinnwidrig	38										
		crazy	42										
		bescheuert	64	leichtherzig	33								
		dümmlich	65	überhastet	43								
		aberwitzig	72	unbesonnen	84								
		ungereimt	92	kurzweg	93								
		stupide	104	absichtslos	93								
		abseitig	109	unterbewusst	94						ungeplant	0	
		schwachsinnig	170	kurz entschlossen	109						rubbeldiekatz	0	
		wahnwitzig	189	geistlos	125						ex abrupto	0	
		unklug	218	kopflos	126						ad hoc	0	
		idiotisch	231	unabsichtlich	136						unvorhersehbar	111	
		widersinnig	243	unbeabsichtigt	142						urplötzlich	148	
		pervers	248	eilfertig	145						ruckartig	164	
		blödsinnig	283	bedenkenlos	179						jählings	174	
		dämlich	310	vorschnell	185						blitzartig	191	
		abwegig	320	unbedacht	217						unverhofft	270	
		närrisch	364	übereilt	227						schlagartig	284	
		unvernünftig	435	affektiv	234						abrupt	287	
		zwecklos	556	versehentlich	272			irrationell	0	unvorhergesehen	295		
		paradox	658	überstürzt	333			enigmatisch	5	sprunghaft	314		
instinktmässig	0	unsinnig	928	voreilig	341	uneinsichtig	46	abgründig	151	unvermutet	416		
triebgesteuert	2	albern	935	unvorsichtig	348	abstrus	110	unlogisch	160	unversehens	639		
triebbedingt	2	absurd	961	sorglos	390	unergründlich	253	mysteriös	312	momentan	872		
instinktgesteuert	2	töricht	1196	kurzerhand	413	unübersichtlich	315	chaotisch	374	unvermittelt	890		
instinkthaft	15	irre	1272	fahrlässig	423	kraus	455	bizarr	419	spontan	1546		
impulsiv	159	sinnlos	2468	unfreiwillig	433	verworren	570	abenteuerlich	629	jäh	1677		
triebhaft	179	verrückt	2561	gedankenlos	478	wirr	957	rätselhaft	1104	unerwartet	1694	vorhersagbar	17
intuitiv	450	dumm	4630	leichtsinnig	528	unbegreiflich	1022	unwillkürlich	1523	augenblicklich	2328	vorherzusehen	115
instinktiv	757	krank	5064	leichtfertig	559	unverständlich	1535	zufällig	4351	plötzlich	20499	vorauszusehen	897
спосіб дії за приналежністю доіраціональ-ного відчуття	**АЧ**	**спосіб дії за приналежністю до ірраціональної думки**	**АЧ**	**спосіб дії за приналежністю до ірраціональ-ного стану**	**АЧ**	**спосіб дії за приналежністю до ірраціональ-ного явища**	**АЧ**	**спосіб дії за приналежність до тамничості**	**АЧ**	**спосіб дії за приналеж-ністю до раптовості**	**АЧ**	**спосіб дії за приналежні при до ірраціонального припущення**	**АЧ**
Компоненти значення ірраціональності													

Додаток Е8

Синонімічні ряди ІЛ (дієслова) у німецькій мові

				augurieren	2
				präsumieren	4
				fantasieren	10
				wahrsagen	16
				hellsehen	18
				orakeln	29
				vorausbestimmen	45
				prognostizieren	64
				vorhersehen	115
				weissagen	131
				vorhersagen	210
				prophezeien	521
				voraussagen	587
		auflichten	1	voraussehen	897
abfühlen	6	aufblitzen	112	gewahren	1991
wittern	727	aufhellen	280	andeuten	2202
verspüren	1059	erhellen	1028	ahnen	4072
spüren	7239	aufklären	1522	absehen	6720
дія відповідно до ірраціонального відчуття	**АЧ**	**дія відповідно до ірраціонального феномена**	**АЧ**	**дія відповідно до ірраціонального припущення**	**АЧ**
Компоненти значення ірраціональності					

Додаток Е9

Синонімічні ряди ІЛ (іменників) в українській мові

						стихійність	1												
						ошалілість	2												
						отуманення	3												
						не-поміркованість	3												
						необачливість	3												
						знетяма	3												
						навіженство	5												
						очманілість	7												
				несусвіте-нність	1	нерозважність	8												
		ефемерність	8	не-сусвітність	1	навіженість	8												
		ілюзорність	16	не-подобність	1	ірраціональність	10												
шосте чуття	0	сновиддя	27	бредня	1	імпульсивність	11												
пречуття	1	химерність	48	нісенітність	2	нерозсудливість	18												
передчування	20	привиддя	48	нерозум	25	шаленість	23												
прочуття	46	омана	219	недо-ладність	33	нестримність	39												
відчування	51	фантастика	305	маячіння	55	несвідомість	43	непояснимість	1										
імпульс	427	химера	509	нонсенс	113	несамовитість	62	непоясненність	2			чудерна-цтво	8						
інтуїція	625	мана	543	небилиця	131	необачність	109	безпричинність	2			казковість	29						
неспокій	852	марення	667	безглуздість	148	необережність	177	безпідставність	15	нюх	455	туманність	107	наглість	16	ясно-видіння	37		
інстинкт	1088	примара	868	абсурд	347	легковажність	187	неясність	22	нутро	907	загадковість	155	спонта-нність	39	віщування	82		
чуття	1418	видіння	959	маячня	676	шаленство	263	незрозумілість	26	ніс	11686	таємничість	222	раптовість	57	перед-бачення	203	прозрі-ливість	23
передчуття	1771	привид	1966	дурниця	2763	підсвідомість	431	незбагненність	42	серце	34378	магія	851	не-сподіванка	2862	пророцтво	571	прозор-ливість	23
неясне відчуття	**АЧ**	**не-реальний образ**	**АЧ**	**безглузда думка**	**АЧ**	**нерозумілий стан**	**АЧ**	**незрозуміле явище**	**АЧ**	**ір-раці-она-льне дже-рело**	**АЧ**	**загадко-вість**	**АЧ**	**рапто-вість**	**АЧ**	**ір-раціона-льний здогад**	**АЧ**	**ір-раціо-наль-на здат-ність**	**АЧ**

Компоненти значення ірраціональності

Додаток Е10

Синонімічні ряди ІЛ (прикметників) в українській мові

						очмарілий	1										
						рефлективний	3										
						необачливий	5										
						отуманілий	8										
						очамрілий	19										
						тороплений	23										
						непоміркований	29										
						нерозсудливий	33										
						ненавмисний	45										
						знетямлений	55										
						нерозважний	56										
						ірраціональний	77										
						нерозважливий	81										
						неусвідомлений	103										
				нісенітний	32	ошалілий	168										
				неподобний	46	очманілий	284										
		ефемерний	132	несосвітенний	90	стихійний	298	непоясненний	42								
		ілюзорний	157	несусвітній	116	необачний	316	непояснимий	51	туманний	537						
інстинкт-товий	11	оманливий	192	недоладний	160	необережний	367	безпричинний	136	чудернаць-кий	1025	спонтанний	124				
імпульс-сивний	46	нереальний	424	абсурдний	235	підсвідомий	379	безпідставний	193	магічний	1065	наглий	698				
інтуїтив-ний	62	примарний	759	нерозумний	625	мимовільний	406	неясний	697	казковий	1314	раптовий	1481	ясно-видющий	12		
інстинкт-тивний	67	фантастичний	1166	безглуздий	1675	легковажний	414	незбагненний	1080	загадковий	2060	випадковий	1965	пророчий	165	прозірливий	15
не-спокійний	993	химерний	2143	дурний	6665	сліпий	2773	незрозумілий	3040	таємничий	2422	не-сподіваний	4489	перед-бачений	200	прозор-ливий	20
ознака за прина-лежністю до неясного відчуття		**нереальний**		**безглуздий**		**ознака незрозумілого стану**		**незрозумілий**		**загадковий**		**раптовий**		**ознака за ірраціональним здогадом**		**ознака на позначення ірраціо-нального припущення**	

Компоненти значення ірраціональності

Синонімічні ряди ІЛ (прислівників) в українській мові

Додаток Е11

						хоч-не-хоч	1										
						очмаріло	1										
						очамріло	1										
						отуманіло	1										
						неусвідомлено	1										
						непомірковано	1										
						необмірковано	1										
						навдалу	1										
						знетямлено	1										
						знавісніло	1										
						рефлективно	2										
						необачливо	4										
						тороплено	5										
						нерозсудливо	13										
						нерозважно	15										
						ошаліло	28										
						недоброхіть	31										
						нерозважливо	41										
						очманіло	51										
						стихійно	79										
						ненавмисно	79										
						ненавмисне	99										
						нестямно	127										
						сліпо	185										
						мимовільно	204										
						легковажно	210										
						необережно	214	непояснимо	1								
						необачно	321	непоясненно	1								
						безтямно	352	ірраціонально	1								
		оманливо	1			несвідомо	433	несосвітенно	3								
		ефемерно	4			підсвідомо	465	безпричинно	77			несподівано-негадано	2				
		ілюзорно	12			несамохіть	469	безпідставно	83	чудернацько	1	спонтанно	99				
інстинктово	1	примарно	37	нісенітно	3	знехотя	604	незбагненно	112	магічно	49	блискавично	762	ясновидюще	1		
імпульсивно	27	примхливо	45	абсурдно	44	навмання	745	Невтямки	113	казково	101	нагло	764	передбачено	1		
інтуїтивно	261	фантастично	154	божевільно	113	мимохіть	816	Хаотично	166	туманно	104	раптово	2340	навздогад	32		
інстинктивно	527	нереально	173	нерозумно	205	ненароком	1057	Неясно	242	таємничо	130	випадково	3607	наздогад	34	прозорливо	1
неспокійно	651	химерно	254	безглуздо	634	мимоволі	3484	незрозуміло	594	загадково	686	несподівано	9745	пророче	41	прозірливо	2
спосіб дії за приналежністю до неясного відчуття	**АЧ**	**нереально**	**АЧ**	**безглуздо**	**АЧ**	**спосіб дії за незрозумілим станом**	**АЧ**	**незрозуміло**	**АЧ**	**загадково**	**АЧ**	**раптово**	**АЧ**	**спосіб дії за ірраціональним здогадом**	**АЧ**	**спосіб дії на позначення ірраціональної здатності**	**АЧ**

Компоненти значення ірраціональності

Додаток Е12

Синонімічні ряди ІЛ (дієслів) в українській мові

						отуманюватися	1			віщуватися	1
						отуманіти	3			провидіти	15
пречувати	1	химерити	13			ошаленіти	30			передвіщати	21
передчуватися	4	видітися	103			заговорюватися	31			пророкати	46
прочуватися	8	фантазувати	180			чманіти	53			провіщати	138
прочувати	41	маритися	224	обезглуздіти	1	ошаліти	100	прозріти	220	пророкувати	222
передчувати	618	марити	1000	одуріти	65	маячити	335	здогадуватися	2614	віщувати	883
мати неясне відчуття	**АЧ**	**бачити нереальний образ**	**АЧ**	**мати безглузді думки**	**АЧ**	**перебувати у незрозумілому стані**	**АЧ**	**мати ірраціональний здогад**	**АЧ**	**мати ірраціональну здатність**	**АЧ**
Компоненти значення ірраціональності											

Додаток Є1

Групи	Перша			Друга			Третя			Четверта			П’ята		
Мови / СР	У	А	Н	У	А	Н	У	А	Н	У	А	Н	У	А	Н
Е (А)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
З (А)	+	+	+	+	+	+	+	+	+						
С (А)	+	+	+							+	+	+			
СД (С)	+	+	+	+	+	+	+	+	+				+	+	+
К (С)	+	+	+	+	+	+	+	+	+				+	+	+
М (С)	+	+	+				+	+	+	+	+	+			
Т (С)	+	+	+				+	+	+	+	+	+	+	+	+
О (С)	+	+	+	+	+	+				+	+	+	+	+	+

Актанти та специфікатори тематичних груп предикатів в англійській, німецькій та українській мовах

Умовні позначення

Перша група – Тематична група предикатів на позначення набуття ірраціонального стану; Друга група – Тематична група предикатів на позначення вияву ірраціонального стану; Третя група – Тематична група предикатів на позначення ірраціональної поведінки; Четверта група – Тематична група предикатів на позначення ірраціонального сприйняття; П’ята група – Тематична група предикатів на позначення зумовленого ірраціонального стану; У – українська мова; А – англійська мова; Н – німецька мова; СР – семантичні ролі; (А) – актант; (С) – специфікатор; Е – Експерієнцер; З – Зміст; С – Стимул ; О (С) – Означеність ; М (С) – Місце ; К (С) – Кількість ; СД (С) – Спосіб дії ; Т (С) – Темпоральність

Додаток Є2

Тематична група предикатів на позначення набуття ірраціонального стану

пророкувати		
віщувати		
віщуватися	foresee	
провидіти	guess	
пречувати	portend	wahrsagen
передчуватися	augur	vorausbestimmen
прочуватися	foretell	prophezeien
прочувати	surmise	vorhersagen
чути	prognosticate	voraussagen
передчувати	foreshadow	vorhersehen
відчувати	sense	weissagen
передвіщати	presage	verspüren
угадувати	anticipate	spüren
здогадуватися	predict	wittern
прозрівати	intuit	prognostizieren
пророкати	prophesy	orakeln
провіщати	feel	voraussehen
Предикати в українській мові	Предикати в англійській мові	Предикати в німецькій мові

Додаток Є3

Тематична група предикатів на позначення вияву ірраціонального стану

вдарити		
спадати		
розкриватися		
мигнути		
пронизувати	present	
пробігати	leap	
майнути	enter	
стрельнути	occur	
приходити (про думку)	go	fahren
блискати	hit	auflichten
блиснути	flash	aufblitzen
осіняти	come	aufhellen
стукнути (про думку)	spring	erhellen
сяйнути	cross	aufklären
осявати	strike	dämmern
находити (про прозріння)	dawn	auflichten
Предикати в українській мові	Предикати в англійській мові	Предикати в німецькій мові

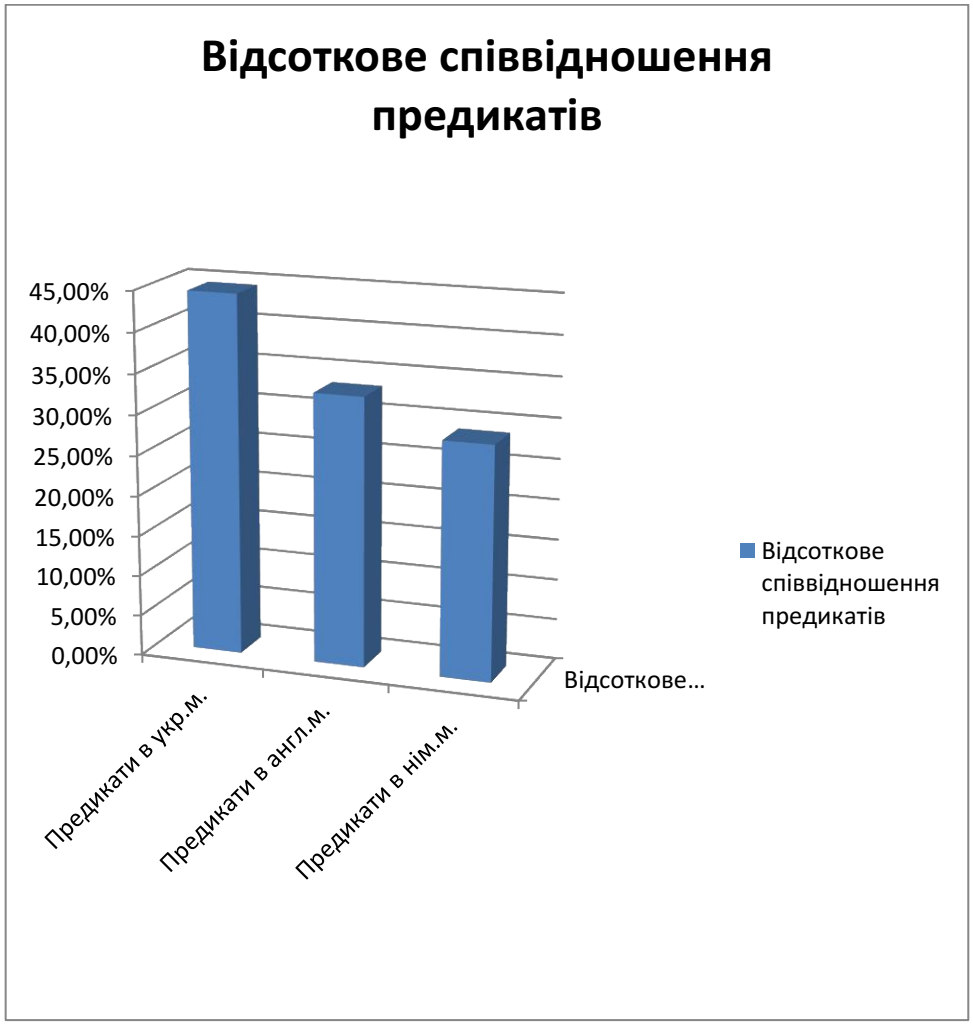

Додаток Є4

Тематична група предикатів на позначення ірраціональної поведінки

		Fantasieren
заговорюватися	talk rubbish	Delirieren
химерити	talk nonsense	Fiebern
марити	prate	irreredden
Предикати в українській мові	Предикати в англійській мові	Предикати в німецькій мові

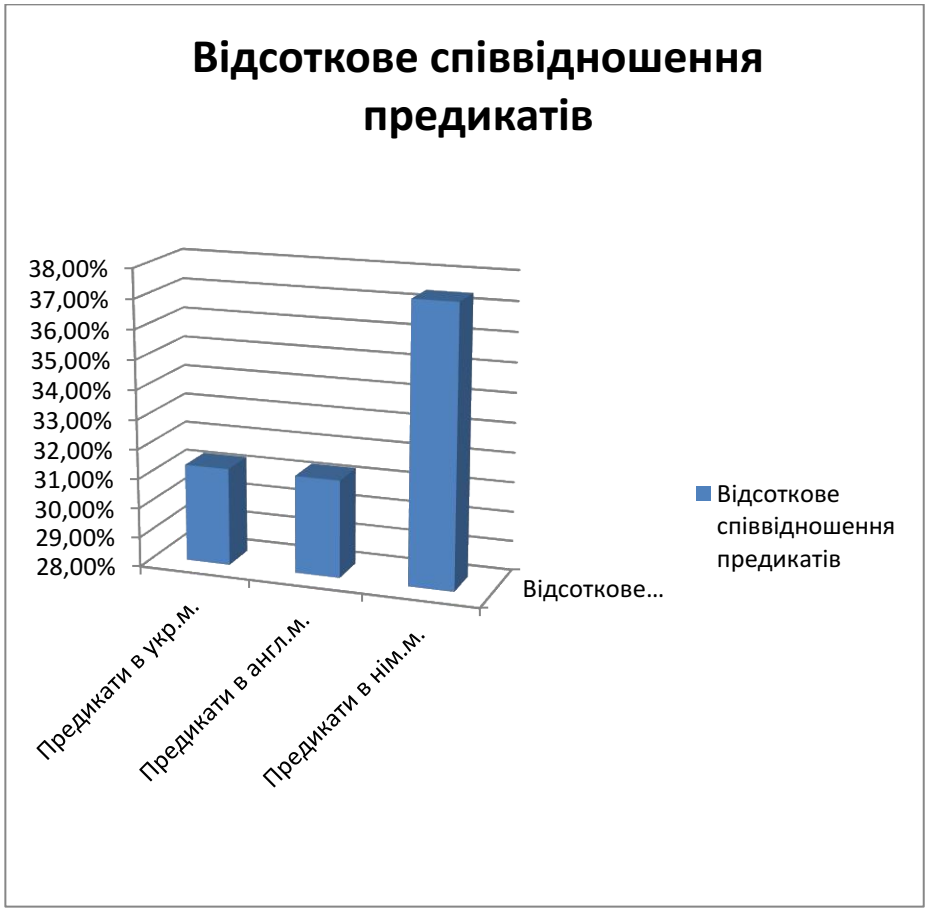

Додаток Є5

Тематична група предикатів на позначення ірраціонального сприйняття

		spintisieren
видітися	fancy	fantasieren
фантазувати	fantasize	phantasieren
маритися	dream	erscheinen
передбачати	daydream	träumen
маячити	hallucinate	erträumen
Предикати в українській мові	Предикати в англійській мові	Предикати в німецькій мові

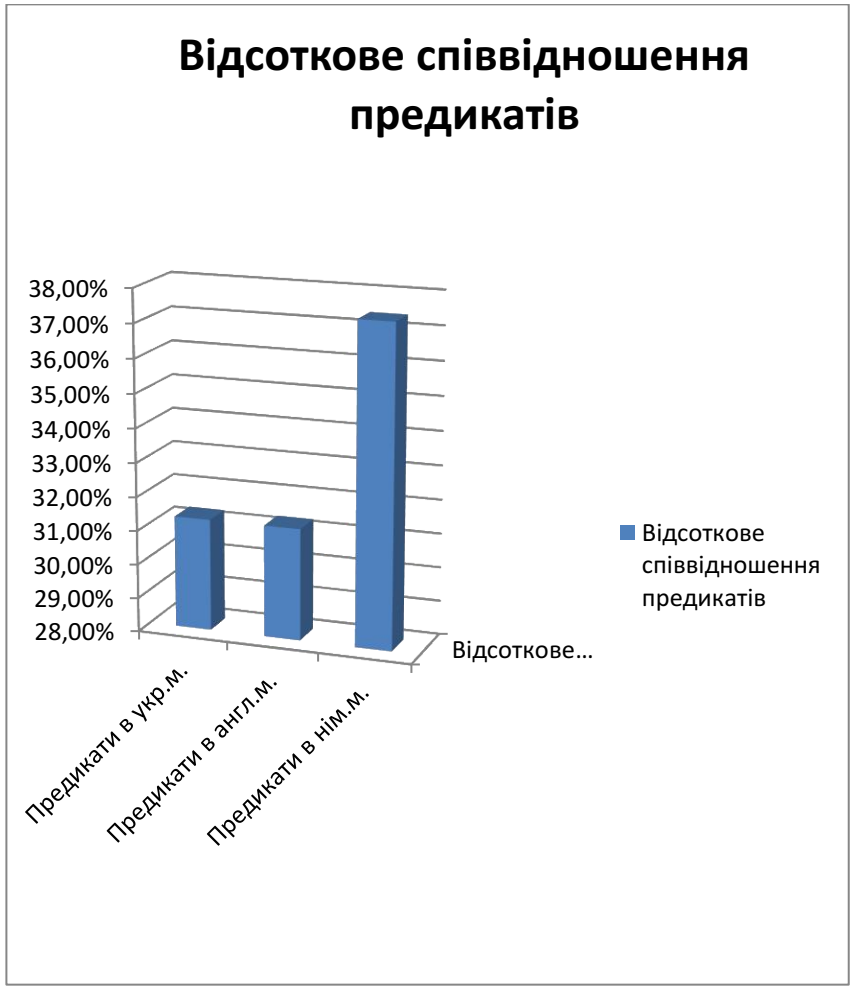

Додаток Є6

Тематична група предикатів на позначення зумовленого ірраціонального стану

отуманіти		
ошаленіти		
чманіти		
ошаліти	go crazy	durchdrehen
одуріти	lose mind	überschnappen
обезглуздіти	be out of mind	verrücktspielen
збожеволіти	go mad	spinnen
отуманюватися	crack up	verrücken
Предикати в українській мові	Предикати в англійській мові	Предикати в німецькій мові

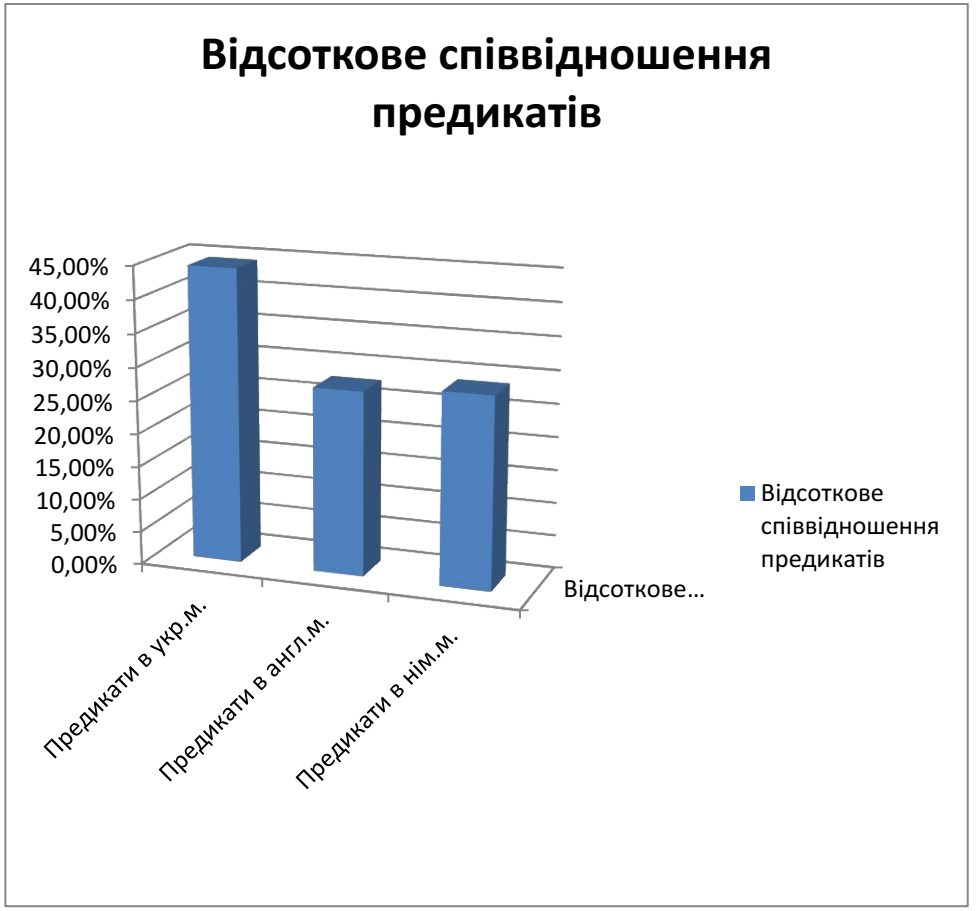

Додаток Ж

Структура концепту ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ